

**ΣΧΟΛΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΟΜΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ**

ΤΙΤΛΟΣ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**«ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ,ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΥ
ΑΡΧΟΝΤΙΚΟΥ ΛΟΓΟΘΕΤΗ ΣΤΟ ΘΕΣΠΡΩΤΙΚΟ ΠΡΕΒΕΖΗΣ ΩΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΥ
ΞΕΝΩΝΑ»**

ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ

**ΝΤΟΒΑΣ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΑΜ:30823
ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΑΜ:31709**

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ

**ΜΠΟΥΡΜΠΑΧΑΚΗ ΑΣΠΑΣΙΑ
ΤΣΟΥΒΕΛΕΚΗ ΜΑΡΙΑΛΕΝΝΑ**

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2010

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΟ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΛΟΓΟΘΕΤΗ

Α.ΟΙΚΙΣΜΟΣ.....	5
1. Γενικά-Ιστορικά.....	5
1.1. Χωρογραφία οικισμού.....	5
1.2. Όνομα Οικισμού.....	7
1.3. Αρχαίοι χρόνοι.....	7
1.3.1.Οχυρωμένοι αρχαίοι οικισμοί.....	7
1.3.2.Ανοχύρωτοι αρχαίοι οικισμοί.....	9
1.4.Βυζαντινοί χρόνοι.....	9
1.5. Τουρκοκρατία.....	12
Β.ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ – ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΤΙΣΜΑΤΩΝ.....	16
Β1.ΚΤΙΡΙΑΚΟ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ.....	16
Β2.ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ.....	17
1.Θέση – πρόσβαση – περιβάλλον χώρος.....	17
2.Ιστορικά.....	17
3.Διαδικασία – Τρόπος αποτύπωσης.....	19
4.Περιγραφή.....	21
4.1.Κτιριολογικά.....	21
4.2.Μορφολογικά.....	26
4.3.Κατασκευαστικά.....	39
4.3.1.Θεμέλια.....	39
4.3.2.Τοιχοποιία.....	40
4.3.3.Τόξα.....	47
4.3.4.Λίθινο στηθαίο.....	48
4.3.5.Ξύλινα υποστηλώματα.....	49
4.3.6.Τοίχοι αντιστήριξης.....	50
4.3.7.Οριζόντιοι φορείς.....	50
4.3.8.Στέγη – Μεσοπατώματα – Δάπεδα.....	52
4.3.9.Ξύλινα διαζώματα.....	58
4.3.10.Πλαίσια ανοιγμάτων.....	59
4.3.11.Ανοίγματα.....	60
4.3.12.Πλαίσια εισόδων.....	62
4.3.13.Πλαίσια παραθύρων.....	62
4.3.14.Κουφώματα.....	63
4.3.15.Επιχρίσματα.....	65
4.3.16.Κλίμακα.....	69
4.3.17.Σκαλοπάτια – κατώφλια.....	70
4.3.18.Εστία.....	71
4.3.19.Διάφορα στοιχεία.....	72
4.3.20.Ξύλινα στοιχεία.....	73
4.3.21.Χρωματισμοί.....	76
4.3.22.Ανεμοφράκτης.....	77
Β3.ΑΝΑΛΥΣΗ ΦΟΥΡΝΟΥ.....	77
1.Θέση – πρόσβαση – περιβάλλον χώρος.....	77
2.Ιστορικά.....	77
3.Διαδικασία – Τρόπος αποτύπωσης.....	78

4. Περιγραφή.....	78
4.1. Κτιριολογικά.....	78
4.2. Μορφολογικά.....	79
4.3. Κατασκευαστικά.....	79
4.3.1. Θεμέλια.....	79
4.3.2. Τοιχοποιία.....	80
4.3.3. Επιχρίσματα.....	80
4.3.4. Στέγη – Δάπεδα.....	81
4.3.5. Ανοίγματα.....	81
4.3.6. Εστία – Φούρνος.....	82
B4. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΣΠΙΤΟΥ.....	83
1. Θέση – πρόσβαση – περιβάλλον χώρος.....	83
2. Ιστορικά.....	83
3. Διαδικασία – Τρόπος αποτύπωσης.....	83
4. Περιγραφή.....	83
4.1. Κτιριολογικά.....	83
4.2. Μορφολογικά.....	84
4.3. Κατασκευαστικά.....	84
4.3.1. Θεμέλια.....	84
4.3.2. Τοιχοποιία.....	84
4.3.3. Στέγη – Δάπεδα.....	85
4.3.4. Ανοίγματα.....	86
B5. ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΧΩΡΗΤΗΡΙΟΥ.....	86
1. Θέση – πρόσβαση – περιβάλλον χώρος.....	86
2. Ιστορικά.....	87
3. Διαδικασία – Τρόπος αποτύπωσης.....	87
4. Περιγραφή.....	87
4.1. Κτιριολογικά.....	87
4.2. Μορφολογικά – Κατασκευαστικά.....	88
4.2.1. Θεμέλια.....	88
4.2.2. Τοιχοποιία.....	88
4.2.3. Στέγη – Δάπεδα.....	89
4.2.4. Ανοίγματα.....	89
B6. ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΛΩΝΙΟΥ.....	90
1. Θέση – πρόσβαση – περιβάλλον χώρος.....	90
2. Ιστορικά.....	90
3. Διαδικασία – Τρόπος αποτύπωσης.....	90
4. Περιγραφή.....	91
4.1. Κτιριολογικά.....	91
4.2. Μορφολογικά.....	91
4.3. Κατασκευαστικά.....	91
4.4. Αποκατάσταση αλωνιού.....	92
4.4.1 Αποκατάσταση λίθινου δαπέδου.....	92
4.5. Επέμβαση περιβάλλοντος χώρου.....	93
4.5.1. Λιθόστρωτο.....	93

4.5.2 Εξωτερικά W.C.....	93
4.5.3 Δενδροφυτευσεις.....	93
Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	94
1. Οικοδομικές φάσεις.....	94
2. Διάγνωση.....	95
Δ. ΠΡΟΤΑΣΗ.....	98
1. Στόχοι και αρχές της επέμβασης.....	98
2. Γενική παρουσίαση της επεμβάσεως.....	98
3. Τεχνική περιγραφή της επεμβάσεως.....	99
4. Θεσμικό πλαίσιο.....	102
Ε. Αξιοθέατα και λόγοι επισκευσιμότητας στο Δήμο Θεσπρωτικού.....	103
1. Καστρί Ριζοβουνίου-Βατίες - Δήμος Θεσπρωτικού.....	103
2. Το Ρωμαϊκό Υδραγωγείο της Νικόπολης - Δήμος Θεσπρωτικού.....	106
3. Κοκκινόπηλος - Δήμος Θεσπρωτικού.....	108
4. Δραστηριότητες για τους επισκέπτες της περιοχής.....	110
5. Αγροτικός Γυναικείος Συνεταιρισμός - Δήμος Θεσπρωτικού.....	111
ΣΤ. Σχέδια	
1. Αποτύπωση	
2. Πρόταση	
Βιβλιογραφία	

ΟΙΚΙΣΜΟΣ

1.ΓΕΝΙΚΑ-ΙΣΤΟΡΙΚΑ

1.1 ΧΩΡΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΟΙΚΙΣΜΟΥ

Η κωμόπολη του Θεσπρωτικού, ή κατά την παλιά ονομασία «Λέλοβα», είναι κτισμένη προ τα ανατολικά, στους πρόποδες της δευτερεύουσας κορυφογραμμής «Κακή Ράχη». Από τα δυτικά είναι προσκολλημένη παραλλήλως με το όρος «Μπαλτενέζη» του οποίου το νοτιότερο άκρο, αρχόμενο από τον αυχένα όπου βρίσκεται το χωριό Κρανέα φθάνει ως το στενό της Στέφανης (στενό Καντζά, κατά την παλιά ονομασία), φέρει το όνομα «Βαλαωρίτης», επειδή εκεί κατοικούσε μέχρι το 1680, περίπου, η στρατιωτικής προέλευσης πολυπληθής οικογένεια των Βαλαωριτών.

Τα όροι αυτά ορίζουν από τα δυτικά την κοιλάδα Λάκκα Σούλι. Ανατολικά αυτή ορίζεται από άλλα, στο σύνολό τους ανώνυμα, θεωρούμενα ως παραφυάδα του Τομάρου (Ολύτσικας). Μοιάζει με το όρος Μπαλτενεζί κατά το ύψος και το μήκος, αλλά διαφέρει κατά τη σύσταση. Το μεν πρώτο είναι ασβεστολιθικό με ομαλή κλίτη (πλαγιές), το δε δεύτερο έχει σαθρά πετρώματα και αμμοαργιλλώδη δομή κι έχει υποστεί μέχρι σήμερα μεγάλες αποσαθρώσεις, διαβρώσεις και κατακρημνίσεις, στις οποίες οφείλεται και αμμοαργιλλώδη σύσταση της πεδιάδας, της εν λόγω κοιλάδας.

Το σχήμα της κοιλάδας μοιάζει με ισοσκελές τρίγωνο, του οποίου η βάση είναι προς το νότο και η κορυφή προς το βορρά. Στην περιοχή του Θεσπρωτικού, το νότιο μέρος της διχοτομείται από λοφοσειρά, της οποίας το βόρειο άκρο, κοντά στη θέση «Σιουρος», ενώ πλησιάζει από τα νότια τη Κακή Ράχη, αφήνει ευρεία πεδινή διάβαση, ενώ το νότιο μέρος της ίδιας λοφοσειράς εφάπτεται με την τριγωνοειδή βάση της κοιλάδας, που προαναφέραμε, την οποία αποτελούν τα μικρού ύψους «Ηλιοβούνια» όρη.

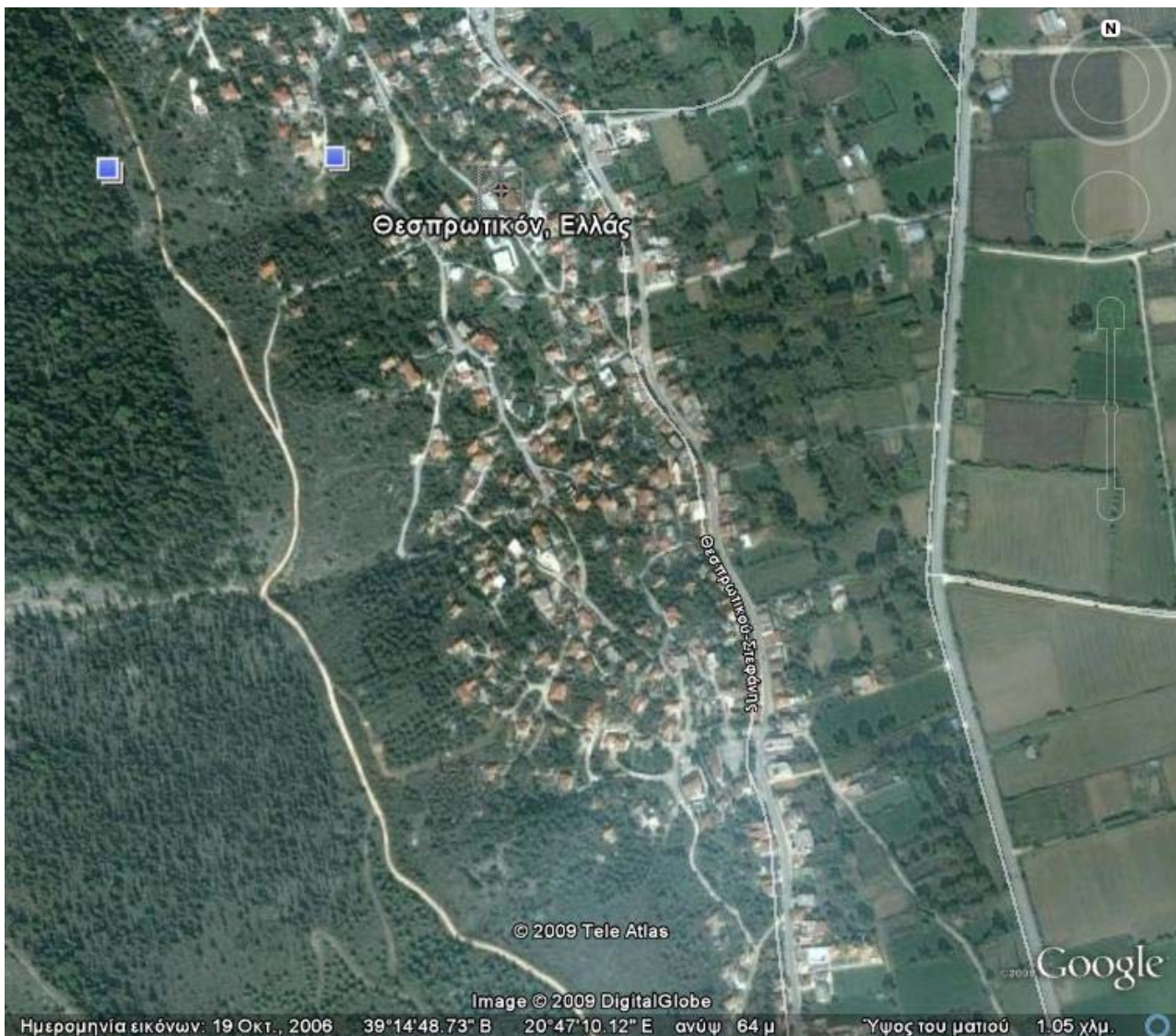
Η λοφοσειρά αυτή έχει δύο κύριες διαβάσεις στον αυχένα της, στις θέσεις «Κομμένο» και «Ταμπούρι». Από βορρά προς νότο οι λόφοι της φέρνουν τα ονόματα «Ροζιάνα», «Άγιος Κωνσταντίνος» ή «Λυκοβούνι», «Γκρεμπος του Κονόμου», «Καρακίτσιου», «Μπουφος ή Μπούφι», «Λακκωματα» και «Φύλλον».

Ο παλιός δημόσιος δρόμος που οδηγούσε από τη Πρέβεζα προς τα Ιωάννινα και την Άρτα, μέχρι το έτος 1893, διερχόταν από το στενό του Καντζά, αφού διαπερνούσε τη πεδιάδα των Λελόβων από τη θέση «Τύρια» και αυτή της «Μπόιδα» με μορφή λιθόστρωτου δρόμου (καλντερίμι), τους αυχένες «Ταμπούρι» και «Φούρκιζα» Καστρίου, τους λόφους της Μονής Προδρόμου-Ρωμιάς και το ποταμό Λούρο από τη λίθινη τοξοειδή γέφυρα της «Πασαίνας» στη θέση «Παλιούρι» που ένωνε την οδό που οδηγούσε από την Άρτα στα Ιωάννινα, μέσω του χωριού Αμμότοπου. Σήμερα, από το ίδιο στενό του Καντζά, διέρχεται μόνο ο δημόσιος επαρχιακός δρόμος που συνδέει συντομότερα τα υπόλοιπα χωριά της Άνω Λάκκας Σουλίου με τα Ιωάννινα. Πριν τη κατασκευή του υπήρχαν μόνο δύσβατοι μικρότεροι δρόμοι που ένωναν τα χωριά της Λάκκας με το χωριό των Λελόβων. Η διακίνηση των γεωργοκτηνοτροφικών προϊόντων και των κατοίκων κυρίως κατά τους χειμερινούς μήνες, ήταν επικό κаторθωμα.

Το κλίμα στην περιοχή της Λάκκας ήταν μεν ήπιο αλλά ηπειρωτικό. Αυτό δεν οφείλεται στο υψόμετρο αλλά στο ότι η περιοχή φράζεται από τα νότια, όπου βρίσκεται το Ιόνιο Πέλαγος και από τη μεριά του Αμβρακικού κλείνεται με το ψηλό όρος «Βαλαωρίτη» και τα χαμηλότερου ύψους «Ηλιοβούνια», εμποδίζοντας έτσι τους πνέοντες υγρούς και δροσερούς ανέμους να εισέρχονται στη περιοχή. Αντίθετα, η είσοδος των βόρειων ανέμων (ψυχρών πάντοτε) είναι ευχερέστερη, καθώς παρουσιάζεται άνοιγμα προς τη κατεύθυνση αυτή. Το κλίμα αυτό, το μεν χειμώνα προξενεί μικρές σε διάρκεια εντάσεις και παγετούς, ικανούς όμως να καταστρέψουν τις πρώιμες καλλιέργειες και εσπεριδοειδή, το δε θέρος η ξηρασία και ο καύσωνας είναι δυνατόν να καταστρέψουν τις όψιμες καλλιέργειες.

Η οικονομία της περιοχής, ανέκαθεν, στηριζόταν στη γεωργία και τη κτηνοτροφία. Στη γεωργία προείχε η παραγωγή των σιτηρών, αραβοσίτου και των άριστης ποιότητας βρώσιμων

ελαιών. Από τη κτηνοτροφία συμπληρωνόταν το γεωργικό εισόδημα από τα αποδιδόμενα των πολυπληθών αιγοπροβάτων και των λιγότερων σε αριθμό βοοειδών.

Αεροφωτογραφία κωμόπολης Θεσπρωτικού

Η μορφή του οικισμού του Θεσπρωτικού, ως προς τη διάταξη των κτισμάτων στο φυσικό χώρο, δε διαφέρει από αυτή των υπόλοιπων χωριών της Λάκκας, αλλά και της ευρύτερης περιοχής της Ηπείρου. Πρόκειται για ανομοιόμορφη δόμηση, όπου σε κάποια σημεία παρουσιάζεται πύκνωση ενώ σε κάποια άλλα είναι αραιότερη, σχηματίζοντας έτσι μικρούς πυρήνες – κέντρα, μορφής μαχαλάδων. Δύο φαίνεται να ήταν οι κύριοι πόλοι του οικισμού: ο «Απάνω Μαχαλάς» και ο «Κάτω Μαχαλάς». Η κωμόπολη διατρέχει τους πρόποδες της κορυφογραμμής «Κακή Ράχη» από το νότο προς το βορρά, που λόγω της κλίσης του εδάφους δημιουργείται αμφιθεατρική διάταξη με οπτική πρόσβαση προς τη πεδιάδα. Σε όλη την έκτασή του οικισμός διατρέχεται από ένα δίκτυο διαδρόμων, ακανόνιστου μεγέθους και σχήματος (μορφής λιθόστρωτου), που τις περισσότερες φορές, από τη κεντρική αρτηρία, οδηγούν σε αδιέξοδα. Από τη σύσταση του οικισμού, τη θέση των ναών και την ηλικία των κτισμάτων γίνεται κατανοητό ότι η θέση του παλιού οικισμού βρισκόταν στις πλαγιές της «Κακής Ράχης», ενώ τα τελευταία χρόνια έχει επεκταθεί προς τα χαμηλότερα τμήματα της πεδιάδας. Οι λόγοι της κατοίκησης στην παλαιότερη θέση είναι η ασφάλεια σε ταραγμένους καιρούς(πόλεμοι, επιδρομές κ.ά.) και η εκμετάλλευση των λίγων δροσερών ανέμων, που προέρχονται από το νότο

που βρίσκεται το Ιόνιο Πέλαγος κάτι που είναι δύσκολο να γίνει στο τμήμα του οικισμού που βρίσκεται η πεδιάδα, με αποτέλεσμα οι εκεί οικίες να υποφέρουν από την ανάπτυξη υγρασίας.

1.2. ΟΝΟΜΑ ΟΙΚΙΣΜΟΥ

Παλιά ονομασία «Λέλοβα»

Από παλιά έγγραφα, τα οποία γράφτηκαν από ξένους στην καταγωγή, το όνομα του χωριού αναφέρεται ως «Λιέλοβα» και «Λιέλιοβα». Το Υπουργείο Εσωτερικών, κατά το 1927, με την πράξη περί μετονομασίας του χωριού, θεωρήθηκε το παλιό όνομα γένους θηλυκού (η Λέλοβα, της Λελόβης). Οι καταγόμενοι από το χωριό και τα περίχωρα το προφέρουν ως ουδέτερο, πληθυντικού μόνο αριθμού(τα Λέλοβα).

Μια παράδοση αναφέρει ότι το παλιό όνομα προήλθε από κραυγή υποχωρούντων άτακτων αλλόφυλων επιδρομέων, που είχαν πέσει θύματα ενέδρας ενόπλων κοντά στο μέρος αυτό. Άλλη παράδοση αναφέρει ότι επειδή ο τόπος ήταν άνυδρος και άδενδρος, ο Διάβολος περνώντας μια ζεστή καλοκαιρινή ημέρα, δεν βρήκε νερό να ξεδιψάσει ούτε σκιά να ξεκουραστεί, αποχωρώντας καταράστηκε το χωριό με τη λέξη «λέλε», η οποία θεωρείται εωσφορική κατάρα. Από αυτό το συμβάν επικράτησε και η έκφραση «είπε ο διάβολος λέλε», εξίσου και «Λέλοβα».

Ο Κών. Παπαμιχαήλ έγραψε ότι η λέξη «Λέλοβα» είναι σλάβικη και σημαίνει τόπος δασώδης κατάλληλος για κυνήγι. Λαμβάνοντας υπόψη ότι όλα τα επικλινή εδάφη γύρω από το χωριό ήταν επίσης ίδιας μορφολογίας (καλύπτεται από αραιούς θάμνους), γεννιέται το ερώτημα γιατί μόνο η θέση αυτή πήρε την ονομασία Λέλοβα και όχι κάποια από τις όμοιές της; Πέραν αυτού το ξενόγλωσσο αυτό όνομα, εάν προερχόταν από φυσικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα του χώρου, οπωσδήποτε θα είχε αποδοθεί στην αντίστοιχη ελληνική λέξη από την κατά Νομό συσταθείσα επιτροπή(μετονομασία ξενικών τοπωνυμίων) του Υπουργείου Εσωτερικών κατά το έτος 1927.

Η επιτροπή αυτή δεν απέδωσε όμως στις αντίστοιχες ελληνικές λέξεις, τα ονόματα οικισμών που προέρχονται από ονόματα ή επώνυμα ανδρών, αποκαλούμενα και από ειδικούς ως ανδρωνυμικά τοπωνύμια. Οι ονομασίες αυτές πρόκειται για ονόματα αρχινομάδων που δόθηκαν στις εκτάσεις, στις οποίες παραχρειαζαν μαζί με τις οικογένειες και τα κοπάδια των αιγοπροβάτων τους. Έτσι και το όνομα «Λιέλοβα» έλαβε το πρώτο συνθετικό του «Λιελ-» ή «Λιελο-» από το όνομα κάποιου άνδρα που ονομαζόταν έτσι. Το δεύτερο συνθετικό «-οβα» είναι πρόσφυμα σλάβικης γλώσσας (βουλγάρικης ή σέρβικης), που προστέθηκε για να δηλώσει το χώρο (βοσκοτόπος και μτφ. χωριού) κάποιου, στη προκειμένη περίπτωση του Λιέλ - ή Λιολ-.

Τα ονόματα αυτά δόθηκαν κατά τη βυζαντινή περίοδο. Σύμφωνα με την ιστορία, από τους Σλάβους οι Βούλγαροι πρώτοι πραγματοποίησαν επιδρομές στα μέρη της νοτιοδυτικής και δυτικής Ηπείρου και εγκαταστάσεις για την απόκτηση, κυρίως χειμερινών βοσκοτόπων καθώς τον 9ο αιώνα εδραιώθηκαν στην οροσειρά της Πίνδου(όπου είχαν πρωτεύουσα την Αχρίδα).

1.3 ΑΡΧΑΙΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

1.3.1 Οχυρωμένοι αρχαίοι οικισμοί

«Καστρί» Λελόβων-Ποδογόρας

Είναι ο σπουδαιότερος από όλους τους αρχαιοελληνικούς ναούς της Λάκκας, αποίκα των αρχαίων Ηλείων. Βρίσκεται στην κορυφή ασβεστολιθικού λόφου, στο νότιο άκρο προς τα ανατολικά του ανώνυμου όρους. Σήμερα, στο λόφο αυτό(του Καστρίου), διακρίνονται τα θεμέλια δυο τειχών, του εσωτερικού και του εξωτερικού της εκεί αρχαίας πόλης. Στο εξωτερικό αρχαίο τείχος σώζονται αρκετά τμήματα της βυζαντινής περιόδου, κτισμένο από τον

αυτοκράτορα Ιουστινιανό (527-565). Σε αυτό διακρίνονται θεμέλια πολλών αρχαίων οικημάτων και περιτειχίσματα επίσημης οδού, που οδηγούσε στην ακρόπολη δια μέσου της αρχαίας πόλης, ερείπια τάφων, πυλώνων επί του τείχους και δεξαμενών αποθήκευσης όμβριων υδάτων, λαξευμένους σε βραχώδες έδαφος.

Με την παράδοση της Άρτας στους Τούρκους το 1449 και της Λάκκας Σουλίου το 1480, πιθανόν το τείχος αυτό, σε κάποιο ενδιάμεσο έτος να το κατέστρεψαν οι νέοι κατακτητές για να μην περιέλθει στα χέρια σταυροφόρων ή πόλεων – κρατών της γειτονικής Ιταλίας.

Η διαμένουσα εκεί οικογένεια των Μπούων-Γριβαίων, κατά την περίοδο 1449-1480, είναι πιθανόν να είναι και οι τελευταίοι υπερασπιστές του βυζαντινού πλέον φρουρίου. Πύργος, από εκείνους του βυζαντινού τείχους, διατηρείται μέχρι σήμερα σε καλή κατάσταση. Βρίσκεται στη βόρεια πλευρά του τείχους και πλησιάζει την κύρια πύλη επικοινωνίας αυτού με τον έξω χώρο. Το κάστρο φυλασσόταν από ένοπλη φρουρά, ενώ σε αυτό σε αυτό κατέφευγαν οι κάτοικοι των γύρω χωριών της Λάκκας και άλλων γειτονικών περιοχών στη προσπάθεια να αποφύγουν τις συνέπειες εχθρικών επιδρομών.

Ούτε η Ιστορία ούτε η Αρχαιολογία αποκάλυψαν μέχρι σήμερα το όνομα, το οποίο έφερε η αρχαία Ηπειρώτικη πόλη μέσα από το κάστρο. Νεότεροι μελετητές της ιστορίας της Ηπείρου έγραψαν ότι η αρχαία πόλη του Καστρίου πιθανόν να ονομαζόταν «Φυλάκη», ενώ κάποιοι άλλοι «Βατίες». Όμως, μέχρι σήμερα, καμιά επιγραφή ή άλλη ένδειξη δεν έχει βρεθεί στην επιφάνεια των ερειπίων, η οποία να επιβεβαιώνει κανιά από τις ονομασίες αυτές.

Μέχρι σήμερα, από το 1045 ή 1095 βρίσκεται μικρός χριστιανικός ναός, που έγινε αργότερα ο επίσημος καθεδρικός ναός της Μονής με το τιμημένο όνομα της «Μεταστάσεως της Θεοτόκου», περισσότερο γνωστή από το λαό και την Επίσημη Εκκλησία με το όνομα «Μονή Καστρίου».

Κάστρο πόλεως «Άσσου» στο χωριό Νάσσιαρη ή Νάσσα.

Σήμερα, όπως αναφέρει ο HAMMOND (στο βιβλίο του «Ηπειρος»), ελάχιστα ερείπια διακρίνονται της εκεί αρχαίας πόλης. Άλλοι, υποστηρίζουν ότι η Άσσος ήταν ανοχύρωτη. Στα κείμενά του την αναφέρει και ο βυζαντινός συγγραφέας Στέφανος Βυζάντιος.

Δεν είναι γνωστό, πάντως, πως οι αρχαιολόγοι μπόρεσαν να εξακριβώσουν το όνομα της Άσσος και να καταλήξουν στο συμπέρασμα αυτό. Ίσως, γιατί σώζεται στην ίδια θέση κατά τους βυζαντινούς χρόνους, ομώνυμος με τον αρχαίο οικισμό, για τον οποίο γράφει ο ανωτέρω βυζαντινός συγγραφέας. Πιθανά να επέζησε της ρωμαϊκής μανίας, που κατέστρεψε το 167 π.Χ. πόλεις της Ηπείρου και να ανοικοδομήθηκε ευθύς μετά τη καταστροφή της.

Κάστρο στη θέση «Κούρτια» Ποδογόρας, πίσω από το Κουκούρι.

Γι' αυτό και για την ιστορία της επαρχίας του γράφει ο Σεραφείμ Άρτας. Αναφέρει λοιπόν, ότι στη βάση του οχυρωμένου λόφου υπάρχει πηγή νερού κι εντός του χωριού του κάστρου ερείπια ναΐσκου, αφιερωμένου στο όνομα του Κωνσταντίνου και της Ελένης. Δεν είναι δυνατή η ανεύρεση της θέσης του οικισμού αυτού, επειδή δεν υπάρχει οδηγός. Πιστεύεται πως είναι το διακρινόμενο εξέχον τμήμα στη κορυφή του ψηλότερου λόφου της θέσης «Κούρτια». Ο αντίστοιχος αρχαίος οικισμός της προαναφερόμενης ακρόπολης, πιθανολογείται πως, λόγω σεισμού που προκλήθηκε κατά το σχηματισμό της, μεταφέρθηκε σε νέα, κοντά στη Μονή Καστρίου.

Οι ακροπόλεις των ανωτέρω αρχαίων οικισμών είναι κατασκευασμένες από επεξεργασμένους ασβεστολιθικούς ογκόλιθους. Μέσα σε αυτές υπήρχαν λίγα δημόσια και ιδιωτικά κτήρια. Αυτό συνέβαινε σε όλες τις αρχαίες ηπειρώτικες πόλεις. Οι ηπειρώτες κατοικούσαν σε κόμες και αγροικίες, οι οποίες βρίσκονταν γύρω από τις οχυρώσεις των πόλεων. Στις ακροπόλεις μετέβαιναν για συγκεντρώσεις, γιορτές, κοινωνικές και πολιτικές εκδηλώσεις και όταν ήθελαν να προφυλαχτούν από εχθρικές επιδρομές.

Η καταστροφή τους πιθανολογείται ότι έγινε το 167 π.Χ. από τους ρωμαίους. Όπως γράφει ο ιστορικός Πολύβιος, τότε οι ρωμαίοι στρατιώτες του Αιμίλιου Παύλου, σύμφωνα με διαταγή της Ρωμαϊκής συγκλήτου, κατέστρεψαν 70 ηπειρωτικές και ακαρνανικές πόλεις εκ θεμελίων, αφού τις λαφυραγώγησαν και εξανδραπόδισαν 150.000 ηπειρώτες από τις εστίες τους.

1.3.2 Ανοχύρωτοι αρχαίοι οικισμοί

Όπως προαναφέρθηκε, στην Ήπειρο, σύμφωνα με τους αρχαίους συγγραφείς και όπως μαρτυρούν τα διασωθέντα ερείπια οικισμών των αρχαίων (αλλά και των βυζαντινών) χρόνων, οι κάτοικοι ζούσαν «κωμηδόν», δηλαδή σε μικρούς οικισμούς και σε αγροικίες, σε κεντρική θέση για να έχουν αμυντικά πλεονεκτήματα. Έχτιζαν τείχος κι εντός αυτού μικρές ιδιωτικές οικίες, ναούς και δημόσια κτήρια (βουλευτήριο, διοικητήριο, θέατρο, ωδείο κ.τ.λ.). Οι οικίες μέσα στις οχυρώσεις χρησιμοποιούνταν μόνο σε περίπτωση εχθρικών επιδρομών ή για γιορτές (θρησκευτικές, ψυχαγωγικές κ.λ.π.), συνεδριάσεις την Εκκλησίας του Δήμου κ.λ.π. Σε αυτό ίσως να ευθύνεται το μικρό μέγεθος των οικιών εντός των τειχών, ενώ αυτές που βρίσκονται εκτός αυτού, στις αγροικίες και τους οικισμούς ήταν μεγαλύτερες σε μέγεθος.

Ερείπια οικημάτων τέτοιων ανοχύρωτων αγροικιών σήμερα διακρίνονται στα Λέλοβα και στις θέσεις: «Παλιουριά» (όπου στο ύψωμα «Τούμπα» είναι ευδιάκριτοι κτιστοί τάφοι από ογκόλιθους), «Άγιος Αθανάσιος», οικία Σωτ. Παπαδήμα, πρόποδες του λόφου «Ροζιάνα», «Γόρτσι», «Λακόματα», «Καταθήκη», «Μαύρης» και σε άλλες θέσεις της Λάκκας, για τις οποίες μόνο προφορικές πληροφορίες υπάρχουν. Μάλιστα στη θέση «Καρτέρια» υπήρχε και ειδωλολατρικός ναός, ο οποίος μετατράπηκε σε χριστιανικό της Αγίας Αικατερίνης (σύμφωνα με το κ. Παπαμιχαήλ). Από αυτόν σήμερα, σώζονται μόνο επεξεργασμένοι ογκόλιθοι των θεμελίων.

Ερείπια κατασκευών των ρωμαϊκών χρόνων

Υδραγωγείο Νικοπόλεως

Κατασκευάστηκε από το ρωμαίο αυτοκράτορα Οκταβιανό(κτήτορας της Νικόπολης) το 31 π.Χ., προκειμένου να εφοδιάσει με νερό την πόλη της Νίκης (Νικόπολη). Το νερό προερχόταν από τη θέση «Άγιος Γεώργιος», όπου βρίσκονταν οι πηγές του ποταμού Λούρου. Κατά τη κατασκευή, οι Ρωμαίοι υδραυλικοί δεν ακολούθησαν την ευθεία, αν και γνώριζαν τη μέθοδο των συγκοινωνούντων δοχείων, που νωρίτερα είχαν ανακαλύψει οι Έλληνες, επειδή στερούνταν από σωλήνες υψηλής πίεσης. Έτσι αναζήτησαν άλλη λύση. Με τη βοήθεια φυσικών υποστηριγμάτων (λόφους και όρη), κατασκεύασαν αγωγό υδραγωγείου, ώστε να φτάσει το νερό στη πόλη με τη φυσική του ροή. Όπου αυτή εμποδιζόταν, διανοίγονταν σήραγγες, μικρού ή μεγάλου μήκους, ενώ όπου η συνέχεια διακοπτόταν, κατασκεύαζαν τεχνητά υποστυλώματα (τοξοστοιχίες), επί των οποίων στηριζόταν ο αγωγός. Η ανάγκη της μετάβασης νερού στη Νικόπολη με φυσική ροή ανάγκασε τους Ρωμαίους μηχανικούς να περάσουν τον αγωγό και από τις δυο πλευρές της κοιλάδας. Όταν έφτασε στο λόφο της Μονής Καστρίου με πολλές και μεγάλες σήραγγες, οι Ρωμαίοι ήθελαν να τον διαπεράσουν από τη θέση Μπόϊντα ως το λόφο Γόρτσι εναέρια και από εκεί, κατά τον ίδιο τρόπο, στο λόφο Μπούφο. Έχτισαν μερικούς κίονες, όμως δεν ολοκλήρωσαν το έργο για άγνωστους λόγους. Η πορεία του αγωγού συνεχίστηκε προς το βορρά, διήλθε από το ριζοβούνι και έφτασε μέχρι το χωριό Γαλατά, ενώ με τοξοστοιχίες πέρασαν πάνω από τα υψώματα « Τσιούμπες οι Μπουλμετιώτικες » στη δυτική πλευρά της Λάκκας. Ύστερα έδωσαν κατεύθυνση στον αγωγό προς το νότο και διήλθε υπόγεια και εγκάρσια του Θεσπρωτικού. Οι νεώτεροι κάτοικοι των Λελόβων, αγνοώντας τη σκοπιμότητα των κατασκευαστικών αυτών έργων, τα ονόμασαν « καμάρες» γιατί θυμίζουν στοά γεφυριών. Η όψη του υδραγωγείου αυτού, όπως σώζεται σήμερα.

Στενωπό « Μπογόριτσας »

Ερείπια αρχαίων κτισμάτων (οχυρωματικών έργων και οικοδομημάτων) σώζονταν και στο πάνω άκρο της Λάκκας, γνωστό ως «Στενό της Μπογόριτσας ». Ο επιχειρών από βορρά να εισέλθει στη Λάκκα, μόνο από το στενό αυτό πέρασμα μπορεί να το κάνει, αφού δεν υπάρχει άλλη ομαλή διάβαση προς αυτή.

1.4. BYZANTINOI ΧΡΟΝΟΙ

Για τη Βυζαντινή ιστορία δεν υπάρχουν αρκετές πληροφορίες για την περιοχή. Γενικά, γνωστό είναι το γεγονός της απόλυτης κυριαρχίας των Σλάβων (Βούλγαρων και Σέρβων) στα

μέρη αυτά από το 900 ως το 1030. Η ανάγκη ανεύρεσης βοσκοτόπων για τη διαμονή κατά τους χειμερινούς μήνες ώθησε τα νέα αυτά φύλα πεδινότερα από τις εστίες τους, που βρίσκονταν στην Πίνδο. Οι παλιοί κάτοικοι των χωριών της Λάκκας Έλληνες κυρίως στην καταγωγή, εκτοπίστηκαν από τους νέους κατακτητές και ποιμένες ή παρέμειναν στα μέρη τους υπό τον όρο να τους υπηρετούν. Οι προστριβές μεταξύ των δύο πληθυσμών ήταν συχνές, λόγω της προσπάθειας διεκδίκησης των τεμαχίων γης. Η εκδίωξη από τα παραπάνω χωριά και η κατάλυση του κράτους τους στη γειτονική Πίνδο, έγινε από το βυζαντινό αυτοκράτορα Βασίλειο Βουλγαροκτόνο, γνωστό για τους αγώνες του κατά των Βουλγάρων, αφού αποβιβάστηκε στα παράλια του Αμβρακικού κόλπου. Με το διωγμό των Σλάβων ποιμένων, η απόγονοι των ντόπιων και, κυρίως, οι ζώντες σε κρησφύγετα δασών και ορέων, επανήλθαν και εγκαταστάθηκαν στους οικισμούς των ποιμένων. Στο γεγονός αυτό οφείλονται και οι διάφορες σλαβικές ονομασίες, που χρησιμοποιούνται μέχρι και σήμερα (όπως έχει αναφερθεί στο προηγούμενο κεφάλαιο).

Με την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους σταυροφόρους, μετά το 1204, δημιουργείται το Δεσποτάτο της Ηπείρου, με έδρα τη γειτονική Άρτα, γύρω στα 1216. Στο νέο κέντρο εξουσίας προσαρτάται όλη η περιοχή της Λάκκας, ενώ ενισχύονται τα ήδη υπάρχοντα αρχαία φρούρια ή κατασκευάζονται νέα και ανεγείρονται χριστιανικοί ναοί. Στη συνέχεια, οι περιοχές αυτές εμπλέκονται στις διάφορες διαμάχες των γαλαζοαίματων διεκδικητών του βυζαντινού στέμματος. Λίγο αργότερα οι Σέρβοι του Στεφάνου Ντουσιάν κατέλαβαν τη Θεσσαλία, την Ήπειρο και τη δυτική Στερεά Ελλάδα (1346 - 1407) ιδρύοντας ηγεμονία με πρωτεύουσα τα Ιωάννινα. Κατά τη περίοδο αυτή οι Σέρβοι διαίρεσαν τη γη σε βοσκοτόπους και τη διαμοίρασαν σε ομοεθνείς τους (και όχι οι Βούλγαροι) ή σε άλλους ξενόγλωσσους πληθυσμούς (πχ στους Βλάχους), οι οποίοι και τους έδωσαν σλαβικές ονομασίες. Τότε φαίνεται να πήρε και το όνομα Λέλοβα ο σημερινός οικισμός του Θεσπρωτικού.

Παλαιοβυζαντινά κτίσματα

Υπάρχουν από την απέναντι πλευρά των Λελόβων και συγκεκριμένα στις θέσεις «Αγία Σοφία» Ριζοβουνίου και «Άγιος Σάββας» Γαλατά. Στη πρώτη θέση διακρίνονται τα τείχη μεγάλης εκκλησίας, μέχρι ενός μέτρου ύψους. Πληροφορίες λένε πως στο δάπεδο και πιθανόν και στους τοίχους υπήρχαν αξιόλογα ψηφιδωτά. Ο HAMMOND αναφέρει ότι ανατολικά του Θεσπρωτικού, στη θέση «Πεντανέμους» υπήρχε χριστιανικός ναός που λένε, ότι υπερείχε του ναού της Παρηγορήτισσας Άρτας.

Στη δεύτερη θέση, που έχει προαναφερθεί, διακρίνονται τα θεμέλια του παλιού ναού του Αγίου Σάββα. Κοντά σε αυτόν υπάρχει μέχρι και σήμερα ομώνυμη πηγή. Αριστερότερα αυτού βρέθηκαν, προ λίγων ετών, σε αγρό, όταν ο ιδιοκτήτης προέβη σε εκχέρσωση, ερείπια περιμανδρωμένου οικοδομήματος, με προαύλιο, πηγάδι, λιθόστρωτη αυλή, λίθινη σκάφη κ.α. και εντός της μάνδρας ερείπια στάβλων για τα φορτηγά ζώα. Αρχικά θεωρήθηκε ότι τα ευρήματα ανήκαν σε πανδοχείο (χάνι), αλλά αυτή η άποψη δεν ευσταθεί, γιατί από εκεί δεν διέρχεται κανένας μεγάλος δρόμος.

Υστεροβυζαντινά κτίσματα

Μονή Καστρίου

Από τη περίοδο αυτή σώζεται μόνο ένας χριστιανικός ναός, αυτός της Μονής Καστρίου. Κτίστηκε το 1045 ή 1095 και είναι ο μόνος ναός των βυζαντινών χρόνων που σώζεται μέχρι σήμερα. Είναι μικρών διαστάσεων, ρυθμού μονόκλιτης βασιλικής, με θολοειδή οροφή. Ο νάρθηκας και η αγιογράφηση του έγιναν το 1670, σύμφωνα με επιγραφή. Προς το μεσημβρινό του τμήμα, έφερε υπόστεγο που δεν είναι γνωστό πότε καταστράφηκε. Βρίσκεται κτισμένος επί αρχαίου μεγάλου οικοδομήματος, του οποίου τα θεμέλια διακρίνονται καλύτερα από τα δυτικά, λόγω της κατωφέρειας του εδάφους. Πολλοί υποστηρίζουν, λόγω του τρόπου κατασκευής του, ότι ανήκουν σε αρχαίο ειδωλολατρικό ναό και συγκεκριμένα σε αρχαίο νεκρομαντείο το οποίο δεν είχα ανακαλυφθεί ακόμα, πέραν του νεκρομαντείου στον Αχέροντα ποταμό. Στο ναό, τα

μόνα στοιχεία άξια παρατήρησης και θαυμασμού είναι οι τοιχογραφίες του. Παρότι σε πολλά σημεία παρέστησαν αλλοιώσεις, λόγω των εισερχόμενων όμβριων υδάτων από τη στέγη και τα εντελώς ακάλυπτα μικρά παράθυρα, εν τούτοις διατηρούν ακόμη τη λαμπρότητά τους και τον εξαιρετο συνδυασμό χρωμάτων. Στη Λάκκα Σουλίου δεν υπάρχει αρχαιότερος ναός, ως προς τη χρονολόγηση και τη αγιογράφιση.

Κάστρο στη θέση «Βέλιαννη» ή «Παλιουργιά» Λελόβων

Προ το βορρά και σε μικρή απόσταση από τα Λέλοβα, υπάρχει κωνοειδής λόφος, ο οποίος καλείται από τους ντόπιους «Κάστρο». Στο μεσημβρινό κλίτος του διακρίνονται ερείπια οικιών από ξερολιθιά (επεξεργασμένοι λίθοι κανονικού μεγέθους), ενώ στη κορυφή του λόφου διακρίνονται ερείπια τοίχους μικρής περιμέτρου, χτισμένο από μικρούς και μεγάλους ακατέργαστους λίθους, χωρίς να έχει χρησιμοποιηθεί αμμοκονίαμα.

Ασφαλώς, κτίστηκε για προστασία και την άμυνα των κατοίκων του παρακείμενου οικισμού, ίσως και των γειτονικών σε αυτόν οικισμών, σε περίπτωση εχθρικών επιδρομών. Οι διασωθέντες του οικισμού, μετά την απελευθέρωση της Λάκκας από τους Βούλγαρους και Σέρβους, κατοίκησαν στο βόρειο άκρο των Λελόβων, συνοικίζοντας τον «Απάνω Μαχαλά». Αυτό το έπραξαν είτε γιατί δεν τους επιτράπη να επανέλθουν στη παλιά τους θέση, είτε γιατί εκεί βρήκαν ναό για τη χριστιανική τους λατρεία, πηγάδι για ύδρευση, βοσκοτόπους για τα ζώα τους κ.α.

Κάστρο στη θέση «Πηγαδούλια» Ποδογόρας

Οι καταφεύγοντες σε αυτό θα έπρεπε να ζούσαν στη πεπλατυσμένη κορυφή του όρους και να αντιμετωπίζουν κινδύνους, εξαιτίας δυσμενών καιρικών συνθηκών, λόγω της τοποθεσίας.

Κάστρο στη θέση «Γκάσγκα» Καταθηκίου Μαύρης

Είναι όμοιο με το προηγούμενο ως προς τις διαστάσεις και τον τρόπο κατασκευής. Βρίσκεται σε λόφο κρημνώδη, έχοντας μια μόνο οδό προσέγγισης (επειδή από τις άλλες υπήρχε άλλοτε η λίμνη Μαύρης), στη θέση «Καταθήκι», πολύ απομακρυσμένη και δυσεύρετη. Αργότερα, σε αυτό, κλέφτες έκτισαν τον πύργο των Ηλιοβουνίων, για τον οποίο γίνεται αναφορά παρακάτω.

Τα κάστρα αυτά χρησιμοποιήθηκαν ή πριν την ανοικοδόμηση αυτού που βρίσκεται στο λόφο της Μονής Καστρίου(527-565) ή κατά τη Βουλγαρο-Σερβοκρατία της περιοχής.

Ανοχύρωτος οικισμός στο λόφο «Ροζιανά»

Ερείπια του οικισμού βρίσκονται στον αυχένα των λόφων Ροζιανών και Αγίου Κωνσταντίνου, σε αθέατη θέση, προφανώς για την ασφάλεια από επιδρομές και τη προστασία από το βόρειο ψυχρό άνεμο που φυσά στη περιοχή της Λάκκας. Οι τοίχοι των οικιών είναι όμοιοι με αυτών στο κάστρο της Βέλιαννης. Ο ναός του χωριού αυτού ήταν αφιερωμένος στην Αγία Αικατερίνη, ενώ λέγεται ότι διέθετε υπόγεια κρύπτη της οποίας ίχνη διακρίνονται μέχρι και σήμερα. Η παράδοση αναφέρει ότι οι κάτοικοι του χωριού Ροζιανών μετοίκησαν στο Κάτω Μαχαλά των Λελόβων, για να αποφύγουν τα δηλητηριώδη φίδια που υπήρχαν σε μεγάλο αριθμό στη περιοχή, κάτι που μάλλον δεν ευσταθεί. Οι λόγοι της μετοίκησης αυτής οφειλόταν κυρίως στην εύρεση χριστιανικού ναού, πηγαδιών ύδρευσης και βοσκοτόπων. Ο οικισμός των Ροζιανών, ύστερα από την εγκατάλειψή του χρησιμοποιήθηκε για ενοικίαση κι εκμετάλλευση από στρατιωτικές οικογένειες που πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους στις διοικήσεις της Νικόπολης και της Άρτας. Κατά το 900-1000 έγιναν πολλές τέτοιες αποικήσεις. Άλλωστε, τα τοπωνύμια «Κουλούρια» και «Κουλούριζα» στις τοποθεσίες αυτές προήλθαν από τη βυζαντινή λέξη «Κουλούκια», που ονομάζονταν οι αγροί που διαμοιράζονταν στις εκάστοτε στρατιωτικές οικογένειες.

Ανοχύρωτοι οικισμοί στις θέσεις «Γρίβα» «Μπόιδα» και «Λακώματα»

Σώζονται ελάχιστοι ξερότοιχοι οικιών στους λόφους «Γρίβα» «Μπόιδα» και «Λακώματα». Διακρίνονται όμως πολλά θραύσματα κεράμων. Εκεί πιθανόν να υπήρχαν και κλαδόπλεκτες κατοικίες με κεραμοσκεπή. Στους τάφους που βρέθηκαν εκεί υπήρχαν ξίφη και μαχαίρια των νεότερων βυζαντινών χρόνων, αποδεικτικά στοιχεία κατοίκησης εκεί στρατιωτικής προέλευσης πληθυσμών. Υπήρχαν και ναοί, εκ των οποίων ένας σώζεται μέχρι και σήμερα στη θέση Αγίας Τριάδος όχι όπως ήταν ο αρχικός (ήταν βυζαντινού ρυθμού με σταυροειδή εσωτερικό σχήμα κι έφερε μεγάλο τρούλο, καθώς γράφει ο μητροπολίτης Άρτας Σεραφείμ).

Ο ναός στη θέση Γόρτση, σύμφωνα με τον Κ. Π. Μιχαήλ, ήταν αφιερωμένος στην Ανάσταση της Σωτήρας. Οι κάτοικοι του οικισμού Μπόιδας εκκλησιάζονταν στο ναό της Μονής Καστρίου, που βρισκόταν στη κορυφή του ομώνυμου λόφου.

Γενικές Παρατηρήσεις

Κατά κανόνα, τα μνημεία των βυζαντινών χρόνων ήταν κατασκευασμένα από μικρούς λίθους, οπτούς πλίνθους και αρκετό ασβεστοκονίαμα.

1.5.ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

Στα πρώτα χρόνια της τουρκοκρατίας και λίγο πριν παρατηρείται ανομοιογένεια στους κατοίκους των χωριών της Λάκκας, ως προς τη γλώσσα, τα ήθη και τα έθιμα, την ενδυμασία και άλλα πολιτιστικά στοιχεία, αν και βρίσκονταν κοντά το ένα με το άλλο και είχαν επικοινωνία. Το γεγονός αυτό οφείλεται, όχι μόνο στη παρουσία των Βουλγάρων και Σέρβων νομάδων που κατέρχονταν από τα θερινά τους καταφύγια της Πίνδου για την αναζήτηση βοσκοτόπων παραχείμασης στη νοτιοδυτική Ήπειρο κατά το 10ο αιώνα, αλλά και στη κάθοδο και την εγκατάσταση αλβανικών και βορειοηπειρωτικών πληθυσμών προς τα νότια. Έτσι, τα βρισκόμενα χωριά στα βόρεια της Λάκκας όπως Νικολίτσι, Άσπος (Νάσσιαρη), Παππαδάτες, Μελιανά, ήταν δίγλωσσα, διότι μιλούσαν μαζί με την ελληνική γλώσσα και την «Αρβανίτικη», τα δε στα νότια αυτής όπως Θεσπρωτικό (Λέλοβα), Στεφάνη (Καντζάς), Κρανέα, Ριζοβούνι (Ποδογόρα), Ελαία (Ντάρα) και Γαλατάς (Μπουλμέτι- Ζερβό) ήταν ελληνόφωνα και περισσότερο ανεπτυγμένα. Γενικά, η γειτνίαση μεταξύ των γηγενών ηπειρωτών, των Αλβανών και των λιγοστών Σλάβων δημιουργεί εντάσεις και μεγάλες έριδες.

Η τουρκοκρατία έρχεται σταδιακά στην Ήπειρο από το έτος 1431 έως το 1480. Οι έδρες ομώνυμων επαρχιών και μητροπόλεων: Ιωάννινα, Παραμυθιά (επαρχία Βαγενετίας) και Άρτα, οι οποίες διέθεταν ισχυρά φρούρια, αναγκάστηκαν να δηλώσουν υποταγή στους Τούρκους, άνευ μάχης, για να αποφύγουν τις συνέπειες που θα προέκυπταν από μια πολεμική συμπλοκή. Στα φρούρια αυτά εγκαταστάθηκαν τούρκικες φρουρές, οι οποίες ήταν όμως ολιγάριθμες και ανεπαρκείς ώστε να επιβάλλουν τη τάξη και την ηρεμία στις διάφορες κοινότητες και στα τμήματα των επαρχιών, γι αυτό εφαρμόζαν τεχνικές παροτρύνσεων και απειλών. Ο μικρός αριθμός των φρουρών οφειλόταν αφ' ενός στο ότι οι Οθωμανοί στα χρόνια εκείνα ασχολούνταν με την απόκρουση χριστιανικών στρατών στα βόρεια της Βαλκανικής χερσονήσου, και αφ' ετέρου στην περίσφιξη του κλοιού, για την κατάληψη της πρωτεύουσας του βυζαντινού κράτους, την Κωνσταντινούπολη. Έκτος από τους ανωτέρω, ο Ι. Λαμπρίδης αναφέρει δύο λόγους. Πρώτον, γιατί η κατάκτηση κάποιων ηπειρωτικών κοινοτήτων ήταν δύσκολη, εξαιτίας του δύσβατου, ορεινού εδάφους και του ανυπότακτου χαρακτήρα και της στρατιωτικής εμπειρίας των κατοίκων των περιοχών αυτών. Δεύτερον, δε θα άξιζαν οι θυσίες σε αίμα που θα προέκυπταν από μια κατάκτηση δια του πολέμου, λόγω της φτώχης αποκόμισης λαφύρων.

Δεν είναι γνωστό πότε ακριβώς η περιοχή της Λάκκας, δήλωσε υποταγή στους Τούρκους και με ποιο τρόπο, ενώ ο Λαμπρίδης, από τον οποίο αντλούνται πολλές πληροφορίες, δε διευκρινίζει κάτι. Από πληροφορίες ιστορικών και τη παράδοση, ως κάτοικοι της επαρχίας της Λάκκας φέρεται ο κλάδος της βυζαντινής στρατιωτικής οικογένειας του Μπούα – Γρίβα. Η τοποθεσία του Θεσπρωτικού «Γρίβα», η βρισκόμενη στα υψώματα προς τα νότια του οικισμού,

την οποία η οικογένεια κατείχε, είτε για να φυλάει τη διερχόμενη από εκεί δημόσια οδό, είτε για να εκμεταλλεύεται για λογαριασμό της τα γειτονικά βοσκοτόπια. Οι ιστορικοί και περισσότερο ο Κών. Σαθάς γράφουν ότι η ισχυρή αυτή οικογένεια το 1479 ήρθε για πρώτη φορά σε ανοιχτή ρήξη με τους Οθωμανούς, όπου ηττήθηκε, με αποτέλεσμα να εγκαταλείψει τις εστίες της σε εκείνα τα μέρη και να χάσει τους τίτλους των εκτεταμένων κτημάτων σε Ήπειρο και Ακαρνανία. Ένα μέρος αυτής της οικογένειας κατέφυγε στην περιοχή της πάνω Λάκκας και του Σουλίου κι ένα άλλο μέρος στα νησιά Κέρκυρα και Λευκάδα. Οι απόγονοι που βρίσκονταν στις παραπάνω περιοχές φέρουν μέχρι και σήμερα τα επώνυμα «Μπούα», «Μπούγα» και «Γρίβα». Με την αποχώρηση των παραπάνω τοπαρχών της Λάκκας, η περιοχή έμεινε αφύλακτη στη κρίση τόσο των Τούρκων, όσο και των ληστρικών ομάδων που βρίσκονταν στη γύρω περιοχή. Πιθανόν, ύστερα από αυτήν την εξέλιξη, οι κάτοικοι φοβούμενοι τους δύο παραπάνω κινδύνους και προπαντός τους Τούρκους για τυχόν απόπειρες κατάληψης των χωριών τους, έσπευσαν να αποστείλουν αντιπροσωπία στην Άρτα, προκειμένου να δηλώσουν υποταγή στην τουρκική διοίκηση.

Περίπου το 1520 συστάθηκε το αρματολίκι της περιοχής του Λούρου και η ανάθεση της αρχηγίας του γίνεται στην οικογένεια των Μπούα – Γρίβα. Ο ισχυρότατος αυτός κλάδος επανέρχεται στο προσκήνιο για να διαδραματίσει σπουδαίο ρόλο και να πρωταγωνιστήσει στα πολεμικά γεγονότα. Πράγματι, ο αρματολός Λούρου την πρώτη 150ετία αγωνίσθηκε αποτελεσματικά και πέτυχε το σεβασμό του νέου καθεστώτος δουλείας, αλλά και την τήρηση της τάξης από όλους. Τα πράγματα όμως ανατράπηκαν, καθώς το 1585 συνεργαζόμενος με τους αρματολούς της υπόλοιπης Ελλάδας επαναστάτησε κατά της Πύλης, διότι θίγονταν κάποια προνόμια της επαρχίας αυτής και ειδικότερα του τμήματος της Λάκκας Σουλίου. Άξιος μνείας για τα ανδραγαθήματά του στην επανάσταση αυτή είναι ο οπλαρχηγός του Θεοδ. Γρίβα (φερόμενου και ως επικεφαλής τσών επιχειρήσεων), Πούλιος Δράκος από τους Μαρτάνους Λάμαρης. Αυτή η επανάσταση είχε άσχημο τέλος για τους αρματολούς και οι ισχυροί Γριβαίοι έχασαν για ακόμα μια φορά τα αξιώματά τους, με αποτέλεσμα να εγκαταλείψουν ξανά τα μέρη τους.

Κατά το διάστημα της απουσίας ικανού αρματολού του Λούρου, η ύπαιθρος ήταν στο έλεος των ληστρικών επιδρομών και αυθαιρεσιών σε βάρος των κατοίκων, λόγω της έλλειψης αρχής προστασίας. Οι περισσότερες αυθαιρεσίες προέρχονταν από τους πρόσφατα εξισλαμισμένους Αρβανίτες και πιο συγκεκριμένα τους Τσάμηδες. Πολλές ήταν και οι επιδρομές από τη θάλασσα, προερχόμενες από πειρατές και ναυτικούς στόλους κυρίως της γειτονικής Ιταλίας. Ο σκοπός τους ήταν ο εύκολος πλουτισμός και η αρπαγή υπηρετών, απαραίτητοι για την κίνηση των πλοίων. Πολλοί κάτοικοι της Λάκκας και των πεδινών περιοχών του Λούρου, περί το 1600, μην αντέχοντας τους εκτεταμένους εξισλαμισμούς των Τούρκων και τις βιαιοπραγίες των Τουρκαλβανών, κατέφυγαν στα ορεινά και τα προς το βορρά όρη, σχηματίζοντας σταδιακά ένα σύμπλεγμα ανυπότακτων οικισμών (και εξακολουθώντας τον ποιμενικό βίο) με κέντρο τον μεγαλύτερο πληθυσμιακά από όλους, το Σούλι. Κάποιες από τις οικογένειες της περιοχής της Λάκκας που κατέφυγαν στα σουλιώτικα όρη είναι των Γριβαίων, Δρακαίων, Τζιμαίων, Ζερβαίων, Βαλαωρίτων, Ματταίων κ.α. Το Σούλι απέκτησε ισχυρό πληθυσμό και οργάνωση μετά το 1650, που σε συνεργασία με τον αρματολό Λούρου, αποδείχτηκε ισχυρό εμπόδιο όλων των παραπάνω αρπαγών και αυθαιρεσιών εις βάρος των ραγιαδών από τους μουσουλμάνους για δύο και πλέον αιώνες. Οι διάφοροι μουσουλμάνοι αξιωματούχοι, που ποτέ δεν είδαν με καλό μάτι το νέο αυτό χριστιανικό πόλο εξουσίας, επιχειρήσαν πολλές φορές να τον εξαφανίσουν, είτε με τη συγκατάθεση της Πύλης είτε όχι, χωρίς όμως να το καταφέρουν. Αντίθετα, κάθε αποτυχία των Οθωμανών ισχυροποίησε τη θέση του Σουλίου στην περιοχή, προσαρτώντας όλο και μεγαλύτερο αριθμό χωριών, μεγαλώνοντας έτσι την επικράτεια τους και αναγνωρίζοντας η δύναμη του από τις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής (π.χ. Ρωσία, Βενετία κ.λ.π.). Κάποια ζωγραφικά σκίτσα που σώθηκαν από ξένους περιηγητές δίνουν μία εικόνα της όψης αυτών των ορεσίβιων πολεμιστών.

Ο οικισμός Λέλοβα, από τη στιγμή της επικράτησης των Οθωμανών στην Ήπειρο, και σχεδόν όλη η Λάκκα αναγνωρίστηκαν ως διοικητικό τμήμα (εις την Τουρκική Ναχαγιέ) υπό την διοίκηση της επαρχίας Άρτας, έχοντας ως έδρα την ομώνυμη πόλη. Η επαρχία αυτή, σχεδόν ολόκληρη, δωρίστηκε στη βασιλομήτορα του Σουλτάνου (βαλιδέ Σουλτάνα). Κάποια από τα πεδινά τμήματά της δόθηκαν και ως και ως τίτλοι γης σε ισχυρούς Τούρκους πολεμιστές, για τις υπηρεσίες που πρόσφεραν στην Υψηλή Πύλη. Εξ αυτών και τα Λέλοβα ήταν τσιφλίκι (κτήμα), όπου όμως ως προς την ιδιοκτησία υπάρχει κάποια σύγχυση. Κατά μία πληροφορία, το τσιφλίκι των Λελόβων ανήκε σε απόγονο χριστιανό σπαχή(αρχηγός πολεμιστών ιππέων), που καταγόταν είτε από τα Λέλοβα είτε από κάποιο χωριό της Λάκκας. Πιθανή είναι και η περίπτωση, Ιωαννίτης χριστιανός να αγόρασε από τους απογόνους του σπαχή τους τίτλους ιδιοκτησίας του οικισμού. Μια άλλη άποψη και μάλλον ορθότερη, κατά τον Ι. Λαμπρίδη στα «Σουλιώτικα», υποστηρίζει ότι λόγω του διωγμού των αγάδων σπαχίδων από τα χωριά της Λάκκας τον 17ο αιώνα από τους Σουλιώτες, οι κληρονόμοι του αγά των Λελόβων(το οποίο δεν ήταν υπό σουλιώτικη προστασία) πούλησαν τα δικαιώματα σε κάποιο χριστιανό Ιωαννίτη, ώστε να εισπράττονται πιο εύκολα οι φόροι του τσιφλικιού, χωρίς να ενοχλούνται οι σουλιώτες γείτονες. Πρέπει να αναφερθεί ότι με την ανεξαρτησία του Σουλίου οι κάτοικοί του φύλασσαν τα στενά που οδηγούσαν στη Λάκκα και περισσότερο το δημόσιο δρόμο που περνούσαν από τα Λέλοβα.

Με την έκρηξη της επανάστασης το 1821 για την παλιγγενεσία του Γένους, η περιοχή της Ηπείρου φλέγεται. Οι φιλικοί (με πρωτεργάτη τον Χριστόφορο Περραιβό) προσπαθούν να εκμεταλλευτούν την αποστασία του Αλή Πασά και την εμπόλεμη σύρραξη του νεο το Σουλτάνο και συνεργάζονται, φαινομενικά, με τους Αλβανούς. Με την ευκαιρία, επανέρχονται ξεριζωμένοι Σουλιώτες για την απόκτηση των χαμένων τους πατρίδων. Πρώτη τους δουλειά είναι να ξεσηκώσουν τους κατοίκους της Λάκκας και περισσότερο τα χωριά Λέλοβα, Κρανέα και Παππαδάτες της κάτω Λάκκας των οποίων οι κάτοικοι ήταν ιδιαίτερα διστακτικοί, λόγω της παρουσίας της τουρκαλβανικής δύναμης 500 ανδρών υπό τον Ταχίρ Παπούλια. Δυστυχώς, η επανάσταση έσβησε σταδιακά μετά την πτώση του Αλή Πασά και την πανωλεθρία των ελληνικών δυνάμεων στην μάχη του Πέτα, στην Άρτα. Λίγο αργότερα, οι σουλιώτες, μετά από στενή πολιορκία του Χουρσιτ πασά, συνθηκολόγησαν κι εγκατέλειψαν τα μέρη τους για δεύτερη φορά, το έτος 1822. Πολλοί Λακιάτες(όπως ο στρατηγός Χρήστος Κοσμάς, από τα Λέλοβα) τους ακολούθησαν στη νότια Ελλάδα για να συνεχίσουν εκεί τον αγώνα τους.

Η αποκατάσταση της ελευθερίας στα χωριά της Λάκκας ήρθε πολύ αργότερα με την απελευθέρωση των αστικών κέντρων Πρέβεζας και Ιωαννίνων, τα έτη 1912 – 1913. Έτσι, τα παλαιά τσιφλίκια, που για χρόνια εκμεταλλεύονταν μουσουλμάνοι αξιωματούχοι μοιράστηκαν στους απελευθερωμένους κατοίκους.

Ερείπια κτισμάτων από τη περίοδο της Τουρκοκρατίας.

Τουρκομνήματα

Στη θέση όπου σήμερα βρίσκεται η αρχή του δημόσιου δρόμου που οδηγεί προς το Ριζοβούνι και τα λοιπά χωριά, στο κέντρο της αγοράς, βρίσκονται δύο υπέργειοι κτιστοί κιβωτιόσχημοι και μεγάλοι τάφοι. Τότε δεν υπήρχε η συγκεκριμένη δημόσια οδός, αλλά αγροί και μικρός δρομίσκος, περιβαλλόμενος αριστερά και δεξιά από άγρια χόρτα. Προφανώς, αυτός ο δρομίσκος περνούσε μέσα από κάποιο τούρκικο νεκροταφείο ή εκεί υπήρχε ιδιοκτησία για οικογενειακό τάφο κάποιας μουσουλμανικής οικογένειας. Ακόμα, μπορεί να θάφτηκαν εκεί Τουρκαλβανοί, οι οποίοι σκοτώθηκαν σε κάποια συμπλοκή που πραγματοποιήθηκε στο χωριό. Ότι και να ισχύει, στους τάφους δεν βρέθηκε καμία επιγραφή, άρα μόνο εικασίες μπορούμε να κάνουμε.

«Ταμπούρι του Δερβέναγα»

Ήταν κυκλικός πύργος διαμέτρου περίπου 6 μέτρων, ο οποίος έφερε πολεμοθυρίδες στο ανώγι, από όπου αμυνόταν η φρουρά, όταν υφίστατο μεγάλη επίθεση από ληστές ή επαναστάτες.

Το συγκεκριμένο φρούριο βρισκόταν στον αυχένα, μεταξύ των υψωμάτων «Γκρέμπος του Κανόμου» και «Καρακίτσιου». Από τον αυχένα αυτό, διερχόταν ο παλιός δημόσιος δρόμος που οδηγούσε από τα Ιωάννινα και την Άρτα στην Πρέβεζα και τη Θεσπρωτία (Μαργαρίτη, Πάργα, Παραμυθιά). Η διανέμουσα στο πύργο φρουρά είχε ως ρόλο να επιτηρεί τα ανατολικά και τα δυτικά τμήματα του δρόμου και να εξουδετερώνει τις ενέδρες των ληστών, που δρούσαν κατά παράδοση στη περιοχή.

«Χάνι του Σιώζη»

Σήμερα από το κτίσμα αυτό, σώζεται μόνο το ισόγειο, το προαύλιο με το πηγάδι και ο σκιερός πλάτανος. Τα 100 στρέμματα αγρού, γύρω από το πανδοχείο, ανήκαν ανέκαθεν στον ιδιοκτήτη του. Το κτίσμα κατασκευάστηκε από τον Αλή Πασά των Ιωαννίνων, προς τα δυτικά του αυχένα «Ταμπουρίου» εντός της πεδιάδας των Λελόβων. Μετά τη πτώση του Αλή Πασά, αυτό προήλθε στη κατοχή του τούρκικου δημοσίου. Αργότερα, πουλήθηκε στον προεστό Αναγνώστη Σιώζη(γύρω στο 1878).

«Γεφύρι του καπετάνιου»

Ο λαός δεν διέσωσε το όνομα του κτήτορα της γέφυρας, επί της παλιάς οδού που οδηγούσε από τα Λέλοβα προς Μπουλμέτι και τα βορειότερα χωριά. Όπως γράφει ο Κ.Π. Μιχαήλ, στη γέφυρα υπήρχε κριτορική πλάκα, στην οποία αναγράφονται τα εξής: «Κατά το έτος 1787 ο εντιμότατος κύριος καπετάν Τζιοβάρας έγινε κτήτορας της γέφυρας».

«Πύργος του Ν. Τζιοβάρα»

Βρίσκεται κοντά στη μονή του Προφήτη Ηλία και χρησίμευε για να την προστατεύει από τις βιαιοπραγίες ληστών και τις αυθαιρεσίες των Τούρκων. Ο πύργος αυτός χτίστηκε από τον αρματολό Νικολό Τζιοβάρα και τους πολυάριθμους κλέφτες που κατοικούσαν στο λόφο Γκάσγκα. Άγνωστο παραμένει το έτος ανέγερσής του.

Λιθόστρωτα τμήματα της παλιάς οδού Πρέβεζας-Ιωαννίνων-Άρτας.

Η παλιά δημόσια οδός ανέκαμπτε στο στενό της Στεφάνης και διαμέσου της πεδιάδας Τύριας και Μπόιντας διαπερνούσε το λόφο Καστρίου και από εκεί, δια της λίμνης Ζηρού και της Μονής Ιωάννου Προδρόμου, έφτανε στο ποταμό Λούρο και μετά τη θέση «Παλιούρι». Στους «Κομζιάδες» συναντούσε τη παλιά οδό Άρτας-Ιωαννίνων. Τα πεδινά τμήματά της, από τη Τύρια μέχρι τη Μονή Καστρίου, ήταν λιθόστρωτα σαν τα βυζαντινά καλντερίμια. Με τη βοήθεια των πέτρινων γεφυριών, η διέλευση των οδών γινόταν και πάνω από τα ρέματα. Το πότε λιθοστρώθηκαν τα παραπάνω τμήματα της δημόσιας οδού είναι άγνωστο. Πριν τη κατασκευή των γεφυριών η διέλευση των ανθρώπων και των υποζυγίων κατά τους χειμερινούς μήνες ήταν αδύνατη. Κατά τη πρώτη δεκαετία της διοίκησης της Ηπείρου από τον Αλή Πασά (1788-1798), το τμήμα της παραπάνω οδού ελεγχόταν από τη σουλιώτικη οικογένεια του Γεώργιου Μπότσαρη. Για να αφήσει ελεύθερη τη διάβαση ο Πασάς του έδωσε 60 πουγκιά, γεγονός που δεν αποκάλυψε στους συμπατριώτες του. Στη συνέχεια ο ραδιούργος πασάς οχύρωσε την οδό με πύργους στη θέση Ταμπούρι, Στενό του Καντζά, Σκάλα του Λούρου και πιθανόν τότε κτίστηκε και το χάνι του Σιώζη. Το αποτέλεσμα ήταν να περάσει ανενόχλητος ο στρατός του Μουχτάρ (γιος του Αλή) και να καταλάβει με μάχη τη Πρέβεζα το 1798, που μέχρι τότε κατείχαν οι Γάλλοι, ενώ ο πολέμαρχος Μπότσαρης εκτέθηκε στα μάτια των συμπολιτών του. Έτσι, ο Αλή κατάφερε, να αποσπάσει χωριά της Λάκκας που τροφοδοτούσαν τα χωριά του Σουλίου, να καταλάβει τη Πρέβεζα και να διαιρέσει τους μέχρι τότε ανίκητους Σουλιώτες σε ταραφια καθιστώντας τους ευάλωτους σε μια νέα επίθεση.

Γενικές παρατηρήσεις

Σχεδόν πάντα το υλικό που χρησιμοποιείται για τη κατασκευή οικιών και δημόσιας χρήσης έργα είναι η πέτρα, λαξευμένη ή ημιλαξευμένη, ενώ μεταξύ των αρμών, ως συνδετικό υλικό, ασβεστοκονίαμα. Κέραμοι δεν χρησιμοποιούνται σχεδόν ποτέ, ούτε για τη κάλυψη της ξύλινης στέγης.

B. ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ – ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΤΙΣΜΑΤΩΝ

B1.ΚΤΙΡΙΑΚΟ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ

Η οικία της οικογένειας Λογοθέτη βρίσκεται κτισμένη στο νότιο άκρο της κωμόπολης του Θεσπρωτικού(Λέλοβα), γνωστό από παλιότερα ως Κάτω Μαχαλάς, στα βορειοανατολικά του νομού Πρεβέζης. Το κτίσμα εδρεύει στο λόφο «Κακή Ράχη», σε κεκλιμένο έδαφος, όπου εκτίνεται ο παλιότερος οικισμός που ενώνεται με το νεότερο προς τα ανατολικά, στη πεδιάδα. Το οικοπέδο στο οποίο περιλαμβάνεται η συγκεκριμένη οικία είναι ακανόνιστου σχήματος, με παραπάνω από τέσσερις πλευρές.

Θέση του κτιριακού συγκροτήματος Λογοθέτη μέσα στον οικισμό

Σύμφωνα με τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα, οι δύο εκ των τεσσάρων όψεων του οικοπέδου, η βόρεια και η ανατολική, συνορεύουν με ιδιωτικές εκτάσεις στις οποίες βρίσκονται δομημένες πέτρινες παραδοσιακές κατοικίες. Ο διαχωρισμός των οικοπέδων γίνεται με λίθινους περίβολους και τοιχία με το ύψος τους να προσαρμόζεται ανάλογα με τη κλίση του εδάφους. Οι δύο παραπάνω όψεις του οικοπέδου είναι τυφλές μέσα στην οικοπεδική νησίδα (τμήμα γης που περιτρέχεται από διαδρομές και περιέχει οικόπεδα) και δεν έχουν πρόσοψη σε δημόσιο δρόμο. Αντίθετα, μπροστά από τη δυτική όψη περνά ασφαλτοστρωμένος δρόμος, μετρίου μεγέθους, ο οποίος είναι παράλληλος με τις υψομετρικές καμπύλες του εδάφους και παρουσιάζει σε διάφορα

σημεία έντονη καμπύλωση. Αυτή η διαδρομή, βορειότερα του οικισμού ενώνεται με το κεντρικό δημόσιο δρόμο, που διασχίζει τον οικισμό από το βορρά προς το νότο. Η νότια όψη γειτνιάζει με ιδιωτική έκταση, που εξαιτίας της αραιής δόμησης και της έλλειψης περιβόλου της οικίας Λογοθέτη, δίνει την αίσθηση ελευθερίας στο χώρο. Η προσέγγιση στη νότια πλευρά του κτίσματος, όπου βρίσκεται η κύρια είσοδος, γίνεται με μονοπάτι που αρχίζει από το κεντρικό δημόσιο δρόμο, διασχίζει αρχικά διαγώνια(σ' αυτό οφείλεται και το απότομο του σημείου αυτού) και στη συνέχεια παράλληλα στις υψομετρικές καμπύλες και καταλήγει (σταδιακά σβήνει) στο νότιο τμήμα του οικοπέδου.

B2 ΟΙΚΙΑ

1 ΘΕΣΗ – ΠΡΟΣΒΑΣΗ – ΠΕΡΙΒΑΛΛΩΝ ΧΩΡΟΣ

Ο περιβάλλον χώρος της οικίας παρουσιάζεται ιδιαίτερο ενδιαφέρον και μπορεί να αποτελέσει ξεχωριστό αντικείμενο μελέτης, καθώς απαρτίζεται από ένα σύνολο οικοδομημάτων, με ιδιαίτερη χρήση και θέση το καθένα. Στα δυτικά της, υπήρχε δίχωρο ισόγειο κτίριο, με τοιχοποιία από ξερολιθιά (το συνθετικό κονίαμα ίσως να αποσαθρώθηκε ή να χρησιμοποιήθηκε), το οποίο λειτουργούσε ως καφενείο. Στα βόρεια υπήρχε χώρος αποχωρητηρίου (τουαλέτα), ορθογώνιου σχήματος και μικρών διαστάσεων, για τη κατασκευή του οποίου είχε χρησιμοποιηθεί λίθος. Βορειοδυτικά της κεντρικής σύνθεσης και σε μικρή απόσταση από τα αποχωρητήρια – τουαλέτα, υπήρχε χώρος με αυλή, που λειτουργούσε καφενείο – παντοπωλείο. Από αυτό σώζεται μόνο ένα μικρό τμήμα της τοιχοποιίας του. Παρακείμενα βρίσκεται μέχρι και σήμερα, σε καλή κατάσταση λιθόστρωτο αλώνι, περίπου κυκλικού σχήματος. Ο δημόσιος χαρακτήρας των κτισμάτων γύρω από την οικία, η διάταξή τους στο οικόπεδο και η παρουσία των λίθινων χαμηλών μαντρότοιχων, ίσως να μαρτυρούν μια παλιότερη χάραξη και διανομή της γης. Σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες κατοίκων, το αλώνι αποτελούσε τη πλατεία της συγκεκριμένης συνοικίας του χωριού, όπου τελούνταν πολλές εκδηλώσεις. Το μικρό μονοπάτι στη δυτική όψη της οικίας ήταν λιθόστρωτο καλντερίμι και κατέληγε σε αυτή. Τα οικοδομήματα αυτά θα αναλυθούν ακριβέστερα σε επόμενα κεφάλαια.

2. ΙΣΤΟΡΙΚΑ

Οι ιδιοκτήτες της οικίας αποτελούσαν μέλη πολυπληθούς οικογένειας, που έφερε αρχικά το όνομα Οικονόμου, κι εγκαταστάθηκε στο χωριό, χωρίς να είναι γνωστή η προέλευσή της. Κατά

μια παράδοση η οικογένεια διέμενε σε κάποιο βορειότερο χωριό της Λάκκας, στη περιοχή που αργότερα δημιουργήθηκε και εδραιώθηκε η σουλιώτικη ομοσπονδία. Το όνομά της προφανώς, προέρχεται από κάποιο πρόγονο τους που ασκούσε το επάγγελμα του οικονόμου., δηλαδή τον έλεγχο των οικονομικών κάποιας μονής. Ένα μέλος της με το παραπάνω επάγγελμα ήταν ο ιερέας Κωνσταντίνος της Μονής Καστρίου, σύμφωνα με αρχεία που έχουν διασωθεί από τους απογόνους. Χάρη στην ιδιότητα αυτή, η οικογένεια απέκτησε μεγάλη κοινωνική καταξίωση και περιουσία, καθώς προ του Αλή Πασά κατείχε 400 στρέμματα γης.

Το Νοέμβριο του 1780 γεννιέται ο Δημήτριος Οικονόμου, δευτερότοκος γιός του Ιερέα Κωνσταντίνου, στη Καμαρίνα Ζαλόγγου, καταφύγιο των Οικονομέων προς αποφυγή αυθαιρεσιών των Αλβανών, που συνέβαιναν τη χρονική εκείνη στιγμή. Σε αυτόν οφείλεται και το όνομα της οικογένειας, καθώς σε νεότερη ηλικία χρησίμευε Λογοθέτης από το Μητροπολίτη Άρτας Ιγνάτιο. Λογοθέτης σήμαινε το νομοκάνονα και δικαστή υποθέσεων που αφορούσαν τους ραγιάδες. Μια άλλη, κάπως πιο λαϊκή άποψη, υποστηρίζει ότι το επώνυμο Λογοθέτης οφείλεται στον Κοσμά τον Αιτωλό. Κατά την επίσκεψή του στα Λέλοβα, (κατά τη πορεία του στα χωριά της Λάκκας) την άνοιξη του 1779, ο άγιος πατέρας όρισε κάποιον παλιότερο Οικονόμου δικαστή για τις διενέξεις και έριδες των υπόδουλων Ελλήνων. Φαίνεται μάλιστα να φιλοξενήθηκε στην οικία που σήμερα είναι γνωστή ως αρχοντικό Λογοθέτη. Με τη λήψη του νέου αξιώματος η οικογένεια απέκτησε ακόμη μεγαλύτερη ισχύ στη περιοχή των Λελόβων, εφόσον διέθετε μικρή δύναμη ενόπλων για να επιλύει τις διαφορές των κατοίκων. Οι Λογουθεταίοι και η στρατιωτική οικογένεια Πάτση, αποτελούσαν την ισχυρή αρχή του χωριού. Στο σπίτι του Λογοθέτη φιλοξενήθηκαν σπουδαίες προσωπικότητες του κλήρου και τουρκικής εξουσίας, ενώ σε αυτή συζητήθηκαν σημαντικά θέματα και ζητήματα της εποχής. Στα κατοπινά χρόνια πολλά μέλη του οίκου αυτού αναδείχτηκαν παράγοντες της εκκλησιαστικής, κοινωνικής και εθνικής ζωής του τόπου.

Το έτος κατασκευής του αρχοντικού αυτού δεν μας είναι γνωστό και μόνο υποθέσεις μπορούν να γίνουν, καθώς κανένα στοιχείο δεν το μαρτυρεί, όπως κάποια λίθινη επιγραφή. Σύμφωνα με τους απογόνους της οικογένειας, πιθανόν η οικία να κατασκευάστηκε μεταξύ του 1710 – 1712. Η παραπάνω πληροφορία ίσως και να ισχύει, καθώς σύμφωνα με επίσημα αρχεία που έχουν διασωθεί, καθώς η οικογένεια ήδη διέμενε εκεί το 1780 με τις λεηλασίες των Αλβανών, ενώ φιλοξενούσε λίγο καιρό πριν το Κοσμά τον Αιτωλό. Επίσης η οικογένεια Λογοθέτη είχε ήδη αρκετά προνόμια εκείνη την εποχή. Βέβαιο είναι ότι η οικία ήταν κτισμένη πριν το 1779, έτος άφιξης του Κοσμά του Αιτωλού. Την πρωιμότητα της κατασκευής μαρτυρούν και τα διάφορα κατασκευαστικά και μορφολογικά του στοιχεία, όπως της Κρεββάτας, τα τοξωτά ανώφλια, οι παραστάδες των ανοιγμάτων, οι οντάδες, τα λιγоста και μικρά παράθυρα (αμυντικού χαρακτήρα) κ.α.

Οι μαστορες που εργάστηκαν για την ανέγερση της οικίας προέρχονταν από το Κεφαλοχώρι των Πραμάντων, στη περιοχή των Τζουμέρκων των Ιωαννίνων. Οι κτίστες της περιοχής της Λάκκας δεν θεωρούνταν ιδιαίτερα καλοί, γι αυτό το λόγο χρησιμοποιούσαν κτιστάδες και λιθοξόους από τη περιοχή των Τζουμέρκων και της Κόνιτσας. Ήταν φημισμένοι κτίστες στην Ήπειρο και ειδικά στην επεξεργασία της πέτρας και στις λιθοκατασκευές.

Από την ενότητα του κτίσματος, την ομοιότητα των υλικών και την αρμονία των αρχιτεκτονικών μελών δεν μαρτυρούνται διαφορετικές κατασκευαστικές φάσεις. Η ασυνέχεια που παρατηρείται στο μικρό κατακόρυφο αρμό, μεταξύ του προεξέχοντος όγκου στη νότια πλευρά και της υπόλοιπης εξωτερικής τοιχοποιίας, ίσως να οφείλεται σε μικρές χρονικές διαφορές κατασκευής. Από τα αρχαιότερα έργα του κτήματος Λογοθέτη και το λιθόστρωτο αλώνι.

Το αρχοντικό φαίνεται να λεηλατήθηκε μαζί με τις οικίες άλλων προυχόντων του Θεσπρωτικού κατά την επιδρομή των Αλβανών κατά το 1780., καθώς αποτελούσαν δελεαστικό στόχο λόγω της επιβλητικής τους αρχιτεκτονικής. Ωστόσο, η οικία Λογοθέτη δεν εγκαταλείφθηκε αλλά επισκευάστηκε και κατοικήθηκε από τους ιδιοκτήτες της μετά το πέρασμα της καταστροφής. Φθορές πρέπει να υπέστη και το έτος 1821 κατά το ξέσπασμα της

επανάστασης τη Λάκκα. Με τον επαναπατρισμό τους, οι σουλιώτες όντας αρχικά με το μέρος του σουλτάνου, προσπάθησαν να αποσπάσουν το χωριό Λέλοβα, που ελεγχόταν από τουρκαλβανική δύναμη του Αλή Πασά. Σε συμπλοκή που ακολούθησε οι Τουρκαλβανοί οχυρώθηκαν στην οικία λογοθέτη για να αμυνθούν. Η οικογένεια συνέχισε να διαμένει στην οικία και μετά τη λήξη των εχθροπραξιών και τη παγίωση της επανάστασης στην Ήπειρο. Όλα αυτά τα χρόνια(πάντα βάση πληροφοριών), οι Λογοθεταίοι και η οικογένεια Πάτση πρέπει να διατηρούσαν οικία και σε χωριό του Σουλίου, όπου διασφαλιζόνταν σε περιόδους αναταραχών(πολέμους Αλή Πασά και Σουλιωτών 1798 – 1803, επανάσταση του 1821 κ.λ.π).

Έναν αιώνα αργότερα, στην περίοδο του μεσοπολέμου, ίσως και νωρίτερα, στην εξωτερική επιφάνεια της τοιχοποιίας και κυρίως της νότιας και δυτικής όψης προστέθηκε επίχρισμα από ασβεστοκονίαμα, το οποίο αλλοίωσε την αρχική εικόνα της οικίας. Αυτή η πρακτική συνηθιζόταν εκείνα τα χρόνια, είτε για λόγους καλύτερης μόνωσης είτε για αισθητικούς λόγους. Άλλες δύο μετατροπές έρχονται να «επιδεινώσουν» κάπως την εικόνα του κτίσματος. Πρώτα η δημιουργία μικρού πρόχειρου δωματίου στη μέση του προθαλάμου – κουζίνας που εμπόδιζε την προσέγγιση στον οντά φιλοξενίας και δεύτερον, η προσθήκη μεγάλου παραθύρου στην ανατολική όψη, που ναι μεν πρόσθεσε περισσότερο φωτισμό, όμως έσπασε τη συμμετρία που υπήρχε μεταξύ των άλλων τεσσάρων μικρών παραθύρων. Δεν πρέπει βέβαια να παραβλέπεται πως όλα τα παραπάνω ήταν αποτέλεσμα των νέων αναγκών, που προέκυψαν με τη πάροδο των χρόνων.

Η εικόνα που παρουσιάζει σήμερα η οικία Λογοθέτη είναι εικόνα εγκατάλειψης και ερήμωσης, καθώς δεν κατοικείται τα τελευταία χρόνια. Τα σημάδια του χρόνου είναι εμφανή σε κάθε πιθαμή της κατασκευής, ενώ συνεχίζει να ρημάζει καλυπτόμενο από πυκνή βλάστηση.

Σημερινή φάση της οικίας, με επίχρηση σε όλες τις εξωτερικές επιφάνειες

3.ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ – ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗΣ

Η διαδικασία και η μέθοδος που ακολουθήθηκε για τη μέτρηση κάθε τμήματος του κτιρίου καθορίστηκε από τα φθαρμένα σημεία, τα οποία αποτελούσαν κίνδυνο για τη σωματική ακεραιότητα. Από μια γρήγορη επαφή και εξέταση της κατασκευής παρατηρήθηκε η έντονη παθολογία του ξύλινου μεσοπατώματος και ιδιαίτερα του σανιδώματος, που σε πολλά σημεία της κουζίνας και του οντά φιλοξενίας έχει καταρρεύσει. Αυτό δημιούργησε πρόβλημα στην προσέγγιση και αποτύπωση των χώρων του ανωγείου. Κατά συνέπεια αποφασίστηκε πρώτα η

μέτρηση του κατωγείου (όπου στεγάζονταν οι στάβλοι και οι αποθηκευτικοί χώροι), του οποίου τα δάπεδο αποτελούσαν το πατημένο έδαφος και οι πατημένες πλακοστρώσεις.

Τα βήματα που ακολουθήθηκαν για τις μετρήσεις είναι λίγο ως πολύ τα γνωστά. Αρχικά, ορίστηκε σταθερή πλευρά AB στο δυτικό τμήμα του κατωγείου, από το οποίο με το σύστημα των τετμημένων κύκλων προέκυψαν τα σημεία των εγκάρσιων τοίχων και των ανοιγμάτων. Με τη μέτρηση του πάχους της τοιχοποιίας και την επαλήθευση των αποστάσεων με διαγώνιες μετρήσεις, προέκυψε ο μακρόστενος χώρος του στάβλου και η αποθήκη της δυτικής πλευράς. Στη συνέχεια, αφού ελέγχθηκε η κατακόρυφη επιφάνεια της οριζόντιας απόστασης AB, με τη βοήθεια του νήματος της στάθμης μεταφέρθηκε στην αντίστοιχη θέση στο χώρο του ανωγείου. Με ιδιαίτερη προσοχή, πατώντας πάνω στους οριζόντιους δοκούς που στηρίζαν το σανίδωμα του δαπέδου(λόγω της καλύτερης διατήρησής τους), μετρήθηκαν οι διάφορες αποστάσεις με τη χρήση της μετροταινίας. Αρκετά δύσκολη ήταν η προσέγγιση των δύο οντάδων λόγω του κατεστραμμένου δαπέδου. Πριν από αυτές τις ενέργειες χρειάστηκε ο ορισμός ευθυγραμμίων σε συγκεκριμένες υψομετρικές στάθμες, από το οποίο θα προέκυπτε η κάτοψη του ανωγείου και του κατωγείου. Αυτό συμβαίνει επειδή το έδαφος δεν αποτελεί καθαρό και σταθερό επίπεδο, για τη σύγκριση μετρήσεων με ακρίβεια, λόγω της ανομοιομορφίας φύσης του. Οι ευθυγραμμίες ορίστηκαν με τη χρήση ενός λείζερ αλφάδι στηριζόμενο σε τρίποδα που σάρωνε τα διάφορα σημεία της τοιχοποιίας και με μια κιμωλία που όριζε το κάθε σημείο. Στη συνέχεια με ένα σπάγκο και καρφιά σχηματιζόταν και η εν λόγω ευθυγραμμία. Με τον τρόπο αυτό προέκυψαν και τα σχέδια των κατόψεων των δύο επιπέδων της οικίας.

Στην αποτύπωση των τεσσάρων όψεων οι δυσκολίες και τα επικίνδυνα σημεία ήταν διαφορετικά, ενώ η διαδικασία μέτρησης σχεδόν πάντα η ίδια. Αφού ορίστηκαν ευθυγραμμίες και πήραν τη μορφή σπάγκου που στηριζόταν σε καρφιά, ανά ένα μέτρο στην οριζόντια απόσταση του σπάγκου μετριόταν κατακόρυφες αποστάσεις από αυτόν ως το γείσο της στέγης και αντίστροφα και προς το έδαφος.

Ευθυγραμμία στη βόρεια πλευρά

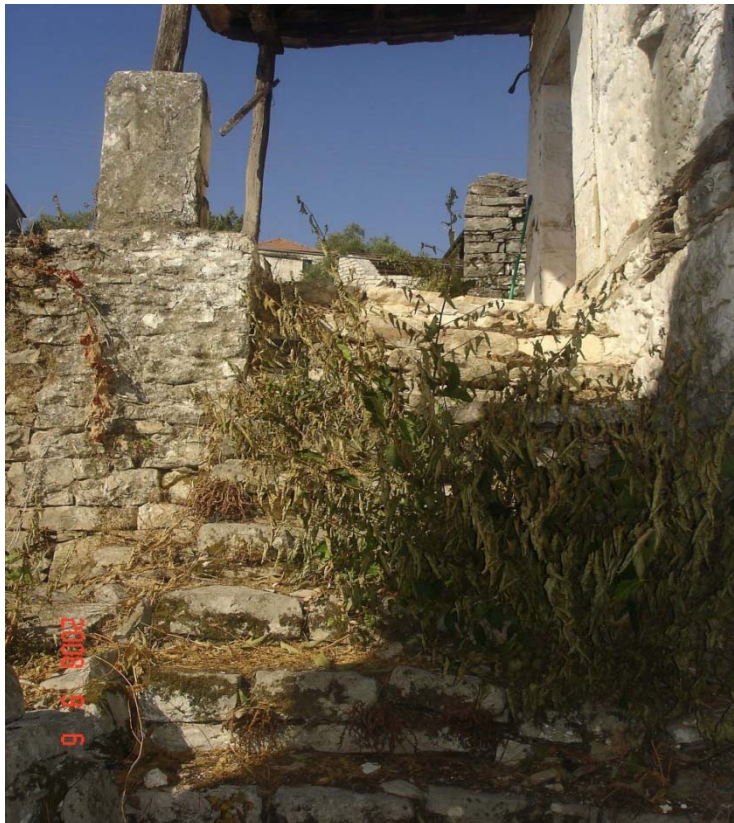
Με τον τρόπο αυτό υπολογίστηκε η θέση των ανοιγμάτων και διαμορφώθηκε η επιφάνεια του γείσου και του εδάφους. Για την αποτύπωση της ανατολικής, βόρειας, νότιας όψης χρειάστηκαν δύο ευθυγραμμίες για τη κάλυψη του διπλού ύψους, που διαμορφώνεται με τις υψομετρικές διαφορές του εδάφους. Αντίθετα, στη δυτική όψη η ευθυγραμμία ήταν μία, καθώς από αυτή την απτική πλευρά η οικία παίρνει την όψη ισόγειας κατασκευής. Ένα πρώτο εμπόδιο στις όψεις ήταν η δυσκολία τοποθέτησης του σπάγκου των ευθυγραμμιών λόγω της έντονης βλάστησης και της εμφάνισης δέντρων(συκιές, μελικοκιές, άγρια κλήματα κ.α.) σύρριζα με την τοιχοποιία στο σημείο επαφής με το έδαφος. Η κοπή των δέντρων για την αποπεράτωση των μετρήσεων κρίθηκε αναγκαία, καθώς το ύψος τους προσέγγιζε επικίνδυνα τη στέγη. Δυσκολία

στο στήσιμο των ευθυγραμμίων αντιμετωπίστηκε στις πλευρές που η οικία είχε ανάπτυγμα δύο επιπέδων, καθώς το ύψος ήταν αρκετά μεγάλο λόγω της κλίσης του εδάφους. Στο σημείο αυτό χρησιμοποιήθηκε μεγάλη μεταλλική σκάλα, αλλά και μακρύ κοντάρι, καθώς τα ψηλότερα σημεία προσεγγίζονταν δύσκολα.

Με τον ίδιο τρόπο μετρήθηκαν και σχεδιάστηκαν οι δύο τομές για να δείξουν τα διάφορα ύψη και αρχιτεκτονικά – κατασκευαστικά στοιχεία στον εσωτερικό χώρο. Σημαντική δυσκολία κι εδώ, όπως έχει προαναφερθεί, υπήρξε η κίνηση στο χώρο του ανωγείου εξαιτίας των ετοιμόρροπων δαπέδων, στο σημείο αυτό έγινε με ιδιαίτερη προσοχή και η μέτρηση του ύψους της στέγης εσωτερικά.

Ένα ακόμη επικίνδυνο σημείο ήταν ο χώρος κάτω από τη προέκταση της στέγης στη νότια όψη του κτηρίου. Σε αυτό το σημείο δεν διαμορφωνόταν στη τοιχοποιία γείσο από σχιστόλιθους, αλλά προεξοχή από ξύλινα πηγάκια, τα οποία με τον καιρό σάπισαν και δεν αντέχουν το βάρος των σχιστόλιθων. Το αποτέλεσμα είναι, αυτοί να κρέμονται αποκολλημένοι στον αέρα, απειλώντας όποιον κινείται κάτω από το σημείο αυτό.

Άλλο σημείο που χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή, είναι η πετρόκτιστη κλίμακα στη νότια όψη, μέσω της οποίας επικοινωνούσε το ανώι με το κατώι, καθώς δεν υπήρχε καμία άλλη κτιστή κλίμακα στο εσωτερικό της οικίας. Η κακή κατάσταση των λίθινων αναβαθμίδων και η ύπαρξη λειχήνων που μαζί με την υγρασία δημιουργούν κίνδυνο ολίσθησης.

Βλάστηση στη κλίμακα

4.ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

4.1 Κτιριολογικά

Οι περισσότερες οικίες των Λελόβων, είτε αυτές ανήκαν σε κάποιο προεστό είτε σε κάποιο φτωχό ραγιά, ακολουθούσαν πιστά τις αρχές και τα βασικά χαρακτηριστικά της αγροτικής αρχιτεκτονικής του τόπου, όπως αυτή αναφέρεται στα χρόνια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Στη πραγματικότητα, η «οικία» είναι ένα σύνολο κτισμάτων, αποτελούμενο από την κύρια κατοικία κι ένα ή περισσότερα βοηθητικά κτίσματα(αποθήκη, μαγειρείο κ.τ.λ.), ανεπτυγμένων σε κεκλιμένο έδαφος κάποιας πλαγιάς. Η διάταξή τους γινόταν γύρω από μια αυλή σχεδόν πάντα

με πηγάδι. Ο διαχωρισμός των ιδιοκτησιών γινόταν με περιμετρικό λίθινο περίβολο μικρού ύψους.

Η οικία Λογοθέτη αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα και μεγαλύτερα αρχοντικά στη περιοχή, με κάποιες κτηριολογικές ιδιαιτερότητες, που έχουν να κάνουν με την εξέχουσα κοινωνική τάξη των ατόμων που την κατοικούσαν και τις ιδιαίτερες λειτουργίες που είχε το κτίσμα, σε σχέση με τη κοινωνική ζωή του χωριού. Η υψηλή κοινωνική τάξη που ανήκε το γένος Λογοθέτη και ως μία από τις «κεφαλές του τόπου», απαιτούσε ένα άνετο σπίτι μεγάλων διαστάσεων σε περίοπτη θέση και τη δυνατότητα να φιλοξενεί σημαντικά άτομα.

Όπως έχει προαναφερθεί, η οικία είναι δίπατη, αποτελείται από το ανώι και το κατώι, που εξαιτίας της κατωφέρειας του εδάφους αναπτύσσεται σε μία στάθμη, ενώ στην ανατολική πλευρά σε δύο. Το στενό μονοπάτι που χαρασσόταν στη δυτική όψη, μεταξύ του φούρνου και της οικίας, οδηγούσε στη κύρια είσοδο του ανωγείου. Η είσοδος καταλήγει απευθείας στο χώρο της κουζίνας κι από εκεί γίνεται η πρόσβαση στους άλλους χώρους του σπιτιού. Ένας εγκάρσιος τοίχος παράλληλος προς τη βόρεια πλευρά, διαιρούσε τον εσωτερικό χώρο του ανωγείου, ενώ ένας ακόμη μικρότερου πάχους κάθετος στον προηγούμενο, χώριζε επιπλέον το χώρο σε τρία μέρη ένα από τα οποία ήταν και ο ξενώνας. Από τον πρώτο τοίχο προέκυπταν οι δύο οντάδες στη βόρεια πλευρά, που διαχωρίζονταν μεταξύ τους και πάλι με έναν εγκάρσιο τοίχο, κάθετο στον αρχικό. Ένας χώρος ο οποίος μπορεί να χαρακτηριστεί ως ημιαυτόνομος είναι η Κρεββάτα – είδος εξώστη – η οποία προεξέχει από την υπόλοιπη επιφάνεια της νότιας όψης.

Η επικοινωνία του ανωγείου με το κατώι γινόταν μέσω μια λίθινης κλίμακας η οποία καταλήγει σε εισόδους δύο αυτόνομων χώρων. Η πρώτη και μεγαλύτερη οδηγεί στο στάβλο και στις δύο αποθήκες, που βρίσκονται αντίστοιχα κάτω από τους δύο οντάδες, καθώς η διάταξη των χώρων και των τοίχων του ανωγείου μεταφέρεται όμοια και στο κατώγι. Η δεύτερη και μικρότερων διαστάσεων πόρτα του κατωγείου, οδηγεί σε αποθηκευτικό χώρο αντίστοιχο της Κρεββάτας.

Ο πρώτος χώρος του ανωγείου, η κουζίνα, στη νότια πλευρά του κτίσματος, παρουσιάζει ορθογώνιο σχήμα διαστάσεων 8,00x3,90 μέτρων περίπου και καθαρό ύψος 2,80 μέτρα. Στο τμήμα αυτό της κατοικίας τα μέλη της οικογένειας περνούσαν το περισσότερο χρόνο τους ιδιαίτερα τους καλοκαιρινούς μήνες, καθώς εκεί οι νοικοκυρές παρασκεύαζαν το φαγητό κι εκτελούσαν τις διάφορες οικιακές εργασίες (πλύσιμο σκευών, πλέξιμο κ.λ.π.). Ο φωτισμός ήταν ικανοποιητικός λόγω των μεγάλων παραθύρων στη νότια πλευρά. Η κουζίνα λειτουργούσε και ως προθάλαμος για τα υπόλοιπα δωμάτια, που η εγκάρσια τοιχοποιία τους έδινε αυτόνομο χαρακτήρα. Στο βόρειο τμήμα υπήρχε το τζάκι σε σχήμα ανοιχτής πυραμίδας (δε σώζονται ίχνη του). Ακόμα λέγεται, ότι στα δεξιά της κυρίως πόρτας καθώς μπαίνουμε στη κουζίνα υπήρχε μια σκαλίτσα που κατέβαινε στις αποθήκες για να παίρνει η νοικοκυρά υλικά για τη Παρασκευή του φαγητού κ.λ.π.

Στα βόρεια της κουζίνας ήταν ο μεγάλος Νοντάς. Είχε περίπου διαστάσεις 5,20x5 μέτρα και καθαρό ύψος 2,80 μέτρα. Χαρακτηρίζεται με το επίθετο μεγάλος όχι για τις διαστάσεις του αλλά για τη σημασία του. Εκεί συγκεντρώνονταν οι άντρες και συζητούσαν διάφορα σημαντικά θέματα. Στα δυτικά του δωματίου υπάρχει μέχρι και σήμερα τζάκι και γύρω του κρεβάτι – κάθισμα πάνω σε ξύλινο βάθρο που με την όψη του προσδίδει επίσημο ύψος. Ο δεύτερος Νοντάς διαστάσεων 5,90x5,20 μέτρα αποτελούσε το δωμάτιο των γυναικών, όπου συγκεντρώνονταν όταν οι άντρες συζητούσαν στο διπλανό οντά.

Στα δυτικά του οντά υπήρχε η σοφίτα, ένας χώρος ειδικά διαμορφωμένος για τη φύλαξη διάφορων πραγμάτων (ρούχα για στρώσιμο στα κρεβάτια, στο έδαφος κ.α.). Εκεί ακόμη έκρυβαν τους κυνηγημένους από τους Τούρκους. Τα δύο δωμάτια λειτουργούσαν και ως χειμερινοί χώροι, καθώς εκεί τα ανοίγματα ήταν λιγοστά και μικρά. Ο τελευταίος και μικρός Νοντάς διαστάσεων 3,50x4,00 μέτρα, στα ανατολικά της οικίας χρησίμευε ως ξενώνας για τους επισκέπτες που φιλοξενούνταν σε αυτή.

Εστία μεγάλου νοντά

Χώρος Κρεββάτας

Αποθηκευτικό σύνολο στο χώρο του νοντά

Η Κρεββάτα ήταν ο μικρότερος και ο μόνος ημιπαιθριος χώρος του ανωγείου. Έχει ορθογώνιο σχήμα με διαστάσεις 3,00x4,50 μέτρα περίπου. Η πρόσβαση αυτήν γίνεται από μία μικρή σε πλάτος πόρτα στο τέλος της ανατολικής πλευράς της κουζίνας. Η Κρεββάτα, χώρος ευάερος και με όμορφη θέα στο κάμπο του χωριού, ήταν περισσότερο επισκέψιμος κατά τους καλοκαιρινούς μήνες.

Θέα στον κάμπο του Θεσπρωτικού από το χώρο της Κρεββάτας

Στο κατώγι κυρίαρχη θέση κατέχει ο στάβλος, καθώς καταλαμβάνει το μισό τμήμα του. Έχει ορθογώνια μακρόστενη μορφή με διαστάσεις 11,80x3,90 μέτρα, ενώ το ύψος του δεν είναι σταθερό λόγω της ανώμαλης επιφάνειας του φυσικού εδάφους και του ανισόπεδου μεταξύ του ανατολικού και του δυτικού δαπέδου, στα μέσα περίπου του χώρου. Αυτό ίσως να οφείλεται και

στο μέγεθος των ζώων που σταβλίζονται στο χώρο, δηλαδή, στα δυτικά να τοποθετούνται τα αιγοπρόβατα και στα ανατολικά τα άλογα και τα βοοειδή. Γενικά ένα μέσο ύψος του χώρου υπολογίζεται γύρω στα 2,30 μέτρα. Το βόρειο τμήμα του κατωγείου χωρίζεται σε δύο μέρη βάση το ανωγείου, κάτω από τους οντάδες. Στο βορειοανατολικό τμήμα οι διαστάσεις είναι ίδιες με αυτές του δεύτερου οντά (5,90x5,20 μ) και η είσοδος σε αυτό γινόταν από θύρα στα βόρεια του στάβλου. Το ύψος του ήταν περίπου στα 2,60 μέτρα, λίγο μεγαλύτερο από του στάβλου λόγω της αλλαγής των επιπέδων. Το χώρο το χρησιμοποιούσαν ως αποθήκη τροφίμων. Εκεί η νοικοκυρά κατέβαινε μάλλον με μία κινητή ξύλινη σκάλα από οπή στη θέση που λέγεται ότι υπήρχε εστία στο δεύτερο οντά. Σχετικά με αυτό το θέμα υπάρχει σύγχυση απόψεων, για το εάν υπήρχε σκάλα η τζάκι. Ο δεύτερος χώρος στα βορειοδυτικά είναι επίσης αντίστοιχων διαστάσεων με το μεγάλο οντά (περίπου 5,20x5,40 μ), ενώ το ύψος του μειώνεται στα 2,00 μέτρα, ύψος σχετικά μικρό σύμφωνα με τα σημερινά δεδομένα. Η χρήση του ενώ αρχικά ήταν αποθηκευτική στη συνέχεια μετατράπηκε σε κελί – φυλακή. Αυτό είχε να κάνει με το νέο αξίωμα του ιδιοκτήτη ως Λογοθέτη – δικαστή, που επέβαλε τη τάξη μεταξύ των υπόδουλων Ελλήνων και τιμωρούσε με φυλάκιση, όταν αυτό χρειαζόταν. Ο ιδιοκτήτης επέλεξε να το μετατρέψει σε κελί λόγω της έλλειψης παραθύρων (επειδή βρίσκεται κάτω από της επιφάνεια του εδάφους) και του μικρού ύψους.

Ταϊστρα στο χώρο του στάβλου

Στάβλος

Κατώγι

Κάτω από τη Κρεββάτα, σύμφωνα με προηγούμενη αναφορά, υπήρχε ορθογώνιος χώρος ίδιων διαστάσεων με αυτή (περίπου 3,00x4,50 μ), στο ύψος του υπόλοιπου κατωγείου. Λειτουργούσε αυτόνομα ως αποθήκη για τα γεννήματα, δηλαδή τα αγροτικά προϊόντα (σιτάρι, καλαμπόκι, λάδι κ.τ.λ.) από τα κτήματα της οικογένειας. Η είσοδος γινόταν με θύρα με δυτικό προσανατολισμό, μπροστά από τη εξωτερική κλίμακα.

4.2 Μορφολογικά

Τα παραδοσιακά κτίσματα στην κωμόπολη του Θεσπρωτικού μπορούν να διακριθούν σύμφωνα με τη μορφολογία της κάτοψης, σε τέσσερις κατηγορίες:

➤ Οι «στρωτές» οικίες, δηλαδή τα ισόγεια σπίτια (ενίοτε δίδυμα), δυο δωματίων, το ένα προς τη δύση το λεγόμενο χειμωνιάτικο – και το άλλο προς την ανατολή, το οποίο ονόμαζαν και Νοντάς. Τα περισσότερα σπίτια στο χωριό ήταν στρωτά επειδή οι κάτοικοι ήταν σχετικά φτωχοί.

➤ Οι «Κούλιες» δηλαδή τα ανώγεια σπίτια (διώροφα) των δυο δωματίων ανά όροφο όπως και τα στρωτά. Στο ισόγειο διαμορφώνονται τα κατώγεια, τα οποία χρησιμοποιούνταν περισσότερο ως αποθηκευτικοί χώροι και στάβλοι για τα οικόσιτα ζώα. Τα κτίσματα αυτά είχαν τη μορφή πύργων και βρίσκονταν κυρίως σε υψώματα και λειτουργούσαν και ως παρατηρητήρια.

➤ Τα αρχοντικά σπίτια ήταν περίπου όμοια με τις Κούλιες, που πολλές φορές είχαν μορφή κάτοψης σχήματος γάμμα (Γ), με περισσότερα δωμάτια και χώρους, περιλαμβάνοντας και κάποιο ημιπαιθριο χώρο τύπου Κρεββάτας, συνήθως με νοτιοανατολικό προσανατολισμό. Σπάνια συναντιούνται αρχοντικά ή δημόσια κτήρια με συνθετότερη μορφή, σχήματος Π. Αυτά τα σπίτια έχουν μεγάλη ξύλινη αυλόπορτα με σκεπή, πέτρινο αυλόγυρο και διάφορα μικρά κτίσματα ως αποθηκευτικούς χώρους. Οι περιπτώσεις αυτές ήταν λίγες και οι ιδιοκτήτες τους πλούσιοι.

➤ Άλλη μια κατηγορία οικιών ή δημόσιων κτηρίων (καφενεία, σχολεία κ.α.) είναι τα πετρόκτιστα διώροφα κτήρια, παραλληλόγραμμου σχήματος, με το μήκος τους να αναπτύσσεται από ανατολή προς τη δύση. Είναι τα νεότερα σε σχέση με τα προηγούμενα, με μεγαλύτερα και περισσότερα ανοίγματα, ενώ βρίσκονται σε χαμηλότερο υψόμετρο και πλησιέστερα στο κέντρο της κωμόπολης.

Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική των τεσσάρων νομών της Ηπείρου διακρίνεται σε δύο τύπους. Στο βορειοελλαδίτικο (Μακεδονία, Θεσσαλία), δηλαδή σπίτια επιβλητικά με μεγάλους

ημιυπαίθριους χώρους και με περισσότερη χρήση ξύλου και του τσατμά. Αυτός ο τύπος εφαρμοζόταν στα μεγάλα αστικά κέντρα όπως η Άρτα και τα Ιωάννινα, όπου κατοικούσαν πλούσιοι έμποροι και βιοτέχνες. Ο δεύτερος είναι περισσότερο αμυντικός, όμοιος με την παραδοσιακή αρχιτεκτονική της νοτιότερης Ελλάδας (Αιτωλοακαρνανίας κ.λ.π.), με τη χρήση αποκλειστικά της πέτρας και με λιγοστά ανοίγματα. Αυτός συναντάται περισσότερο στους νομούς της Πρέβεζας και Θεσπρωτίας όπου ο πληθυσμός ήταν πιο φτωχός και καλούνταν να αντιμετωπίσουν ληστρικές επιθέσεις που έπλητταν την ύπαιθρο.

Η οικία Λογοθέτη εξωτερικά έχει τη μορφή σχήματος Γ και συνολικό εμβαδόν περίπου 160,95 τ.μ. Η ύπαρξη σκέπαστρου πάνω από τη κύρια είσοδο του ανωγείου δημιουργεί την εσφαλμένη εντύπωση σχήματος Π. Είναι κτισμένη σε επικλινές έδαφος, με αποτέλεσμα να υπάρχουν υψομετρικές διαφορές μεταξύ των οριζόντιων επιπέδων και των δωματίων. Στη δυτική και την ανατολική όψη υπάρχει οριζόντια απόληξη του εδάφους, στη βόρεια κεκλιμένο και στη νότια διαμορφωμένα κλιμακωτά άνδηρα (πεζούλια) μεταξύ ανωγείου και κατωγείου. Στην ανατολική πλευρά λίθινη αντηρίδα καλύπτει όλο το μήκος της υψομετρικής διαφοράς μεταξύ της στάθμης του ισογείου και άλλων χαμηλότερων επιπέδων, δίνοντας οχυρωματικό χαρακτήρα στην όψη. Αντίθετα στη δυτική πλευρά, με το χαμηλότερο ύψος, πλησιάζει περισσότερο την κλίμακα των κτισμάτων της τοπικής αγροτικής αρχιτεκτονικής.

Η φέρουσα τοιχοποιία είναι εξολοκλήρου από ημιλαξευτούς λίθους, με ιδιαίτερη προσοχή στην επεξεργασία των λίθων στα πλαίσια των ανοιγμάτων, στα **αγκωνάρια** και τα τοξωτά τμήματα. Η εξωτερική επιφάνειά της παλιότερα ήταν ανεπίχριστη, ίσως για λόγους οικονομικούς ή παράδοσης. Αργότερα προστίθεται επίχρισμα από ασβεστοκονίαμα σε όλες τις όψεις και ιδιαίτερα στην πρόσοψη, πιθανόν για λόγους μόνωσης κι αισθητικής, καθώς υπήρχε η παράδοση του ασβεστόματος της οικίας σε μέρες εορτών κι εκδηλώσεων. Στην εξωτερική παρειά των τοίχων διακρίνονται και ξυλοδεσιές, δηλαδή, στρώσεις ξύλου, σε διάφορα ύψη της λίθινης κατασκευής για την εξασφάλιση της στατικότητας σε όλη την έκτασή της. Αυτή η πρακτική δόμησης συνηθιζόταν στις πιο πλούσιες οικίες, που αναπτύσσονταν σε περισσότερα από ένα επίπεδα. Στη νότια πλευρά της οικίας Λογοθέτη διακρίνονται και κάθετα διαζώματα. Αυτό το χαρακτηριστικό, η ασυνέχεια μεταξύ της τοιχοποιίας και του προβαλλόμενου στοιχείου στη νότια πλευρά και η ορατή απόληξη των δοκών του μεσοπατώματος, μαρτυρούν κατασκευαστικές φάσεις του κτίσματος. Ο χώρος της κουζίνας μπορεί να αποτελούσε τον αρχικό ημιυπαίθριο χώρο, τύπου χαγιάτι, με τα κάθετα διαζώματα να λειτουργούν ως στηρίγματα της παλιάς τετράρριχτης στέγης. Με τα χρόνια, καθώς η οικογένεια πλούτιζε και αυξανόταν, πιθανόν να χτίστηκε ο χώρος αυτός και να μεταφέρθηκε ο ημιυπαίθριος στο σημείο της Κρεββάτας.

Πέραν της φέρουσας τοιχοποιίας, στην οποία εδράζουν τα διάφορα σημεία της στέγης, χαρακτηριστικό παράδειγμα στηριγμάτων από πελεκητό ξύλο, με διαμορφωμένο **κεφαλοκόλονο**, που βρισκόταν στη θέση της κρεββάτας. τα υποστυλώματα αυτά πατάνε στο δάπεδο, αλλά πάνω σε στηθαίο λεπτότερου πάχους από την τοιχοποιία. Άλλα δύο ξύλινα στηρίγματα βρίσκονται μπροστά από τη κύρια είσοδο του ανωγείου και υποβαστάζουν το στέγαστρο.

Τα οριζόντια επίπεδα της οικίας είναι δύο, το φυσικό πάτωμα και το μεσοπάτωμα, όσες δηλαδή και οι στάθμες της. Η μορφολογία του δαπέδου στο κατώγι είναι πατημένο κοκκινόχωμα με μερική επίστρωση ασβεστόλιθων. Στο στάβλο οι λίθοι είναι περισσότερο ακανόνιστου μεγέθους και στενόμακρου σχήματος με αραιότερη τοποθέτηση. Στους χώρους των δύο αποθηκών για την επίστρωση του δαπέδου είχαν χρησιμοποιηθεί επίπεδες και μεγαλύτερες πλάκες, με περισσότερη πληρότητα στη δόμηση, χωρίς τη παρουσία κενών με χώμα. Στο χώρο – κελί δεν υπάρχει καμία επίστρωση. Το μεσοπάτωμα του ανωγείου αποτελείται από ξύλινο σανίδωμα, του οποίου το πάχος και η φορά των σανίδων μεταβάλλεται ανάλογα με το χώρο στον οποίο βρίσκεται. Το μισό πάτωμα της κουζίνας αποτελείται από σανίδες πάχους 9 εκ., ενώ το άλλο μισό 18 εκ., με φορά από τα δυτικά προς τα ανατολικά. Στους δύο οντάδες το πάτωμα

αποτελείτε από σανίδες 9 εκ., με φορά από βόρεια προς νότια, ενώ φαίνεται να υπήρχε πάνω από αυτό πατημένο χώμα και στρωσίδια για τη καλύτερη μόνωση του χώρου. Στο ξενώνα το πάχος των σανίδων είναι 9 εκ., με φορά από βόρεια προς νότια, ενώ στην κρεβάττα 18 εκ., με φορά από τα δυτικά προς τα ανατολικά. Ένα άλλο χαρακτηριστικό είναι η ύπαρξη μικρών υψομετρικών διαφορών μεταξύ των τμημάτων του μεσοπατώματος. Συγκεκριμένα, το ανατολικό μισό δάπεδο της κουζίνας είναι υπερυψωμένο από τα υπόλοιπα κατά 10εκ., ενώ ο ξενώνας κατά 15εκ.

Το επόμενο οριζόντιο επίπεδο είναι η οροφή που στη μεγαλύτερη έκτασή της είναι ακάλυπτη προς το ξυλότυπο της στέγης. Μόνο στο χώρο του δεύτερου νοντά υπάρχει ξύλινη λουστραρισμένη ψευδοροφή από πηγάκια, ενώ στη ψευδοροφή του ξενώνα ήταν καρφωμένα φύλλα ξύλου. Στο κατώι, την οροφή αποτελούσε το κάτω μέρος του δαπέδου του μεσοπατώματος, με το σανίδωμα και τις δοκούς.

Ξύλινη ψευδοροφή του δεύτερου νοντά

Το τελευταίο δομικό μέλος που έρχεται να σφραγίσει το έργο είναι η στέγη. Σκοπός της ύπαρξής της είναι η προστασία και η ασφάλεια του εσωτερικού της οικίας, από τους παράγοντες του παραβάλλοντος. Από μόνη της είναι ένας φέρων οργανισμός, κατασκευασμένος με τέτοιο τρόπο, ώστε να μεταφέρει τα φορτία του στη τοιχοποιία και στη συνέχεια στο έδαφος με ασφάλεια. Η συγκεκριμένη στέγη είναι σύνθετη, με γενικό σχήμα Π. Τα μέρη που την αποτελούν είναι: μια μεγάλη τετράρριχτη στέγη και δύο μικρότερες τρίρριχτες, η επίσκεψη της κρεββάτας και το στέγαστρο της κύριας εισόδου του ανωγείου. Ο σκελετός της είναι ξύλινος και καλυμμένος με σχιστόπλακες, πράγμα που συνηθιζόταν στην Ήπειρο. Στη γεφύρωση του μεγάλου της ανοίγματος βοήθησε και ο εγκάρσιος τοίχος, μεταξύ της κουζίνας και των οντάδων, ο οποίος φτάνει στο ύψος του κορφιά. Στο σημείο έδρασης της στέγης στην τοιχοποιία (στη δυτική, βόρεια και ανατολική όψη) διαμορφώνεται γείσο από τρεις βαθμωτά προεξέχουσες σχιστόπλακες. Αντίθετα στη νότια όψη και λίγο στην ανατολική διαμορφώνεται απλή προεξοχή των ξύλινων μελών κατά 30-50 εκ.

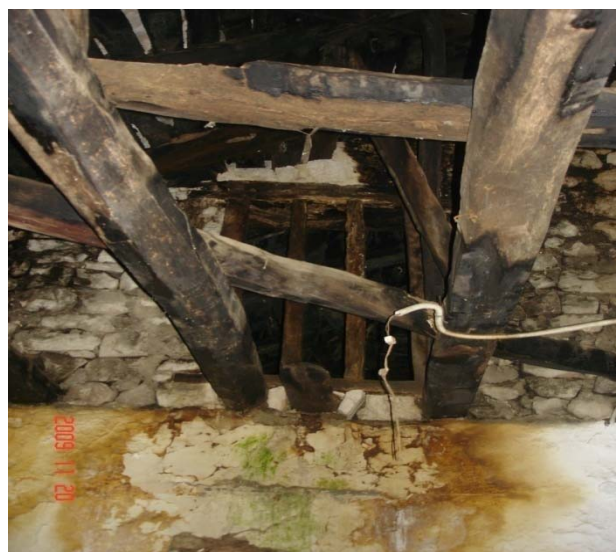
Στη νοτιοδυτική πλευρά της τετράρριχτης στέγης οι σχιστόπλακες σχηματίζουν μικρό άνοιγμα από το οποίο εισχωρούσε φως στο μεγάλο οντά που δεν φωτιζόταν με επάρκεια. Το φως, αφού περνούσε από το μικρό άνοιγμα, κατέληγε στο χώρο του νοντά με τη βοήθεια εσωτερικού παραθύρου.

Ξυλότυπο στέγης

Μικρό άνοιγμα στη στέγη

Άνοιγμα σοφίτας

Δομικό οργανισμό αποτελεί και η εξωτερική σκάλα στη νότια όψη που γεφυρώνει τις δύο στάθμες της οικίας. Η μορφολογία της είναι απλή καθώς πρόκειται για τυπική λιθοκατασκευή με κλιμακωτά προβαλλόμενους αναβαθμούς.

Λίθινη κλίμακα

Στις όψεις της οικίας κυριαρχεί το αδιάσπαστο της τοιχοποιίας, λόγω της ελλείψεως πολλών και μεγάλων ανοιγμάτων, δίνοντας την εντύπωση του ενιαίου και στιβαρού όγκου, χωρίς να επιδιώκεται η επαφή με το εξωτερικό περιβάλλον. Αυτό αποδεικνύει τη κατασκευή του κτίσματος σε δύσκολα και επικίνδυνα χρόνια. Στη βόρεια όψη παρατηρούνται τρία μικρά ανοίγματα: ένα μικρό παράθυρο με τοξωτή απόληξη του πρεκιού, που αντιστοιχεί στο μεγάλο οντά κι άλλα δύο ορθογωνίου σχήματος, που αντιστοιχούν στο δεύτερο οντά. Στην ανατολική όψη υπάρχουν τέσσερα, συμμετρικά μεταξύ τους, μικρά παράθυρα ιδίων χαρακτηριστικών που βλέπουν στο δεύτερο οντά και στο ξενώνα αντίστοιχα. Η δυτική όψη ήταν εντελώς κλειστή, η νότια όμως έχει αρκετά ανοίγματα σε σχέση με την επιφάνεια της τοιχοποιίας. Συγκεκριμένα στο ανώγι συναντάται η κύρια είσοδος, δύο μεγάλα παράθυρα που βλέπουν στο χώρο της κουζίνας και το στοιχείο της κρεββάτας στο οποίο αντιστοιχούν επιπλέον τρία παράθυρα και μια πόρτα. Στο κατώγι από τη νότια πλευρά αντιστοιχεί μια πόρτα που οδηγεί απευθείας στο στάβλο και δύο πεπλατυσμένα παράθυρα με τοξωτό τυφλό φεγγίτη. Ο σωστός προσανατολισμός της προσέφερε καλό φωτισμό, το ζεστό νοτιά και προσέδιδε στην όψη μεγαλύτερο οπτικό και αισθητικό ενδιαφέρον.

Στο επίπεδο της πρώτης στάθμης όπου οι χώροι ήταν βοηθητικοί και αποθηκευτικοί και το έδαφος κεκλιμένο, τα παράθυρα ήταν σχετικά μικρών διαστάσεων και λίγα σε αριθμό. Στην εξωτερική παρειά του τοίχου, στα σημεία προσανατολισμού που διαμορφώνεται όψη (π.χ. στη δυτική πλευρά, η όψη βρίσκεται μέσα στο έδαφος λόγω της κλίσης του) τα παράθυρα είναι στενά σαν πολεμίστρες, ενώ εσωτερικά φαρδαινούν. Στην ανατολική όψη παρατηρούνται τρία ισομεγέθη παράθυρα και μια πολεμίστρα. Τα δύο αντιστοιχούν στην αποθήκη τροφίμων, ενώ το τρίτο μαζί με τη πολεμίστρα στο χώρο του στάβλου. Για τα δύο με τοξωτό πρέκι παράθυρα του αποθηκευτικού χώρου κάτω από τη Κρεββάτα έχει γίνει ήδη λόγος. Όλα τα παράθυρα του κατωγείου, εκτός της πολεμίστρας, έχουν ξύλινα κουφώματα μη ορατά στην εξωτερική παρειά και προστατεύονται με μεταλλικό κιγκλίδωμα.

Από τα παραπάνω προκύπτουν πέντε τύποι παραθύρων σε ισόγειο και όροφο:

Τα μεγάλου μεγέθους παράθυρα διαστάσεων 1,20x1,50 μ, ορθογώνιας μορφής, με ξύλινα κουφώματα, υαλοστάσια και με ή χωρίς κιγκλίδωμα. Πέντε τέτοια ανοίγματα υπάρχουν στη νότια όψη, στη στάθμη του ανωγείου: δύο στην κουζίνα και τρία στην κρεββάτα, βοηθώντας τον άπλετο φωτισμό του καθημερινού χώρου.

Τα μεσαίου μεγέθους παράθυρα διαστάσεων 0,95x0,70 μ, ορθογώνιας μορφής, με ξύλινα κουφώματα, υαλοστάσια και με διαμόρφωση στο πάνω μέρος της παραστάδας, εσωτερικά πλαταίνουν. Επίσης αισθητική εντύπωση προκαλούν και τα ξύλινα προστατευτικά στοιχεία στην εξωτερική πλευρά των υαλοστασίων. Τέτοιου είδους ανοίγματα συναντιούνται πέντε σε αριθμό στη βόρεια και ανατολική όψη της οικίας, στη στάθμη του ανωγείου.

Τα μεσαίου μεγέθους παράθυρα με τοξωτή απόληξη στο πρέκι, με ξύλινα, υαλοστάσια και με προστατευτικά κιγκλίδωμα. Μόνο ένα υπάρχει στη βόρεια πλευρά και αντιστοιχεί στο χώρο του μεγάλου οντά. Γενικότερα, ο τύπος αυτός είναι ιδιαίτερα διαδεδομένος στη περιοχή της Πρέβεζας και της Θεσπρωτίας, κατάλοιπο της ρωμαϊκής και βυζαντινής αρχιτεκτονικής.

Τα παράθυρα με το τυφλό φεγγίτη στο άνω μέρος του πρεκιού διαστάσεων 0,80x0,40 μ, φέρουν ξύλινα κουφώματα και προστατευτικά κιγκλιδώματα με μορφή καννάβου. Τα ανοίγματα αυτά είναι μεγαλύτερα στο πλάτος, δύο στον αριθμό και αντιστοιχούν στον αποθηκευτικό χώρο κάτω από τη κρεββάτα.

Του μικρού μεγέθους παράθυρα στη στάθμη του κατωγείου. Έχουν διαστάσεις 0,50x0,40 μ, φέρουν ξύλινα κουφώματα και προστατευτικά κιγκλιδώματα μορφής καννάβου και μεγαλώνουν στην εσωτερική παρειά του τοίχου. Τα ανοίγματα αυτά είναι τρία και αντιστοιχούν στην αποθήκη και το στάβλο.

Άλλοι τύποι παραθύρων. Εκτός από τους παραπάνω τύπους παραθύρων υπάρχουν και κάποιες μεμονωμένες περιπτώσεις παραθύρων, όπως αυτού στη βόρεια όψη, που ανήκει στο χώρο του δεύτερου οντά και ένα μεταγενέστερο, διαστάσεων 1,30x1,00 μ, το οποίο βρίσκεται στο χώρο του ξενώνα, μεταξύ των δύο παλαιότερων.

Τα μεγάλα μεγέθους παράθυρα

Τα μεσαίου μεγέθους παράθυρα

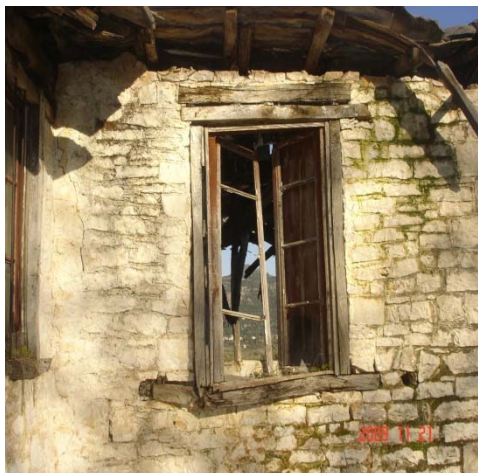
Τα μεσαίου μεγέθους παράθυρα με τη τοξοτή απόληξη στο πρέκι.

Τα μικρού μεγέθους παράθυρα

Τα παράθυρα με το τυφλό φεγγίτη στο άνω μέρος του πρεκιού

Άλλοι τύποι παραθύρων

Οι εξωτερικές θύρες είναι τέσσερις και βρίσκονται όλες στο νότιο τμήμα της οικίας. Είναι η κύρια είσοδος του ανωγείου, η αντίστοιχη του κατωγείου, η πλευρική θύρα του μικρού αποθηκευτικού χώρου και η στενή που οδηγεί από εσωτερικά στη κρεββάτα. Οι κατηγορίες που χωρίζονται είναι τρεις:

Η θύρα με ανάγλυφη διαμόρφωση στο άνω μέρος των παραστάδων διαστάσεων 1,70x1,10 μ. και με ξύλινα κουφώματα παρατηρείται στις κύριες εισόδους των δύο επιπέδων.

Η θύρα με ανάγλυφη διαμόρφωση στο άνω μέρος των παραστάδων και τοξωτό φεγγίτη πάνω από το πρέκι διαστάσεων περίπου 1,70x1,10 μ και με ξύλινα κουφώματα. Η θύρα της αποθήκης αυτής ήταν μικρή σε ύψος αλλά πλατιά για να περνούν τα γεννήματα και λαξευμένη στις γωνίες του ανωφλιού της. Πάνω της υπήρχε μονοκόμματη πλάκα και στη συνέχεια άρχιζε πέτρινο τόξο για να κρατήσει το βάρος του τοίχου της πλευράς αυτής πάνω από τη πόρτα. Οι δύο σχισμές, είδος χεριδών, στα αριστερά και τα δεξιά του ανοίγματος, ίσως να αποσκοπούσαν στην τοποθέτηση κλειδιών ή σε τρόπο κλειδώματος της θύρας.

Η απλή θύρα ορθογώνιου σχήματος διαστάσεων 1,40x1,00 μ. υπερβολικά μικρή για τη λειτουργικότητά της. Τα ίδια χαρακτηριστικά ακολουθεί η πόρτα της κρεββάτας, η οποία είναι αποτέλεσμα μεταγενέστερης προσθήκης.

Θύρα με διαμορφωμένη μείωση στο άνω μέρος των παραστάδων.

Η θύρα με ανάγλυφη διαμόρφωση στο άνω μέρος των παραστάδων και τοξωτό φεγγίτη

Εσωτερικά ανοίγματα στις δύο στάθμες της κατασκευής αποτελούν μόνο οι θύρες. Στο κατώι υπάρχουν δύο ίδιων περίπου διαστάσεων (0,90x1,50 μ), με κουφώματα και φύλλο από πελεκητή ξυλεία που οδηγούν στο χώρο της αποθήκης και του κελιού, βόρεια του στάβλου. Στο ανώι υπάρχουν συνολικά τρεις εσωτερικές θύρες που χωρίζονται σε δύο τύπους: στους δύο μεγάλους οντάδες είναι πιο πλατιές και πιο χαμηλές σε ύψος και το κατώφλι καταλήγει σε τόξο. Στον ξενώνα είναι τελείως διαφορετικής μορφολογίας. Είναι στενότερη και μεγαλύτερου ύψους με επίπεδο ανώφλι και ξύλινη κάσα. Σε όλες τις θύρες, είτε εσωτερικές είτε εξωτερικές, υπάρχει διαμόρφωση κατωφλιού με λίθο στο ανώι και ξύλο στο κατώι, ελαφρά υπερυψωμένο από το υπόλοιπο δάπεδο για τη προστασία από χώματα και νερά. Τα θυρόφυλλα είναι σχεδόν σε όλες τις πόρτες της ίδιας απλής μορφής και κατασκευής από πελεκητή ξυλεία, ενίοτε λουστραρισμένη με ειδικό χρωματισμό(ανώγι). Το σχετικά μικρό ύψος των θυρών ίσως να μαρτυρεί και το μικρό ύψος των κατοίκων της εποχής εκείνης.

Πέτρινο κατώφλι εισόδου οικίας

Ξύλινο κατώφλι στο κατώγι

Τοξωτές Θύρες στο ανώι

Κατά μήκος της επιφάνειας της τοιχοποιίας, και στα δύο επίπεδα της οικίας, παρατηρούνται εσοχές μορφής χεριδάς, που ανάλογα με τη θέση και το μέγεθος καθοριζόταν και η λειτουργία της. Με βάση αυτή μπορούν να διαχωριστούν σε τρεις κατηγορίες:

Η μεσάντρα, για την αποθήκευση ρούχων και άλλων αντικειμένων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού του τύπου εσοχής υπάρχει στη νότια πλευρά του δεύτερου οντά.

Ο εντειχισμένος νεροχύτης, επιχρισμένος και αυτός, ακολουθούσε τη υφή της τοιχοποιίας. Στο βάθος του υπήρχε υδρορροή για την απομάκρυνση των οικιακών λυμάτων. Τέτοιες εσοχές υπήρχαν μια στην νότια πλευρά της κουζίνας, διπλά στη κύρια είσοδο, δύο στη βόρεια πλευρά του μεγάλου οντά και μία στη βόρεια πλευρά του δεύτερου οντά.

Χεριδά μικρού μεγέθους, με ορθογώνιο σχήμα ή με κωνική απόληξη στο άνω μέρος. Είναι ο συνηθέστερος από τους τρεις αυτούς τύπους, καθώς σε όλους τους εσωτερικούς χώρους του ανωγείου και του κατωγείου υπάρχουν τουλάχιστον μία ή δύο τέτοιες εσοχές. Μόνο στο χώρο του ξενώνα δεν παρατηρείται κανένα από αυτά τα στοιχεία, παρότι ο βόρειος τοίχος ήταν λίθινος. Χρησίμευαν στη τοποθέτηση μικροσυσκευών (κεριά, λυχνάρια, σκεύη) και ενίοτε λειτουργούσαν ως εικονοστάσια, όπως στο δεύτερο οντά.

Εντοιχισμένοι νεροχύτες

Χερίδες μικρού μεγέθους

Αντίθετα με την εξωτερική, η εσωτερική παρειά της τοιχοποιίας και γενικά οι τοίχοι στους εσωτερικούς χώρους, είτε είναι πέτρινοι είτε από τσατμά, έφεραν επίχρισμα από ασβεστοκονίαμα καλύπτοντας την εικόνα της δομής. Εξαιρούνται οι τοίχοι του κατωγείου, που περιλάμβανε αποθηκευτικούς χώρους.

Εστία

Από ένα αρχοντικό δε θα μπορούσε να λείπει ο χώρος της εστίας, το λεγόμενο τζάκι, όπου τα μέλη της οικογένειας μαζεύονταν γύρω από αυτό για να ζεσταθούν ή για να παρασκευάσουν κάποιο φαγητό. Πηγές αναφέρουν ότι στο ανώι της οικίας υπήρχαν τέσσερα μεγάλα τζάκια ένα για κάθε χώρο, ώστε να υπάρχει επάρκεια ζέστης σε όλο το εσωτερικό του. Η ύπαρξη πολλών τζακιών συνηθιζόταν σε τέτοιους πολυσύνθετους χώρους. Στοιχεία για τη μορφή τους και το τρόπο κατασκευής τους δεν υπάρχουν. Η μοναδική εστία που σώζεται είναι αυτή που βρίσκεται στο κέντρο της δυτικής πλευρά του μεγάλου οντά. Η όψη της είναι απλούστατη. Αποτελείται από μια λίθινη βάση, το μπουχάρι(καπνοδόχο) με μείωση της διατομής του προς τα πάνω και τη καμινάδα. Τα τζάκι διέθετε λίθινη ποδιά όπου τοποθετούσαν λυχνάρια, φλιτζάνια, μπρίκια κ.λ.π. Πλαισιώνονταν από ξύλινα κρεβάτια ύπνου, μορφής βάρου, που προσεγγίζονταν με δύο σκαλοπάτια.

Μια σειρά άλλων στοιχείων έρχονται να συμπληρώσουν τη μορφολογία του κτηρίου. Κτιστά λίθινα πεζούλια, ύψους καθίσματος 40 – 50 εκ σε καίρια σημεία εξυπηρετούσαν την ανάγκη για ανάπαυση. Τέτοια παρατηρούνται στα μισά της εξωτερικής παρειάς στη δυτική όψη του κτηρίου, σε όλο το βόρειο τοίχο της μεγάλης αποθήκης και σε ένα τμήμα νότια του στάβλου. Η έδρασή τους γίνεται σε ισόγεια επίπεδα όπου υπάρχει φυσικό έδαφος και μπορεί να αντέξει το βάρος του λίθινου οργανισμού τους.

Στη βορειοανατολική γωνία του στάβλου υπάρχει η ταΐστρα, ένας παραλληλόγραμμος κτιστός χώρος διαστάσεων 4,50x0,60 μ, με διαμόρφωση ρηχού πάτου και διαχωριστικά κομμάτια ξύλου ακανόνιστης διατομής. Ο τύπος αυτός είναι ιδιαίτερα γνωστός στις κτηνοτροφικές περιοχές.

Ταΐστρα

Ένα άλλο μικρό λίθινο στοιχείο προεξέχει στο νότιο στηθαίο της κρεββάτας. Αυτό αποτελείται από μια μικρή επίπεδη πλάκα διαστάσεων 0,50x0,25 μ, η οποία στηρίζεται σε δύο λίθινα φουρούσια πακτωμένα στην τοιχοποιία. Η χρήση του στοιχείου αυτού είναι άγνωστη. Κατά μία άποψη χρησιμοποιούνταν για την αποξήρανση σύκων ή φασολιών.

Προεξέχων λίθινο στοιχείο

Ιδιαίτερη μορφολογία παρουσιάζουν οι απολήξεις των υδρορροών στους εντοιχισμένους νεροχύτες. Με την απλή αυτή υδραυλική λύση αποδεικνύεται η ευρηματικότητα των παλαιότερων που δεν διέθεταν τον κατάλληλο εξοπλισμό. Τα στόμια από τα οποία αποβάλλονται τα ύδατα των νεροχυτών, έχουν όψη κοίλης πλάκας με γλυφή ή απλού μεταλλικού σωλήνα που προεξέχει ελαφρά από την επιφάνεια του τοίχου.

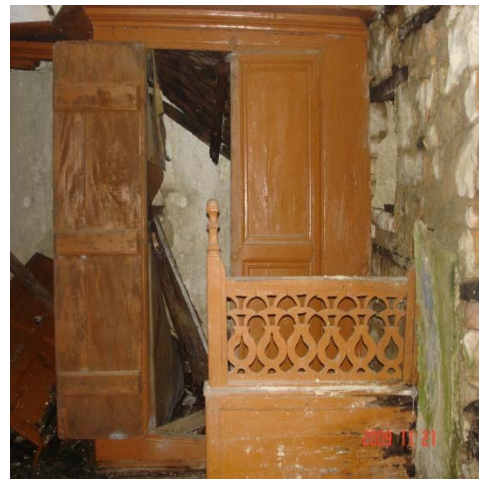
Απολήξεις υδρορροών

Στο επίπεδο του ανωγείου υπάρχουν ερμάρια τα οποία χρησιμοποιούνταν ως αποθηκευτικοί χώροι ρουχισμού, εργαλείων και άλλων αντικειμένων. Στην οικία σώζονται τρία δείγματα ερμαρίων στο δεύτερο ονά: το εντοιχισμένο με ξύλινη επένδυση ντουλάπι, η σοφίτα και η ξύλινη ντουλάπα. Η τελευταία βρίσκεται στη δυτική πλευρά του δωματίου και καταλαμβάνει εξαιρετικά μεγάλο μέρος του χώρου. Αποτελείται από τρία τμήματα και φέρει ράφια και ξύλινα φύλλα με διακοσμητικές μορφές. Πάνω από το κεντρικό κομμάτι διαμορφώνεται επίστεψη με μορφή κόγχης. Το στοιχείο αυτό διαμορφώνει ένα μικρό προθάλαμο στο δεύτερο μεγάλο δωμάτιο, πάνω από το οποίο βρίσκεται η σοφίτα.

Το μεγάλο αποθηκευτικό σύνολο στο δεύτερο νοντά

Άξια αναφοράς είναι και τα ξυλόγλυπτα κιγκλιδώματα των κτιστών κρεβατιών στο μικρό οντά, έργα μάλλον κάποιου τεχνίτη της εποχής εκείνης. Λόγω της έλλειψης τεκμηρίων δεν είναι γνωστή η ύπαρξη κινητών επίπλων.

Δείγματα ξυλόγλυπτης τέχνης

Ο αρχιτεκτονικός τύπος και τα μορφολογικά χαρακτηριστικά της οικίας αποτελούν εξέλιξη των στρατών αγροτόσπιτων της περιοχής. Με το πέρασμα όμως των χρόνων τα σπίτια έγιναν ακόμη πιο σύνθετα, καθώς προστέθηκε όροφος και προστέθηκαν νέα στοιχεία(π.χ. χαγιάτι).

4.3 Κατασκευαστικά

4.3.1. Θεμέλια

Η κατασκευή είναι κτισμένη πάνω σε κεκλιμένο έδαφος, με αποτέλεσμα την ανάπτυξη δύο ορόφων. Η υψομετρική διαφορά από την δυτική στην ανατολική εξωτερική πλευρά είναι 2,90 μ. σε απόσταση περίπου 13,05 μ. Παρόλα αυτά, οι εδράσεις όλων των πλευρών της φέρουσας τοιχοποιίας βρίσκονται στην ίδια στάθμη του εδάφους, καθώς το τμήμα του ανωγείου συνεχίζει κατακόρυφα υπό του εδάφους και στο επίπεδο του κατωγείου.

Η δομή και το είδος των θεμελίων δεν μας είναι γνωστή, καθώς πρέπει αν γίνουν διερευνητικές τομές για την παρατήρηση της μορφής και της κατάστασής τους. Λόγω της ημιβραχώδους σύστασης του εδάφους και της παλαιότητας της κατασκευής πιθανόν η θεμελίωση να αποτελεί η προέκταση της φέρουσας τοιχοποιίας μέσα στο χώμα. Θεωρούμε ότι θα πρέπει να βρίσκονται σε καλή κατάσταση, πράγμα που συνάγεται από τη καλή κατάσταση του υπερκείμενου φέροντα οργανισμού των λιθοδομών. Δεν παρατηρούνται δηλαδή, τόσο στις εσωτερικές όσο και στις εξωτερικές παρειές ανησυχητικές ρωγμές που να προέρχονται από τη διάβρωση των θεμελίων (κάθεται ρωγμές). Σε αυτό ίσως να βοήθησε και η ημιβραχώδης σύσταση του φυσικού εδάφους, αφού δεν παρατηρείται ροή υπόγειων υδάτων στο υπέδαφος. Υπάρχει περίπτωση η θεμελίωση να έχει υποστεί βλάβες από κατερχόμενη υγρασία (όμβρια ύδατα) και από τα συμπαραμαρτούμενα του φαινομένου αυτού (διάβρωση από άλατα, παγετό, ρίψη διάφορων φυτικών οργανισμών κ.τ.λ.).

Η απουσία του μαλακού εδάφους όπως φαίνεται και από τη φυσιογνωμία της περιοχής, αποκλείει το τύπο θεμελίων με πασσάλους, τη στήριξη δηλαδή της λιθοδομής πάνω σε ανθεκτικές ξυλοκατασκευές στο νερό. Για τη προστασία της θεμελίωσης από την υγρασία δεν φαίνεται να έχει γίνει μέριμνα.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί θα πρέπει να γίνουν τομές σε επιλεγμένα σημεία για να διαπιστωθούν τυχόν προβλήματα στον φέροντα οργανισμό των κτιρίων. Η ίδια διαδικασία θα ακολουθηθεί και για τη διάγνωση παθολογίας των θεμελίων, για να εκτιμηθεί η κατάστασή της και η ανάγκη κάποιων επεμβάσεων.

Θα πρέπει να διαπιστωθεί εάν τα θεμέλια των κατασκευών είναι στο ίδιο ύψος και ποιο είναι αυτό, καθώς και το είδος τους. Στα παλιότερα κτίσματα οι θεμελιώσεις αποτελούνταν από την απλή προέκταση της φέρουσας τοιχοποιίας σε κάποιο βάθος κάτω από την επιφάνεια του εδάφους. Ύστερα θα πρέπει να ακολουθηθεί συγκεκριμένη διαδικασία αποκατάστασης τμημάτων αυτών η οποία θα είναι συμβατή με τη φύση και τα χαρακτηριστικά των υλικών θεμελίωσης.

Πριν αρχίσει η κάθε ενέργεια αποκατάστασης των θεμελιώσεων, είναι απαραίτητο να πραγματοποιηθεί κοπή δέντρων και απομάκρυνση των ριζών τους στις περιπτώσεις που αυτά προκαλούν ωθήσεις και αλλοιώσεις στα θεμέλια.

Σε επόμενη φάση πρέπει να γίνει η λήψη μέτρων προστασίας των θεμελίων από την υγρασία. Για τη αντιμετώπισή της πρέπει να ανοιχτεί αποστραγγιστική τάφρος γύρω από τις εξωτερικές παρειές των κτισμάτων, κυρίως όμως στην δυτική και βόρεια πλευρά που είναι περισσότερο σκιερές με πυκνή βλάστηση και συγκρατείται υγρασία. Η τάφρος που θα φτάσει έως το βάθος των θεμελίων θα καλύπτεται με ειδικό γεωύφασμα και θα γεμίσει με λιθοριπή κοκκομετρικής διαβάθμισης. Στο κάτω μέρος θα τοποθετηθεί ειδική εύκαμπτη διάτρητη σωλήνα αποστράγγισης για τη απορροή των υδάτων. Η παραπάνω εργασία πρέπει να γίνει προσεκτικά και τμηματικά για να μην δημιουργηθούν προβλήματα στα θεμέλια. Τελικό στάδιο είναι η αποκατάσταση ζημιών στα θεμέλια.

Γενικά σε κάθε είδους επέμβαση στη θεμελίωση θα πρέπει να γίνεται τμηματικά για τον καλύτερο έλεγχο της αντίδρασης σε αυτή την ενέργεια της λιθοδομής και των υπόλοιπων στοιχείων. Οι τυχόν προσωρινές και βοηθητικές κατασκευές καλό θα ήταν να ολοκληρώνονται από την αρχή, για να εξασφαλίζεται η ισορροπία και η ομότροπη συμπεριφορά της ανωδομής κατά την επέμβαση. Η εξασφάλιση της ανωδομής γίνεται κυρίως με αμφίπλευρη πυκνή αντιστήριξη σε διαφορετικά ύψη και με τη προσθήκη φορτίων.

4.3.2. Τοιχοποιία

Η φέρουσα τοιχοποιία είναι κτισμένη με ημιεπεξεργασμένη πέτρα και λάσπη από χώμα. Το πάχος των τοίχων στη στάθμη του ισογείου κυμαίνεται από 60 – 65 εκ. στον όροφο. Η πέτρα που χρησιμοποιείται είναι ο τοπικός ασβεστόλιθος, σε αποχρώσεις του μπεζ μερικώς επεξεργασμένος. Στις γωνίες των πλευρών, στα τόξα και στα ανοίγματα χρησιμοποιούνται μεγαλύτεροι και λαξευμένοι λίθοι με ιδιαίτερη επιμέλεια. Για την καλύτερη στατικότητα των μελών της τοιχοποιίας έχουν προστεθεί ξυλοδεσιές στο ύψος περίπου της ποδιάς των παραθύρων. Το στοιχείο αυτό υπήρχε και στις δύο παρειές του τοίχου, απλά στην εξωτερική είναι πιο δυσδιάκριτη, λόγω του μεταγενέστερου επιχρίσματος. Στο υπόγειο παρατηρείται εναλλαγή του ύψους των ξυλοδεσιών που ακολουθούν τις υψομετρικές διαφορές του δαπέδου.

Σε όλο το ύψος της τοιχοποιίας του προεξέχοντος τμήματος στο οποίο βρίσκεται η κρεβάτα δεν έχει προστεθεί διάζωμα. Το γεγονός της ακολουθίας του με τη γενική δομή της κατασκευής ενισχύει τη θεωρία της μεταγενέστερης κατασκευαστικής φάσης. Στο ανώφλι και το κατώφλι ενός ανοίγματος υπάρχει ένα χονδρό κομμάτι ξύλου ή λίθου το οποίο γεφυρώνει το κενό της τοιχοποιίας. Στο εσωτερικό του ορόφου ο τοίχος είναι επιχρισμένος με ασβεστοκονίαμα, ενώ ο αντίστοιχος του υπογείου, λόγω του αποθηκευτικού του χαρακτήρα, είναι ανεπιχριστός. Οι εσοχές στην εσωτερική επιφάνεια των τοίχων φτάνουν σε βάθος στο μισό του πάχους τους. Γενικά η πυκνότητα της μάζας της τοιχοποιίας υπερσχύει του αριθμού των ανοιγμάτων, εξαιτίας του οχρωματικού χαρακτήρα του κτίσματος.

Άλλης μορφής τοίχοι είναι αυτοί που είναι κατασκευασμένοι από τσατμά. Βασικό υλικό είναι το ξύλο(σανίδες και μικροί κορμοί) ή καλάμια καρφωμένα σε αποστάσεις που καλύπτονται με επίχρισμα από ασβεστοκονίαμα ενισχυμένο με γιδοτριχες. Στην οικία κατασκευασμένοι από τσατμά είναι οι δύο από τους τέσσερις τοίχους του ξενώνα, ο δυτικός και ο νότιος, με πάχος 30 εκ., πάνω στους οποίους υπάρχουν συμμετρικά ενσωματωμένα ανοίγματα.

Στη τοιχοποιία της οικίας κυριαρχεί η λιθοδομή με λιγοστά, για την έκτασή της, ανοίγματα. Εξάιρεση αποτελεί η νότια πλευρά με τη ποικιλία μορφών (κρεββάτα, σκάλα, διαφορετικής μορφολογίας ανοίγματα) που παρουσιάζει. Η μεγάλη ποικιλία υλικών, μορφών και η ύπαρξη πολλών ανοιγμάτων δικαιολογεί την έντονη παθολογία, πράγμα που συμβαίνει στην όψη αυτή. Η πλέον ανησυχητική φθορά που απειλή τη στατικότητα της φέρουσας κατασκευής είναι η μεγάλη ρωγμή, η οποία διατρέχει το άνω μέρος του υπερύθρου της κύριας εισόδου του ορόφου και καταλήγει στη νοτιοδυτική γωνία της όψης. Αιτία του σχηματισμού της είναι η λεπτή στρώση παραστάδας της εισόδου (αριστερά του εισερχόμενου), έναντι της υπόλοιπης τοιχοποιίας(μόλις 0,20 εκ. καλούντος να στηρίζουν 0,30 εκ.). Αυτό είναι αποτέλεσμα του κτισίματος της παλιάς ημιυπαίθριας κουζίνας στη νότια όψη. Το λεπτό κομμάτι στη γωνία έμεινε ευάλωτο στα κατακόρυφα και σαφώς βαρύτερα φορτία του άνωθεν βαρύτερου οργανισμού. Επίσης η παραμικρή οριζόντια σεισμική δραστηριότητα μετέτρεπε τον οριζόντιο λίθινο οργανισμό πάνω από τη θύρα σε πολιορκητικό κριό που εκτονωνόταν στη νοτιοδυτική γωνία, δημιουργώντας την αποδιοργάνωση των υλικών κατασκευής. Η διάγνωση αυτή προκύπτει από τη πορεία χάραξης της ρωγμής και από τη διατομή της η οποία είναι μεγαλύτερη και βαθύτερη στο υπέρυθρο, ενώ σβήνει όσο κατεβαίνει προς τα νοτιοδυτικά αγκωνάρια. Αν η ρωγμή οφειλόταν σε παθολογία των θεμελίων, η φορά της θα ξεκινούσε από κάτω προς τα επάνω, με τη διατομή να ανοίγει στην αφετηρία της. Η πορεία της από τη νοτιοδυτική γωνία, καταλήγει και στη δυτική όψη, απειλώντας με αποδιοργάνωση και κατάρρευση τμήματος λιθοδομής.

Αποσαθρωμένο κονίαμα δομής

Σημαντική παθολογία στην τοιχοποιία συνιστά η αποδιοργάνωση των υλικών από την αρχική τους ενότητα απειλώντας τη στατική της κατασκευής. Τέτοιο δείγμα υπάρχει στο άνοιγμα και στην ενσωμάτωση μεταγενέστερου παραθύρου στα ανατολικά του ξενώνα. Η φθορά

επιηρεάζει και το γείσο της επίστευσης το οποίο έχει υποστεί εμφανή καθίζηση. Φαίνεται ότι, κατασκευάστηκε το πλαίσιο του παραθύρου, στη συνέχεια συμπληρώθηκε βιαστικά το κενό του τοίχου παραμελώντας την αρχική συνοχή της δομής. Η διάνοιξη αυτού του παραθύρου και το κτίσιμο των άλλων δύο παλιότερων δημιουργεί ανομοιομορφία και ακυρώνει την ασυμμετρία που υπήρχε μεταξύ των παραθύρων των δύο δωματίων και το παραδοσιακό ύφος. Στην ανατολική εξωτερική παρειά του τοίχου το τμήμα που γειτνιάζει με το έδαφος σε ένα σημείο έχει αποκολληθεί λίθινο τεμάχιο ίσως από την άσκηση κάποιας μηχανικής δύναμης.

Άλλη φθορά στη τοιχοποιία προέρχεται από την ανάπτυξη αναρριχόμενων φυτών στις επιφάνειές της. Στη νότια πλευρά του χώρου της κρεββάτας το σημείο που εμφανίζει τέτοιου είδους φθορά είναι το στηθαίο λόγω της έλλειψης κονιάματος και στα δύο επίπεδα του σκέλους. Τη κατάσταση της γηραιάς τοιχοποιίας επιδεινώνει και η εμφάνιση δενδρυλλίων (συκιών, μελικοκιές, άγρια κλήματα) σε σημεία επαφής του οργανισμού με το έδαφος το οποία φθείρουν τα χαμηλά σημεία και προσεγγίζουν το ύψος του γείσου, απειλώντας ακόμη και τη συνοχή της στέγης.

Γενικά κατά μήκος της διακρίνονται μικροφθορές που περιορίζονται στο επίχρισμα και σε μικρό βάθος του φέροντα οργανισμού, όπως για παράδειγμα τριχοειδής ρωγμές στο επίχρισμα, τοπικές αποκολλήσεις αυτού στο ύψος των ξύλινων διαζωμάτων, αβαθής οπές στη λιθοδομή και ανάπτυξη σκούρων λεκέδων που παραπέμπει σε χρωματική αλλοίωση του επιχρίσματος, οφειλόμενη σε υγρασία. Στο σημείο απόληξης των υδρορροών παρουσιάζονται μαύρα στίγματα, σε όλο το ύψος του ορόφου, που οφείλονται στην υγρασία που αναπτύσσεται από την ύπαρξη εντειχισμένου νεροχύτη και την αποβολή οικιακών λυμάτων.

Τα τελευταία χρόνια με τη παροχή ηλεκτρικού ρεύματος στα παλιά και τα νεότερα σπίτια της επαρχίας στη δυτική όψη της οικίας έχει εφαρμοστεί ηλεκτρικό σώμα για το φωτισμό του μονοπατιού. Σήμερα το στοιχείο αυτό κρέμεται διαβρωμένο και αχρησιμοποίητο πάνω στη τοιχοποιία, η υγρασία έχει διαβρώσει και τους μεταλλικούς σωλήνες των υδρορροών που είχαν τοποθετηθεί μεταγενέστερα με τη διάνοιξη διαμπερών οπών.

Οι εσωτερικές παρειές των τοίχων από μια εκτίμηση μακροσκοπικής εκτίμησης παρουσιάζουν παθολογία που κυρίως πλήττει την επιφάνεια των επιχρισμάτων, χωρίς βέβαια να είναι γνωστή η εσωτερική κατάσταση της λιθοδομής. Με μια έρευνα σε βάθος θα προέκυπταν σίγουρα νέα στοιχεία. Η επέκταση της εγκάρσια τοιχοποιίας που φτάνει μέχρι το κορφιά, πάνω από τα οριζόντια δοκάρια της οροφής, περίπου στα ύψος των 2,70 μ., είχε μείνει εσκεμμένα ανεπίχριστη κι έτσι φαίνεται το δομικό σύστημα του οργανισμού.

Ρωγμές παρατηρούνται κυρίως τους τοίχους από τσατμά, όπως στη κορυφή της αψίδας πάνω από τη ξύλινη ντουλάπα στη δυτική πλευρά του δωματίου οφειλόμενες σε θερμοκρασιακές μεταβολές. Ρωγμή ανάλογης διατομής παρατηρείται και στο διαχωριστικό τοίχο μεταξύ κουζίνας και ξενώνα. Μεγάλης έκτασης φθορά παρουσιάζεται αρχικά στην εξωτερική παρειά του νότιου τσατμαδότοιχου και εκτείνεται εσωτερικά. Εμφανίζει χρωματικά στίγματα υγρασίας, αποσάθρωση, αποκόλληση του σοβά με αποτέλεσμα την απογύμνωση και η σήψη των ξύλινων στελεχών. Ίδια παθολογία, μικρότερης όμως έκτασης, παρουσιάζεται και στο δυτικό τσατμαδότοιχο του ξενώνα.

Η τοιχοποιία στο εσωτερικό χώρο του στάβλου, σε όλες τις όψεις, μένει ανεπίχριστη κι έτσι δεν παρουσιάζει την αντίστοιχη παθολογία που πλήττει συνήθως τα επιχρίσματα. Από τη παρατήρηση του λίθινου οργανισμού συμπεραίνεται ότι διατηρείται σε καλή κατάσταση. Η μόνη παρατήρηση εδώ είναι η ρύπανση των λίθων στα χαμηλότερα σημεία, που ίσως να οφείλεται στο στάβλισμα των ζώων. Από την εικόνα του κατωγείου καταδεικνύεται η στιβαρότητα και η σταθερότητα του όγκου. Ζώνη αποσπασματικής επίχρισης εμφανίζεται στη τοιχοποιία της αποθήκης τροφίμων στο ύψος των ποδιών του παραθύρου της ανατολικής πλευράς.

Αποκόλληση λίθινου στοιχείου από το τοίχο.

Ρηγάτωση τοιχοποιίας

Παθολογία τοιχοποιίας

Αποσαθρωμένο κονίαμα δομής

Στοιχεία από τσατμά

Στο σύνολο των τοιχοποιιών του συγκροτήματος παρουσιάζεται ποικιλία φθορών, όχι όμως μεγάλης έκτασης οπότε θα γίνει εφαρμογή διάφορων τεχνικών. Παρακάτω παρουσιάζονται τεχνικές ανάλογα με το πρόβλημα θα αντιμετωπίσουν στα διάφορα σημεία της τοιχοποιίας.

- **Αποκατάσταση αποσαθρωμένου κονιάματος δομής.**

Εμφανίζεται σε αρκετές θέσεις στο σύνολο των τοιχοποιιών του συγκροτήματος, ενώ τα κτίσματα πλην της οικίας είναι κτισμένα από ξερολιθιά. Θα αντιμετωπιστεί με επεμβάσεις στη μάζα και τη παρειά της λιθοδομής με βαθύ αρμολόγημα και εφαρμογή υδραυλικών ενεμάτων.

Όπου η αποσάθρωση είναι επιφανειακή προτείνεται αρμολόγημα. Η παραπάνω επέμβαση, με τη προϋπόθεση 'ότι γίνεται αντικατάσταση μεγάλου μέρους του παλιού κονιάματος μεγάλης

αντοχής, θεωρείται ότι προσφέρει σημαντική ενίσχυση τη τοιχοποιία. Πρέπει η αντοχή του νέου κονιάματος να μην είναι μεγαλύτερη από τη παλιού. Η εργασία γίνεται τμηματικά από πάνω προς τα κάτω και με αργούς ρυθμούς. Ιδιαίτερη προσοχή θέλει στην εσωτερική παρειά του ισογείου και τις εξωτερικές που θα μείνουν ανεπίχριστες, ώστε να μην λερωθούν οι λίθοι.

Πρέπει να προηγηθεί απόξεση, καθαρισμός σε βάθος και διύγρανση των λίθων έτσι ώστε να μην απορροφήσουν νερό από το κονίαμα. Το αρμολόγημα περιλαμβάνει στρώσεις και γίνεται πατητό. Το κονίαμα πρέπει να αναμειχθεί καλά και να περιλαμβάνει μικρό ποσοστό νερού. Εάν υπάρχει απαίτηση για κάποια απόχρωση τότε αυτή θα επιτευχθεί με τα κατάλληλα αδρανή υλικά και όχι με χρωστικές ουσίες διότι λεκιάζουν τη πέτρα. Ταυτόχρονα με το αρμολόγημα θα γίνεται και η συμπλήρωση νέων λίθων, ίδιας φύσης όπου έχουν καταρρεύσει.

Τα υδραυλικά ενέματα θα εφαρμοστούν μόνο όπου το κονίαμα δομής είναι εξαιρετικά αποσαθρωμένο και παρουσιάζονται κενά στο εσωτερικό της λιθοδομής. Η συγκεκριμένη επέμβαση δεν επισκευάζει μόνο, αλλά ενισχύει τη αντοχή της κατασκευής, χωρίς αλλοίωση της εξωτερικής μορφής και της γεωμετρίας του. Η εργασία γίνεται ως εξής:

Προηγείται καθαρισμός από τα χαλαρά υλικά και διύγρανση της περιοχής.

Γίνονται οι απαραίτητες λιθοσυρραφές.

Διαφανείς πλαστικοί σωληνίσκοι που εξέχουν κατά 40 εκ. από τη λιθοδομή, τοποθετούνται σε κάναβο και οι αποστάσεις μεταξύ τους κυμαίνονται από 40 – 50 εκ., ανάλογα πάντα και με τη ποιότητα της λιθοδομής.

- **Γίνεται βαθύ αρμολόγημα.**

Η εφαρμογή του ενέματος αρχίζει από κάτω προς τα επάνω και δεν διακόπτεται για αλλαγή θέσεων εισόδου μέχρις ότου διαπιστωθεί αύξηση της πίεσης και αδυναμία εισόδου. Οι θέσεις εξόδου του ενέματος σφραγίζονται, αφού εξέλθει ο αέρας και τρέξει το καθαρό ένεμα. Πρέπει να εξασφαλίζεται η συνεχής παροχή ενέματος και να μη διακόπτεται η ένεση λόγω του ότι τελειώνει το χαρμάνι.

Να σημειωθεί ότι στις περισσότερες τοιχοποιίες υπάρχουν πηλοκονιάματα και αναμένεται να υπάρξουν προβλήματα διεισδυτικότητας. Εναλλακτικά προτείνεται να χρησιμοποιηθούν ενέματα με άργιλο ενισχυμένα με ασβέστη και πουζολανικό πρόσμικτο. Αν ορισμένη τοιχοποιία είναι ιδιαίτερα χαλαρή, το ένεμα θα εφαρμοστεί χωρίς πίεση, αλλά με βαρύτητα για την αποφυγή περαιτέρω αποδιοργάνωσης.

Τέλος στις παραπάνω εφαρμογές αρμολογήθηκαν και υδραυλικών ενεμάτων θα δοθεί ιδιαίτερη προσοχή, ώστε να μην γίνει χρήση τσιμέντου σε περιοχές κοντά σε κατασκευές και παρόλιθο, λόγω του διαφορετικού πορώδους των δύο υλικών και κινδύνου περαιτέρω αποσάθρωσης του παρόλιθου. Επίσης προσοχή θα δοθεί στα κονιάματα αρμών και ενεμάτων της εστίας του μεγάλου οντά, καθώς πρέπει να είναι πυρίμαχα, αν ακολουθηθεί η μέθοδος αυτή.

- **Αποκατάσταση χαλαρής και αποδιοργανωμένης οικοδομής**

Αποδιοργάνωση εμφανίζεται και σε παρόμοια σημεία, κυρίως χαμηλά της ανατολικής εξωτερικής παρειάς και σε παρόμοια σημεία της βόρειας. Παρουσιάζεται και στη λίθινη παραστάδα της κύριας εισόδου του κατωγείου. Ολική σχεδόν χαλάρωση και αποδιοργάνωση παρατηρείται και στα βοηθητικά εξωτερικά κτίσματα, λόγω της ξερολιθιάς. Όπως ήδη ειπώθηκε πρέπει πρώτα να διερευνηθεί, αν το πρόβλημα αντιμετωπίζεται στα θεμέλια και να αντιμετωπιστεί σε αυτό το επίπεδο. Εν συνεχεία γίνεται βαθύ αρμολόγημα και ίσως εφαρμογή υδραυλικών ενεμάτων.

Η παραπάνω επέμβαση περιλαμβάνει και μέρος της τοιχοποιίας της στάθμης του ορόφου και αποκατάσταση των ρωγμών που εμφανίζονται στη συγκεκριμένη θέση, όπως για παράδειγμα συμβαίνει στο σημείο που ανοίχτηκε το μεταγενέστερο παράθυρο. Στο κονίαμα αρμολόγησης της τοιχοποιίας του ισογείου θα προστεθούν τα κατάλληλα αδρανή, ώστε να αποκτήσει το κατάλληλο απόχρωση με αυτή του υπάρχοντος δομής.

Είναι σκόπιμο να γίνει παρακολούθηση του σημείου για αρκετό χρονικό διάστημα μετά την αποκατάσταση, για να διαπιστωθεί εάν έχει αντιμετωπιστεί το πρόβλημα και η κατάσταση παραμένει σταθερή.

- **Αποκατάσταση ρωγμών**

Οι τεχνικές σφράγισης ρωγμών και ομογενοποίησης της τοιχοποιίας γίνονται ανάλογα με το μέγεθος της φθοράς, αφού προηγουμένως εντοπιστούν τα αίτια της.

Οι μεγάλες ρωγμές θα αποκατασταθούν με συμπληρώσεις από χυτά ή λίθινα κλειδιά. Η επέμβαση θα συνδυαστεί με την εφαρμογή ειδικής σύστασης υδραυλικών ενεμάτων. Η εργασία θα γίνει ως εξής:

Γίνονται τοπικές διερευνήσεις της ρωγμής

Διαβρέχεται η λιθοδομή ώστε να μην απορροφηθεί νερό από το κονίαμα που θα χρησιμοποιηθεί για τη συμπλήρωσή της.

Τοποθετούνται λίθινα κλειδιά σε συνδυασμό με κονία σταθερού όγκου στην εξωτερική παρειά της λιθοδομής. Εάν η ρωγμή έχει μεγάλα κενά στο εσωτερικό της, θα γίνουν συμπληρώσεις με μικρά λιθοσώματα.

Γίνεται βαθύ αρμολόγημα της ευρύτερης περιοχής με κονίαμα που θα περιέχει ίσως ασβέστη, θηραϊκή γη και χαλαζιακή άμμο.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση της οικίας παρατηρείται μεγάλη ρωγμή στη νοτιοδυτική γωνία του ανωγείου, η οποία ξεκινά από το άνω μέρος της κύριας εισόδου, σχηματίζει V και καταλήγει στη νότια γωνία της δυτικής όψης. Πιθανότερη αιτία που τη προκάλεσε είναι μάλλον η λεπτότερη παραστάδα της εισόδου αριστερά του εισερχόμενου από της είσοδο που δέχεται τα μεγαλύτερα φορτία του μεγαλύτερου σε πάχος λίθινου γεφυρώματος του ανοίγματος. Για το λόγο αυτό θα πρέπει εκτός από τις παραπάνω ενέργειες της αποκατάστασης της ρωγμής, να ενισχυθεί και η αριστερή αδύναμη παραστάδα με επιπρόσθετο λίθινο οργανισμό που θα αυξάνει το πάχος της καταλαμβάνοντας τις ίδιες διαστάσεις με την υπόλοιπη τοιχοποιία.

Για την αντιμετώπιση των λεπτότερων ρωγμών γίνεται βαθύ αρμολόγημα και εφαρμογή κατάλληλης σύστασης υδραυλικού ενέματος.

- **Αποκατάσταση αποκόλλσεων εγκάρσιων τοίχων**

Εμφανίζεται στην ανατολική και δυτική πλευρά της οικίας, μεταξύ του τμήματος που εδράζει η κρεββάτα και του υπόλοιπου φέροντα οργανισμού. Όμως αυτή κατάσταση δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ακριβώς αποκόλληση, καθώς ανέκαθεν υπήρχε στα σημεία. Ίσως πάλι έτσι να κατασκευάστηκε από τους παλιότερους, για τη καλύτερη αντιμετώπιση από τους σεισμούς.

Σε τέτοιους είδους σημεία όπου η αποκόλληση εμφανίζεται ανάμεσα σε δύο φέροντες οργανισμούς που συμπεριφέρονται ανεξάρτητα, η εκδήλωσή της είναι αναμενόμενη και κατά συνέπεια γίνεται σαφής και πλήρης διαχωρισμός των μελών και η υλοποίηση κατασκευαστικού αρμού με αποδεκτό τρόπο, όπως για παράδειγμα εφαρμογή στεγανωτικής μαστίχης. Ειδιάλλως, αν αποφασιστεί η ενοποίηση των δύο ξεχωριστών φορέων, προτείνεται η κατάσταση να αντιμετωπιστεί με συρραφή με λίθινα ή χυτά κλειδιά κονιάματος σταθερού όγκου με την εφαρμογή αόρατων αγκυρίων ή κατάλληλα διαστασιολογούμενων μεταλλικών ελασμάτων αγκύρωσης. Αντί των παραπάνω, μπορούν να προστεθούν σε κάποιο συγκεκριμένο ύψος ξυλοδεσιές, καθώς δεν υπάρχουν, ενισχυμένες με ανοξείδωτους μεταλλικούς ελκυστήρες εγκιβωτισμένους σε κατάλληλο ένεμα για τη προστασία από τη διάβρωση.

- **Αποκατάσταση των εξωτερικών παρειών της τοιχοποιίας**

Η εξωτερικές παρειές της τοιχοποιίας αν και το μεγαλύτερο μέρος της φέρει ανομοιόμορφη επίχριση προτείνεται να καθαριστούν με ειδικά εργαλεία και διαλυτικά, να πλυθούν και να αρμολογηθούν σε βάθος με χρήση υδραυλικών ενεμάτων σύμφωνα με τις προαναφερθέντες διαδικασίες. Παράλληλα θα αποκατασταθούν τυχόν περεταίρω φθορές και θα καθαριστούν οι οργανισμοί από τις χρωματικές αλλοιώσεις και τη παρουσία φυτικών οργανισμών. Στόχος εδώ

είναι ο τονισμός του λίθινου στοιχείου και της στιβαρότητας που αποδίδει στο κτίριο. Έτσι επιτυγχάνεται το αρμονικό ταίριασμα με το φυσικό περιβάλλον και αναβιώνει η τοπική παραδοσιακή αρχιτεκτονική, η οποία άρχισε να φθίνει με τη είσοδο του σκυροδέματος στις κατασκευές. Εσωτερικά με τη γενική αποκατάσταση της φέρουσας τοιχοποιίας θα διατηρηθούν και τα διάφορα αρχιτεκτονικά στοιχεία, όπως οι χερίδες και οι εντοιχισμένοι νεροχύτες τα οποία θα έχουν περισσότερο διακοσμητικό χαρακτήρα παρά λειτουργικό(π.χ. για τη τοποθέτηση φωτιστικών αντικειμένων).

4.3.3. Τόξα

Στο κτίσμα δεν απαντάται η εφαρμογή μεγάλων τοξωτών οργανισμών όπως θόλων ή τρούλων, καθώς κυριαρχούν τα επίπεδα τμήματα. Αυτό σχετίζεται με το χαρακτήρα του κτιρίου και την αρχιτεκτονική παράδοση της περιοχής. Παρόλα αυτά υπάρχουν τόξα, τμήματα κύκλων, μικρής κλίμακας, στα ανώφλια των θυρών των δύο οντάδων και στο παράθυρο του μεγάλου. Ακόμη τόξα εμφανίζονται και στους φεγγίτες των ανοιγμάτων στη μικρή αποθήκη κάτω από τη κρεββάτα. Η τεχνική είναι γνωστή στους ηπειρώτες μάστορες από τους βυζαντινούς χρόνους, ενώ εφαρμόζονταν εκτεταμένα και στη κατασκευή των μεγάλων πέτρινων γεφυριών. Ο ρόλος τους κι εδώ είναι να γεφυρώσουν τα κενά των ανοιγμάτων και να μεταφέρουν με ασφάλεια τα φορτία της τοιχοποιίας. Στην περίπτωση των τυφλών φεγγιτών, η παρουσία τους παίζει περισσότερο διακοσμητικό ρόλο. Η πέτρα που χρησιμοποιείται κι εδώ είναι ο ασβεστόλιθος υπό μορφή λεπτών πλακών, τοποθετημένες η μία δίπλα στη άλλη, με τη κεντρική να κλειδώνει το τόξο. Αρχικά κτίζονται πάνω σε ξύλινο καλούπι το οποίο αφαιρείται όταν στεγνώσει το κονίαμα. Τα μέλη αυτά όπως και η έδραση του τόξου είναι κατασκευασμένα με μεγάλη επιμέλεια.

Τα τόξα στο ανώγι είναι μεγαλύτερα στο τμήμα του τοίχου, ενώ αυτά στο κατώγι εγγράφονται σε όλο το πάχος της τοιχοποιίας και είναι μικρότερο το τμήμα του κύκλου. Και οι δυο τύποι γεφύρωσης των ανοιγμάτων παρουσιάζουν τριχώματα ή ραγίσματα στον αρμό μεταξύ δύο λίθινων μελών, τα οποία οφείλονται σε ράγισμα του κονιάματος κατά τη πήξη, σε επιδράσεις της υγρασίας και σε διατμητικές δυνάμεις ή κρούσεις. Η σχετικά καλή κατάσταση των τόξων είναι αποτέλεσμα της σωστής κατασκευής των δομικών αυτών στοιχείων. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν πρέπει να διερευνηθεί η αιτία παρουσίας των τριχωμάτων και των ραγισμάτων, ιδιαίτερα αυτών που εμφανίζονται στη κορυφή των τόξων και που ίσως είναι οι σοβαρότερες.

- **Αποκατάσταση τόξων**

Αν μετά από καθορισμένες τομές στα επιχρίσματα των τόξων στους τυφλούς φεγγίτες και τα ανώφλια κάποιων ανοιγμάτων στην οικία διαπιστωθεί ότι υπάρχουν προβλήματα, αυτά θα αντιμετωπιστούν όπως και των υπόλοιπων τοιχοποιιών. Καταρχήν, δεν προτείνεται η χρήση ανελκυστήρων καθώς δεν παρουσιάζονται παραμορφώσεις από πλάγιες ωθήσεις. Πιθανόν να ακολουθηθεί η μέθοδος του αρμολογήματος και χρήση υδραυλικού ενέματος. Όπως ήδη έχει ειπωθεί, θα υπάρξει μέριμνα ώστε οποιαδήποτε επέμβαση στα τόξα από πωρόλιθο πάνω από τα ανοίγματα να μην περιλαμβάνει χρήση τσιμέντου.

Μια εναλλακτική λύση για την αποκατάσταση των ανοιγμάτων σε τόξα είναι η διάτρηση και πάκτωση οπλισμών χωρίς συνάφεια. Πρόκειται δηλαδή για διάνοιξη διαμερών οπών και τη τοποθέτηση ράβδων ή τενόντων με αγκύρωση μηχανική, η οποία δεν παρουσιάζει τα μειονεκτήματα των ριζοπλισμών. Δεν γίνεται τσιμεντένεση (αποφυγή χρήσης τσιμέντου) αλλά οι οπές πληρούνται με κατάλληλα υλικά για τη προστασία των οπλισμών από διάβρωση(π.χ. γράσο), με τρόπο ώστε να είναι δυνατή η μελλοντική του αφαίρεση(αντιστρεψιμότητα).

4.3.4. Λίθινο στηθαίο

Ο ημιυπαίθριος χώρος της κρεββάτας, για λόγους ασφαλείας καλύπτεται από στηθαίο ύψους 1μ. περίπου. Πρόκειται για λιθοδομή που η εσωτερική της παρειά φέρει επίχρισμα και το πάχος της μειώνεται σε σχέση με την παρακείμενη τοιχοποιία στα 35 εκ. Στο σημείο που προκύπτει από τη μείωση εδράζει το ξύλινο μεσοπάτωμα της κρεββάτας. Στην επιφάνεια του στηθαίου πατάνε και τα ξύλινα στηρίγματα που κρατάνε την επιστέγαση.

4.3.5 Ξύλινα Υποστυλώματα

Ξύλινα υποστηλώματα

Τα ξύλινα υποστυλώματα της κρεββάτας είναι πελεκητή στρεβλή ξυλεία που αποτελείται από δύο επιμέρους κομμάτια, τον κατακόρυφο στύλο και το κεφαλοκόλονο που φέρει οδόντες στο κάτω μέρος της επιφάνειάς του. Τα δύο μέρη φαίνεται να πακτώνονται μεταξύ τους. Ίδια μορφή παρουσιάζουν τα κάθετα διαζώματα της νότιας όψης της οικίας, μεγαλύτερων όμως διαστάσεων, και το ξύλινο υποστυλώμα στο κέντρο του κελιού στη στάθμη του κατωγείου.

Η παθολογία που συναντάμε σε αυτά είναι κοινή με αυτή των υπόλοιπων ξύλινων στοιχείων, δηλαδή η γήρανση, η σήψη και η απόκλιση από τον άξονά τους. Στα υποστυλώματα λόγω της θέσης και της λειτουργίας τους παρουσιάζεται η κύρτωση (λόγω του βάρους της ετοιμόρροπης οροφής). Κύρια αιτία της παθολογίας των παραπάνω στοιχείων είναι οι θερμοκρασιακές μεταβολές, τα παράσιτα έντομα τα οποία ευθύνονται κατά ένα μεγάλο ποσοστό για τη σήψη του ξύλου, η υγρασία και η έλλειψη συντήρησης, ύστερα από την εγκατάλειψη της οικίας από τους ιδιοκτήτες.

4.3.6 Τοιχία αντιστήριξης

Για τη διαμόρφωση επιπέδων στο φυσικό κεκλιμένο έδαφος έχουν κατασκευαστεί λίθινοι τοίχοι αντιστήριξης, στους οποίους έχει χρησιμοποιηθεί η ίδια πέτρα με τον ίδιο τρόπο δομής, λιγότερο όμως επεξεργασμένη από εκείνη της τοιχοποιίας της οικίας.

- **Κατασκευές αντιστήριξης**

Η θέση των τοίχων αντιστήριξης, που διαμορφώνονται μέσα στο κτίσμα, θα διατηρηθεί χωρίς τη κατασκευή νέων. Προτείνεται η ενίσχυση των οργανισμών αυτών κατά τον ίδιο τρόπο που ακολουθήθηκε και για τις υπόλοιπες λίθινες τοιχοποιίες, δηλαδή χρήση ενεμάτων, χωρία αρμολόγημα, για να διατηρηθεί στην όψη τουλάχιστον η χαρακτηριστική ξερολιθιά, που συναντάται και στα άλλα βοηθητικά κτίσματα.

4.3.7 Οριζόντιοι φορείς

Πρόκειται για τις οριζόντιες δοκούς που εκτός από τη στήριξη του σανιδώματος στον όροφο λειτουργεί και ως φέρον οργανισμός, συντελώντας στη μεταφορά και την εκτόνωση των ασκούμενων δυνάμεων στο έδαφος. Οι φορείς αυτοί είναι κατασκευασμένοι από χονδρό πελεκητό ξύλο, ντόπιας προέλευσης, πιθανόν είδος άγριου κέδρου, μεταβαλλόμενης διατομής μέσων διαστάσεων 15x16 εκ. Η φορά τους αλλάζει από χώρο σε χώρο καθώς οι δοκοί τοποθετούνται κάθετα στη μεγάλη διάσταση. Κατ' επέκταση κάθε φορά καθορίζεται και η διεύθυνση του σανιδώματος. Η έδρασή τους γινόταν με πάκτωση μέσα στην τοιχοποιία, πράγμα στο οποίο βοηθούσε και η μείωση της μεταξύ των δύο επιπέδων.

Η πάκτωση δε γινόταν στο ίδιο ύψος, όπως στη περίπτωση της μεγάλης αποθήκης του ισογείου που υπήρχε διπλή σειρά δοκών με αντίθετη κατεύθυνση. Σε αυτό οφείλεται και η διαμόρφωση διαφορετικών επιπέδων στους χώρους του ορόφου. Αυτό ίσως να αποσκοπούσε στη διαμόρφωση κρυφών χώρων στα δάπεδο για τη τοποθέτηση πολύτιμων αντικειμένων. Η δομή των οριζόντιων φορέων είναι ορατή από την άνοψη του κατωγείου.

Κατάσταση οριζόντιων φορέων στην άνοψη του κατωγείου

Οι οριζόντιοι φορείς στην οικία, δηλαδή τα μεγάλα ξύλινα δοκάρια του μεσοπατώματος και της οροφής του ανωγείου, που βρίσκονται πακτωμένοι στη φέρουσα τοιχοποιία και στους εγκάρσιους τοίχους σώζονται σε αρκετά καλή κατάσταση. Αυτό οφείλεται στα χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου τύπου ξύλου (η πυκνότητα της ύλης, οι νευρώσεις του ξύλου, οι αντιδράσεις σε υγρασία, η ξηρότητα κ.λ.π.). Κάποια χαλάρωση, μικροσχισμές και μηχανικά κατάγματα ίσως έχουν παρουσιαστεί σε σημεία πάκτωσης μεταξύ των δύο υλικών, του ξύλου και της πέτρας, λόγω τριβών και φορτίων. Οι δοκοί του ανωγείου εμφανίζουν επιφανειακό κάπνισμα προερχόμενο από τη κάπνα τη εστίας του νοντά. Στη παρουσία τους και τη καλή τους διατήρηση πραγματοποιήθηκε η αποτύπωση, καθώς το σανίδωμα ήταν ετοιμόρροπο.

- **Αποκατάσταση – ανακατασκευή οριζόντιων φορέων**

Προτείνεται η αντικατάσταση όσων ξύλινων οριζόντιων φορέων του συγκροτήματος παρουσιάζουν προβλήματα, καθώς και η πλήρης ανακατασκευή και αποκατάσταση του μεσοπατώματος του εξώστη το οποίο βρίσκεται σε προχωρημένη σήψη και είναι ετοιμόρροπο.

Η καθαίρεση των φθαρμένων τμημάτων γίνεται μετά τις τυχόν καθαιρέσεις επιχρισμάτων. Αφού ολοκληρωθούν οι στερεωτικές επεμβάσεις στη τοιχοποιία επανατοποθετούνται ξύλινες δικοί όμοιας διατομής στις ίδιες θέσεις. Για τις νέες δοκούς, όπως και για αυτές που θα αντικαταστήσουν τα φθαρμένα ξύλινα ανώφλια, προτείνεται να χρησιμοποιηθεί ξυλεία ορεινής περιοχής και υψηλής αντοχής σε καταπονήσεις και περιβαλλοντικές δράσεις.

Η δικοί πρέπει να είναι καλά ξηραμένοι και καθαρισμένοι από τον εξωτερικό τους φλοιό. Όταν έρθουν στο εργοτάξιο γίνεται επάλειψη με ειδικό διάλυμα με μυκητοκτόνο δράση για τη προστασία τους από μικροοργανισμούς. Λόγω του ότι τα άκρα τους θα τοποθετηθούν μέσα στο πάχος της λιθοδομής, πρέπει να επαλειφθούν με ειδικό στεγανωτικό και αντιδιαβρωτικό υλικό(μίνιο ή πίσσα).

Η τοποθέτηση των ξύλινων δοκών γίνεται ως εξής:

Καθαρίζεται η παλιά θέση από όλα τα σαθρά υλικά

Γίνονται τοπικές διερευνήσεις όπου αυτό κριθεί αναγκαίο και απαραίτητο.

Τοποθετούνται οι δοκοί με το παραδοσιακό τρόπο και σφραγίζεται η περιοχή με καθαρή τσιμεντοκονία ή κάποιο άλλο εναλλακτικό υλικό.

- **Καθαιρέσεις οριζόντιων ή άλλων φορέων**

Αφορά το μεσοπάτωμα μεταξύ του ανωγείου και του κατωγείου που είναι ετοιμόρροπο. Θα προηγηθεί η υποστύλωση του σε συγκεκριμένα σημεία και η δημιουργία ικριωμάτων και διαδρόμων για να εξασφαλιστεί η διέλευση των εργατών.

Η εργασία ξεκινά από το μεσοπάτωμα με την αφαίρεση πρώτα του φθαρμένου ξύλου και κατόπιν των ξύλινων δοκαριών τα οποία πρέπει να αντικατασταθούν με νέα ίδιου τύπου.

Σε επόμενη φάση ίσως είναι απαραίτητη και η καθαίρεση της στέγης. Η πλήρης σχεδιαστική της αποτύπωση είναι αναγκαία για τη πανομοιότυπη ανακατασκευή του ιδιαίτερου

τύπου της. Όσον αφορά τις πτέρυγες της οικίας, θα πρέπει να προηγηθεί η αντιστήριξη των μεγάλων και μικρών πλευρών της στάθμης του ορόφου. Γενικά θα πρέπει να αποφεύγονται οι απότομες αποφορτίσεις στοιχείων με επισφαλή ισορροπία.

Η καθαίρεση της στέγης είναι προτιμότερο να μην προχωρήσει εάν πλησιάζει εποχή βροχοπτώσεων, αλλά τη καλοκαιρινή περίοδο και με το κατάλληλο συντονισμό και πρόβλεψη, ώστε οι επεμβάσεις αποκατάστασης της στέγης να ολοκληρωθούν πριν τη νέα περίοδο βροχοπτώσεων.

Τα υπόλοιπα κτίρια γύρω από την οικία δεν περιλαμβάνουν μεσοπάτωμα, λόγω της ισόγειας ανάπτυξής τους καθώς το δάπεδο αποτελεί το φυσικό έδαφος, ενώ οι στέγες τους δεν σώζονται, άρα δεν υπάρχει κάποιου είδους καθαίρεση. Σε τέτοιες περιπτώσεις προχωράμε με τα λιγοστά τεκμήρια και πληροφορίες που έχουμε στη διάθεσή μας, χωρίς να γίνεται προσβολή της γενικότερης αρχιτεκτονικής μορφής.

4.3.8 Στέγη – Μεσοπατώματα – Δάπεδα

Για τη μορφολογία του εδάφους στο ισόγειο έχει γίνει ήδη λόγος. Στο χώρο του στάβλου και του κελιού το φυσικό έδαφος έχει διαμορφωθεί με αραιή λιθόστρωση με ακανόνιστου μεγέθους και σχήματος λίθους που προεξέχουν δημιουργώντας έτσι μια τραχιά επιφάνεια. Το υλικό που έχει χρησιμοποιηθεί είναι ο ίδιος ασβεστόλιθος με τη προσθήκη κοκκινωπού χρώματος το οποίο καλύπτει τους αρμούς μεταξύ των λίθων. Ο χαρακτήρας της συγκεκριμένης λιθόστρωσης είναι ο ίδιος με τη λιθόστρωση σημείων στον εξωτερικό χώρο. Στους δύο αποθηκευτικούς χώρους όπου τοποθετούνταν οι γεωργικοί καρποί και τα αναλώσιμα προϊόντα, η επίστρωση ήταν πιο επιμελημένη για τη καλύτερη συντήρηση και προστασία. Το έδαφος στους χώρους αυτούς έχει εξομαλυνθεί και πάνω σε αυτούς έχουν τοποθετηθεί στρώσεις μεγάλων ορθογώνιων πλακών από ασβεστόλιθο.

Το δάπεδο του ορόφου, γνωστό και ως μεσοπάτωμα, είναι σχετικά απλό κατασκευαστικά. Αποτελείται από μια στρώση δύο μεγεθών σανίδων πάχους 9 και 18 εκ. που είναι καρφωμένες πάνω στους οριζόντιους φορείς φτάνοντας συνολικά το πάχος των 20 εκ. Για τη κατασκευή του μεσοπατώματος θα έπρεπε να προηγηθεί κάποια διαδικασία που θα καθόριζε τη σωστή εφαρμογή του οργανισμού. Οι σανίδες πριν εγκατασταθούν στη δοκό, τοποθετούνται μέσα στο κτίριο για να πάρουν θερμοκρασία δωματίου, ώστε να μην φθαρούν γρήγορα από τις μεταβολές της θερμοκρασίας. Αφού έμεναν στο εσωτερικό του σπιτιού για ένα μερόνυχτο σε συνθήκες υγρασίας και ζέστης αυτού, τοποθετούνταν προς την αντίθετη κατεύθυνση των οριζόντιων δοκών. Στα δωμάτια των οντάδων υπήρχε μία επιπλέον στρώση πατημένου χρώματος και πάνω από αυτό μοκέτα για τη καλύτερη κάλυψη των αρμών μεταξύ των σανίδων.

Στη διαμόρφωση του δαπέδου στο περιβάλλοντα χώρο της οικίας, διατηρείται ο φυσικός χαρακτήρας του δαπέδου και η υπάρχουσα βλάστηση. Το κομμάτι που είχε δεχθεί επίστρωση λιθοπλακών, είναι το μονοπάτι που διαγράφεται στη δυτική πλευρά της οικίας. Αυτό αποδεικνύεται από τις μικρές μάζες λίθινων λειψάνων στο έδαφος που δεν προέρχονται από το κτίσμα του φούρνου ή από την οικία. Ίχνη λιθόστρωσης διακρίνονται και στον υπαίθριο χώρο που πλαισιώνεται από τη μικρή αποθήκη, τη θύρα του στάβλου και τη μικρή κλίμακα. Οι περιοχές του εδάφους που βρίσκονται μπροστά από τις κύριες εισόδους ήταν ανέκαθεν πιο προσεγμένες.

Η στέγη είναι το ανώτερο και το τελευταίο τμήμα του σπιτιού. Η μορφή της και ο τρόπος κατασκευής της σχετίζονται άμεσα με τη παρακείμενη φέρουσα τοιχοποιία. Ο τρόπος δομής του οργανισμού είναι γνωστός στη παραδοσιακή αρχιτεκτονική. Ο τύπος της επίστεψης είναι κεκλιμένη στέγη μεικτής κατασκευής. Αποτελείται από δύο βασικά μέρη: το ξύλινο σκελετό και την επικάλυψη. Ο σκελετός συντίθεται από τα επιμέρους κατασκευαστικά μέλη, σύμφωνα με το παρακάτω τρόπο: γίνεται έδραση των οριζόντιων ελκυστήρων, κοινών διαστάσεων με τις δοκούς του μεσοπατώματος, πάνω στην απόληξη της τοιχοποιίας. Κάθετα σε αυτούς στέκονται οι ορθοστάτες, ενώ στις ελεύθερες άκρες τους προστίθεται ένα κεκλιμένο καδρόνι, γνωστό ως αμείβων, σχηματίζοντας ένα κλειστό ορθογώνιο τρίγωνο. Αυτό επαναλαμβάνεται σε όλες τις

κεκλιμένες πλευρές της στέγης. Στην ενίσχυση της σωστής λειτουργίας των αμειβόντων, στο κάτω μέρος υπάρχουν αντηρίδες που καταλήγουν στον ορθοστάτη. Όλα τα παρακείμενα στοιχεία δεν συγκλίνουν μεταξύ τους, αλλά καταλήγουν σε ένα ευθύγραμμο τμήμα, τον κορφιά. Αυτός είναι παράλληλος στο επίπεδο των ελκυστήρων, αντίθετης όμως φοράς με αυτόν. Στους κεκλιμένους αμείβοντες βρίσκονται ανά διαστήματα καρφωμένες τεγίδες, πάνω στις οποίες συνδέονται τα τελευταία μέρη του σκελετού, τα πηχάκια. Όλα τα παραπάνω στοιχεία αποτελούνται από μεγάλα καδρόνια πελεκητής ξυλείας, σχεδόν ίδιας διατομής, διαστάσεων περίπου 15x15 εκ. Μόνο οι ελκυστήρες είναι μεγαλύτερου μεγέθους και τα πηχάκια τα οποία είναι μακριές σανίδες, μορφής σχιστών φύλλων ξύλου.

Η επικάλυψη, «ντύσιμο», του σκελετού γίνεται με γκριζες σχιστόπλακες, τοποθετημένες η μία σχεδόν πάνω στη μισή επιφάνεια της προηγούμενης, ακλουθώντας τις κεκλιμένες επιφάνειες. Η στήριξή τους γίνεται χωρίς κονίαμα πάνω στα πηχάκια του σκελετού. Στις ορεινές περιοχές και στην ύπαιθρο της Ηπείρου συνηθιζόταν η εφαρμογή της στέγης με σχιστόπλακες, εξαιτίας της επάρκειας του υλικού και για οικονομικούς λόγους, καθώς το κεραμίδι ήταν να ήταν ακριβό και δυσεύρετο υλικό. Για το λόγο αυτό η χρήση κεράμων είναι συνηθέστερη στα μεγαλύτερα κέντρα της εποχής όπως τα Ιωάννινα, στην Άρτα και περισσότερο στην Πρέβεζα.

Ο τρόπος δομής της στέγης παρουσιάζει κάποιες ιδιαιτερότητες σχετικά με τη τοπική τυπολογία. Αρχικά, οι μεγάλες διαστάσεις της οικίας απαιτούσαν στέγη με μεγάλο άνοιγμα που ήταν επικίνδυνο για τη στατικότητα και τη λειτουργία της κατασκευής. Για τη γεφύρωση του χάσματος αυτού δεν αρκούσε ένας ορθοστάτης. Το ρόλο του ενισχυτή παίζει η εγκάρσια τοιχοποιία, η οποία σηκώνεται στη μέση της οικίας(διαμορφώνοντας και τους χώρους), παράλληλα στον ορθοστάτη που καταλήγει σχεδόν στο σημείο του κορφιά. Εκτός αυτού του στοιχείου και του κεντρικού ορθοστάτη υπάρχουν κι άλλοι μικρότεροι μοιρασμένοι στα δωμάτια. Για την ενίσχυση της κατασκευής υπάρχουν και αντηρίδες αντίστοιχου αριθμού με τους ελκυστήρες και τους αμείβοντες, καθώς το ένα στοιχείο εξαρτάται από το άλλο. Υπάρχουν και επιπλέον σειρές αντηρίδων, πέραν αυτών της εγκάρσιας τοιχοποιίας, ως ορθοστάτες που εδραιώνονται με τη βοήθεια δοκών πάνω στους ελκυστήρες, αντίθετης με αυτούς φοράς. Χαρακτηριστικός είναι ο αριθμός τεγίδων, καθώς οι πήχες καρφώνονται απευθείας στους αμείβοντες. Κατά τον ίδιο τρόπο είναι κατασκευασμένες και οι άλλες δύο μικρότερες στεγάσεις.

Στο σημείο επαφής μεταξύ εξωτερικής τοιχοποιίας και στέγης, στη δυτική, στη βόρεια και την ανατολική πλευρά διαμορφώνεται γείσο από τρεις προβαλλόμενες λίθινες πλάκες, ενώ στη νότια παρατηρείται προεξοχή με πρόσθετα κεκλιμένα δοκαράκια, τα λεγόμενα και ως κορνίζα, καρφωμένα πάνω στα κύρια.

Στο δάπεδο του κατωγείου δε σημειώνεται καμία σημαντική φθορά, καθώς αποτελείται από πατημένο χώμα και μια στοιχειώδη λιθόστρωση. Στην αποθήκη τροφίμων και τη μικρότερη αυτόνομη αποθήκη που το δάπεδο φέρει μια πιο οργανωμένη επίστρωση από μεγάλες ορθογώνιες πλάκες, παρατηρούνται ορισμένες μικρομετακινήσεις και αποκολλήσεις των υλικών. Μάλιστα στο κέντρο του δαπέδου της μικρής αποθήκης σημειώνονται και κάποια σκαλίσματα, αποτέλεσμα μεταγενέστερης ερευνητικής σκαφής (κακόβουλης, καθώς κάποιοι συνήθιζαν να σκάβουν στα σπίτια εύπορων οικογενειών για αναζήτηση λιρών όταν αυτά εγκαταλείπονται).

Το ξύλινο μεσοπάτωμα είναι το στοιχείο της οικίας που παρουσιάζει τη μεγαλύτερη φθορά, καθιστώντας τους χώρους του ανωγείου απροσπέλαστους. Είναι ο κύριος λόγος που κατέστησε τη διαδικασία αποτύπωσης στο δεύτερο επίπεδο δύσκολη κι επικίνδυνη. Το δάπεδο της κουζίνας και του ξενώνα παρουσιάζουν γήρανση, σήψη, αποφλοιώσεις, έντονη γήρανση του ξύλου και σε αρκετά σημεία οπές από τοπικές καταρρεύσεις. Όλη η παραπάνω παθολογία είχε ως κύριες αιτίες την υγρασία, τα παράσιτα, τους μικροοργανισμούς(σαράκι) και άλλους παράγοντες του εξωτερικού περιβάλλοντος. Στους δύο οντάδες, πέραν των τοπικών απολήξεων στο σανίδωμα και της γενικότερης γήρανσής του, το μεσοπάτωμα είναι μαλακότερο και φέρει σε ορισμένα σημεία στρώση χώματος, καλυπτόμενο από μοκέτα. Οι αιτίες της γήρανσης και των απολήξεων έχουν ήδη αναφερθεί, αλλά η παρουσία του χώματος ίσως να οφείλεται σε παράσιτη ύλη προερχόμενη από τη στέγη ή προστέθηκε από τους διαμένοντες για λόγους μόνωσης των αρμών του σανιδώματος. Τέλος το ξύλινο δάπεδο της κρεββάτας εμφανίζει πλήρη σήψη και φυτικού οργανισμού ενώ το μεγαλύτερο μέρος του έχει καταρρεύσει, μεταφέροντας τη φθορά και στις επιφάνειες των δοκαριών. Αιτία κυρίως είναι η συγκράτηση υδάτινων μαζών εξαιτίας της κατεστραμμένης στέγης.

Η στέγη παρουσιάζει μεγάλης έκτασης κενό από κατάπτωση στο τμήμα πάνω από το στέγαστρο της κρεββάτας, το οποίο εξαπλώνεται έως και το χώρο του μικρού οντά. Η συγκεκριμένη παθολογία έχει τη μορφή απογύμνωσης του ξυλότυπου της στέγης από τις

σχιστόπλακες και την αποδιοργάνωση του ξύλινου ζευκτού, με πολλά από τα μέλη να εκκρεμούν. Τα αίτια είναι σίγουρα οι καιρικές συνθήκες και ίσως κάποιος δυνατός άνεμος. Μπορεί όμως και η κακή κατασκευή ή κάποια μετασκευή να επηρέασε την όλη λειτουργία του παλιού οργανισμού και να μην πέτυχε η συνεργασία με το νεότερο. Τα νερά της βροχής κατέληγαν στα μεσοπατώματα ή συγκεντρώνονταν στις ψευδοροφές, όπως στη περίπτωση του μικρού νοντά και του ξενώνα, καταστρέφοντας αυτά τα στοιχεία προκαλώντας κυρτώσεις και διανοίξεις.

- **Αποκατάσταση δαπέδου του ισόγειου**

Μετά από τις αναγκαίες διερευνητικές τομές και εκσκαφές για τη μελέτη της τοπολογίας, των χαρακτηριστικών και της τυχόν παθολογίας της θεμελίωσης, θα δημιουργηθεί κάποια αναστάτωση στη συνοχή του δαπέδου στο ισόγειο. Τα δάπεδα σε αυτή τη περίπτωση αναλύονται στο δάπεδο από πατημένο χώμα(κοκκινόχωμα) με μια στοιχειώδη λιθόστρωση από ισόδομη πλακόστρωση από καλά επεξεργασμένες πλάκες και από κάποια άλλη πλακόστρωση από πολυγωνικές πλάκες. Σε κάθε μία από τις παραπάνω κατηγορίες θα πρέπει να γίνει αρχικά κάποια σχεδιαστική απεικόνιση και φωτογραφική τεκμηρίωση της τυπολογίας και των διαστάσεων των δαπέδων και να συμπληρωθούν τα εσκεμμένα ανοιγμένα σκάμματα (για την επεξεργασία των θεμελίων) όπως ακριβώς ήταν η αρχική τους φυσιογνωμία. Η αποκατάσταση και κατάλληλη διαμόρφωση θα ακολουθηθεί και στις εξωτερικές παρειές της τοιχοποιίας, ώστε να μην δημιουργείται κακή αισθητική εντύπωση και να μην προκαλούνται μικροατυχήματα από τα ανομοιόμορφα ανοίγματα στο χώμα.

Σε κάθε περίπτωση, είτε διατηρείται κάποια επίστρωση στο δάπεδο είτε όχι, με τη θέα μόνο του χορταριασμένου φυσικού εδάφους, θα πρέπει να αποκολληθούν προσωρινά τα λίθινα τεμάχια, να γίνει καθαρισμός από τους φυτικούς οργανισμούς(ίσως με τη χρήση χημικών μέσων) και άλλα παράσιτα. Θα ληφθούν μέτρα προστασίας από την υγρασία του εδάφους με τη τοποθέτηση λίθινου υποστρώματος και μεμβράνης σε κάποιο ορισμένο και διαμορφωμένο βάθος. Τέλος, θα επανατοποθετηθούν τα λίθινα τεμάχια της επίστρωσης με τη προσθήκη κάποιου αρμολογήματος που θα ενισχύει την ενότητά τους. Στο δάπεδο του στάβλου θα γίνει προσεκτικός καθαρισμός και συντήρηση του λιθόστρωτου με το πατημένο κοκκινόχωμα. Εδώ ίσως τοποθετηθεί κάποιου είδους αρμολογήματος όπως θα γινόταν σε κάποιο κατακόρυφο λίθινο τοίχο χωρίς να προσβάλλεται και να αλλοιώνεται η αρχική παραδοσιακή εικόνα του. Εκεί όπου μορφή και ίχνη δαπέδου δεν σώζονται όπως τη περίπτωση της αποθήκης του φούρνου και του παράσπιτου, ίσως εφαρμοστούν κάποιες πρωτοβουλίες του μελετητή, χωρίς αλλοίωση του παραδοσιακού ύφους.

Η συγκεκριμένη εργασία αποκατάστασης, εξαιτίας κάποιας προηγούμενης επέμβασης (σε αυτή τη περίπτωση στα θεμέλια), μπορεί να χαρακτηριστεί γενικά περισσότερο απλή κι εφικτή από άλλες που θα ακολουθήσουν ή άλλες που ήδη έχουν πραγματοποιηθεί στην κατασκευές, καθώς η τεχνική είναι γνωστή από τους τεχνίτες και τους μαστόρους.

- **Μεσοπάτωμα οικίας**

Έχει προηγηθεί η αποκατάσταση των ξύλινων δοκαριών που στηρίζουν το ξύλινο δάπεδο, ενώ, όσα από αυτά βρίσκονται σε καλή κατάσταση θα διατηρηθούν. Να σημειωθεί ότι τα περισσότερα από αυτά (αν όχι όλα) είναι από φίδα και δεν έχουν αποσθρωθεί, αν και όλα είναι προσβεβλημένα από μικροοργανισμούς. Προτείνεται να συντηρηθούν τα πιο υγιή και να επανατοποθετηθούν, έστω και χωρίς να παραλαμβάνουν φορτία, εάν εξασφαλιστεί ότι δεν θα δημιουργήσουν προβλήματα στα νέα. Η συντήρηση γίνεται είτε επιτόπου είτε αυτά απομακρύνονται και επανατοποθετούνται μετά την ολοκλήρωση των επεμβάσεων ενίσχυσης της τοιχοποιίας. Εάν κριθεί απαραίτητο, μπορεί να τοποθετηθούν ελκυστήρες στο εσωτερικό κάποιων από τους δοκούς.

Πάνω από τους δοκούς έρχονται και κάθονται καρφωμένοι οι σανίδες του μεσοπατώματος, με το μειονέκτημα της απώλειας θερμότητας των εσωτερικών χώρων του ανωγείου καθώς δεν

υπάρχει κάποιο είδος μόνωσης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη σταδιακή φθορά του οργανισμού και την έκθεσή του στους διάφορους βλαβερούς οργανισμούς. Για το λόγο αυτό ίσως ακολουθηθεί κάποια διαφορετική κατασκευή για το σανίδωμα στο οποίο θα ενσωματωθεί και μόνωση, η οποία όμως δεν θα είναι ορατή ούτε από τη πλευρά του κατωγείου ούτε του ανωγείου. Μια λύση είναι η κατασκευή δαπέδου αποτελούμενου από τις στρώσεις σανιδώματος το οποίο θα στηρίζεται πάνω σε πατόξυλα. Υπο του σανιδώματος και στη μέση της διατομής της δοκού θα προστεθεί το μονωτικό υλικό, το οποίο όμως δεν θα είναι ορατό στην οροφή του κατωγείου, καθώς θα καλυφθεί με κάποιο ψευδοπάτωμα. Αυτή η κατασκευή θα λειτουργήσει ως φράγμα προστασίας των υλικών και θα συνδράμει στη καλύτερη μόνωση και έλεγχο της θερμοκρασίας των διάφορων εσωτερικών χώρων.

- **Μεσοπάτωμα κρεββάτας στην οικία**

Το συγκεκριμένο ξύλινο στέλεχος βρίσκεται σε πλήρη αποσάθρωση και αποδιοργάνωση, επικίνδυνο και για αυτόν που κινείται στη στάθμη του ανωγείου και για την ευρισκόμενο στη μικρή αποθήκη του κατωγείου. Για την αποκατάστασή του θα εφαρμοστεί η ίδια διαδικασία με το μεσοπάτωμα των χώρων της υπόλοιπης οικίας, δηλαδή συντήρηση παλαιών δοκών ή αντικατάσταση αυτών με νέα ίδιου τύπου και διαστάσεων και τη κατασκευή σανιδώματος με μόνωση.

Για το μεσοπάτωμα αυτό υπάρχει και εναλλακτική πρόταση αποκατάστασής του, καθώς η επανατοποθέτηση ξύλινου σανιδώματος σίγουρα γρήγορα θα αντιμετωπίσει γρήγορα προβλήματα φθοράς. Αυτό οφείλεται στην ημιυπαίθρια διαμόρφωση του χώρου της κρεββάτας, όπου το ξύλινο δάπεδο θα είναι μόνιμα εκτεθειμένο στα διάφορα καιρικά φαινόμενα και στις θερμοκρασιακές μεταβολές. Γι αυτό το λόγο το δάπεδο έχει υποστεί και της μεγαλύτερης έκτασης καταστροφή. Η εναλλακτική αυτή μέθοδος προτείνει την αντικατάσταση των φθαρμένων δοκών με νέους ίδιου τύπου μορφής φίδας από ορεινή ανθεκτική ξυλεία. Στη συνέχεια πάνω από αυτές θα καρφωθούν φύλλα κόντρα πλακέ θαλάσσης ενώ στρώση καλαμιών στερεώνεται κάτω από αυτά και ανάμεσα στα δοκάρια με καρφίδες. Πάνω στο πέτωμα θα προστεθεί φύλλο πολυαιθυλενίου, θα τοποθετηθεί ελαφρομπετό οπλισμένο με δομικό πλέγμα και θα γίνει τελική στρώση με πατημένο τσιμεντοκονιάμα. Μπορεί επίσης το νέο δάπεδο του εξώστη να αποτελείται από απλούστερη κατασκευή οπλισμένου πατημένου τσιμεντοκονιάματος με ελκυστήρες και δομικά πλέγματα που θα συνδέονται με τη φέρουσα τοιχοποιία.

- **Ανακατασκευή στέγης**

Το καλύτερο σε αυτή τη περίπτωση είναι η αντικατάσταση της στέγης με μία ίδιας μορφής. Γι αυτό προτείνεται η πλήρης καθαίρεση του οργανισμού αφού πρώτα πραγματοποιηθεί σχεδιαστική αποτύπωση για την, όσον το δυνατόν, πιστή απομίμηση της παλιάς κατασκευής. Για τη κατασκευή των στελεχών του σκελετού της σκεπής, θα χρησιμοποιηθεί ορεινή ξυλεία μορφής φίδας, ενώ τα δευτερεύοντα στοιχεία (π.χ. τεγίδες) της θα είναι από κάποια ευτελέστερη ξυλεία. Πριν τις τεγίδες, για τη καλύτερη μόνωση των εσωτερικών χώρων και την απόκλιση εισροής βρόχινων υδάτων, θα προστεθεί ειδική μεμβράνη υγρομόνωσης και θερμομόνωσης από περλομπετόν, ενώ θα ακολουθήσει η διάστρωση από σχιστόπλακες. Όσα παλιά ξύλινα στελέχη επαναχρησιμοποιηθούν, θα υποστούν κατάλληλη επεξεργασία για την αντοχή τους στην υγρασία και διάβρωση από μικροοργανισμούς.

- **Ψευδοροφές της οικίας**

Όπως έχει ήδη αναφερθεί σε προηγούμενα κεφάλαια στις οροφές δεν διαμορφώνεται κάποιο διαχωριστικό οριζόντιο επίπεδο που να απομονώνει την εσωτερική περιοχή της στέγης από τους χώρους των δωματίων. Εξαιρούνται τα δωμάτια του μικρού οντά και του ξενώνα που στις οροφές τους υπάρχει ψευδοροφή στην επιφάνεια των οριζόντιων ελκυστήρων, που στον οντά έφερε απλά μια στρώση λούστρου ενώ στο ξενώνα κάτω από τις σανίδες είχαν προστεθεί και φύλλα κόντρα πλακέ, που με το καιρό και την υγρασία αποκολλήθηκαν και κατέρρευσαν.

Εφόσον λοιπόν υπήρχαν στα δωμάτια αυτά ψευδοροφές, σκόπιμο είναι να διατηρηθούν αυτά τα στοιχεία ή να αντικατασταθούν με νεότερα ίδιου τύπου ακριβώς τύπου με τη προσθήκη όμως κάποιου μονωτικού υλικού για τη προστασία των χώρων από την υγρασία των βροχοπτώσεων και την απώλεια θερμότητας στους εσωτερικούς χώρους. Η αλληλοδιαδοχή και η σύνθεση της νέας ενισχυμένης ψευδοροφής να γίνει ως εξής:

Αρχικά θα διερευνηθεί η κατάσταση των οριζόντιων ελκυστήρων και η παθολογία τους μαζί με την υπόλοιπη στέγη. Όσοι από αυτούς βρίσκονται σε καλή κατάσταση θα συντηρηθούν και θα επανατοποθετηθούν στην ίδια θέση. Όταν έρθουν στο εργοτάξιο θα γίνει επάλειψη με ειδικό διάλυμα με μυκητοκτόνο δράση για τη προστασία τους από μικροοργανισμούς. Εάν κριθεί απαραίτητο μπορεί να τοποθετηθούν μεταλλικοί ράβδοι στο εσωτερικό κάποιων από τους δοκούς(ελκυστήρες).

Μετά θα προστεθεί η στρώση μόνωσης από περλομπετόν που θα φράξει τους αρμούς του σανιδώματος της ψευδοροφής και θα αυξάνει τη προστασία των χώρων από υγρασία, σκόνη και απώλεια θερμότητας.

Τη τελική στρώση του οργανισμού θα αποτελεί το ξύλινο ραμποτέ το οποίο θα επάλειψη με ειδικό διάλυμα με μυκητοκτόνο δράση για τη προστασία τους από μικροοργανισμούς. Για τη διαμόρφωση του νέου ραμποτέ μπορεί να γίνει επιλογή από προτάσεις που θα συζητηθούν μεταξύ των μελετητών, που θα αναλάβουν την αναπαλαίωσή του, βασισμένη πάνω σε άλλα παραδείγματα της παραδοσιακής τοπικής αρχιτεκτονικής.

Στη ψευδοροφή θα αφεθεί άνοιγμα ώστε ο οργανισμός να είναι επισκέψιμος και προσβάσιμος για τον έλεγχο τυχόν προβλημάτων. Αντίθετα, στο χώρο της κουζίνας που αποτελεί προθάλαμο υποδοχής μπορεί το ύψος να μην διαιρεθεί και να μείνει ανοιχτό προς το ξυλότυπο της στέγης δίνοντας μια μεγαλοπρέπεια στο τμήμα αυτό της οικίας.

4.3.9 Ξύλινα διαζώματα

Ένα βασικό δομικό στοιχείο, επίσης ξύλινο, είναι και τα οριζόντια διαζώματα τα οποία διατρέχουν όλες τις όψεις στις δύο στάθμες της οικίας. Δε γνωρίζουμε την έκτασή τους μέσα της τοιχοποιία, αλλά μάλλον καλύπτουν ένα μέρος του πάχους της. Το μήκος τους δεν πρέπει να είναι μονοκόμματο, αλλά κατά διαστήματα διαιρείται σε δύο τμήματα, πρακτική που βοήθησε περισσότερο τους κτίστες στην κατασκευή τους. Γίνεται ορατό περισσότερο στα σημεία του τοίχου όπου δεν υπάρχει επίχρισμα ή έχει καταρρεύσει.

4.3.10 Πλαίσια ανοιγμάτων

Τα πλαίσια των θυρών είναι λίθινα ή ξύλινα εναρμονισμένα με τη τοιχοποιία στην οποία είναι ενσωματωμένα. Τα λίθινα έχουν κατασκευαστεί με ιδιαίτερη επιμέλεια, με τα τόξα, τους φεγγίτες και τα κοίλα στοιχεία στο άνω μέρος των παραστάδων τους να προσθέτουν παραδοσιακό ύφος και χαρακτήρα στο αρχοντικό. Στοιχεία σαν τα προηγούμενα είναι συνηθισμένα στην τοπική αρχιτεκτονική. Οι γλυφές που παρατηρούνται στις τοξωτές εσωτερικές θύρες δίνουν περισσότερο ενδιαφέρον στην όψη τους. Οι παραπάνω μορφές, κυρίως στα ανώφλια των εισόδων, εγγράφονται στο μισό πλάτος της τοιχοποιίας, ενώ εσωτερικά το άνοιγμα παίρνει ορθογώνια μορφή. Αυτή τη τεχνική ίσως εφαρμόζαν για τη τοποθέτηση των ορθογώνιων πλαισίων των κουφωμάτων επιτυγχάνοντας τη καλύτερη σφράγιση του θυρόφυλλου. Οι επιφάνειες κι εδώ, όπως και σε όλη τη τοιχοποιία καλύπτονται με επίχρισμα.

Τα πλαίσια των παραθύρων της οικίας έχουν ακριβώς τη ίδια τεχνοτροπία με αυτή των εισόδων, με περισσότερη ίσως ποικιλία μεγεθών και μορφών. Τα υπάρχοντα τόξα δημιουργούνται με την ακριβή επαφή ορθογώνιων πλακών, που στην κορυφή τους κλείνουν με τη τοποθέτηση μια παχύτερης πλάκας για τη μεταφορά των δυνάμεων προς το έδαφος. Κι εδώ, ότι μορφή εφαρμόζεται, εγγράφεται στην εξωτερική παρειά της τοιχοποιίας για λόγους καλαισθησίας, ενώ εσωτερικά τα ανοίγματα παίρνουν ορθογώνια μορφή. Αυτό εξυπηρετεί στη καλύτερη λειτουργία των μελών ορθογώνιου σχηματισμού και πιθανόν στην ευκολότερη διαδικασία κατασκευής τους.

Στους τοίχους από τσατμά τα πλαίσια των ανοιγμάτων ορίζονταν από χονδρούς ξύλινους κορμούς που σχημάτιζαν το σκελετό της τοιχοποιίας. Αυτός ντυνόταν επίσης με ξύλινες σανίδες και επικαλυπτόταν με επίχρισμα από ασβέστη.

Γενικά τα υλικά και ο τρόπος δομής δεν διαφέρουν στα ανοίγματα, με μόνη εξαίρεση το νεότερο άνοιγμα στην ανατολική όψη, στη παρειά που αντιστοιχεί στο ξενώνα. Για τη κατασκευή του πλαισίου του, όπως και για επίχρισμα στους παραστάδες του, έχει χρησιμοποιηθεί μετό, υλικό ευρέως διαδεδομένο τα τελευταία χρόνια, το οποίο κι ευθύνεται για την αλλοίωση του παραδοσιακού χαρακτήρα, καθώς στα νεότερα και παλιότερα κτίσματα έχει χρησιμοποιηθεί κατά κόρον.

4.3.11 Ανοίγματα

Η διαμόρφωση των ανοιγμάτων στη τοιχοποιία ποικίλει.

Στη πρώτη στάθμη, τα μικρά παράθυρα της ανατολικής όψης παρουσιάζουν μείωση και λοξή απότμηση στις ποδιές τους, ενώ τα ανοίγματα γεφυρώνονται με ξύλινες φίδες. Παρόμοιο τρόπο κατασκευής παρουσιάζουν και τα δίδυμα παράθυρα της μικρής αποθήκης στη νότια πλευρά. Η όψη των παραθύρων φαίνεται απροσπέλαστη κι έδινε οχυρωματικό χαρακτήρα στο κτίσμα, αφού χρησίμευαν περισσότερο για άμυνα σε περίπτωση πολεμικής εμπλοκής, παρά για το φωτισμό των εσωτερικών χώρων. Αντίθετα, στη δεύτερη στάθμη της οικίας τα παράθυρα είναι μεγαλύτερων διατάσεων και περισσότερα σε αριθμό, με παρουσία ποικίλων μορφών. Παρόλα αυτά κι εδώ υπάρχει μείωση προς την εξωτερική παρειά του τοίχου και τα ανοίγματα γεφυρώνονται είτε με φίδες είτε με τοξωτά στοιχεία, ενώ το πρέκι έχει οριζόντια λίθινη επιφάνεια. Πολλά από τα ανοίγματα και κυρίως της νότιας πλευράς, της ανατολικής στην πρώτη στάθμη και το τοξωτό παράθυρο της βόρεια όψης φέρουν κιγκλιδώματα από σφυρήλατες μεταλλικές λάμες για περισσότερη ασφάλεια.

Η δομή που ακολουθείται και στα ανοίγματα των θυρών είναι η ίδια. Υπάρχει γεφύρωση είτε με ξύλινη στρεβλή φίδα είτε με θόλο, ορθογώνιο ανώφλι ή φεγγίτη, που διαμορφώνεται πάνω από το άνοιγμα με τη παρεμβολή μονολιθικού στοιχείου μεταξύ αυτού και του υπερκειμένου τόξου. Επίσης παρατηρείται διαφορά στη διάσταση του ανοίγματος, λόγω μείωσης από την εσωτερική παρειά της τοιχοποιίας προς την εξωτερική. Στο κάτω μέρος του ανοίγματος διαμορφώνεται το κατώφλι από μονοκόμματα συνήθως μέλη. Χαρακτηριστικό είναι και το σχετικά χαμηλό ύψος των θυρών, που οφείλεται μάλλον στο μικρό ανάστημα των ανθρώπων της εποχής εκείνης.

Διάφορα ανοίγματα

Για τη κατάσταση των ανοιγμάτων ισχύει λίγο έως πολύ η ίδια παθολογία που έχει αναφερθεί και στο κεφάλαιο των πλαισίων εισόδου και παραθύρων. Εμφανίζουν μικροραγίσματα και σπασίματα στις ακμές των πλαισίων, ρωγμές στους αρμούς των λίθων που τα πλαισιώνουν και αποσπασματικές αποδιοργανώσεις σε παραστάδες. Η πιο χαρακτηριστική περίπτωση σε αυτό το σημείο της ανάλυσης, είναι το κλείσιμο των δίδυμων παραθύρων του ξενώνα στα ανατολικά της οικίας και η αντικατάστασή τους από νέο, μεγαλύτερο, τοποθετημένο σε υψηλότερο σημείο. Η δημιουργία του έσπασε τη συμμετρία που υπήρχε με τα αντίστοιχα όμοια παράθυρα του μικρού ξενώνα της ίδιας πλευράς.

- **Αποκατάσταση – σφράγισμα ανεπιθύμητου ανοίγματος**

Όπως έχει προαναφερθεί αρκετές φορές σε προηγούμενες ενότητες, στην ανατολική όψη, έχει διανοιχτεί ένα μεταγενέστερο παράθυρο. Η δημιουργία αυτού έχει προξενήσει αποδιοργάνωση της τμήματος της λιθοδομής γύρω από αυτό. Επίσης έχει γίνει χρήση τσιμέντου που δεν ταιριάζει με την υπόλοιπη μορφολογία, ενώ η παρουσία του ανοίγματος αυτού δημιουργεί αισθητική σύγχυση, καθώς σπάει τη παλιότερη συμμετρία με τα τέσσερα όμοια παραδοσιακά παράθυρα του μικρού νοντά και του ξενώνα αντίστοιχα.

Καταρχάς θα πρέπει να καθαιρεθεί το παραπάνω παράθυρο και η φθαρμένη τοιχοποιία γύρω από αυτό με προσοχή, για να μην προχωρήσει η πάθηση και στην υγιή επιφάνεια του οργανισμού. Επακολουθεί καθαρισμός της επιφάνειας που προέκυψε από τη καθαίρεση και ανακατασκευή της λιθοδομής με λίθους αντίστοιχους με τους υπόλοιπους των τοιχοποιιών που διατηρούνται. Το κονίαμα δομής είναι παρόμοιο αυτού που θα χρησιμοποιηθεί για την αποκατάσταση των αρμολογημάτων, ενώ η δόμηση ακολουθεί τον τρόπο που παρατηρείται στις υπάρχουσες τοιχοποιίες. Ιδιαίτερη προσοχή θα δοθεί στη συχνή εφαρμογή διάτονων λίθων, ενώ στην ένωση του νέου με το παλιό τμήμα θα ακολουθηθούν μέθοδοι αντίστοιχοι με αυτές των συρραφών. Στη περιοχή συναρμογής θα εφαρμοστούν υδραυλικά ενέματα.

- **Διάνοιξη σφραγισμένων ανοιγμάτων**

Μια εργασία αρχιτεκτονικής και αισθητικής αποκατάστασης που συνδυάζει με αυτές των δομικών επεμβάσεων αφορά διάνοιξη ανοιγμάτων που σε νεότερη φάση σφραγίστηκαν με λιθοδομές. Αυτά μπορούν να ανοιχτούν εφόσον μπορούν να αποκατασταθούν οι διάφορες φθορές και εξασφαλιστεί η αντοχή του υπόλοιπου τμήματος της τοιχοποιίας, με τις τεχνικές που έχουν αναφερθεί.

Όσον αφορά τα δύο σφραγισμένα ανοίγματα τια ανατολικής όψης στη δεύτερη στάθμη της οικίας, αφού γίνει κάποια διερευνητική τομή για να κριθεί η κατάσταση του σφραγίσματος, θα προχωρήσει η εργασία αποσφράγισης που θα γίνει με ιδιαίτερη προσοχή και σταδιακά, ώστε να μην καταστραφούν ίχνη και πληροφορίες για τη τελική τους διαμόρφωση. Στοιχεία προκύπτουν και από τα άλλα δυο παράθυρα του μικρού νοντά σε αυτή την όψη.

Στα δύο σφραγισμένα ανοίγματα είναι σκόπιμο στη πρώτη φάση της εργασίας να αφαιρείτε τμηματικά υλικό από το επάνω μέρος και αντίστοιχα να τοποθετούνται εγκάρσιες ξύλινοι δοκοί για την υποστήλωση του ανοίγματος. Μετά την ολοκλήρωση της διάνοιξης και της τελικής ξύλινης διαμόρφωσης γίνεται βαθύ αρμολόγημα και εφαρμογή υδραυλικού ενέματος στη γύρω περιοχή.

4.3.12 Πλαίσια εισόδων

Τα πλαίσια των εισόδων στη λίθινη τοιχοποιία διατηρούνται σε καλή κατάσταση, καθώς σε αυτά, όπως και στα αγκωνάρια, έχουν χρησιμοποιηθεί καλής ποιότητας πέτρες, με επεξεργασία λάξευσης. Εξαίρεση αποτελεί αποκολλημένο τμήμα παραστάδας της θύρας του στάβλου, λόγω κάποιας μηχανικής δύναμης. Τα πλαίσια των εισόδων του ξενώνα και της κρεββάτας παρουσιάζουν κάποια χαλάρωση και γήρανση εξαιτίας του ευάλωτου υλικού (τσατμάς).

4.3.13 Πλαίσια παραθύρων

Πέρα από κάποιες μικρές θραύσεις και ακμές των λίθων λόγω της πλαστικότητας του υλικού, τα πλαίσια των παραθύρων στη λίθινη τοιχοποιία διατηρούνται σε καλή κατάσταση, γιατί έχει χρησιμοποιηθεί καλής ποιότητας πέτρα με επεξεργασία λάξευσης. Εξαίρεση αποτελούν τα πλαίσια των παραθύρων του ξενώνα που βλέπουν στη κρεββάτα.

4.3.14 Κουφώματα

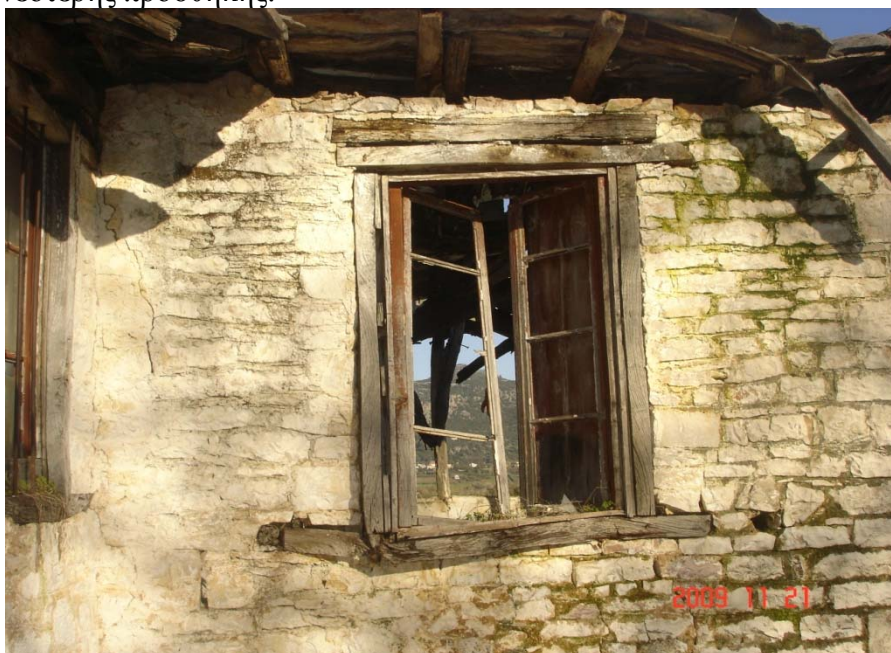

Σε όλα τα ανοίγματα της τοιχοποιίας υπήρχαν κουφώματα για τη στήριξη μελών, τα οποία προστάτευαν τους εσωτερικούς χώρους από τις συνθήκες του εξωτερικού περιβάλλοντος. Συγκεκριμένα, τα κουφώματα αποτελούνται από κάσα ξύλινων τεμαχίων, καρφωμένη πάνω στο πλαίσιο ή τους ορθοστάτες του ανοίγματος. Τα φύλλα και τα υαλοστάσια στερεώνονται πάνω στους μεταλλικούς στροφείς που βρίσκονται στην εσωτερική πλευρά της ξύλινης κάσας. Όταν έκλειναν, εφάρμοζαν πάνω στην ειδικά επεξεργασμένη επιφάνεια του κουφώματος. Εξαίρεση αποτελούν τα παράθυρα της κουζίνας, τα οποία δεν έφεραν φύλλα με αποτέλεσμα να είναι ιδιαίτερα ευάλωτα στους εξωτερικούς παράγοντες. Για το λόγο αυτό στην εξωτερική παρειά τους έχουν τοποθετηθεί και οι μεταλλικές ράβδοι ασφαλείας. Στα ανοίγματα του υπογείου απουσιάζουν τα υαλοστάσια και τα φύλλα και στη θέση τους υπάρχουν διασταυρούμενες μεταλλικές λάμες. Τα παραθυρόφυλλα είναι απλής μορφής κατασκευασμένα από καρφωμένες σανίδες ίσων διαστάσεων ενίοτε λουστραρισμένα. Τα υαλοστάσια, αποτελούνταν από ξύλινες θήκες στις οποίες τοποθετούνταν τα τζάμια των παραθύρων, με διαστάσεις κι αριθμό που ποικίλει ανάλογα με το μέγεθος των ανοιγμάτων. Τα παραπάνω μέλη ανοίγουν προς το μέρος του εσωτερικού χώρου για τη μεγαλύτερη προστασία των υλικών από τις εξωτερικές περιβαλλοντικές συνθήκες και να είναι εύχρηστα από τους ιδιοκτήτες της οικίας. Τα φύλλα από την εσωτερική παρειά προηγούνται των υαλοστασίων, πράγμα που αποσκοπεί στο καλό φωτισμό των δωματίων, καθώς δεν χρειάζεται να ανοιχτούν και τα υαλοστάσια και τα φύλλα, αλλά μόνο τα δεύτερα(με μία κίνηση). Τα ανοίγματα ασφαλιζονται με απλούς μεταλλικούς μηχανισμούς(γρίλιες).

Με την ίδια λογική είναι κατασκευασμένα και τα κουφώματα με τα παρακείμενά τους μέλη των εσωτερικών και των εξωτερικών εισόδων. Υπάρχει βάση – πλαίσιο από ξύλινα ευθύγραμμα τεμάχια, τα οποία βρίσκονται καρφωμένα πάνω στους παραστάδες των ανοιγμάτων. Μεταλλικοί στροφείς στην εσωτερική περιοχή της ξύλινης κάσας στηρίζουν τα θυρόφυλλα τα οποία αποτελούνται από βαριά κάθετα τεμάχια(σανίδες) πελεκητής ξυλείας, δεμένα με καρφιά κεφαλής σχήματος ρόμβου ή κύκλου. Τα ανοίγματα των θυρών γίνεται προς τους εσωτερικούς χώρους, κατά την αριστερή φορά. Όταν αυτές έκλειναν εφάρμοζαν πάνω στην ειδικά επεξεργασμένη επιφάνεια του κουφώματος, προσφέροντας καλή μόνωση. Εξαίρεση αποτελούν τα παράθυρα της κουζίνας. Εδώ παραλείπεται η παρεμβολή υαλοστασίου μεταξύ ανοίγματος και θυρόφυλλου, καθώς η παρουσία του κρίνεται περιττή. Οι πόρτες του ισόγειου παρουσιάζουν

στρεβλώσεις και τράχυνση στις επιφάνειές τους. Διαφορετικές περιπτώσεις αποτελούν τα θυρόφυλλα του ξενώνα, των δύο οντάδων και του ανοίγματος που οδηγεί στην κρεββάτα. Το πρώτο πρόκειται για απλούστερης μορφής ταμπλαδωτή πόρτα, οι δεύτερες φέρουν βαρύτερες αναλογίες και περισσότερο επιμελημένη κατεργασία(π.χ. χρήση χρώματος, λουστραρίσματος), ενώ η τελευταία είναι δρομική και φέρει συμμετρικά κατακόρυφα υαλοστάσια μέχρι και τη μισή διάσταση της επιφάνειάς της. Τα θυρόφυλλα των υπόλοιπων εισόδων έχουν βαρύτερες αναλογίες και αδρά κατεργασμένες επιφάνειες. Τα ανοίγματα ασφάλιζαν με μεταλλικούς μηχανισμούς απλοϊκής μορφής, που εφάρμοζαν σε εσοχές στην κάσα, με ή χωρίς μεταλλική επένδυση, ενώ ο χειρισμός τους γινόταν από μεταλλικά επίσης χερούλια.

Η αρμονία και το ταίριασμα των διάφορων μορφών αποδεικνύει τον κοινό χρόνο κατασκευής των κουφωμάτων και της υπόλοιπης κατασκευής. Ελάχιστες εξαιρέσεις παρατηρούνται στην οικία, όπως στο παράδειγμα του παραθύρου του ξενώνα που αποτελεί αποτέλεσμα νεότερης προσθήκης.

Τα κουφώματα των ανοιγμάτων, λόγω του ξύλινου χαρακτήρα τους, παρουσιάζουν βαριά παθολογία που επηρεάζει το σωστό τρόπο λειτουργίας τους. Συγκεκριμένα τα κουφώματα των μεγαλύτερων ανοιγμάτων του ορόφου, αλλά και των θυρών του ισογείου παρουσιάζουν αποφλοιώσεις του χρώματος, σήψη και γήρανση του οργανισμού. Ακόμη παρατηρείται και διάβρωση των μεταλλικών συνδέσμων και στροφέων μεταξύ των ξύλινων μελών και γενική χαλάρωση, αποδιοργάνωση και απόκλιση των ξύλινων τεμαχίων από το λίθινο πλαίσιο των ανοιγμάτων, με αποτέλεσμα δημιουργία σχισμών που ευθύνονται για την απώλεια θερμοκρασίας. Αντίθετα, τα κουφώματα των ανοιγμάτων του ισογείου, λόγω μικρότερων διαστάσεων και απλούστερης μορφής, δε φέρουν βαριά εξαρτήματα ή άλλα ξύλινα μέρη(υαλοστάσια, θυρόφυλλα κ.α.), με αποτέλεσμα να είναι σε καλύτερη κατάσταση και να παραμένουν στη θέση των λίθινων πλαισίων τους. Εξαιρεση αποτελεί το μεγαλύτερο και νεότερο παράθυρο στη ανατολική πλευρά του ξενώνα που, λόγω μεταγενέστερης κατασκευής με αυθεντικότερα υλικά, διατηρείται σε αρκετά καλή κατάσταση και λειτουργία.

Τα υαλοστάσια δεν παρουσιάζουν καλύτερη κατάσταση, καθώς η γήρανση του ξύλου καθιστά τα μέλη αυτά αδύναμα να συγκρατήσουν τα τζάμια, πολλά από τα οποία έχουν σπάσει από το δυνατό άνεμο ή έχουν αποκλίνει της θέσης τους. Τα περισσότερα φύλλα των κουφωμάτων έχουν «καθίσει» από το βάρος και την αδυναμία των διαβρωμένων συνδέσμων να τα κρατήσουν, παρουσιάζοντας και πολλές φορές στράβωμα λόγω της επαφής τους με το ανώμαλο έδαφος.

Τα αίτια όλης αυτής της παθολογίας των κουφωμάτων είναι η συνεχής έκθεση στις περιβαλλοντικές συνθήκες που καταστρέφουν σταδιακά το ξύλο και το μέταλλο, στη πλήρη εγκατάλειψη και την έλλειψη συντήρησης. Το αποτέλεσμα όλων αυτών είναι να μην γίνεται σωστή φύλαξη και ασφάλιση των εσωτερικών χώρων και να διογκώνονται οι διάφορες παθολογίες, που προκαλούν οι εξωγενείς παράγοντες.

Διατηρούνται στη θέση τους μόνο τα μεταλλικά πλαίσια σε διαβρωμένη κατάσταση, ενώ τα φύλλα των θυρών λείπουν παραμένοντας έτσι άγνωστη η όψη τους. Συνέπεια της απουσίας των φύλλων στα θυρώματα είναι η συνεχής έκθεση των εσωτερικών χώρων στους περιβαλλοντικούς παράγοντες και μεταβολές, που ευθύνονται για τη παθολογία των υλικών.

- **Ανακατασκευή κουφωμάτων**

Για τα κουφώματα σύμφωνα πάντα με τη παθολογία τους, προτείνεται η αντικατάσταση των υπαρχόντων με νέα απλά καρφωτά ξύλινα κουφώματα, ακολουθώντας τα παλαιότερα πρότυπα της οικίας. Επίσης τα ξύλινα φύλλα, τα υαλοστάσια, οι μεταλλικοί σύνδεσμοι και τα συστήματα κλείδωσης θα έχουν πανομοιότυπη μορφολογία με τα προγενέστερά τους, κατασκευασμένα από το ίδιο υλικό.

Το ίδιο θα ισχύσει και για τα κουφώματα των δύο παραθύρων στην ανατολική όψη που έχουν σφραγιστεί. Προτείνεται η αποσφράγισή τους, η αποκατάσταση τυχόν προβλημάτων και η επανατοποθέτηση κουφωμάτων τα πρότυπα των οποίων θα δανειστούν από τα διασωθέντα όμοια κουφώματα των δύο άλλων συμμετρικών ανοιγμάτων την όψης αυτής.

Καθαίρεση κουφωμάτων

Θα γίνει καθαίρεση όλων των κουφωμάτων σε όλα τα κτίρια. Τα παλαιότερα ξύλινα κουφώματα με τα διάφορα στελέχη που τα εξοπλίζουν, αφού αποτυπωθούν, μετρηθούν, αφαιρεθούν με προσοχή, θα αντικατασταθούν με νέα ίδιας τυπολογία, διατηρώντας το μορφολογικά και κατασκευαστικά χαρακτηριστικά τους.

4.3.15. Επιχρίσματα

Σήμερα το μεγαλύτερο μέρος των τοιχοποιιών είναι επιχρισμένο, με εξαίρεση τις εσωτερικές επιφάνειες του κατωγείου, όπου στεγάζονται βοηθητικοί χώροι. Στις εξωτερικές επιφάνειες της τοιχοποιίας αρχικά δεν πρέπει να υπήρχε επίχρισμα, καθώς παρουσιάζει ανομοιομορφίες και ασυνέχειες(μπαλώματα, κενά κ.λ.π.). Διαφορές παρατηρούνται και στη πυκνότητα του επιχρίσματος από επιφάνεια σε επιφάνεια, καθώς στους εσωτερικούς χώρους

είναι παχύτερο λόγω των περισσότερων στρώσεων ασβέστη. Στις περιοχές αυτές ίσως να έχουν χρησιμοποιηθεί αδρανή υλικά για τη καλύτερη κάλυψη και συνοχή, αλλά και την ενίσχυση του κονιάματος. Οι επιφάνειες των επιχρισμάτων στους εσωτερικούς χώρους είναι περισσότερο τραχιές, με ανύπαρκτη σχεδόν λείανση, με εξαίρεση τη τοιχοποιία του ξενώνα που πιθανόν να οφείλεται σε μεταγενέστερη επέμβαση. Στις εξωτερικές παρειές της τοιχοποιίας, η στρώση του επιχρίσματος είναι λεπτότερη κάνοντας ευδιάκριτες τις ξυλοδεσιές και τους αρμούς των λίθων. Ακόμα, στη βόρεια και ανατολική όψη της οικίας ίσως έχει γίνει χρήση τσιμεντοκονίας εκτός της προσθήκης επιχρίσματος από ασβέστη.

Κατάσταση επιχρισμάτων οικίας

Το επίχρισμα στο εσωτερικό της οικίας παρουσιάζει μεγάλα αποκολλημένα τμήματα, φέρει πολλές χρωματικές αλλοιώσεις, όπως στάμπες υγρασίας, καψίματα και μαυρίσματα από καπνό κάποιας εστίας.

Στους λίθινους φέροντες τοίχους τμήματα του επιχρίσματος έχουν καταρρεύσει. Στους διαχωριστικούς τοίχους από τσατμά παρουσιάζεται κατάρρευση κονιάματος και μεγάλες ρωγμές πάνω από τις θύρες. Οι ρωγμές αυτές ίσως να οφείλονται σε κάποια εκτόνωση σεισμικών ή άλλων κινήσεων ή ακόμη και στη τοποθέτηση καλωδίου παροχής ρεύματος. Η τοπική κατάρρευση επιχρίσματος είναι αποτέλεσμα συστολής και διαστολής, λόγω θερμοκρασιακών αλλαγών και υγρασίας. Ένα μεγάλο κομμάτι σοβά στα πόδια της χερίδας έχει ξεκολλήσει και κινδυνεύει να καταπέσει. Τέτοιες φθορές έχουμε στους τσατμαδότοιχους του ξενώνα, στο βόρειο τοίχο του μικρού οντά και στο βόρειο τμήμα της κουζίνας.

Φθορές μικρότερης σημασίας στο επίχρισμα αποτελούν αποκολλήσεις τμημάτων του, τοπικές αποσαθρώσεις, σκασίματα, σπασίματα σε σημεία ακμών στις περιοχές κυρίως γύρω από εντοιχισμένους νεροχύτες, λόγω της συνεχούς παρουσίας νερού και στα σημεία της στέγης όπου υπάρχει διαρροή βρόχινου νερού. Τέτοιες φθορές έχουμε στη κουζίνα, τους οντάδες και τη κρεββάτα.

Η υπόλοιπη παθολογία περιλαμβάνει γάνωμα, στίγματα υγρασίας, αποφλοιώσεις και μικρά κατάγματα. Αίτια των παραπάνω φθορών είναι η παρουσία υγρασίας, η κάπνα των εστιών και η έλλειψη συντήρησης του χώρου. Τέτοιες έχουμε στους οντάδες, στη κουζίνα και στη κρεββάτα.

Η κατάσταση των εξωτερικών επιχρισμάτων των τοίχων παρουσιάζει παθολογία από τοπικές καθαιρέσεις του επιχρίσματος, αποκολλήσεις τμημάτων τους, τοπικές αποσαθρώσεις, σκασίματα – ξεφλουδίσματα και σπασίματα σε σημεία ακμών. Η ασυνέχεια που παρατηρείται στην έκταση της τοιχοποιίας δικαιολογείται, καθώς το επίχρισμα ποτέ δεν προστέθηκε με επιμέλεια και την ίδια χρονική στιγμή. Τα τελευταία χρόνια στην ανατολική πλευρά έχει προστεθεί τσιμεντοκονίαμα που έχει αλλοιώσει ακόμη περισσότερο τη παραδοσιακή μορφή. Οι παραπάνω φθορές απαντώνται σε μεγαλύτερο βαθμό στη βόρεια και ανατολική όψη, λόγω σκιασμού, ύπαρξης δένδρυλλίων, απόληξης των υδρορροών σε συνδυασμό με τους ψυχρούς βόρειους ανέμους. Τα επιχρίσματα της κρεββάτας παρουσιάζονται σε προχωρημένη φθορά λόγω του ημιυπαίθριου χαρακτήρα της και της ροής όμβριων υδάτων από κατεστραμμένο τμήμα της στέγης.

• Καθαιρέσεις επιχρισμάτων

Οι εργασίες καθαιρέσεως των σαθρών επιχρισμάτων προϋποθέτουν ότι θα διατηρούν κάποια αυθεντικά κομμάτια, αν και από το βαθμό παθολογίας θα πρέπει να αντικατασταθούν με νέα, αφού πρώτα μελετηθεί και ακολουθηθεί πιστά ο τρόπος κατασκευής και μορφής τους. Εάν τελικά με τα αποτελέσματα των διερευνητικών εξετάσεων φανεί ότι είναι απαραίτητη η εκτέλεση καθαιρέσεων, θα πρέπει να ληφθούν πρόσθετα μέτρα όπως:

Λόγω του ότι αναμένεται το κονίαμα δομής να είναι πηλοκονίαμα, εάν πλησιάζει περίοδος βροχών θα πρέπει η εργασία να σταματήσει και τα ακάλυπτα σημεία να καλυφθούν με πλαστικά φύλλα. Οι εργασίες θα πρέπει να συνεχίσουν τη καλοκαιρινή περίοδο με το κατάλληλο συντονισμό ώστε οι επεμβάσεις στερέωσης και επανάχρησης των εκτεθειμένων τμημάτων να ολοκληρωθούν πριν τη νέα περίοδο βροχών. Γενικά, δεν πρέπει να απογυμνωθεί ο φέρον οργανισμός στο σύνολό του καθώς πάντα υπάρχουν κίνδυνοι καθυστέρησης και απρόβλεπτων βλαβών.

Η εργασία μπορεί να προχωρήσει στους εσωτερικούς χώρους αφού πρώτα καλυφθούν με φύλλα πλαστικού τα αρχιτεκτονικά μέλη τα οποία παραμένουν και χρειάζονται προστασία από τη πτώση κονιαμάτων.

Κατά διαστήματα και σε επιλεγμένα σημεία θα αφήνονται μικρά τετράγωνα σημεία ως μάρτυρες για το πάχος και τη τελική επεξεργασία της εξωτερικής επιφάνειας.

Η καθαίρεση γίνεται με τη χρήση κατάλληλων εργαλείων και με προσοχή ώστε να μην γίνουν επιπλέον φθορές στη εσωτερική τοιχοποιία.

Μετά τη καθαίρεση και πριν προχωρήσει η εφαρμογή οποιασδήποτε εργασία στερέωσης πρέπει να γίνει ο πρόσθετος καθαρισμός της επιφάνειας της λιθοδομής για την απομάκρυνση όλων των σαθρών υπολοίπων. Λόγω του ότι το κονίαμα περιέχει άργιλο(πηλοκονίαμα) ο καθαρισμός πρέπει να γίνει με αεροβολή και σε καμία περίπτωση με υδροβολή και χρήση συρμάτινης βούρτσας.

Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στη καθαίρεση πρόσφατων επιδιορθώσεων με τσιμεντοκονίαμα, όπως στη περίπτωση του παραθύρου του ξενώνα και των πλαισίων των ανοιγμάτων. Προτείνεται να γίνει τμηματικά ενώ παράλληλα θα έχει αντιστηριχτεί, η τοιχοποιία με την εφαρμογή της όποιας τεχνικής επισκευής, στερέωσης ή ενίσχυσης έχει επιλεγεί για το συγκεκριμένο σημείο. Η ίδια διαδικασία θα ακολουθηθεί και στη καθαίρεση πλινθοδομής, που βρίσκονται στη βόρεια όψη της λιθοδομής στη βόρεια όψη του φούρνου.

Τα παραπάνω ισχύουν και για τις διάφορες επισκευές από κονιάματα σε όλους τους χώρους που υπάρχουν λιθοδομές και με επιχρίσματα στους χώρους του ανωγείου, καθώς εκεί συναντιούνται.

- **Ανακατασκευή επιχρισμάτων**

Προτείνεται τα επιχρισμένα τμήματα των εσωτερικών χώρων του ανωγείου να καθαρευθούν και να επαναεπιχριστούν. Τα νέα επιχρίσματα θα είναι βελτιωμένης σύνθεσης για μεγαλύτερη προστασία της λιθοδομής. Αυτά πρέπει να διαθέτουν τα εξής:

Καλή πρόσφυση με τη λιθοδομή.

Μηχανική αντοχή.

Συμβατότητα με το υπάρχον όσον αφορά της αντοχή

Στεγανότητα αλλά και αναπνοή

Ανθεκτικότητα σε περιβαλλοντικές δράσεις.

Διάρκεια ζωής χωρίς αλλοιώσεις.

Η ακριβής σύνθεση θα αποτελείται από τα παρακάτω υλικά:

Νερό χωρίς άλατα

Ασβέστη καλά σβησμένο

Τσιμέντο, κατά προτίμηση, λευκό χωρίς θειικά και αλκάλια

Αδρανή χωρίς άλατα

Πρόσμηκτα ανάλογα με τις τελικές απαιτήσεις

Οπλισμός με ίνες πολυπροπυλενίου

Στην εφαρμογή τους πρέπει να δοθεί προσοχή στα παρακάτω:

Να γίνεται πολύ καλή ανάμειξη των υλικών

Οι ποσότητες του νερού να είναι όσο το δυνατόν λιγότερη

Να γίνεται παραγωγή μικρής ποσότητας υλικού και να χρησιμοποιείται σε εύλογο διάστημα.

Να υπάρχει προστασία για μη γρήγορο στέγνωμα

Να προηγηθεί η διαβροχή του υποστρώματος

Η εργασία θα γίνει σε τρεις φάσεις:

Πρώτη στρώση απλού ασβεστοκονιάματος

Δεύτερη στρώση κονιάματος με ασβέστη και προσθήκη τσιμέντου για την ενίσχυση της τοιχοποιίας

Τελική στρώση κονιάματος με ασβέστη, λευκό τσιμέντο και λεπτόκοκκα με αδρανή.

Τα αδρανή προτείνεται να έχουν τη κατάλληλη απόχρωση, ώστε το τελικό χρώμα της επιφάνειας του επιχρίσματος να πλησιάσει αυτό του υπάρχοντος. Η επιφάνεια του νέου υλικού θα πρέπει να λάβει την ίδια τραχιά υφή με αυτή του παλιότερου, δείγμα αρχαίας κατασκευής που συνηθιζόταν στα παραδοσιακά κτήρια.

Η διάστρωση κάθε στρώματος θα γίνεται 3 με 4 ημέρες μετά τη προηγούμενη, ώστε να εξασφαλιστεί η συρρίκνωση του πρώτου στρώματος, πριν τη διάστρωση του επόμενου. Θα γίνουν δοκιμές στο εργοτάξιο για την υφή και απόχρωση της τελικής επιφάνειας.

Θα γίνει προσπάθεια να συντηρηθεί το μεγαλύτερο μέρος των επιχρισμάτων που διατηρούνται και κυρίως κάποιων που είναι εμφανές ότι ανήκουν στις αρχικές φάσεις και παρουσιάζουν ενδιαφέρον, όπως αυτά που καλύπτουν τα τόξα των δύο εσωτερικών θυρών του ανωγείου. Όπου κριθεί απαραίτητο, θα εφαρμοστούν ειδικές μέθοδοι αφαίρεσης χαλαρών επιχρισμάτων με ενέματα συντηρητών.

4.3.16 Κλίμακα

Η μοναδική σωζόμενη λίθινη κλίμακα όπως έχει προαναφερθεί βρίσκεται εξωτερικά της νότιας όψης και γεφυρώνει τις δύο στάθμες. Είναι τύπου λιθοδομής κατασκευασμένης πάνω σε διαμορφωμένο κεκλιμένο έδαφος. Οι βαθμίδες διαμορφώνονται από συνεχείς προβαλλόμενες λαξευτές πλάκες ασβεστόλιθου, με οριζόντια λείανση για το σχηματισμό πατήματος. Ο τύπος αυτός δεν παρουσιάζει κάποια ιδιαιτερότητα και είναι κοινός σε όλο τον ελλαδικό χώρο.

Η εικόνα που παρουσιάζει σήμερα είναι η αποδιοργάνωση των λίθινων μελών που διαμορφώνουν τα ρίχτια και τα πατήματα, λόγω της ανάπτυξης φυτικών οργανισμών που έχουν περάσει από τους αρμούς αποκόπτοντας τη δομή της κατασκευής. Ακόμη και δέντρα έχουν φυτρώσει στα σκαλοπάτια, ενώ πολλά από τα λίθινα πατήματα έχουν σπάσει από κραδασμούς, μειώνοντας το λειτουργικό τους πλάτος και καθιστώντας την ανάβαση της κλίμακας επικίνδυνη. Η αιτία εδώ είναι η ερήμωση και η έλλειψη συντήρησης του περιβάλλοντα χώρου της οικίας.

4.3.17 Σκαλοπάτια – κατώφλια

Για τα κατώφλια και των δύο επιπέδων έχουν χρησιμοποιηθεί επί το πλείστον και αποτελούνται από ολόσωμα κομμάτια ξύλου ή καρφωμένες σανίδες, όπως στη περίπτωση της εισόδου στον ξενώνα. Λίθινο ολόσωμο κατώφλι πακτωμένο στη φέρουσα τοιχοποιία συναντάται στη κύρια είσοδο του ορόφου και στην είσοδο της μικρής αποθήκης στο επίπεδο του ισογείου. Αποτελείται από δύο λίθινα σώματα και παρουσιάζει μικρή υψομετρική διαφορά με το δάπεδο κατά το πάχος του τοίχου. Υψομετρικές διαφορές έχουν εφαρμοστεί και σε άλλες θύρες στο ανώγι, συγκεκριμένα στις θύρες των δύο μεγάλων οντάδων, ενώ στο πάχος που εγγράφονται τα τόξα και οι παραστάδες παρατηρείται μείωση του ανοίγματος. Επίσης υψομετρική διαφορά δημιουργείται σε όλες τις επιφάνειες του δαπέδου και του μεσοπατώματος, τόσο από τη μία όσο και από την άλλη πλευρά του ανοίγματος, δίνοντας την εντύπωση σκαλοπατιού. Προφανώς, αυτή η τεχνική γινόταν εσκεμμένα για τη καλύτερη προστασία και μόνωση εσωτερικών χώρων και την οριοθέτηση των διάφορων δωματίων.

Τα μονολιθικά σκαλοπάτια – κατώφλια διατηρούνται σε καλή κατάσταση. Τα αποτελούμενα όμως από δύο μέλη παρουσιάζουν συνήθως αποκόλληση στο σημείο του αρμού, λόγω διατμήσεων, κρούσεων κ.λ.π. μεγαλύτερη παθολογία εμφανίζουν τα ξύλινα κατώφλια ειδικά αυτά που αποτελούνται από πολλά κομμάτια, στα οποία παρατηρείται γήρανση, σήψη,

φυτικοί οργανισμοί και ρήγματα, αποτέλεσμα της εγκατάλειψης, της υγρασίας και των μηχανικών κρούσεων. Η φθορά τους επηρεάζει και τα υπόλοιπα σώματα που τα περιβάλλουν.

Για τα σκαλοπάτια – κατώφλια ισχύει η ίδια παθολογία με αυτή των δαπέδων. Οι εμφανείς πέτρινες επιφάνειες καλύπτονται από αργιάδα, αντίθετα, όπου έχει προστεθεί τσιμεντοκονίαμα ο χώρος έχει διατηρηθεί καλύτερα στο χρόνο.

4.3.18 Εστία

Η επιφάνεια της εστίας παρουσιάζει ίχνη καπνού και φωτιάς, υδάτων από διαρροή από τα σημεία επαφής στέγης και καπνοδόχου και σκασίματα του επιχρίσματος στις εσωτερικές παρειές από την υγρασία. Στη λίθινη βάση του τζακιού σώζονται μέχρι σήμερα απανθρακωμένη ύλη από τη καύση ξύλου, αλλά και υπολείμματα άνθρακα που είχαν συσσωρευτεί στα εσωτερικά τοιχώματα της καπνοδόχου και κατέπεσαν στη βάση από το ξέπλυμα που προκάλεσε η βροχή ή από το πέρασμα των χρόνων.

- **Συντήρηση παραδοσιακής εστίας.**

Εφόσον υπήρχε και σώζονται τα ίχνη της εστίας στο βόρειο τοίχο, ορθότερο είναι να διατηρηθεί αυτό το στοιχείο και μάλιστα όχι μόνο με διακοσμητική του ιδιότητα αλλά και με τη λειτουργική του για την ενίσχυση της θέρμανσης του χώρου, πέραν από την εγκατάσταση κάποιας άλλης πηγής θερμότητας.

Τα υλικά των στελεχών της εστίας που θα χρησιμοποιηθούν θα είναι παραδοσιακά και η αρχιτεκτονική κοινή με την εστία της οικίας στο μεγάλο οντά. Φυσικά θα πρέπει να βρεθεί λύση για το αν το στοιχείο αυτό θα φέρει επίχρισμα ή θα παραμείνουν τα λίθινα μέρη του ανεπίχριστα, ώστε να δημιουργηθεί καλύτερη συμβατότητα με τις υπόλοιπες λίθινες επιφάνειες.

- **Αποκατάσταση στοιχείων από πυρόλιθο**

Θα αποκατασταθούν όλα τα πόρινα μέλη που συμπληρώνουν τη τελική κατασκευή, όπως η εστία, η κλίμακα, τα πλαίσια των ανοιγμάτων, με διορθώσεις τυχόν αποδιοργανώσεων και καθαρισμών από τους ανεπτυγμένους φυτικούς οργανισμούς. Θα ακολουθηθεί βαθύ

αρμολόγημα και χρήση υδραυλικών ενεμάτων, σύμφωνα με τις προαναφερθέντες διαδικασίες, ενώ θα προστεθούν συρραφές και συμπληρώσεις κατεστραμμένων μελών με λίθινα κλειδιά.

- **Ανακατασκευή απόληξης καπναγωγού**

Προτείνεται η καθαίρεση του φθαρμένου επιχρίσματος, καθαρισμός της κατεστραμμένης ύλης και αποκατάσταση με νέα, η συντήρηση της δομής με βαθύ αρμολόγημα μεταξύ των πυρίμαχων τεμαχίων και η προσθήκη ίδιου τύπου επιχρίσματος. Η νέα καπνοδόχος δε θα αποκατασταθεί ως διακοσμητικό στοιχείο, αλλά για την επαναλειτουργία της. Σκοπός κι εδώ είναι η διατήρηση της αρχικής μορφολογίας.

4.3.19 Διάφορα στοιχεία

Λίθινα είναι και ορισμένα στοιχεία και κατασκευές που για τα περισσότερα έχει γίνει ήδη λόγος και στα προηγούμενα κεφάλαια. Πρόκειται για δευτερεύοντα μέλη τα οποία θα μπορούσαν και να παραληφθούν, καθώς αποτελούν οικοδομικά στοιχεία και όχι δομικά.

Η διαμόρφωση των απολήξεων των υδρορροών στους νεροχύτες, στην εξωτερική παρειά της τοιχοποιίας, αποτελούνται από μια τοποθετημένη οριζόντια σχιστόπλακα, πακτωμένη στο τοίχο, σκοπός της οποία είναι να απομακρύνει τα οικιακά λύματα. Με τη λύση αυτή δεν αποφεύχθηκε η εμφάνιση στιγμάτων υγρασίας στην όψη της τοιχοποιίας, αφού τα νερά κατέληγαν πάνω σε αυτή. Από τις απολήξεις των υδρορροών συμπεραίνεται και ποιοι από τους νεροχύτες είναι οι παλιότεροι. Για παράδειγμα στους δύο νεροχύτες του μεγάλου νοντά τα νερά αποβάλλονται από ένα μεταλλικό σωλήνα που τοποθετήθηκε ως πρόχειρη λύση. Φαίνεται ότι κάποιες από τις χερίδες του νοντά μετατράπηκαν αργότερα σε νεροχύτες, για την ικανοποίηση διάφορων αναγκών.

Στη βορειοανατολική πλευρά του στάβλου υπάρχει και η ταΐστρα των ζώων. Είναι λιθοκατασκευή με ξύλινη επένδυση στο άνω μέρος και διαμόρφωση αυλακιάς – πάτου για τη τοποθέτηση των ζωοτροφών. Στη δομή έχει χρησιμοποιηθεί ο ίδιος ασβεστόλιθος όπως και για τη κατασκευή της φέρουσας τοιχοποιίας. Της ίδιας τεχνικής είναι και το πέτρινο πεζούλι στην μεγάλη αποθήκη του κατωγείου και της δυτικής όψης της οικίας.

Ένα άλλο στοιχείο επίσης λίθινο είναι η πλάκα η οποία στηριζόμενη σε δύο μικρά φουρούσια προβάλλεται από τη τοιχοποιία στο τμήμα της κρεββάτας. Ο τρόπος πάκτωσης των φουρουσιών και η φυσιογνωμία των λίθων αποδεικνύει το ίδιο χρόνο κατασκευής του στοιχείου αυτού με την υπόλοιπη τοιχοποιία στην οποία εδράζει.

Τα υπόλοιπα λίθινα στοιχεία που διαμορφώνονται μέσα κι έξω από την οικία, λόγω του μεγέθους τους και του δευτερεύοντα ρόλου του στο σύνολο, δεν παρουσιάζουν φθορές που να σχετίζονται με τη στατική λειτουργία της κατασκευής. Κρίσιμο στοιχείο εδώ, αποτελεί λόγω του μεγάλου του ύψους, το στηθαίο στη κρεββάτα, το οποίο μέσα από τη συνεχή έκθεσή του στις περιβαλλοντικές συνθήκες φέρει πολλές κακώσεις, σοβαρές ρωγμές και διάβρωση στα σημεία πάκτωσης των ξύλινων στηριγμάτων που συγκρατούν το τμήμα της στέγης.

Τέλος, μπροστά στην είσοδο του ανωγείου υπάρχουν λιθοδέματα, ορθογώνιας διατομής, πάνω στα οποία πατούσαν το ξύλινα στηρίγματα του στεγάστρου της εισόδου. Τα τελευταία χρόνια φαίνεται να έχει χρησιμοποιηθεί και τσιμεντοκονίαμα ως επικάλυψη για τη διατήρηση της συνοχής των λίθων του μέλους αυτού.

4.3.20 Ξύλινα στοιχεία

Ξύλινα στοιχεία στο χώρο της οικίας

Μια σειρά ξύλινων στοιχείων και κατασκευών, είτε με διακοσμητικό είτε με λειτουργικό χαρακτήρα, συμπληρώνει την τελική όψη του κτιρίου. Για τα περισσότερα έχει γίνει ήδη περιγραφή μορφολογίας.

Η μεγάλη ντουλάπα ρούχων στο δεύτερο κατά σειρά οντά που είναι κατασκευασμένη από ξύλινες επιφάνειες, παραταγμένες η μία δίπλα στην άλλη σχηματίζει στη κάτωψη ένα Π. Ο περικλειστος αυτός χώρος δεν εγγράφεται στο πάχος της τοιχοποιίας «κλέβοντας» τετραγωνικά από το χώρο του νοντά. Η κατασκευή αυτή διαιρείται σε δύο βασικά τμήματα τα οποία εσωτερικά φέρουν ράφια αποθήκευσης. Οι εξωτερικές επιφάνειες έχουν λουστραριστεί και φέρουν ξυλόγλυπτες διακοσμήσεις.

Ξύλινες είναι και οι επενδύσεις των εντοιχισμένων ανοιγμάτων στο δωμάτιο αυτό, ενώ το μεγάλο ντουλάπι στη νότια πλευρά φέρει και φύλλα ασφάλισης με γλυπτές διακοσμήσεις φυσικών μοτίβων, παρόμοιες με αυτές της μεγάλης ντουλάπας, ώστε να υπάρχει ομοιομορφία.

Ένα βασικό δομικό στοιχείο, επίσης ξύλινο, είναι και τα οριζόντια διαζώματα τα οποία διατρέχουν όλα τις όψεις στις δύο στάθμες της οικίας. Δε γνωρίζουμε την έκτασή της μέσα στη τοιχοποιία αλλά μάλλον καλύπτουν ένα μέρος του πάχους της. Το μήκος τους δεν πρέπει να είναι μονοκόμματο, αλλά κατά διαστήματα διαιρείται σε δύο τμήματα, πρακτική που βοήθησε τους

κτίστες στην κατασκευή τους. Γίνεται ορατό στα σημεία όπου δεν υπάρχει επίχρισμα ή έχει καταρρεύσει.

Για την ανάπαυση και τον ύπνο βοηθούσαν τα ντιβάνια ή αλλιώς οι σταθερές κατασκευές πλατιών καθιστικών στους χώρους των οντάδων, τα οποία έχουν ήδη αναφερθεί και είναι κτισμένα από καρφωμένες πλατιές ξύλινες σανίδες. Στο μικρό νοντά το ντιβάνι φέρει στις άκρες του κιγκλιδώματα με φυσικά μοτίβα.

Τα ξύλινα υποστυλώματα της κρεββάτας είναι πελεκητή στρεβλή ξυλεία που αποτελείται από δύο επιμέρους κομμάτια, τον κατακόρυφο στύλο και το κεφαλοκόλονο που φέρει οδόντες στο κάτω μέρος της επιφάνειάς του. Τα δύο μέρη φαίνεται να πακτώνονται μεταξύ τους. Ίδια μορφή παρουσιάζουν τα κάθετα διαζώματα της νότιας όψης της οικίας, μεγαλύτερων όμως διαστάσεων, και το ξύλινο υποστυλώμα στο κέντρο του κελιού στη στάθμη του κατωγείου.

Στο μέσον της κουζίνας και πλησίον του νότιου τοίχου σώζεται σκελετός μικρού ορθογώνιου χώρου, ο οποίος κατασκευάστηκε μεταγενέστερα σε δωμάτιο. Ήταν κατασκευασμένος από λεπτούς ξύλινους στύλους που έφταναν το ύψος της οροφής και είχαν ορθογώνια διατομή διαστάσεων 5x10 εκ. Εξωτερικά καλυπτόταν με λεπτά φύλλα ξύλου, αφήνοντας ένα κομμάτι στο βόριο μέρος του. Δε φαίνεται από τα κατεστραμμένα μέρη να έφερνε κάποιο είδος επιχρίσματος.

Στα παράθυρα του μικρού οντά υπήρχε ξύλινο διακοσμητικό σύμπλεγμα αποτελούμενο από τρία τμήματα, δύο κατακόρυφα ίσα στηρίγματα κι ένα οριζόντιο στο οποίο πακτωνόταν. Για αισθητικούς λόγους η κάτω επιφάνεια φέρει οδόντες, παρόμοιους με αυτούς στα στηρίγματα της κρεββάτας. Το παραπάνω στοιχείο χαρακτηρίζει τα ανοίγματα της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής στην Τουρκοκρατία, που συνδύαζε κάλλος και ασφάλεια.

Τέλος υπάρχει μια επιμήκης ξύλινη προβολή πάνω στο λεπτό τοίχο από τσατμά από όριζε τον ξενώνα μέσα στο καθημερινό της κουζίνας. Ξύλινο γείσο διέτρεχε όλο το τοίχο στο ύψος του ανωφλιού της πόρτας του ξενώνα. Τα δύο στοιχεία ίσως να χρησίμευαν στη τοποθέτηση σκευών και μικροαντικειμένων.

Το μεγάλο αποθηκευτικό σύνολο στο χώρο νοντά

Εκτός από τα δάπεδα, το ξυλότυπο της στέγης και τα κουφώματα, υπάρχουν κι άλλα βασικά συμπληρωματικά στοιχεία μέσα στην οικία. Τέτοια είναι οι ξυλοδεσιές που διατρέχουν την επιφάνεια της τοιχοποιίας και βοηθούν στη στατικότητα της, τα κτιστά καθίσματα στους οντάδες, τα υποστυλώματα, τα υπολείμματα του μικρού ξύλινου δωματίου στη κουζίνα και διάφορα άλλα στοιχεία επένδυσης. Η παθολογία που συναντάται σε αυτά είναι κοινή με των υπολοίπων, δηλαδή η γήρανση, σήψη και η απόκλιση τους από τον άξονά τους. Στα υποστυλώματα λόγω της θέσης και της λειτουργίας τους παρουσιάζεται κύρτωση (λόγω του βάρους της ετοιμόρροπης σκεπής). Αντίθετα τα υποστυλώματα του σκελετού του πρόσθετου δωματίου της κουζίνας είναι σε καλύτερη κατάσταση με τυποποιημένο σχήμα κοπής, λόγω της μεταγενέστερης φάσης κατασκευής. Σώζεται και μέρος της κάλυψης του σκελετού η οποία φαίνεται να είναι ξύλινη και φτωχή.

Κύρια αίτια της παθολογίας των παραπάνω στοιχείων είναι οι μεταβολές της θερμοκρασίας, τα παράσιτα έντομα τα οποία ευθύνονται κατά κύριο λόγο για τη σήψη του υλικού, η υγρασία και η έλλειψη συντήρησης ύστερα από τη πλήρη εγκατάλειψη της οικίας από τους ιδιοκτήτες της.

- **Αποκατάσταση ξύλινων στοιχείων**

Θα γίνει λεπτομερής έλεγχος για να διαπιστωθεί η κατάσταση των ξυλοδεσιών, ερμαριών, ανωφλιών και λοιπών ξύλινων στοιχείων, μέσω αποσπασμένων δειγμάτων του υλικού. Προτείνεται η αντικατάσταση των διαβρωμένων ξύλων με νεότερα ίδιου τύπου ή ακόμη η διατήρηση των παλιότερων οργανισμών, εάν αυτοί είναι σε θέση να συντηρηθούν και να επαναχρησιμοποιηθούν. Τα νέα ξύλινα σώματα θα υποστούν κατάλληλη επεξεργασία, για να αντέξουν στην υγρασία και διάβρωση από μικροοργανισμούς. Αυτά θα είναι συνδεδεμένα μεταξύ τους με εγκοπές και μεταλλικούς συνδέσμους. Τα σημαντικότερα παραδείγματα εδώ, πέραν των ξυλοδεσιών, της στέγης και του μεσοπατώματος, είναι τα υποστυλώματα του εξώστη, τα κτιστά καθίσματα και τα ερμάρια, εντοιχισμένα και μη, για τα οποία θα πρέπει να εφαρμοστεί κατά την αποκατάστασή τους η αρχική κατασκευαστική γραμμή.

- **Αποκατάσταση φθαρμένων ξυλοδεσιών**

Προηγείται λεπτομερής έλεγχος για να διαπιστωθεί εάν οι ξυλοδεσιές καταλαμβάνουν όλο το πάχος του τοίχου, με ειδική διερευνητική τομή που θα πραγματοποιηθεί. Προτείνεται και η αντικατάσταση των διαβρωμένων ξύλων με διάζωμα τσιμεντοκονίας σταθερού όγκου που κατασκευάζεται στην ίδια θέση στο κενό που δημιουργείται με την αφαίρεση των παλιών και σε όλο το μήκος του τοίχου. Η εφαρμογή είναι αντίστοιχη με αυτή των χυτών κλειδιών.

Επειδή όμως τονίστηκε ότι καλύτερο για τη μορφολογία του κτιρίου είναι να χρησιμοποιηθεί όσο το δυνατόν λιγότερο (ή και καθόλου) τσιμέντο, εναλλακτικά μπορεί να τοποθετηθούν νέα ξύλινα σώματα με κατάλληλη επεξεργασία για την αντοχή τους στην υγρασία και διάβρωση από μικροοργανισμούς. Αυτά θα είναι συνδεδεμένα μεταξύ τους με εγκοπές και λάμες. Επίσης, θα συνδέονται με στριφόνια με την εσωτερική ξυλοδεσιά εφόσον αυτή υπάρχει και βρίσκεται σε καλή κατάσταση. Ίσως πάλι να μην χρειαστεί ριζική αποκατάσταση και να συντηρηθεί ο ήδη υπάρχον ξύλινος οργανισμός, εφόσον δεν φαίνεται να έχει εκτεταμένη και ανεπανόρθωτη φθορά.

Για την ενίσχυση της διαφραγματικής λειτουργίας του συνόλου της κάθε κατασκευής ίσως είναι σκόπιμο να κατασκευαστούν οριζόντια διαζώματα οπλισμένου σκυροδέματος. Αυτό γίνεται εφικτό σε σημεία όπου είναι δυνατόν αφενός να σχηματιστούν διαφραγματικά σύνολα και αφετέρου η απόληξη των τοίχων (κυρίως στο τελείωμα την τοιχοποιίας που γειτνιάζει με τη στέγη) να είναι οριζόντια ή μπορεί να διαμορφωθεί οριζόντια με μικρές προσθήκες νέου υλικού.

Σε άλλη περίπτωση προτείνεται η εφαρμογή μεταλλικών ελκυστήρων. Αυτοί είναι δυνατόν να είναι προεντεταμένοι ή και παθητικοί. Τοποθετούνται στην εσωτερική παρειά των τοιχοποιιών του κάθε χώρου, ενώ, εάν κριθεί απαραίτητο μπορεί να τοποθετηθούν και στο εσωτερικό κάποιων δοκών.

Γενικά πάντως είναι προτιμότερο να μην ακολουθηθούν οι παραπάνω αποκαταστάσεις, καθώς θα γίνει αρκετή και εκτεταμένη χρήση σκυροδέματος και μεγάλων μεταλλικών στοιχείων, πράγμα που δεν είναι αποδεκτό σε κάποια παραδοσιακά μνημεία, αφού αλλοιώνουν την αυθεντικότητα των παλαιών υλικών. Παρόλα αυτά μπορεί να γίνει μελέτη για τη συγκεκριμένα αποκατάσταση και αν υπάρχει σοβαρό πρόβλημα στη διαφραγματική λειτουργία, μπορεί να ακολουθηθεί κάποια από τις παραπάνω μεθόδους ή κάποια πιο απλή λύση, αλλιώς η κατάσταση θα παραμείνει ως έχει.

Πέραν των λίθινων τοίχων, στην οικία τουλάχιστον, υπάρχει και ο εσωτερικός διαχωριστικός τοίχος από τσατμά στη νότια και δυτική πλευρά του ξενώνα.

Στην περίπτωση των τοίχων από τσατμά, επειδή φέρνουν σημαντικές και μη κατασκευάσιμες φθορές, πρέπει μάλλον να γίνει αντικατάστασή τους με νέους οργανισμούς με τα ίδια μορφολογικά και κατασκευαστικά χαρακτηριστικά. Η διαδικασία αποκατάστασής του τοπικά αποσθρωμένου και αποδιοργανωμένου στελέχους του στηθαίου είναι ακριβώς η ίδια με αυτή των μεγαλύτερων λιθοδομών. Θα αντιμετωπιστεί με επεμβάσεις στη μάζα και την παρειά της λιθοδομής, με βαθύ αρμολόγημα και εφαρμογή υδραυλικών ενεμάτων. Όπου η αποσάθρωση είναι επιφανειακή προτείνεται βαθύ αρμολόγημα. Η παραπάνω επέμβαση, με την προϋπόθεση ότι γίνεται αποκατάσταση μεγάλου μέρους του παλαιού κονιάματος με μεγάλης αντοχής κονίαμα, θεωρείται ότι προσφέρει σημαντική ενίσχυση στο στηθαίο. Στο κονίαμα αρμολογήματος του μέλους αυτού θα προστεθούν τα κατάλληλα αδρανή, ώστε να αποκτήσει ανάλογη απόχρωση με αυτή του ανάλογου υπάρχοντος κονιάματος δομής.

4.3.21 Χρωματισμοί

Από την αυτοψία της τοιχοποιίας και των επιμέρους αρχιτεκτονικών μελών δεν φαίνονται ίχνη χρωματισμού. Στη περιοχή, λόγω της λιτής ζωής της υπαίθρου δεν επέτρεπε τη χρήση ζωηρών χρωμάτων στις επιφάνειες των οικιών, πράγμα που συνηθιζόταν στα μεγαλύτερα και πλουσιότερα αστικά κέντρα της Ηπείρου (Ιωάννινα, Μέτσοβο, Ζαγοροχώρια κ.λ.π.). Για παράδειγμα στο Μέτσοβο πολύχρωμες τοιχογραφίες κοσμούσαν τις οροφές και τους τοίχους των οικιών. Στην περιοχή της Λάκκας και των Λελόβων οι οικίες διατηρούν τους χρωματισμούς των υλικών, που ταιριάζουν απόλυτα με τους χρωματισμούς του περιβάλλοντος. Έτσι εξωτερικά επικρατούν οι αποχρώσεις του λευκόγκριζου του ασβεστόλιθου, το σκούρο καφέ των ξύλινων μελών και το γκριζοπράσινο του σχιστόλιθου στις στέγες. Ένας χρωματισμός που σπάει τη χρωματική αρμονία με το φυσικό περιβάλλον είναι το λευκό του επιχρίσματος, το οποίο έχει προστεθεί σε μεταγενέστερη φάση του κτιρίου. Επίσης κάποια κουφώματα είναι βαμμένα στο χρώμα της ώχρας. Εξωτερικά κυριαρχεί το λευκό του επιχρίσματος και διάφορες αποχρώσεις του καφέ των διάφορων ξύλινων στοιχείων. Στους εσωτερικούς χώρους χρώμα προσέδιδαν τα πολύχρωμα υφαντά που κοσμούσαν τις γωνίες της οικίας.

Οι χρωματισμοί της οικίας επηρεάζονται άμεσα από τη παθολογία των επιχρισμάτων της τοιχοποιίας. Κατά βάση διατηρείται το λευκό χρώμα του ασβέστη με μικρές ανανεώσεις. Όταν το επίχρισμα βάλλεται από την υγρασία, το χρώμα του αλλοιώνεται. Όταν κάπνιζε κάποιο τζάκι, το χρώμα του επιχρίσματος άρχιζε σιγά σιγά να μαυρίζει, ενώ όταν αποσθρωνόταν το επίχρισμα έσκαγε και το χρώμα. Όσα από τα κουφώματα έφεραν κάποιο χρωματισμό ή λούστρο, συνήθως με το πέρασμα του χρόνου άρχιζε να ξεφλουδίζει. Οι φυσικοί χρωματισμοί των υλικών αλλοιώθηκαν ανάλογα με το βαθμό ωρίμανσής τους και τον τρόπο διάβρωσής τους. Για παράδειγμα τα υλικά που ξεραίνονταν με τη συνεχή έκθεση στην ακτινοβολία του ηλίου ξεθώριαζαν, ενώ αυτά που βρίσκονταν σε σκοτεινότερα σημεία με έντονη παρουσία υγρασίας αποκτούσαν πιο σκούρες αποχρώσεις.

Αφού ολοκληρωθούν οι εργασίες συντήρησης και επισκευής στα επιχρίσματα του εσωτερικού του ανωγείου, οι τοίχοι θα περαστούν με ανόργανο χρώμα σε όλες τις εσωτερικές επιφάνειες (ακόμη και στις επιφάνειες της εστίας), διατηρώντας έτσι το υποκίτρινο χρώμα του επιχρίσματος.

Στις εργασίες των χρωματισμών περιλαμβάνεται επίσης η επάλειψη όλων των ξύλινων στοιχείων, όπως οριζόντιοι φορείς, υποστυλώματα, εμφανείς ξυλοδεσιές, κουφώματα, ερμάρια, δάπεδα, ανώφλια κ.τ.λ. με άχρωμο βερνίκι εμποτισμού, αφού έχει προηγηθεί η προστασία τους από την υγρασία και μικροοργανισμούς.

4.3.22 Ανεμοφράκτης.

Ο χώρος της κουζίνας αντιμετωπίζει πρόβλημα μόνωσης εξαιτίας του κτισίματος του παλιού ημιυπαίθριου χώρου στη θέση της. Ο νότιος τοίχος δεν εφάπτεται πλήρως με την έδραση της στέγης με αποτέλεσμα τη δημιουργία μικρών κενών στη περιοχή αυτή. Η μόνη λύση είναι η συντήρηση του χώρου ως έχει, με τις μικρές θερμικές απώλειές του και τη προστασία της εισόδου που παρατηρείται κυρίως το παραπάνω φαινόμενο. Σε αυτό θα βοηθήσει ο ανεμοφράκτης που θα καταλήγει στο ανώτερο στοιχείο της στέγης. Τα υλικά που θα αποτελείται θα είναι μέταλλο και γυαλί, κοινά με αυτά των υπόλοιπων επεμβάσεων, ώστε να υπάρχει ισορροπία. Πρόβλημα υπάρχει στη προσαρμογή του γυαλιού στα ξύλα της στέγης, που θα αντιμετωπιστεί με τη τμηματική διόρθωση του φράχτη.

B3.ΑΝΑΛΥΣΗ ΦΟΥΡΝΟΥ

1. ΘΕΣΗ – ΠΡΟΣΒΑΣΗ – ΠΕΡΙΒΑΛΛΩΝ ΧΩΡΟΣ

Το κτίσμα που στεγαζόταν ο φούρνος βρίσκεται στα δυτικά του περιβάλλοντος χώρου του αρχοντικού Λογοθέτη και ανάμεσά τους παρεμβάλλεται στενό μονοπάτι. Η έδρασή του γίνεται σε κεκλιμένο έδαφος, κλιμακωτά και σε ψιλότερος σημείο από την οικία.

Η προσέγγιση στη νότια πλευρά του κτίσματος γίνεται μέσω του μονοπατιού το οποίο διασχίζει το οικόπεδο ξεκινώντας από το δημόσιο δρόμο. Αρχικά, ακολουθούσε διαδρομή διαγώνια στο βόρειο τμήμα και στη συνέχεια παράλληλα στην ανατολική όψη του. Δυτικά του φούρνου το απότομο έδαφος δε διαμορφώθηκε κάτι που συνέβη στη νότια πλευρά. Γενικά ο περιβάλλον χώρος του συγκεκριμένου κτίσματος, σε σχέση με τα παραπήσια, φαίνεται ιδιαίτερα περιορισμένος λόγω της απότομης εδαφικής κλίσης και του βράχου.

2. ΙΣΤΟΡΙΚΑ

Το έτος κατασκευής του φούρνου δεν μας είναι γνωστό, καθώς δεν έχει διασωθεί κάποιο χειρόγραφο έγγραφο ή κάποια επιγραφή στην τοιχοποιία, πράγμα που συνηθιζόταν στα κτίρια τα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας και μετά. Αυτό ίσως να σημαίνει ότι το κτίριο είναι παλιότερο ή απλώς να παραλήφθηκε η διάσωση της ημερομηνίας λόγω ότι το κτίριο είναι βοηθητικό. Αν ληφθεί πάντως υπόψη η μορφολογία του, δηλαδή τα μικρά ύψους ανοίγματα, ο

τρόπος δόμησης του φέροντα οργανισμού και κάποια άλλα τεκμήρια, τότε η κατασκευή είναι αρκετά παλιά μεταγενέστερη όμως της οικίας.

Το κτίσμα χρησιμοποιούνταν ανέκαθεν για την εγκατάσταση του φούρνου με αποθηκευτικό χώρο στο βόρειο τμήμα του. Φαίνεται ότι αρχικά είχε κατασκευαστεί ο ημιυπαίθριος χώρος που στέγαζε της εστία για την παρασκευή φαγητού της οικογένειας κατά τους θερινούς μήνες. Παρόμοια κτίσματα υπάρχουν και σε άλλα κτίρια της περιοχής. Αργότερα πιθανόν να έγινε επέκταση του φούρνου και να ενοικιαζόταν. Με το πέρασμα του χρόνου και την αλλαγή των ανθρώπινων αναγκών, ο φούρνος σταδιακά εγκαταλείφθηκε όπως και η οικία.

3. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ – ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗΣ

Η διαδικασία που ακολουθήθηκε για την αποτύπωση του φούρνου ήταν απλούστερη από της οικίας, καθώς το κτίσμα δεν παρουσιάζει περίπλοκη κάτοψη ούτε διάθρωση πολλών δωματίων. Αρχικά έγινε χωροστάθμιση στο ίδιο ύψος με της οικίας με τη χρήση λείζερ-αλφάδι. Στηριζόμενο πάνω σε τρίποδα περιστρεφόταν και σάρωνε σημεία της τοιχοποιίας και μαρκάρονταν με κιμωλία. Στη συνέχεια έπρεπε να οριστεί η ανατολική όψη με τη βοήθεια της απέναντι δυτικής πλευράς της οικίας. Από τη νοτιοδυτική και τη βορειοδυτική ακμή μετρήθηκαν αποστάσεις καθοριστικών σημείων του φούρνου. Με τη βοήθεια των σημείων δύο τετμημένων κύκλων με κέντρα τους τις δύο παραπάνω ακμές προέκυπτε και στο χαρτί η ανατολική παρειά του τοίχου. Με σταθερή τη πλευρά αυτή, ορίζονταν και οι διαστάσεις των υπόλοιπων τμημάτων του χώρου με τη μέτρηση διαγώνιων για την επαλήθευση. Με τη βοήθεια των σταθερών χωροσταθμίσεων υπολογίζονταν και οι τομές με τη στάθμη του εδάφους και το ύψος της σωζόμενης τοιχοποιίας.

Κατά την εργασία της αποτύπωσης δεν παρουσιάστηκαν ιδιαίτερες δυσκολίες. Σε αυτό συντέλεσαν η ορθογωνική κάτοψη του κτιρίου, η απουσία δεύτερου ορόφου και η ευκολία κίνησης στο κτίριο. Η μόνη χρονοτριβή στη συγκεκριμένη περίπτωση ήταν στη σωστή και ακριβή μεταφορά των νοητών υψών τομής, από την οικία στο κτίσμα του φούρνου, λόγω του ανώμαλου εδάφους καθώς το τρίποδο με το λείζερ δεν έδραζε εύκολα σε οριζόντια γραμμή.

4. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

4.1. Κτιριολογικά

Κτίσμα του φούρνου

Όπως έχει ήδη ειπωθεί, ο φούρνος είναι ένα απλό στρωτό κτίσμα, καθώς δεν αναπτύσσεται σε δεύτερο όροφο, αποτελούμενο από δύο ημιαυτόνομους χώρους.

Διασχίζοντας το μικρό μονοπάτι ο εισερχόμενος προσπερνά το πρώτο τμήμα και προσεγγίζει τον ημιυπαίθριο χώρο διαστάσεων 3370x4,90 τ.μ. στην ανατολική πλευρά που βρίσκεται το ανοικτό σημείο υποδοχής. Το τμήμα αυτό ήταν υπερυψωμένο από τη στάθμη του μονοπατιού κατά τρία σκαλοπάτια και εκεί γινόταν η παρασκευή του φαγητού και του άρτου. Στο βόρειο τοίχο υπάρχει είσοδος που οδηγεί στο εσωτερικό του δεύτερου χώρου διαστάσεων 4,00x4,20 τ.μ., που λειτουργούσε ως αποθήκη αλεύρων και περιστασιακή διαμονή του εκάστοτε φούρναρη. Αυτό συμπεραίνεται και από την ύπαρξη καπνοδόχου κι εστίας στη βόρεια τοιχοποιία.

4.2 Μορφολογικά

Σύμφωνα με τη κάτοψη και τη γενική όψη του φούρνου προκύπτει ότι είναι στρωτή κατασκευή από ξερολιθιά, με επιμήκη ορθογώνια κάτοψη, με τα ανοίγματα στις στενές πλευρές, δείγματα αγροτικής αρχιτεκτονικής. Το χαρακτηριστικό αυτών των τμημάτων είναι το χαμηλό ύψος τους που οφειλόταν στη βοηθητική τους χρήση. Το ελεύθερο ύψος τους φτάνει τα 2,40 μ., ενώ μαζί με τη στέγη φτάνει τα 3,00 μ. Όπως προαναφέρθηκε το κτίσμα αποτελείται από δύο χώρους, το λειτουργικό με το ξυλόφουρνο και το αποθηκευτικό.

Ο πρώτος χώρος, ξεκινώντας από τα νότια, ήταν ημιυπαίθριος με ανοιχτή την ανατολική πλευρά που βλέπει στην οικία και στεγαζόταν από δίρριχτη στέγη. Η στήριξή της πιθανόν να συμπληρωνόταν με την ύπαρξη ενός ή περισσότερων στηριγμάτων στην ανοιχτή ανατολική πλευρά, των οποίων δεν σώζονται τεκμήρια. Στο δυτικό τμήμα υπήρχε κτιστό θρανίο – πεζούλι, ύψους 1,10 μ από το έδαφος, το οποίο χρησίμευε στη διαδικασία μαγειρέματος, καθώς εκεί εδράζει η κατασκευή του φούρνου. Το δάπεδό του ήταν διαμορφωμένο κι έφερε επίστρωση, ενώ ήταν υπερυψωμένο κατά τρεις βαθμίδες δύο μικρών κλιμάκων.

Ο δεύτερος χώρος βρίσκεται προς τη βόρεια πλευρά, έχει ορθογώνιο σχήμα και είναι παρόμοιου μεγέθους με το πρώτο. Στεγαζόταν και αυτός με δίρριχτη στέγη η οποία αποτελούσε επέκταση του ημιυπαίθριου χώρου. Υπολείμματα καπνοδόχου και χώρου εστίας ίδιας μορφής με αυτή της οικίας εγγράφονται στο πάχος της τοιχοποιίας στη βόρεια πλευρά, ενώ στο πλάι του, όπως και στη νότια πλευρά, υπήρχε χαμηλή είσοδος ύψους 1,60 μ. Στο βόρειο μέρος του δαπέδου διακρίνεται ξύλινο πλαίσιο που αποτελούσε παλιά υπερύψωση του πατώματος με σανίδες, έναντι του υπολοίπου, στο οποίο μάλλον υπήρχε κάποια υποτυπώδης λιθόστρωση.

Για τη μορφολογία της στέγας στο φούρνο δεν υπάρχουν πολλά στοιχεία. Από την απόληξη της τοιχοποιίας στο πάνω μέρος φαίνεται ότι η στέγη ήταν κεκλιμένη δίρριχτη, ύψους 60 εκ, ενώ για το σκελετό και την επικάλυψή της μόνο υποθέσεις μπορούν να γίνουν. Πιθανόν να ήταν στέγη με ξύλινα ζευκτά που έδραζαν πάνω στην τοιχοποιία με επικάλυψη από γκριζοπράσινες σχιστόπλακες. Ίσως να ήταν πάλι κάποια πρόχειρη κατασκευή από ευτελή υλικά (ξύλο με άχυρο) ή μεταλλική επικάλυψη τσίγκου.

Το στοιχείο, όμως, που δίνει ταυτότητα στο κτίσμα είναι ο παραδοσιακός ξυλόφουρνος στη νοτιοδυτική γωνία του. Εξωτερικά μοιάζει με θόλο που καλύπτεται από κάποιο κονίαμα, ενώ από ένα στόμιο τοποθετούνταν στο εσωτερικό φαγητό. Στη συνέχεια σφράγιζε με μια μεταλλική επιφάνεια και εσωτερικά έψηναν το φαγητό. Η τεχνική αυτή είναι αρχαία και ευρέως γνωστή στην αγροτική αρχιτεκτονική.

4.3. Κατασκευαστικά

4.3.1 Θεμέλια

Το κτίσμα «φούρνος» είναι θεμελιωμένο πάνω σε κεκλιμένο έδαφος που δεν έχει υποστεί κάποια εξομάλυνση. Μια σχετική οριζοντίωση εμφανίζεται στην ανατολική του πλευρά που

διαγράφεται με στενό μονοπάτι. Η θεμελίωση βρίσκεται σε βραχώδες και ο φυσικός βράχος είναι εμφανής στα βόρεια αυτού. Η δομή και το είδος των θεμελίων δεν είναι γνωστή.

Η κατάσταση των θεμελίων δεν μπορεί να διαπιστωθεί καθώς δεν υπάρχει η δυνατότητα παρατήρησής τους σε εμφανή τους σημεία, όπως και η αδυναμία διερευνητικών εργασιών που θα έπρεπε να γίνουν σε αυτά. Θεωρούμε ότι θα πρέπει να βρίσκονται σε καλή κατάσταση, πράγμα που συνάγεται από τη καλή κατάσταση του υπερκείμενου φέροντα οργανισμού των λιθοδομών. Δεν παρατηρούνται δηλαδή, τόσο στις εσωτερικές όσο και στις εξωτερικές παρειές ανησυχητικές ρωγμές που να προέρχονται από τη διάβρωση των θεμελίων (κάθετες ρωγμές). Σε αυτό ίσως να βοήθησε και η ημιβραχώδης σύσταση του φυσικού εδάφους, αφού δεν παρατηρείται ροή υπόγειων υδάτων στο υπέδαφος.

4.3.2. Τοιχοποιία

Η εξωτερική φέρουσα τοιχοποιία και η εγκάρσια που διαιρεί το φούρνο με την αποθήκη είναι κτισμένες με ημιπεξεργασμένη πέτρα, χωρίς κάποιο κονίαμα, τύπου ξερολιθιάς. Το πάχος των τοίχων σε όλη την έκταση της κατασκευής κυμαίνεται από 50 – 55 εκ. Η πέτρα που χρησιμοποιείται είναι ο τοπικός ασβεστόλιθος σε αποχρώσεις του λευκού και του γκρι. Στις γωνίες των πλευρών και στα ανοίγματα χρησιμοποιούνται μεγαλύτεροι λίθοι, πλατύτεροι και λαξευμένοι με ιδιαίτερη επιμέλεια. Στην τοιχοποιία δεν παρατηρούνται ξυλοδεσιές που θα εξασφάλιζαν τη καλύτερη στατικότητα, πρακτική που συνηθιζόταν στα ισόγεια κτίσματα της περιοχής. Στην απόληξη του βόρειου τοίχου σώζεται τσιμεντένιο σενάζ και πάνω του μικρή επέκταση από πλινθοδομή, προϊόν νεότερης επέμβασης. Στη βορειοανατολική γωνία της αποθήκης, εξωτερικά, υπάρχει κολόνα με κονίαμα που προστέθηκε αργότερα ως στοιχείο αντιστήριξης στη ξερολιθιά, καθώς εκείνο το σημείο ήταν επικίνδυνο για κατάρρευση.

Η κατάσταση της τοιχοποιίας του φούρνου σήμερα έχει την εικόνα ενός άστεγου και υπαίθριου χώρου, περικλειστού από τοίχο ξερολιθιάς. Στα ανώτερα σημεία του οργανισμού, στη περιοχή του γείσου, παρατηρείται αποδιοργάνωση στη δομή των λίθινων υλικών και σταδιακή κατάρρευσή τους, μειώνοντας το ύψος της κατασκευής. Στη νότια όψη, η απόσπαση των λίθων έχει πλησιάσει αρκετά το μονομερές ανώφλι της εισόδου το οποίο μοιάζει μεταβίαι να εδρεύει. Οι χαμηλότερες ζώνες της τοιχοποιίας φαίνεται να διατηρούν τη συνοχή τους, εξαιτίας της χρήσης μεγαλύτερων και επεξεργασμένων λίθων. Σημαντικό ρόλο στη διατήρηση της λιθοδομής του φούρνου έπαιξε η προσθήκη τσιμεντοκονιάματος σε κάποιες περιοχές των εσωτερικών παρειών και στα πλαίσια των ανοιγμάτων. Στη βόρεια πλευρά του λίθινου οργανισμού σώζεται στο πάνω μέρος του γείσου οπτοπλινθοδομή, με την οποία έγινε προσπάθεια αντικατάστασης του πέτρινου αετώματος πιθανότερα λόγω παλιότερης κατάρρευσης. Ο παραδοσιακός ξυλόφουρνος και το λίθινο πεζούλι το οποίο εδράζει έχουν σχεδόν χαθεί μέσα στα χόρτα και τα αναρριχώμενα φυτά λόγω της ερήμωσης και της έλλειψης συντήρησης.

- **Αποκατάσταση της τοιχοποιίας.**

Κρίνεται σκόπιμο στο κτίσμα του φούρνου να συντηρηθεί η ξερολιθιά της φέρουσας τοιχοποιίας μέχρι το σημείο όπου σώζεται η δομή της. Για τη στατική ενίσχυση της τοιχοποιίας προτείνεται η αποκατάσταση με χρήση υδραυλικού ενέματος χωρίς τη κάλυψη των αρμών μεταξύ των λίθων, πράγμα που θα γίνει με ιδιαίτερη προσοχή για να μην χαλάσει η ξερολιθιά.

4.3.3. Επιχρίσματα

Όλες οι επιφάνειες της τοιχοποιίας, εσωτερικές και εξωτερικές, ήταν ανέκαθεν ανεπίχριστες, με εμφανή τον οργανισμό της κατασκευής. Εδώ δεν πραγματοποιήθηκαν οι αντίστοιχες προσθήκες ασβεστοκονιάματος, όπως στη περίπτωση της οικίας. Φαίνεται ότι η παραμονή των ιδιοκτητών σε αυτούς τους χώρους δεν ήταν μόνιμη και έτσι δεν υπήρχε η ανάγκη καλής μόνωσης από τους εξωτερικούς παράγοντες. Παρόλα αυτά φαίνεται να επιχρίστηκαν με ασβεστοκονίαμα τα πλαίσια των εισόδων και το χτιστό θρανίο για λόγους

στατικής ενίσχυσης, καθώς η κατασκευή ήταν από ξερολιθιά και κατά καιρούς, από μικροσεισμούς κινδύνευε με κατάρρευση.

4.3.4 Στέγη – Δάπεδα

Το δάπεδο αν και χωρίζεται σε δύο τμήματα, έχει κατασκευαστεί με την ίδια τεχνοτροπία. Πρόκειται για το φυσικό έδαφος το οποίο έχει υποστεί επεξεργασία εξομάλυνσης. Από τη μεριά του μονοπατιού υπερυψώνεται και προσεγγίζεται με σκαλοπάτια. Στο αποθηκευτικό τμήμα η επίστρωση του δαπέδου ήταν περισσότερο αποσπασματική και πρόχειρη, με παρουσία φυσικού εδάφους και τοπικές στρωμένες πλάκες. Σε ένα μέρος του βόρειου τμήματός του υπήρχε μικρό έδρανο κατασκευασμένο από ξύλινους κορμούς σε σχηματισμό ορθογώνιας κορνίζας, πάνω στην οποία υπήρχε καρφωμένο σανίδωμα. Στο δάπεδο του τμήματος παρασκευής παρατηρείται επίστρωση τσιμεντοκονίας που έχει προστεθεί τα τελευταία χρόνια πάνω στο πατημένο αρχικό χώμα.

Το δάπεδο της αποθήκης βόρεια του φούρνου έχει σχεδόν χαθεί μέσα στα αγριόχορτα και το γρασίδι δυσκολεύοντας τη παρατήρηση του υλικού και τον τρόπο δομής του. Διακρίνονται μόνο κάποια λείψανα και συγκεκριμένα ένα ξύλινο πλαίσιο που ανήκε σε βάθρο με σανίδωμα. Το δάπεδο του φούρνου διατηρείται σε καλή κατάσταση από το αντίστοιχο της αποθήκης, καθώς έχει προστεθεί επίστρωση από τσιμεντοκονίαμα, η οποία εμπόδιζε την ανάπτυξη φυτικών οργανισμών από έδαφος.

Για τον τρόπο κατασκευής και τα υλικά από τα οποία αποτελούνταν η στέγη δεν υπάρχουν αρκετές πληροφορίες. Κάποια στιγμή με το πέρασμα των χρόνων κατέρρευσε και τα στοιχεία της αποσύρθηκαν και επαναχρησιμοποιήθηκαν σε άλλο κατασκευαστικό έργο. Ο τύπος και τα χαρακτηριστικά της έχουν ήδη αναλυθεί.

- **Αποκατάσταση δαπέδου**

Πρέπει αρχικά να καθαριστεί η βλάστηση από τη βλάστηση στο έδαφος του δαπέδου και να πραγματοποιηθεί κατάλληλη επεξεργασία και διαμόρφωση αυτού και του δαπέδου που φέρει επίστρωση τσιμέντου, ώστε να υπάρχει υπόστρωμα προστασίας του δαπέδου από την υγρασία που θα σχηματιστεί από το υπέδαφος.

Για την επίστρωση του εδάφους προτείνεται πλακόστρωση από λεπτές πλάκες ακανόνιστου μεγέθους και στους δύο χώρους του φούρνου που θα δένουν αρμονικά με την ανεπίχριστη λίθινη τοιχοποιία και θα τονίζουν το παραδοσιακό χαρακτήρα του κτίσματος, ενώ δεν θα διατηρηθεί η εναλλαγή των επιπέδων που προϋπήρχε.

- **Κατασκευή στέγης**

Εφόσον η παλιότερη στέγη έχει καταστραφεί και δε σώζονται στοιχεία τα οποία θα μπορούσαν να επαναχρησιμοποιηθούν, υπάρχει περιθώριο για τη χρήση νέων υλικών και τεχνοτροπιών θα μπορούσε λοιπόν η νέας στέγη να ανακατασκευαστεί από μεταλλικά στελέχη, διατηρώντας την αρχική μορφή της, στηριζόμενη πάνω στους μεταλλικούς στύλους του νέου φέροντος οργανισμού.

4.3.5 Ανοίγματα

Ο αριθμός των ανοιγμάτων του κτιρίου είναι φτωχός. Συγκεκριμένα στο χώρο παρασκευής φαγητού υπάρχει μεγάλο άνοιγμα, ενώ στο δωμάτιο αποθήκευσης των προϊόντων υπάρχουν δύο θύρες. Σε όλη τη τοιχοποιία παρατηρείται παντελή έλλειψη παραθύρων.

Τα ανοίγματα των θυρών αποτελούνται από το πλαίσιο που διαμορφωνόταν στη τοιχοποιία, τα κουφώματα, το ανώφλι και το κατώφλι. Το ανώφλι που γεφύρωνε το κενό τα τελευταία χρόνια αντικαταστάθηκε με τσιμεντένιο και το κατώφλι αποτελούσε συνέχεια του φυσικού δαπέδου. Εδώ λείπουν τα τοξωτά στοιχεία και η διαμόρφωση των παραστάδων, ενώ εφαρμόζονται περισσότερο τα καθαρά και ευθύγραμμα τμήματα. Το μεγάλο κενό του ημιυπαίθριου χώρου ίσως να γεφυρώνονταν με οριζόντια ξύλινη δοκό επί της οποίας πατούσε η στέγη.

Τα ανοίγματα πάνω στη ξερολιθική τοιχοποιία είναι τα μόνα καθαρά στοιχεία καθώς διατηρούνται σε καλή κατάσταση. Σε αυτό έχει συμβάλει η καλή κατασκευή από επεξεργασμένους λίθους και η μεταγενέστερη επίστρωση από τσιμεντοκονίαμα στις επιφάνειες και τις ακμές των πλαισίων που τις ορίζουν. Η όλη εικόνα που προβάλλεται μοιάζει με μια κορνίζα από οργανωμένες παραστάδες σε μονομερή ανώφλι για τη γεφύρωση του ανοίγματος.

- **Ανακατασκευή κουφωμάτων**

Με την αποκατάσταση της λίθινης τοιχοποιίας θα επιλυθούν και τα προβλήματα των ανοιγμάτων. Στα ανώφλια και τα κατώφλια οι τσιμεντένιες προσθήκες θα αντικατασταθούν με μεταλλικά σώματα τα οποία θα ενσωματωθούν στον παραδοσιακό χαρακτήρα του κτίσματος. Επίσης θα ακολουθήσει και αποκατάσταση των κουφωμάτων με χρήση μεταλλικών υλικών και μηχανισμούς.

4.3.6 Εστία

Πρόκειται για διαμόρφωση εστίας σύμφωνα με τα πρότυπα της τοπικής αγροτικής αρχιτεκτονικής. Η όψη της ήταν απλή και λιτή χωρίς ιδιαίτερα σχήματα, χρώματα και διακοσμητικά στοιχεία. Εγγραφόταν στο πάχος της τοιχοποιίας κατά 20 εκ. και δημιουργούσε προεξοχή 20 εκ περίπου στην εσωτερική παρειά που μειώνεται καθ' ύψος. Ένα μέτρο από το δάπεδο η καπνοδόχος παίρνει μια καμπύλη μορφή μέχρι το τελείωμα της τοιχοποιίας. Λίθινο προβαλλόμενο οριζόντιο στοιχείο παίζει το ρόλο ραφιού για τη τοποθέτηση μικροαντικειμένων. Η καπνοδόχος ήταν κατασκευασμένη από πλίνθους (κεραμικά τούβλα) νεότερης τοπολογίας που σημαίνει, ότι, ίσως ότι το μέλος αυτό αντικατέστησε παλιότερη καμινάδα από λιθοδομή. Από τα διατηρημένα τμήματά του παρατηρείται επέμβαση με χρήση μπετόν.

Αντίθετα η εστία το φούρνου έχει δικό της ξεχωριστό τρόπο κατασκευής. Η βάση, στην οποία τοποθετούνταν το φαγητό για ψήσιμο είναι λίθινη, μέρος του κτιστού θρανίου. Αυτό καλύπτεται με θολωτή κατασκευή από πυρότουβλα, κτισμένα σύμφωνα με το εκφορικό σύστημα. Η κυκλική επιφάνεια του θόλου καλύπτεται με στρώμα κονιάματος που παίρνει τη μορφή ψημένου πηλού.

- **Αποκατάσταση φούρνου**

Η νέα χρήση που θα δοθεί στο φούρνου με την αποκατάστασή του είναι η λειτουργία του ως περίπτερο πώλησης των παραδοσιακών προϊόντων, που θα παρασκευάζει και θα προμηθεύει ο συνεταιρισμός γυναικών. Η διάθρωση και η διαρρύθμιση του χώρου παραμένει κοινή, ενώ πιθανόν, κατά την αποκατάσταση του κτιρίου να γίνει εφαρμογή και χρήση νέων υλικών.

- **Αυτόνομο κέλυφος**

Για τη περίκλειση του ανοιχτού, λόγω καταρρεύσεων, κτίσματος του φούρνου και ιδιαίτερα για το τμήμα του αποθηκευτικού χώρου προτείνεται η κατασκευή αυτόνομου κελύφους, ενσωματωμένου στο ήδη υπάρχον κτίσμα. Το νέο αυτό κατασκεύασμα θα έχει μεταλλικό σκελετό, με στύλους διατομής διπλού T και διαστάσεων 20x20 εκ., ενώ το περίβλημά του θα είναι γυάλινο και θα φτάνει ως τη στέγη για τη καλύτερη μόνωση του χώρου. Μεταλλική στήλη και δοκός θα υποβαστάζουν και τη στέγη του ημιυπαίθριου χώρου ο οποίος και θα παραμείνει ανοιχτός από την ανατολική πλευρά. Παράθυρα στον αποθηκευτικό χώρο δε θα ανοιχτούν, καθώς το εσωτερικό του θα φωτίζεται από τις γυάλινες επιφάνειες οι οποίες δε θα καλύπτονται σε όλο το ύψος τους από την υπάρχουσα λιθοδομή. Αυτό θα επιτευχθεί με την αύξηση του ύψους των νέων γυάλινων τοίχων και τη διατήρηση των αναδιοργανωμένων λίθινων επιφανειών στο ύψος που βρίσκονται. Για την απορροή των όμβριων υδάτων στην εξωτερική παρειά θα βοηθήσει η κλίση της στέγης και η κάλυψη των κενών μεταξύ του νέου και του παλιού οργανισμού με επιφάνειες στο ύψος της λιθοδομής.

B4.ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΣΠΙΤΟΥ

1. ΘΕΣΗ – ΠΡΟΣΒΑΣΗ – ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΧΩΡΟΣ

Το κτίσμα που στεγαζόταν το παράσπιτο θεωρείται ως ένα κτίσμα με ιδιωτική αυλή στη νότια πλευρά του. Βρίσκεται κτισμένο στο περιβάλλοντα χώρο του αρχοντικού Λογοθέτη, στα βορειοδυτικά αυτού, μεταξύ του αλωνιού, του αποχωρητηρίου και της οικίας. Στενό μονοπάτι, παρακλάδι της διαδρομής μέσα στο οικόπεδο, διατρέχει περιμετρικά τη νότια και ανατολική πλευρά της αυλής και καταλήγει σε αδιέξοδο, μπροστά από την είσοδο του παράσπιτου. Η αυλή προηγείται του κτίσματος καθότι βρίσκεται πλησιέστερα της οικίας, ενώ περιβάλλεται από χαμηλό τοίχο(αυλότοιχο) που τη καθορίζει μέσα στον υπαίθριο χώρο. Η έδρασή τους γίνεται σε κεκλιμένο έδαφος, σε επαφή με το κυκλικό αλώνι(που βρίσκεται δυτικότερα) και σε χαμηλότερη υψομετρική στάθμη από αυτό. Μεταξύ της υπαίθριας αυλής και του κτίσματος υπάρχει υψομετρική διαφορά σύμφωνα με το ανάγλυφο του εδάφους.

Η προσέγγιση στην ανατολική πλευρά του παράσπιτου, όπου βρίσκεται και η κύρια είσοδος προς το εσωτερικό του, γίνεται μέσω του προαναφερόμενου μονοπατιού το οποίο ορίζεται από τη περίβολο της αυλής και από περίβολο στη βόρεια πλευρά της οικίας.

2. ΙΣΤΟΡΙΚΑ

Το έτος κατασκευής του κτίσματος μας είναι άγνωστο, καθώς δεν έχει διασωθεί κάποιο έγγραφο ή κάποια κτητορική επιγραφή στη τοιχοποιία. Ο τρόπος δόμησης του φέροντα οργανισμού και το σχήμα της κάτοψής του μαρτυρούν τη παλαιότητα της κατασκευής. Κατά πάσα πιθανότητα ανεγέρθηκε όταν το αλώνι άρχισε να χρησιμοποιείται και ως δημόσιος χώρος – μικρή πλατεία – για τη συνάθροιση και την οργάνωση κοινωνικών εκδηλώσεων.

Το κτίσμα χρησιμοποιούνταν ανέκαθεν για την εγκατάσταση παράσπιτου καθώς για το λόγο αυτό δημιουργήθηκε. Αυτό σταδιακά εγκαταλείφθηκε αλλάζοντας ιδιοκτήτες μεταξύ συγγενών, έχοντας την ίδια τύχη των υπόλοιπων κτισμάτων.

3. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗΣ

Η διαδικασία που ακολουθήθηκε για την αποτύπωση του παράσπιτου ήταν ευκολότερη απ' ότι στην οικία, καθώς το συγκρότημα αυτό αποτελείται από την αυλή κι ένα κτίσμα απλής ορθογώνιας κάτοψης, ενός δωματίου. Αρχικά έγινε χωροστάθμιση στο ίδιο ύψος με την οικία, με τη βοήθεια λείζερ – αλφαδιού. Επειδή το ύψος της τοιχοποιίας που σώζεται είναι μικρότερο της χωροστάθμισης στην οικία, χρειάστηκε τοποθέτηση ψηλότερων ξύλινων στοιχείων στις γωνίες των ερειπίων, ώστε να μαρκαριστεί η χωροστάθμιση της οικίας. Στη συνέχεια έπρεπε να συναρτηθεί η θέση του κτίσματος με τη βοήθεια της βόρειας πλευράς της οικίας. Από τη βορειοδυτική και τη βορειοανατολική ακμή μετρήθηκαν αποστάσεις καθοριστικών σημείων του παράσπιτου και της αυλής του με τη βοήθεια των σημείων δύο τετμημένων κύκλων, με κέντρα τους τις δύο παραπάνω ακμές. Με σταθερές τις γωνίες του κτηρίου και της αυλής υπολογίστηκε με τη μετροταινία το πάχος της τοιχοποιίας και του περιβόλου, ενώ με διαγώνιες μετρήσεις επαληθεύθηκαν τα αποτελέσματα. Με τη βοήθεια των σταθερών χωροσταθμίσεων υπολογίστηκαν και οι τομές.

Η έκβαση των μετρήσεων στους συγκεκριμένους χώρους δεν είχε βαθμό επικινδυνότητας, καθώς η αυλή ήταν υπαίθριος χώρος και ο σωζόμενος φέρον οργανισμός του παράσπιτου δεν ξεπερνούσε σε ύψος το ένα μέτρο. Οι δυσκολίες περιορίζονταν στην κατωφέρεια του εδάφους στη βόρεια πλευρά της οικίας και στη συστάδα δέντρων που δυσκόλευε τη διέλευση της μετροταινίας από το ένα σημείο σε ένα άλλο.

4. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

4.1. Κτιριολογικά

Το συγκρότημα του παράσπιτου αποτελείται από μια ορισμένη υπαίθρια αυλή κι ένα στρωτό κλειστό χώρο διαστάσεων 3,70x9,00 τμ., χωρίς σημάδια ανάπτυξης δεύτερου ορόφου. Η

εσωτερική διάθρωση του χώρου δεν είναι γνωστή. Στη δυτική όψη υπήρχε άνοιγμα το οποίο επικοινωνούσε απευθείας με το χώρο του μεγάλου αλωνιού. Νότια του κτίσματος και σε επαφή με αυτό βρισκόταν η αυλή που προσεγγιζόταν από διαμορφωμένο άνοιγμα στο ανατολικό τμήμα του περιβόλου της, δίπλα στην είσοδο του παράσπιτου.

4.2 Μορφολογικά

Σύμφωνα με τη κάλυψη και τα υπολείμματα της τοιχοποιίας του παράσπιτου προκύπτει με στρωτή διάταξη επιμήκης ορθογώνια λιθοδομή, δείγμα αγροτικής αρχιτεκτονικής. Το συνολικό και ελεύθερο ύψος του δεν μας είναι γνωστό ούτε μπορεί να υπολογιστεί με ακρίβεια. Σίγουρα πάντως δεν θα ξεπερνούσε το ύψος των 2,50 μ. Όπως προαναφέρθηκε το παραπάνω συγκρότημα αποτελείται από δύο επιμέρους χώρους, το κλειστό κύριο κτίσμα και την υπαίθρια αυλή.

Το κτίσμα ήταν ενιαίο δωμάτιο, χωρίς εγκάρσιο ή κάποιο λεπτότερο διαχωριστικό τοίχο από τσατμά, με είσοδο από το νότο και κατέληγε στο μονοπάτι. Άλλο ένα άνοιγμα, μάλλον παράθυρο, υπάρχει στη δυτική πλευρά σε επαφή με το κυκλικό αλώνι. Η μορφή της στέγης δεν είναι γνωστή, καθώς δεν σώζονται μέλη της. Το πιθανότερο είναι να αποτελούνταν από ξύλινα ζευκτά, με δίρριχτη διαμόρφωση και επικάλυψη από σχιστόπλακες. Το δάπεδό του προέκυπε από διαμόρφωση του κεκλιμένου εδάφους και βρισκόταν σε χαμηλότερη υψομετρική στάθμη από την αυλή.

Η αυλή αποτελεί το δεύτερο τμήμα του συγκροτήματος και πρόκειται για τεμάχιο γης περιβαλλόμενο από χαμηλό τοίχιο, μη καθαρού σχήματος κάτοψης, διαστάσεων 7,00x4,50 μ. περίπου. Στο χώρο αυτό υπήρχαν κινητά τραπέζια, καθίσματα, καθώς ο περίβολός του χρησίμευε και ως πεζούλι για την ανάπαυση των πελατών του παράσπιτου κατά τους θερινούς μήνες κυρίως. Τα δάπεδό του δεν πρέπει να έφερε κανενός είδους επίστρωση. Η είσοδος στην αυλή, όπως έχει σημειωθεί, γινόταν από άνοιγμα του περιβόλου στην ανατολική πλευρά από όπου περνούσε και το μονοπάτι.

4.3. Κατασκευαστικά

4.3.1. Θεμέλια

Το κτίσμα παράσπιτο ήταν θεμελιωμένο πάνω σε κεκλιμένο έδαφος που δεν έχει υποστεί κάποια ειδική εξομάλυνση. Μια σχετική οριζοντίωση εμφανίζεται στο εσωτερικό του δάπεδο, όπως γίνεται σε όλες τις κατασκευές. Η θεμελίωση εδραιώνεται μέσα σε ημιβραχώδες έδαφος.

Η δομή και το είδος θεμελίωσης δεν μας είναι γνωστά. Θεωρούμε ότι θα πρέπει να βρίσκονται σε καλή κατάσταση, πράγμα που συνάγεται από τη καλή κατάσταση του υπερκείμενου φέροντα οργανισμού των λιθοδομών. Δεν παρατηρούνται δηλαδή, τόσο στις εσωτερικές όσο και στις εξωτερικές παρειές ανησυχητικές ρωγμές που να προέρχονται από τη διάβρωση των θεμελίων (κάθετες ρωγμές). Λόγω της ημιβραχώδους σύστασης του εδάφους και της παλαιότητας της κατασκευής, πιθανόν κι εδώ τη θεμελίωση να αποτελεί η προέκταση της φέρουσας τοιχοποιίας μέσα στο χώμα. Επίσης δεν φαίνεται να έχει γίνει μέριμνα για τη προστασία της θεμελίωσης από την υγρασία, εκτός και την υποθεμελίωση αποτελούν κάποιοι αργοί λίθοι.

Η θεμελίωση του περιβόλου της αυλής δεν πρέπει να είναι τίποτε άλλο από μια ελαφριά επέκταση της λιθοδομής κάτω από στάθμη του εδάφους, ενώ το δάπεδό της δεν υφίσταται καν επεξεργασία εξομάλυνσης.

4.3.2. Τοιχοποιία

Η εξωτερική φέρουσα της τοιχοποιίας του παράσπιτου είναι κτισμένη από ημιεπεξεργασμένη πέτρα. Το πάχος της λιθοδομής, σε όλη την επέκταση της κατασκευής, κυμαίνεται από 50 – 55 εκ., ενώ το συνολικό της ύψος δεν είναι γνωστό. Εξάιρεση αποτελεί ο νότιος τοίχος που το πάχος του είναι 60 – 65 εκ. Το σωζόμενο τμήμα της πλευράς αυτής δείχνει πως τα χαμηλότερα τμήματα της τοιχοποιίας είχαν μεγαλύτερο πάχος και όσο αναπτυσσόταν

προς τα επάνω τόσο μειωνόταν από το 65 στα 50 εκ. Το συγκεκριμένο κτίσμα παρουσιάζει τη χειρότερη κατάσταση, με εκτεταμένη παθολογία σε όλα τα αρχιτεκτονικά και κατασκευαστικά στοιχεία που το συνθέτουν και το συμπληρώνουν. Από τη ξερολιθική τοιχοποιία μόνο ένα μικρό μέρος σώζεται χαμηλά, λίγο πάνω από τη στάθμη του εδάφους. Οι λόγοι που προξένησαν τη σταδιακή ή ξαφνική κατάρρευση της λιθοδομής πιθανόν να ήταν κυρίως η ερήμωση και η εγκατάλειψη. Η πέτρα που έχει χρησιμοποιηθεί είναι ο τοπικός ασβεστόλιθος σε αποχρώσεις του λευκού και του γκρι, μερικώς επεξεργασμένη. Κι εδώ, ίσως, να μην υπήρχαν ξυλοδεσιές. Πράγματι στα ισόγεια κτίσματα της περιοχής απουσιάζουν τα ξύλινα διαζώματα. Η δυτική τοιχοποιία ενσωματώνεται στην πέτρινη περίμετρο του κυκλικού αλωνιού. Βόρεια αυτής υπάρχει απότομη υψομετρική διαφορά και το τμήμα του οργανισμού αποτελεί μέρος των λίθινων περίβολων και τοίχων αντιστήριξης, που καθορίζουν τις ιδιοκτησιακές διαιρέσεις.

Το τοιχίο που περιβάλλει την αυλή είναι λιθοδομή με κονίαμα πάχους 50 – 55 εκ., χαραγμένο πάνω στο ανάγλυφο του εδάφους. Το ύψος του δεν είναι σταθερό, ενώ η επιφάνειά του έχει διαμορφωθεί σαν κάθισμα με τη χρήση πλατύτερων και λεπτότερων πλακών.

- **Αποκατάσταση της τοιχοποιίας.**

Επειδή από τη τοιχοποιία σώζεται ένα μικρό ύψος της ολικής επιφάνειας και της θεμελίωσης, θα χρειαστεί να ανακατασκευαστεί εξ αρχής, ακολουθώντας τους άξονες της παλιάς κατασκευής. Κρίνεται σκόπιμο, στο κτίσμα του παράσπιτου να συντηρηθεί η χαρακτηριστική ξερολιθιά της φέρουσας τοιχοποιίας μέχρι το σημείο που σώζεται, ως γλυπτό στο χώρο. Ο υπόλοιπος απουσιάζων οργανισμός θα συμπληρωθεί με μεταλλικό σκελετό που θα κλείνει με τζάμια. Το νέο σώμα θα προβάλλει μέσα από το παλιό χωρίς να το καλύπτει και να το ακυρώνει, συνυπάρχοντας αρμονικά. Δεν θα ανακατασκευαστούν τα παλιά κουφώματα, αλλά θα σχηματιστούν νέα μεταλλικά συρόμενα υαλοστάσια. Τα ανοίγματα θα ασφαλίζουν το νέο αναψυκτήριο για τη προστασία των εγκαταστάσεων (ψυγείο, μηχανή καφέ, νιπτήρες).

4.3.3 Στέγη – Δάπεδο

Το δάπεδο δεν είναι άλλο από το φυσικό έδαφος το οποίο έχει υποστεί επεξεργασία εξομάλυνσης. Η προχωρημένη καταστροφή του κτιρίου δεν επιτρέπει και την αναγνώριση του είδους επίστρωσης που υπήρχε στο δάπεδο. Πιθανότερο είναι να έφερε κάποια υποτυπώδη πλακόστρωση πάνω από το πατημένο χώμα του εδάφους. Η αυλή δεν πρέπει να ήταν διαμορφωμένη αλλά να διατηρούσε τη φυσική κλίση του εδάφους. Οι διάφοροι φυτικοί οργανισμοί έχουν διαπεράσει από το χώμα του φυσικού εδάφους στην επίστρωση μέσω των αρμών αποδιοργανώνοντας τη σύσταση των υλικών και καλύπτοντάς το σταδιακά.

Για τον τρόπο κατασκευής και τα υλικά που αποτελούσαν τη στέγη δεν υπάρχουν αρκετές πληροφορίες, εφόσον ο οργανισμός έχει εξαλείφει πλήρως. Από το μέγεθος και τη λειτουργία του χώρου συνάγεται ότι μάλλον ήταν ξυλότυπη, τύπου ζευκτών και καλυπτόταν με σχιστόπλακες, όπως ίσχυε στην τοπική παραδοσιακή αρχιτεκτονική.

Η φθορά της στέγης προηγείται του κτίσματος, χωρίς να σώζονται λείψανα υλικών κατασκευής της. Τα πιθανότερα σενάρια καταστροφής της είναι η κακοτεχνία, η γήρανση και η αύξηση του βάρους της λόγω των βρόχινων υδάτων.

- **Αποκατάσταση δαπέδου**

Πρέπει αρχικά να καθαριστεί η βλάστηση στο έδαφος του δαπέδου, η οποία και το έχει εξαλείψει και να πραγματοποιηθεί κατάλληλη επεξεργασία και διαμόρφωση αυτού, ώστε να υπάρξει υπόστρωμα προστασίας του δαπέδου που θα σχηματιστεί από την υγρασία του υπεδάφους. Για την επίστρωση του δαπέδου προτείνεται πλακόστρωση από ακανόνιστες λεπτές πλάκες που θα δένουν αρμονικά σωζόμενη ανεπίχριστη λίθινη τοιχοποιία. Για το αρμολόγημα μεταξύ των πλακών θα χρησιμοποιηθεί κονίαμα από όσο το δυνατόν πιο παραδοσιακά υλικά (ασβέστης, χώμα, αδρανή κ.λ.π.). Η πλακόστρωση θα τονίσει τη παραδοσιακή εικόνα του

κτίσματος και θα ισοσταθμίσει με την μεταλλική κατασκευή. Η προσέγγιση της στάθμης του δαπέδου αυτού θα επιτευχθεί με τη διαμόρφωση κατάλληλης κλίσης στο μονοπάτι.

- **Κατασκευή στέγης**

Η στέγη θα κατασκευαστεί εκ νέου από μέταλλο, παρόμοια με το νέο κέλυφος στο οποίο θα στηρίζεται. Η μορφή της θα είναι τρίκλιτη χωρίς το ύψος της να ξεπερνά το χαρακτηριστικό δυτικό τοίχο του παράσπιτου που βλέπει στο αλώνι.

4.3.4 Ανοίγματα

Από τη διάταξη του σωζόμενου φέροντα οργανισμού προκύπτουν τουλάχιστον δύο ανοίγματα στη νότια και δυτική όψη, ενώ αγνοείται η ύπαρξη άλλων ανοιγμάτων στις υπόλοιπες όψεις.

Το πρώτο είναι το άνοιγμα της εισόδου που οδηγούσε στο εσωτερικό του παράσπιτου και διαμορφωνόταν στη νότια όψη, μεταξύ του αποχωρητηρίου και του περίβολου της ανοιχτής αυλής. Στο άνοιγμα αυτό σήμερα δεν σώζεται κανένα από τα στοιχεία που το χαρακτηρίζουν. Τα κουφώματα και τα φύλλα έχουν αποκολληθεί και απομακρυνθεί. Το ανώφλι και το κατώφλι πρέπει να αποτελούνταν από κάποια πρόχειρη λίθινη πλάκα.

Το δεύτερο άνοιγμα βρίσκεται στη στενή δυτική όψη και πρόκειται για παράθυρο που βλέπει στο αλώνι. Βρίσκεται ακριβώς στο αέτωμα της δίρριχτης στέγης, ενώ σώζεται μόνο το πλαίσιό του, το πρόσφατα τσιμεντοποιημένο πρέκι του κι ένα υποτυπώδες ξύλινο διαγώνιο στοιχείο που λόγω του χαμηλού ύψους του, 90 εκ., διευκόλυνε το σερβίρισμα κατευθείαν στο αλώνι. Αν και διατηρημένο σε καλή κατάσταση, κουφώματα δεν σώζονται. Το ανώφλι είναι τσιμεντένιο και φαίνεται να έχει αντικαταστήσει το παλιό λίθινο, ενώ το κατώφλι έχει διατηρήσει το λίθινο χαρακτήρα του.

B5. ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΧΩΡΗΤΗΡΙΟΥ

1.ΘΕΣΗ – ΠΡΟΣΒΑΣΗ – ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΧΩΡΟΣ

Η εγκατάσταση του αποχωρητηρίου (τουαλέτα / W.C.) βρίσκεται στο περιβάλλοντα χώρο του αρχοντικού Λογοθέτη, στα βόρεια αυτού, σε επαφή με τη νότια πλευρά του παράσπιτου. Το έδαφος, παρόλη τη κλίση του, στο σημείο που εδρεύει το αποχωρητήριο παρατηρείται οριζοντίωση, λόγω της γενικής διαμόρφωσης που έχει υποστεί ο χώρος. Στην ανατολική πλευρά του, μετά το στηθαίο που ξεκινά από τη βορειοδυτική πλευρά της οικίας, αρχίζει ξανά η απότομη κατωφέρεια του εδάφους. Λόγω της χρήσης του δε βρίσκεται σε περίοπτο σημείο ούτε σε κάποια απομονωμένη πλευρά αλλά συνιστά μέρος του συνόλου. Η προσέγγιση στη νότια πλευρά του αποχωρητηρίου γίνεται μέσω του μονοπατιού στην είσοδο του παράσπιτου.

2. ΙΣΤΟΡΙΚΑ

Είναι αρκετά παλιά κατασκευή και πρέπει να προϋπήρχε του παράσπιτου και του φούρνου. Ο τρόπος δόμησής του είναι παρόμοιος με αυτόν των παραπάνω χώρων (ξερολιθιά, „μικρές διαστάσεις κ.τ.λ.). Για έναν τέτοιο χώρο δεν υπάρχουν σίγουρα γραπτά στοιχεία για το έτος κατασκευής. Αρχικά ήταν στην ιδιωτική χρήση των κατοίκων της οικίας. Αργότερα, με την ανοικοδόμηση νέων λειτουργικών χώρων και τη νέα διαμόρφωση των τίτλων ιδιοκτησίας, το αποχωρητήριο άρχισε να αποκτά περισσότερο κοινή χρήση. Κατασκευαστικά δεν έχει υποστεί αλλαγές, πλην της χρήση τσιμεντοκονιάματος σε κάποια σημεία για τη στατική του αντοχή.

3. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ – ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗΣ

Η διαδικασία που ακολουθήθηκε για την αποτύπωση του αποχωρητηρίου ήταν ευκολότερη καθώς πρόκειται για ένα απλό ορθογώνιο κτίσμα μικρών διαστάσεων. Αρχικά έγινε χωροστάθμιση στο ίδιο ύψος με την οικία με λείζερ – αλφάδι. Στη συνέχεια έπρεπε να συναρτηθεί η θέση του κτίσματος με τη βοήθεια της βόρειας πλευράς της οικίας. Από τη βορειοδυτική και τη βορειοανατολική ακμή μετρήθηκαν αποστάσεις καθοριστικών σημείων του παράσπιτου και της αυλής του, με τη βοήθεια των σημείων δύο τετμημένων κύκλων με κέντρα τους τις δύο παραπάνω ακμές. Με τη βοήθεια των σταθερών χωροσταθμίσεων υπολογίστηκαν και οι τομές με τη στάθμη του εδάφους και το ύψος που σώζεται σήμερα η τοιχοποιία. Είναι ακριβώς η ίδια διαδικασία μέτρησης που ακολουθήθηκε στο παράσπιτο εφόσον και το αποχωρητήριο βρίσκεται στη βόρεια πλευρά.

Η έκβαση των μετρήσεων για το συγκεκριμένο χώρο δεν είχε κανένα βαθμό επικινδυνότητας ούτε ιδιαίτερες δυσκολίες, εκτός από την ύπαρξη δέντρων, κάποια από τα οποία χρειάστηκε να κοπούν.

4. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

4.1. Κτιριολογικά – Μορφολογικά

Διασχίζοντας το μονοπάτι ο εισερχόμενος προσπερνά την αυλή του παράσπιτου και φτάνει στην είσοδο του αποχωρητηρίου, κτίσμα εσωτερικών διαστάσεων 1,50x1,50 μ. περίπου, με θύρα στη νότια πλευρά.

Το αποχωρητήριο είναι κτίσμα παλιάς κατασκευής χωρίς αποχετευτικό σύστημα και υδραυλικές εγκαταστάσεις, πλην ενός περικλεισμένου λάκκου για τα λήμματα. Σύμφωνα με τη κάτοψη και τα υπολείμματα της τοιχοποιίας του προκύπτει ότι ήταν στρωτή κατασκευή από λιθοδομή χωρίς κονίαμα και ξύλινα διαζώματα. Το ελεύθερο ύψος του έφτανε τα 2,70 μ. Επίχρισμα στη τοιχοποιία δεν υπήρχε ούτε εσωτερικά ούτε εξωτερικά, εκτός από τη προσθήκη τσιμεντοκονίας στη περιοχή του ανοίγματος και στη πάνω απόληξη του οργανισμού, μορφής υποτυπώδους διαζώματος.

Το κτίσμα είναι ένα ενιαίο δωμάτιο με είσοδο στο νότο που βρισκόταν πλησίον του μονοπατιού. Το άνοιγμά της ήταν απλό με οριζόντιο κατώφλι και ξύλινο κούφωμα για το θυρόφυλλο. Δείγματα για άλλα ανοίγματα στη κατασκευή δεν υπάρχουν. Για το φωτισμό και τον εξαερισμό του χώρου, ίσως το θυρόφυλλο να μην κάλυπτε ολόκληρο το άνοιγμα, αλλά να άφηνε μια μικρή σχισμή στην περιοχή του ανωφλιού.

Η μορφή της στέγης δεν είναι γνωστή καθώς δεν σώζονται μέλη της. Το πιθανότερο είναι να είχε επίπεδη στέγαση από ξύλινο υλικό καλυμμένο με σχιστόπλακες.

Τα δάπεδό του προέκυπτε από διαμόρφωση του κεκλιμένου εδάφους και βρισκόταν στην ίδια σχεδόν υψομετρική διαφορά με αυτή του παράσπιτου.

4.2. Κατασκευαστικά

4.2.1. Θεμέλια

Το κτίσμα «αποχωρητήριο» είναι θεμελιωμένο πάνω σε οριζοντιωμένο έδαφος το οποίο έχει υποστεί ειδική εξομάλυνση. Η θεμελίωση εδραιώνεται σε ημιβραχώδες έδαφος. Η δομή και το είδος των θεμελίων δεν μας είναι γνωστά, καθώς δεν υπάρχει άμεση οπτική επαφή. Θεωρούμε ότι θα πρέπει να βρίσκονται σε καλή κατάσταση, πράγμα που συνάγεται από τη καλή κατάσταση του υπερκείμενου φέροντα οργανισμού των λιθοδομών. Δεν παρατηρούνται δηλαδή, τόσο στις εσωτερικές όσο και στις εξωτερικές παρειές ανησυχητικές ρωγμές που να προέρχονται από τη διάβρωση των θεμελίων(κάθετες ρωγμές). Σε αυτό ίσως να βοήθησε και η ημιβραχώδης σύσταση του φυσικού εδάφους, αφού δεν παρατηρείται ροή υπόγειων υδάτων στο υπέδαφος. Το κτίσμα είναι αρκετά επιμελημένη κατασκευή, ισάξια με τα υπόλοιπα κτίρια και η θεμελίωσή του θα πρέπει να είναι παρόμοιου τύπου με τις υπόλοιπες.

4.2.2. Τοιχοποιία

Η εξωτερική φέρουσα τοιχοποιία του αποχωρητηρίου είναι κτισμένη με ημιεπεξεργασμένη πέτρα που αρχικά πρέπει να ήταν ξερολιθιά. Σε μεταγενέστερη φάση πρέπει να προστέθηκε στις εξωτερικές παρειές μόνο στο ύψος του γείσου κάποιο είδος κονιάματος, μάλλον τσιμέντο ή κάποιο παραδοσιακό με βασικό υλικό τον ασβέστη (ασβεστοκονίαμα που περιέχει τριμμένο κεραμίδι ή κάποιο άλλο αδρανές υλικό). Το σίγουρο είναι ότι τα χαμηλά σημεία, το άνοιγμα και η απόληξη της τοιχοποιίας είχαν επιχριστεί με τσιμέντο. Το πάχος των λιθοδομών σε όλη την έκταση της κατασκευής κυμαίνεται από 40 – 45 εκ. ενώ το συνολικό της ύψος έφτανε περίπου τα 2,70 μ. Η πέτρα που χρησιμοποιείται είναι ο τοπικός ασβεστόλιθος σε αποχρώσεις λευκού και γκρι επεξεργασμένη μερικώς. Μεταξύ των παραπάνω περιοχών (των γωνιών και του πλαισίου της εισόδου) η δόμηση παρουσιάζει ανομοιομορφίες, δηλαδή λοξές τοποθετήσεις λίθων στην οριζόντια δόμηση, ανομοιόμορφους αρμούς κ.τ.λ. Ευλοδεσιές δεν έχουν χρησιμοποιηθεί. Πολλές φορές ο φέρων οργανισμός των χώρων αυτών κατασκευαζόταν από ευτελή υλικά, όπως το ξύλο ή οι καλαματές, ενώ έμεναν και άστεγοι. Στη νότια όψη καταλήγει επίσης το λίθινο στηθαίο που ξεκινά από τη βορειοδυτική γωνία της οικίας και στο ύψος της πόρτας του αποχωρητηρίου διαμορφώνεται υποδοχή σχήματος Γ.

- **Αποκατάσταση της τοιχοποιίας**

Κρίνεται σκόπιμο στο κτίσμα του πρώην πλέον αποχωρητηρίου, να συντηρηθεί η χαρακτηριστική ξερολιθιά της φέρουσας τοιχοποιίας μέχρι το σημείο της επίσκεψής της (στο γείσο). Δεν θα επιδιωχθεί το κλείσιμο του χώρου με τη κατασκευή κουφωμάτων, αλλά θα διατηρηθεί ως γλυπτό στο περιβάλλον, κρατώντας ημιυπαίθριο χαρακτήρα. Για τη στατική ενίσχυση της τοιχοποιίας προτείνεται κι εδώ(όπως στο φούρνο και το παράσπιτο) η αποκατάσταση με χρήση υδραυλικού ενέματος χωρίς τη κάλυψη των αρμών μεταξύ των λίθων. Η διαδικασία θα πραγματοποιηθεί με προσοχή, χωρία να αποβληθεί το ένεμα που θα κατέστρεφε

την όψη της ξερολιθιάς. Οι λίθινοι οργανισμοί δεν θα φέρουν επίχρισμα, καθώς κι εδώ ποτέ δεν υπήρξε. Το τσιμεντοκονίαμα με το οποίο έχει επιχριστεί ένα μέρος της λιθοδομής θα αφαιρεθεί, ώστε να υπάρξει ομοιομορφία. Μεταλλικός σκελετός από στύλους και δοκούς θα περιβάλλει το παλιό κτίσμα από τις εσωτερικές και εξωτερικές γωνίες που θα στηρίζουν και τη νέα, εξίσου μεταλλική στέγη.

4.2.3 Στέγη – Δάπεδο

Το δάπεδο ενώ δεν είναι άλλο από το φυσικό έδαφος που έχει υποστεί επεξεργασία εξομάλυνσης και ήταν ελαφρώς χαμηλότερο από τη στάθμη εξωτερικού χώρου. Λόγω της επιχωμάτωσης και της πυκνής βλάστησης στο δάπεδο του χώρου δεν διακρίνεται ο οργανισμός. Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη τεχντροπία που ακολουθείται σε τέτοιους χώρους στο δάπεδο προφανώς υπήρχε βαθύ σκάμμα που συγκεντρώνονταν τα λύματα και το οποίο καλυπτόταν με ξύλινη επίστρωση από σανίδες, αφήνονταν ένα μικρό άνοιγμα στη μέση το οποίο καλυπτόταν περιστασιακά. Επίσης το σκάμμα (βόθρος) αυτό με το πέρασμα του χρόνου έχει μπαζωθεί πλήρως από τις αλλεπάλληλες στρώσεις χώματος.

Για τον τρόπο κατασκευής και τα υλικά που αποτελούσαν τη στέγη δεν υπάρχουν αρκετές πληροφορίες καθώς ο οργανισμός αυτός έχει εξαλείφει. Από το μέγεθος του χώρου συμπεραίνεται ότι ήταν επίπεδη και μάλλον καλυπτόταν από σχιστόπλακες. Σε μερικές περιπτώσεις δεν είχαν επιστέγαση αλλά παρέμεναν ημιυπαίθριοι και εκτεθειμένοι στις καιρικές συνθήκες. Η φθορά της στέγης προηγείται του κτίσματος, χωρίς να σώζονται λείψανα υλικών κατασκευής της. Τα πιθανότερα σενάρια καταστροφής της είναι η κακοτεχνία, η γήρανση και η αύξηση του βάρους της λόγω των βρόχινων υδάτων.

- **Αποκατάσταση δαπέδου**

Πρέπει αρχικά να καθαριστεί η βλάστηση στο έδαφος του δαπέδου η οποία και το έχει εξαλείψει και να πραγματοποιηθεί κατάλληλη επεξεργασία και διαμόρφωση αυτού ώστε να υπάρξει υπόστρωμα προστασίας του δαπέδου. Για την επίστρωση του δαπέδου προτείνεται τσιμεντοκονίαμα, με καλή επίστρωση, αποτυπώνοντας ακόμη πάνω σε αυτή τη μορφή του καλουπώματος. Το νέο δάπεδο θα επεκτείνεται και εξωτερικά του αποχωρητηρίου, παίρνοντας τη μορφή βόθρου στο οποίο θα πακτώνεται ο μεταλλικός σκελετός.

- **Κατασκευή στέγης**

Η στέγη θα κατασκευαστεί εκ νέου ακολουθώντας μια νέα μορφή χωρίς να ληφθεί υπόψη η παλιά κατασκευή. Μεταξύ της τοιχοποιίας και της μικρής στέγης θα παρεμβληθεί και κάποιο οριζόντιο επίπεδο. Συγκεκριμένα θα προστεθεί μεταλλική επίπεδη επιστέγαση ορθογωνίου σχήματος, που θα προεξέχει ελαφρά από τη κατασκευή και θα στηρίζεται στο μεταλλικό σκελετό της παλιάς τοιχοποιίας. Το νέο υλικό της αποκατάστασης θα δένει με τη παρόμοια του παράσπιτου.

4.2.4. Ανοίγματα

Η φέρουσα τοιχοποιία του αποχωρητηρίου περιελάμβανε ένα τουλάχιστον διακριτό άνοιγμα. Πρόκειται για τη θύρα εισόδου, της οποίας το πλαίσιο σώζεται έως το ύψος του υπέρυθρου στο νότιο τμήμα της, της οποίας το κατώφλι έχει αποκολληθεί κι έχει αποχωρίσει από το σημείο πάκτωσης με τη λιθοδομή. Σε αυτό σώζεται κατεστραμμένο τμήμα των κουφωμάτων χωρίς το θυρόφυλλο. Κάποια από τα μέλη συμπαρασύρθηκαν με τη πτώση λίθων της φέρουσας τοιχοποιίας και της στέγης. Θέσει πλαισίων δεν διακρίνονται στα ψηλότερα σημεία των όψεων. Τα κουφώματα και τα φύλλα έχουν αποκολληθεί και απομακρυνθεί, το ανώφλι έχει καταρριφθεί και το κατώφλι αποτελούσε κάποια λίθινη πλάκα.

B6. ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΛΩΝΙΟΥ

1.ΘΕΣΗ – ΠΡΟΣΒΑΣΗ – ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΧΩΡΟΣ

Το μεγάλο κυκλικό αλώνι εδράζει πάνω στην επεξεργασμένη επίπεδη επιφάνεια στο γενικά κεκλιμένο έδαφος της περιοχής. Η θέση του βρίσκεται στη βορειοδυτική πλευρά του οικοπέδου και εφάπτεται ανατολικά με το κτίσμα του παράσπιτου και την υπαίθρια αυλή του, ενώ νότια γειτνιάζει με το συγκρότημα του φούρνου. Η ύπαρξη του αλωνιού αυτού, καθώς και άλλων παρόμοιων μέσα στον παλιό οικισμό της κωμόπολης προσφέρουν μικρά ελεύθερα οπτικά πεδία. Ο εισερχόμενος από το δυτικό οδικό δίκτυο και το μικρό μονοπάτι ο πρώτος χώρος που συναντά πορευόμενος προς την οικία είναι το αλώνι. Η είσοδος μέσα στο χώρο του γίνεται από άνοιγμα στη νότια πλευρά απέναντι από την αποθήκη του φούρνου.

2.ΙΣΤΟΡΙΚΑ

Το πέτρινο αλώνι που υπάρχει στα βόρεια της οικίας χρησιμοποιούταν κυρίως από την οικογένεια Λογοθέτη, αλλά και από γειτονικές οικογένειες για το αλώνισμα του σιταριού. Εκεί έφερνα το σιτάρι και με τα άλογα το πατούσαν ώστε να φύγουν τα στάχια. Εκεί συγκεντρώνονταν επί Τουρκοκρατίας ετησίως και η ετήσια παραγωγή γεωργικών προϊόντων των κατοίκων του Κάτω Μαχαλά, που θα διοχέτευαν στο εμπόριο ή θα δινόταν ως φόρος στο εκάστοτε τοπάρχη. Προηγείται χρονικά του συγκροτήματος του φούρνου και του παράσπιτου και ύστερα προσαρμόστηκε η δυτική τοιχοποιία του παράσπιτου στο περίβολο αυτού.

Το αλώνι λειτουργούσε ταυτόχρονα και ως χώρος συνάθροισης των κατοίκων όπου συνομιλούσαν και οργάνωναν πανηγύρια κι άλλες εορταστικές εκδηλώσεις. Εκατό μέτρα βορειότερα υπήρχε κι ένα άλλο αλώνι. Στο ένα χόρευαν οι άντρες και στο άλλο οι γυναίκες. Από τον ανταγωνισμό στο χορό δόθηκε στο αλώνι Λογοθέτη η ονομασία «Κόντρα».

Μέχρι και τη δεκαετία του '60 το κυκλικό αλώνι αποτελούσε τη κεντρική πλατεία στον Κάτω Μαχαλά, λόγω της θέσης του και του μεγέθους του. Τη χρήση του μαρτυρούν τα μονοπάτια του και οι χαράξεις που οδηγούν από τις διπλανές οικίες σε αυτό. Σήμερα παρουσιάζει εικόνα πλήρους εγκατάλειψης καθώς το χωριό επεκτάθηκε και το κέντρο του μετακινήθηκε ανατολικότερα προς το κάμπο.

3.ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ – ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗΣ

Η διαδικασία που ακολουθήθηκε για την αποτύπωση του αλωνιού ήταν τελείως διαφορετική, καθώς δεν πρόκειται για κτίριο, αλλά για μια ειδική και ξεχωριστή κατασκευή. Αρχικά συναρτήθηκε η θέση του αλωνιού σε σχέση με την οικία και το παράσπιτο και επαληθεύτηκε με τη θέση του φούρνου. Εδώ δεν έγινε χωροστάθμιση με τις ίδιες μεθόδους

όπως πριν. Η εργασία των μετρήσεων για την αποτύπωση του αλωνιού πραγματοποιήθηκε με τον ορισμό του κέντρου της κυκλικής του κάτοψης, με τη βοήθεια της δυτικής πλευράς του παράσπιτου και της αυλής του. Στη συνέχεια καρφώνοντας μεταλλική ράβδο στο κέντρο του μετρήθηκαν αποστάσεις ακτινών στο ύψος του στηθαίου, σε αρκετά σημεία της περιμέτρου του κύκλου καθώς δεν υπήρχε σταθερή ακτίνα και διάμετρος. Παράλληλα μετριόταν το πάχος του λίθινου περιβόλου και προέκυπταν έτσι δύο ομόκεντροι κύκλοι. Η δυσκολία σε αυτό το σημείο ήταν η μέτρηση και η αποτύπωση της σωζόμενης λιθόστρωσης του αλωνιού καθώς οι αρμοί δεν είναι εμφανής λόγω της πυκνής βλάστησης. Για το λόγο αυτό μετρήθηκε το πλάτος μια σειράς λίθων, αφού πρώτα καθαρίστηκε η επιφάνειά τους και ακολούθως με σταθερό το παραπάνω πλάτος χαράχτηκαν ομόκεντροι κύκλοι που άνοιγαν προς τη περίμετρο, στην εσωτερική παρειά του περιβόλου. Δυσκολία υπήρξε και στη συνάρτηση του αλωνιού σε σχέση με τα γύρω κτίρια. Βαθμός επικινδυνότητας δεν υπήρχε καθώς η εργασία τελέστηκε σε υπαίθριο πεδίο.

4.1 Κτιριολογικά

Λίγα στοιχεία περιλαμβάνονται σε αυτή τη παράγραφο καθώς το έργο δεν αποτελεί κτίριο, αλλά ένα υπαίθριο χώρο. Αποτελείται από ένα απλό κυκλικό επίπεδο μέσης διαμέτρου 7,50 μ. Όπως έχει προαναφερθεί το κυκλικό αυτό αλώνι χρησιμοποιούταν κυρίως για το λίχνισμα του σιταριού και ως χώρος πλατείας για την οργάνωση κοινωνικών εκδηλώσεων. Η προσέγγισή του γινόταν από μικρή είσοδο μπροστά από το μονοπάτι που κατέβαινε από το δημόσιο δρόμο στα δυτικά του οικοπέδου.

4.2. Μορφολογικά

Πρόκειται για κυκλικό αλώνι αποτελούμενο από πλακόστρωτο δάπεδο και το κυκλικό περίβολο. Το σχήμα του εγγραφόταν από ένα κεντρικό σημείο, από το οποίο εγγράφεται και το πάχος του περιβόλου του και η κυκλικής μορφής πλακόστρωση. Η συγκεκριμένη μορφή και τύπος αλωνιού είναι συνηθισμένος στη κωμόπολη του Θεσπρωτικού και της ευρύτερης περιοχής και αρκετά παλιός, δείγμα της παραδοσιακής τοπικής αρχιτεκτονικής. Το σχήμα του προέκυψε από τη διαδικασία του αλωνίσματος, καθώς το άλογο κινούταν κυκλικά από τον αφέντη του και καθάριζε το σιτάρι. Με αυτή τη κίνηση διαμορφώθηκε η κυκλική κάτοψη του αλωνιού.

Τα δάπεδό του έφερε επίστρωση ασβεστολιθικών πλακών πάνω στην ειδικά διαμορφωμένη επιφάνεια του φυσικού εδάφους. Η επίστρωσή του ήταν απαραίτητη για τον αποτελεσματικότερο καθαρισμό των σιταριού. Τα λίθινα τεμάχια που χρησιμοποιήθηκαν στην επίστρωση λαξεύτηκαν σε σφηνοειδή μορφή ώστε να προσαρμοστούν τέλεια στην κυκλική μορφή που παίρνει ο χώρος. Το στηθαίο που περιβάλλει τα πλακοστρωμένο επίπεδο του αλωνιού είναι απλή λιθοδομή με κονίαμα, εγγραφόμενο από δύο ομόκεντρους κύκλους πάχους περίπου 50 εκ. και ύψος 35 εκ. Ο ρόλος του ήταν να ορίζει το χώρο, να τον απομονώνει και να δημιουργεί καθίσματα. Λειτουργούσε επίσης και ως τοίχος αντιστήριξης στα σημεία με υψομετρικές διαφορές, όπως στη βόρεια και ανατολική του πλευρά. Στην έκταση του λίθινου στηθαίου διαμορφωνόταν χαμηλό άνοιγμα για τη προσέγγιση του αλωνιού και ενσωματωνόταν ο δυτικός τοίχος του παράσπιτου. Ο τελευταίος για να προσαρμοστεί στο κυκλικό σχήμα του περιβόλου σπάει σε τρία συνεχόμενα κατακόρυφα τμήματα, στραμμένα προς το κέντρο του αλωνιού. Ο περίβολος χρησίμευε και ως τοίχο αντιστήριξης στα σημεία γύρω από το αλώνι με υψομετρική διαφορά. Σε κάποια νέα σπίτια επιχειρείται η μίμηση και η εφαρμογή αυτού του παλαιού τύπου αλωνιού, χωρίς όμως να επιτυγχάνεται η απόλυτη αντιγραφή του. Για το θέμα αυτό θα γίνει λόγος σε επόμενο κεφάλαιο.

4.3. Κατασκευαστικά

Το μεγαλύτερο ενδιαφέρον στον υπαίθριο χώρο του αλωνιού παρουσιάζει το λιθόστρωτο δάπεδο που ο τρόπος κατασκευής του τονίζει περισσότερο το κυκλικό του σχήμα. Αρχικά διαμορφώνεται ο χώρος εδραίωσής του με ειδική επεξεργασία οριζοντίωσης του φυσικού εδάφους και τη προσθήκη στρώματος αδρανών υλικών πάνω στα οποία επιστρωνόταν το λίθινο

δάπεδο. Η επίστρωσή του ξεκινά από το κέντρο και πατώντας πάνω σε νοητές ακτίνες, διαμέτρους και σε ομόκεντρους κύκλους εξαπλώνεται προς το τελικό κύκλο του περιβόλου. Οι πλάκες που χρησιμοποιήθηκαν για την εν λόγω πλακόστρωση είναι ασβεστολιθικές, κομμένες και λαξευμένες σε μορφή σφήνας ή τραπεζίου ώστε να μεταφέρεται η καμπυλότητα των ομόκεντρων κύκλων. Με τον τρόπο αυτό αποφεύγονται τα μεγάλα κενά και οι απώλειες σε ότι σχετίζεται με το καθαρισμό του σιταριού. Όσο μεγαλώνει η απόσταση από το κέντρο του αλωνιού, τόσο αυξάνεται το μέγεθος των πλακών επίστρωσης. Στη διατομή της επιφάνειας του δαπέδου στο αλώνι διακρίνεται τράχυνση, εξαιτίας της ελαφριάς καμπυλότητας που παρατηρείται στις σφηνοειδής πλάκες και στους μεταξύ τους αρμούς.

Το στηθαίο του αλωνιού αποτελείται από ορθογώνιες πεπλατυσμένες πλάκες. Για το δέσιμό τους χρησιμοποιείται ασβεστοκονίαμα, παρόμοιο με αυτό του φέροντος οργανισμού της οικίας. Η εγγραφή του γίνεται με βάση το σταθερό κέντρο του χώρου περικλείοντας το λιθόστρωτο δάπεδο. Η απόληξη του στηθαίου επενδύεται με λεπτότερες και πιο επίπεδες πλάκες, όπως έχει εφαρμοστεί και στο στηθαίο του παράσπιτου. Ο περίβολος του κυκλικού αλωνιού δεν αποτελεί μεμονωμένο τμήμα κάπου στο χώρο του οικοπέδου. Ενσωματώνεται στο σύνολο, καθώς συνδέεται με το τοίχιο της υπαίθριας αυλής, τη δυτική τοιχοποιία του παράσπιτου και προεκτείνεται κατά το ύψος στα σημεία που διαμορφώνονται υψομετρικές διαφορές. Οι υψομετρικές διαφορές που προκύπτουν οφείλονται στο ανομοιόμορφο ανάγλυφο και στη κλίση του φυσικού εδάφους.

4.4 Αποκατάσταση αλωνιού

Το μεγάλο κυκλικό αλώνι αποτελείται από το πλακόστρωτο δάπεδο και το κυκλικό στηθαίο που το περιβάλλει.

Το δάπεδο δε διατηρείται σε καλή κατάσταση καθώς κατά το μεγαλύτερο μέρος του έχει καλυφτεί από γρασίδι. Η συγκεκριμένη παθολογία είναι κοινή με των υπόλοιπων δαπέδων που βρίσκονται στο χώρο του οικοπέδου. Ένα μικρό σωζόμενο τμήμα της πλακόστρωσης, στο κέντρο του αλωνιού, επιτρέπει τη μελέτη του τρόπου δομής του προς το μέρος του στηθαίου. Η κατάσταση της μορφής και της συνοχής της κατασκευής του στηθαίου και της εισόδου προς το αλώνι παραμένει η ίδια με μόνη εξαίρεση την έντονη αλλά εποχιακή βλάστηση που το περιβάλλει και τείνει να το καλύψει.

4.4.1. Αποκατάσταση λίθινου δαπέδου

Εδώ το μόνο στοιχείο που χρειάζεται ενέργειες αποκατάστασης είναι το ιδιαίτερο λίθινο δάπεδο, εφόσον οι υπόλοιπες δομές(κυρίως ο περίβολος) διατηρούνται σε αρκετά καλή κατάσταση. Το γενικό πρόβλημα που αντιμετωπίζεται είναι η βλάστηση, η οποία έχει

αποδιοργανώσει τη δομική συνέχεια και καλύψει σχεδόν όλη τη λίθινη επιφάνεια του δαπέδου. Αυτό οφείλεται προφανώς στην έλλειψη μόνωσης της λιθόστρωσης με την επιφάνεια του φυσικού εδάφους.

Για το λόγο αυτό πέρα από τον επιφανειακό καθαρισμό ίσως χρειαστεί και κάποια πρόβλεψη για βαθύτερη επέμβαση, για το διαχωρισμό των δύο μαζών. Η λύση θα δοθεί με την αποκόλληση των λίθων του δαπέδου και τη δημιουργία ενός προστατευτικού υποστρώματος και την επανατοποθέτηση της λιθόστρωσης κατά τον ίδιο τρόπο. Στην αποκατάσταση είναι προτιμότερο να συντηρηθούν και να επαναχρησιμοποιηθούν οι κωνικές πέτρες που υπήρχαν χωρίς τη προσθήκη νέων, εκτός κι αν κριθεί απαραίτητο (καταστροφή υλικού). Στη διάθρωση της επίστρωσης θα βοηθήσει το σχέδιο από την αποτύπωση που έχει προηγηθεί.

4.5 Επεμβάσεις περιβάλλοντος χώρου

4.5.1. Λιθόστρωτο

Προτείνεται η ανακατασκευή του λιθόστρωτου σε όλο το μήκος του παλιού μονοπατιού, το οποίο και δεν σώζεται στις μέρες μας. Από φωτογραφικό στιγμιότυπο φαίνεται να υπήρχε παλιότερη πλακόστρωση από ακανόνιστα λίθινα τεμάχια. Λιθόστρωτη θα είναι η ζώνη τουλάχιστον ενός μέτρου, που θα περιτρέπει όλη την οικία, καλύπτοντας τις διάφορες επεμβάσεις στις θεμελιώσεις και εμποδίζοντας την ανάπτυξη βλάστησης γύρω από τη φέρουσα τοιχοποιία. Στα μέρη του οικοπέδου που δεν θα γίνει φύτευση θα επιστρωθεί από μπετόν. Στα σημεία μετάβασης από τη μια επίστρωση στην άλλη θα τοποθετηθούν μεταλλικοί ράβδοι τύπου σιδηροδρομικής ράγας, ώστε να συνδυάζονται με τις υπόλοιπες επεμβάσεις.

Στον περιβάλλοντα χώρο προβλέπεται απαραίτητα κατασκευή ράμπας για τη κίνηση και μετάβαση στο χώρο ατόμων με κινητικά προβλήματα. Αυτό θα επιτευχθεί με τη εκμετάλλευση της φυσικής κλίσης του εδάφους χωρίς τη χρήση μηχανισμών.

4.5.2. Εξωτερικά W.C.

Επειδή στο εσωτερικό της οικίας δεν υπάρχει δυνατότητα κατασκευής WC, προτείνεται να δημιουργηθούν στο περιβάλλοντα χώρο, στο νότιο μέρος της οικίας. Το αυτόνομο κτίσμα θα απέχει μερικά μέτρα από αυτήν. Θα αναπτυχθεί μέσα στο έδαφος, στο σημείο της υψομετρικής διαφοράς, με αποτέλεσμα μόνο ένα μέρος της πρόσοψής του να προβάλλεται. Με αυτόν τον τρόπο δεν επηρεάζεται αρνητικά η νότια όψη της οικίας. Τα μέρη που θα το αποτελούν θα είναι το WC ανδρών, γυναικών και Α.Μ.Ε.Α. Προβλέπεται ημιυπαίθριος προθάλαμος και ενδιάμεσος χώρος με νιπτήρες. Η είσοδος του ημιυπαίθριου προθάλαμου θα διαμορφωθεί με λίθινο τοιχίο στο οποίο θα ενσωματωθεί μεταλλικό κάθισμα στην εξωτερική του όψη. Ο υπόλοιπος οργανισμός θα κατασκευαστεί από μπετόν.

4.5.3. Δενδροφυτεύσεις

Την εικόνα του περιβάλλοντα χώρου θα συμπληρώσουν οι φυτεύσεις και η οργάνωση νησίδων με πρασινάδα και δενδροστοιχιών.

Συγκεκριμένα, θα καθαριστούν το δενδρύλλια και οι λοιποί φυτικοί οργανισμοί που βλάπτουν την εξωτερική τοιχοποιία και κρύβουν τις όψεις της οικίας και θα αντικατασταθούν με φυτεύσεις σε νέες θέσεις, ώστε να τονίσουν καλύτερα την αισθητική εικόνα του συγκροτήματος. Τα φυτά που θα κοσμήσουν τον εξωτερικό χώρο είναι κυρίως ελαιόδεντρα και σκαμνιές ή καρυδιές και θα διατηρηθεί η μεγάλη ελιά στη βόρεια όψη της οικίας, ενώ για φυτεύσεις στο έδαφος θα χρησιμοποιηθεί αγριάδα.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

1. Οικοδομικές φάσεις

Η οικογένεια Οικονόμου εποίκησε περίπου στα τέλη του 17^{ου} αιώνα στο χωριό των Λελόβων το αξίωμα του λογοθέτη έδινε οικονομική και κοινωνική επιφάνεια στην οικογένεια και σύντομα τη ξεχώρισε από τον υπόλοιπο σκλαβωμένο πληθυσμό. Η άσκηση εξουσίας, η είσπραξη φόρων και η απόκτηση γαιών συντέλεσαν ώστε να αποτελέσουν ένα μικρό κέντρο εξουσία στη περιοχή. Μάλιστα διατηρούσαν και μικρή ένοπλη δύναμη για προσωπική φρουρά και επιβολή της τάξης. Όταν τα μέλη της οικογένειας αυξήθηκαν, ο αρχικός κλάδος διασπάστηκε σε δύο οικογένειες, του Οικονόμου και τη Λογοθέτη. Τότε πρέπει να κατασκευάστηκε και η οικία η οποία μελετάται. Για το λόγο αυτό τα κτίσματα και τα οικοπέδα του Οικονόμου και του Λογοθέτη γεινιάζουν. Στις δύο σωζόμενες κατοικίες παρατηρείται κοινή τυπολογία και κατασκευαστικές ομοιότητες.

Από τη διάθρωση του σωζόμενου φέροντα οργανισμού, τη μορφή και τη λειτουργία κάποιων αρχιτεκτονικών στοιχείων φαίνεται να διαγράφονται δύο ιστορικές φάσεις κατασκευής από τις οποίες προκύπτει η σημερινή οικία Λογοθέτη. Υπάρχουν κατασκευαστικές λεπτομέρειες σε δύο σημεία που ενισχύουν και επιβεβαιώνουν τη παραπάνω άποψη. Τα κάθετα διαζώματα στη νότια όψη δε συνάδουν και δεν ακολουθούν κατασκευαστικά τα διαζώματα των υπόλοιπων παρειών της τοιχοποιίας. Αυτά είναι τοποθετημένα οριζόντια στη λιθοδομή, στο ύψος της παρειάς ή του πρεκιού των παραθύρων ή και των δύο. Επίσης, στη κατάληξη του κατακόρυφου προς το σημείο της στέγης παρατηρείται επίστεψη από κεφαλοκόλονο που φέρει στο κάτω μέρος του οδόντες, ίδιας μορφής με τα υποστυλώματα που στοιχίζονται στη κρεββάτα. Η διατομή τους είναι μεγαλύτερη σε σχέση με τη πεπλατυσμένη επιφάνεια των οριζόντιων ξυλοδεσιών. Στα μέσα της απόστασης των οριζόντιων ξύλινων οργανισμών υπάρχει σκαλιστή διαμόρφωση που δε δικαιολογείται πάνω σε διαζώματα τοιχοποιίας. Περισσότερο ταιριάζει σε προσεγμένα υποστυλώματα μιας επιμελημένης πρόσοψης κτιρίου. Σε πρώτη φάση φαίνεται ότι τα κατακόρυφα αυτά στοιχεία είχαν την όψη υποστυλωμάτων της στέγης που κάλυπτε τον άλλοτε ημιυπαίθριο χώρο της κουζίνας, ενώ τα υπόλοιπα δωμάτια διαρθρώνονται δίπλα του σχηματίζοντας στη κάτωψη Γ. Η περίφραξη του χώρου αυτού ήταν κάποιο υποτυπώδες ξύλινο κιγκλίδωμα. Μάλιστα πάνω στη νότια όψη δια διαγράφεται και η απόληξη του οργανισμού του δαπέδου στον όροφο, ενώ από τον εγκάρσιο τοίχο και τη διαμόρφωση των εισόδων των δωματίων, αυτά αποκτούσαν αυτόνομο χαρακτήρα.

Με την αύξηση των μελών της οικογένειας και την προσπάθεια εκμετάλλευσης κάθε τετραγωνικού της οικίας προέκυψε η δεύτερη φάση του, στην οποία κτίζεται ημιυπαίθριος χώρος(χαγιάτι) της νότιας όψης που μετατρέπεται σε κουζίνα με μεγάλα ανοίγματα. Ο ανοιχτός χώρος μεταφέρεται σε άλλο σημείο στη νότια πλευρά του ξενώνα υπο τη μορφή κρεββάτας. Στο ισόγειο υπάρχει αποθήκη πάνω στην οποία έδρευε η κρεββάτα. Αυτή προσθήκη και αλλαγή στο κτίριο επιβεβαιώνεται από δύο τεκμήρια. Η δυτική φέρουσα τοιχοποιία δε συνεχίζει να εγγράφεται σε όλο το μήκος της κάτωψης, ούτε αποτελεί συνέχεια του εγκάρσιου τοίχου στο κάτω, παρά σταματάει στη νότια τοιχοποιία της οικίας. Συνέχεια της δόμησης μεταξύ της κτιστής προεξοχής με την ανατολική όψη δεν υπάρχει, πράγμα που δείχνει ο κατακόρυφος αρμός μεταξύ των δύο. Η εναλλαγή τυπολογίας στα ανοίγματα αποδεικνύει τη διαφορά των δύο τμημάτων της κάτωψης. Στις παρειές του κατωγείου τα ανοίγματα έχουν ευθύγραμμη απόληξη στο υπέρυθρο, ενώ στη μικρή αποθήκη διαμορφώνονται τοξωτοί φεγγίτες.

Τα υπόλοιπα οικοδομήματα στο περιβάλλοντα χώρο της οικίας, από τη χρήση τους, τον τρόπο δομής και τη θέση τους, φαίνεται να δημιουργήθηκαν μετέπειτα και να χρησιμοποιούνται ως συμπληρωματικοί και βοηθητικοί χώροι. Συγκεκριμένα ο χώρος του φούρνου πιθανόν να δημιουργήθηκε τμηματικά, με τη κατασκευή αρχικά του κύριου χώρου παρασκευής άρτου και αργότερα με τη προσθήκη του αποθηκευτικού χώρου. Τα ίχνη πλίνθινου τοίχου βόρεια της αποθήκης, ίσως και να αποδεικνύει την επιδιόρθωση κάποιας καταστροφής στα βάθος του χρόνου. Το κυκλικό αλώνι του οικοπέδου είναι εξίσου παλιό με την οικία, σύμφωνα με τα υλικά,

τη τυπολογία του κτίσματος και τη χρησιμότητά του, ενώ το κτίσμα του παράσπιτου και της περιτοιχισμένης αυλής του κατασκευάστηκαν αργότερα και ενσωματώθηκαν στα ανατολικά της περιμέτρου του αλωνιού. Επίσης μεταγενέστερη κατασκευή αποτελούσε και το αποχωρητήριο βόρεια της οικίας.

2. Διάγνωση

Μέσα από τη διεξοδική έρευνα, τη μελέτη και ανάλυση της οικίας Λογοθέτη και των κτισμάτων που τη περιβάλλουν, προκύπτουν κάποια στοιχεία που φωτογραφίζουν τη σημερινή της κατάσταση.

Οι οικία Λογοθέτη αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα και μεγαλύτερα αρχοντικά της περιοχής, με κάποιες κτηριολογικές ιδιαιτερότητες που σχετίζονται με τη κοινωνική θέση της οικογένειας και το ρόλο του κτίσματος σε σχέση με τα υπόλοιπα του χωριού. Η υψηλή κοινωνική τάξη στην οποία ανήκε το γένος Λογοθέτη απαιτούσε ένα άνετο σπίτι σε περίοπτη και κεντρική θέση, με τη δυνατότητα να φιλοξενεί σημαντικά πρόσωπα της εποχής.

Η οικία ήταν δίπατη, αποτελούμενη από ανώγι και κατώγι, που λόγω της κατωφέρειας του εδάφους στη δυτική πλευρά καταλήγει σε ένα επίπεδο, ενώ στην ανατολική σε δύο. Η γεφύρωση των δύο επιπέδων επιτυγχάνεται από μια εξωτερική κλίμακα. Εσωτερικά απαρτιζόταν από χώρους – δωμάτια, τόσα σε αριθμό και μέγεθος ώστε να εξυπηρετούν κάποιες ανάγκες και λειτουργίες. Στο χώρο του ανωγείου υπήρχε επίσημος νοντάς συζητήσεων, γυναικείος νοντάς, ξενώνας για τη φιλοξενία προσώπων, κρεβάτια και χώρος καθημερινού για την οικογένεια. Στο κατώι διατάσσονται οι αποθηκευτικοί χώροι ενώ πάντα υπήρχε και στάβλος για τα ζώα που διατηρούσε η οικογένεια.

Η τοποθεσία αυτού του συγκροτήματος βρίσκεται σε πλαγιά λόφου (Κακή Ράχη) με έντονη βλάστηση, στη βόρεια άκρη του οικοπέδου και τα μεγαλύτερα ανοίγματα στη νότια όψη των κατασκευών. Όλες οι παραπάνω παρατηρήσεις δείχνουν ότι οι παλιότεροι γνώριζαν τα πλεονεκτήματα επιλογής μιας θέσης και βάση αυτών έκτιζαν το κτίσμα, στο οποίο θα διέμεναν. Συγκεκριμένα η θέση των εισόδων και των ανοιγμάτων προς τα νότια και ο περιορισμός τους προς τα βόρεια βεβαιώνει το καλό προσανατολισμό των κτιρίων αυτών. Επίσης η τοποθεσία σε πλαγιά έχει πλεονεκτήματα καθώς εκεί υπάρχει μεγαλύτερο και καθαρότερο οπτικό πεδίο, ενώ εκμεταλλεύονται τα νότια και λιγιστά ανατολικά ρεύματα αέρα από τη μεριά του Ιονίου και του Αμβρακικού. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη διάλυση της υγρασίας κάτι που δεν αποφεύγεται στα χαμηλά επίπεδα του κάμπου, όπου εκεί οι νεότερες κατοικίες υποφέρουν από το φαινόμενο. Συγχρόνως συκιές, ελιές και άλλα δέντρα στο περιβάλλοντα χώρο προσφέρουν σκίαση και δροσιά τους θερινούς μήνες. Η κατασκευή των κτισμάτων προς τη μια μεριά των οικοπέδων χαρίζει ελεύθερο κι εκμεταλλεύσιμο χώρο για μελλοντική κατασκευή προεκτάσεων.

Τα μέλη και οι διάφοροι φέροντες οργανισμοί της οικίας και των λοιπών κατασκευών έχουν κατασκευαστεί από παραδοσιακά υλικά κυρίως πέτρα και ξυλεία, ενώ για την ασφάλιση των παραθύρων έχουν χρησιμοποιηθεί κιγκλιδώματα από σίδηρο. Συγκεκριμένα οι φέροντες τοίχοι είναι κατασκευασμένοι από ημιλαξευμένη πέτρα που τονίζουν τη στιβαρότητα τοθ στοιχείου. Δύο μόνο διαχωριστικοί τοίχοι του ξενώνα είναι από τσατμά, στοιχείο που συνηθιζόταν στις δευτερεύουσες τοιχοποιίες. Οι υπόλοιποι οριζόντιοι και κατακόρυφοι οργανισμοί καθώς και τα επιμέρους διακοσμητικά και μη μέλη, είναι κατασκευασμένα από ξύλο. Ακόμη και το συνδετικό υλικό για το κονίαμα είναι απλής σύστασης, δηλαδή από πολτό χώματος και νερού, με τη προσθήκη ασβέστη για μεγαλύτερη αντοχή. Η σύνδεση των ξύλινων στοιχείων γίνεται είτε με τη χρήση μεταλλικών φορέων είτε με πάκτωση. Μέσα από το συνδυασμό των παραπάνω υλικών δίνεται η εικόνα του παραδοσιακού ύφους, το οποίο δένει αρμονικά με το φυσικό περιβάλλον. Δεν έλειψαν, βέβαια, οι επεμβάσεις συντήρησης και προσθήκης οικοδομημάτων για τη κάλυψη αναγκών που προέκυπταν κατά καιρούς με αποτέλεσμα την αισθητική απομάκρυνση από τα παραδοσιακά πρότυπα. Τέτοιες αλλοιώσεις παρατηρούνται στην ανατολική πλευρά με τη χρήση μπετόν για τη προσθήκη νέου παραθύρου,

στη βόρεια πλευρά του φούρνου με την ύπαρξη συμπληρωματική πλινθοδομής, αλλά και σε επιφάνειες τοιχοποιίας.

Από πλευράς δομικών θεμάτων και προβλημάτων στην οικία η φέρουσα τοιχοποιία διατηρείται σε αρκετά καλή κατάσταση, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες κατασκευές, κυρίως λόγω χρήσης κονιάματος και του υγιούς υπεδάφους. Σημεία για τυχόν μελλοντικά προβλήματα στατικής μπορούν να αποτελέσουν η νοτιοδυτική γωνία της οικίας με μεγάλα προβλήματα ρηγμάτωσης. Προβληματισμό μπορεί να αποτελέσει η αρμός μεταξύ του γενικού λίθινου οργανισμού και του τμήματος που εδρεύει η κρεββάτα και η μη ένταξή του στη υπόλοιπη τοιχοποιία καθώς δεν υπάρχει αντιστοιχία με τον ίδιας κατεύθυνσης εγκάρσιο τοίχο. Στα υπόλοιπα κτίσματα το σώμα της τοιχοποιίας κινδυνεύει λόγω του ξερολιθικού του χαρακτήρα, ενώ ήδη μεγάλο μέρος τους έχει καταρρεύσει.

Πέραν της φέρουσας τοιχοποιίας τα υπόλοιπα αρχιτεκτονικά και κατασκευαστικά τμήματα, λίγο έως πολύ, πλήττονται και υποφέρουν από παθήσεις ικανές να επηρεάσουν τη μορφολογία και τη λειτουργία των υλικών. Τη σημαντικότερη παθολογία αντιμετωπίζει το μεσοπάτωμα της οικίας, η οποία εκδηλώνεται με σπασίματα σανίδων, σήψη, κυρτώσεις, αναπτύγματα φυτικών οργανισμών. Ακολουθεί σημαντική τοπική βλάβη της στέγης πάνω από τη κρεββάτα και το ξενώνα όπου μια μεγάλη επιφάνεια επίστρωσης από σχιστόπλακες έχει απογυμνωθεί αποκαλύπτοντας την αποδιοργάνωση του ξυλότυπου. Επιπλέον στα ξύλινα υποστυλώματα της κρεββάτας σημειώνεται κύρτωση και απόκλιση από το κατακόρυφο άξονα συμπαρασύροντας και τη στέγη που γέρνει από το οριζόντιο επίπεδο. Η επόμενη φθορά αφορά τα επιχρίσματα των εσωτερικών και εξωτερικών παρειών της τοιχοποιίας τα οποία πλήττονται από ρωγμές, αποσάθρωση και αποκόλληση, ενώ αποφλοιώσεις και άλλες φθορές αλλοιώνουν την επιφάνεια του χρωματισμού. Οι φθορές συνεχίζονται και στα υπόλοιπα μέλη, όπως τα κουφώματα, οι ψευδοροφές, τα έπιπλα, στις επενδύσεις κ.α. πλην των μεγάλων οριζόντιων δοκών που παρουσιάζουν αποδιοργάνωση επηρεάζοντας την ασφάλεια, τη μόνωση του εσωτερικού χώρου και τον περιορισμό των φθορών από τους εξωγενείς παράγοντες. Η διάβρωση έχει καταλάβει και τους μεταλλικούς οργανισμούς με την οξείδωση των κιγκλιδωμάτων και των συνδέσμων μεταξύ των υλικών. Αυτού του είδους διάβρωση επιδρά στα υλικά και στα μέλη τα οποία έρχονται σε επαφή με αυτά. Τέλος όσα από τα λίθινα δάπεδα και πλακόστρωτα έρχονται σε επαφή με το φυσικό δάπεδο έχουν υποστεί αποδιοργάνωση από τη παρουσία της άγρια βλάστησης που διαπερνά τα ευάλωτα σημεία των αρμών και επικαλύπτει τις διάφορες επιφάνειες. Κύρια παθολογικά αίτια των προηγούμενων φθορών αποτελούν η υγρασία, η ανάπτυξη μικροοργανισμών (φυτικών και ζωικών), κάπνα των εστιών, η ερήμωση και η έλλειψη συντήρησης, η άσκηση διάφορων δυνάμεων, η συνεχής έκθεση των εσωτερικών χώρων στους περιβαλλοντικούς παράγοντες και οι απρόβλεπτες ζημιές και καταστροφές που γίνονταν μέσα από τις ιστορικές καταστάσεις που ίσχυαν κατά καιρούς (πόλεμοι, καταστροφές κ.λ.π.)

Μπορεί να μην υπάρχει ιδιαίτερος κίνδυνος κατάρρευσης, τουλάχιστον της λίθινης τοιχοποιίας της οικίας, αλλά πολλά από τα επιμέρους μέλη όπως οι σχιστόπλακες και οι ξύλινοι οργανισμοί, στη κυριολεξία κρέμονται στον αέρα, απειλώντας κάθε διερχόμενο κάτω από τα σημεία αυτά. Οι εκτεταμένες φθορές και βλάβες που έχουν υποστεί οι οριζόντιοι φορείς καθιστούν δύσκολη κι επικίνδυνη της επισκεψιμότητα στο εσωτερικό της οικίας. Η μετακίνηση από το ένα σημείο στο άλλο γίνεται με δυσκολία καθώς οι βαθμίδες της εξωτερικής λίθινης κλίμακας έχουν υποστεί αποκολλήσεις και σπασίματα. Επίσης έχουν καλυφθεί με πυκνή βλάστηση που σε συνδυασμό με την υγρασία την καθιστούν ιδιαίτερα επικίνδυνη και ολισθηρή. Αντίθετα στα υπόλοιπα κτίσματα η πρόσβαση γίνεται πιο εύκολα λόγω της ισόγειας ανάπτυξής τους. Αυτό σημαίνει ότι το φυσικό έδαφος αποτελεί το δάπεδο και όχι κάποιο ετοιμόρροπο φθαρμένο μεσοπάτωμα. Επίσης ασφαλή επισκεψιμότητα καθιστούν και η χαμηλούς ύψους τοιχοποιία και η απουσία κατεστραμμένων μελών. Σε κάποια σημεία, η παρουσία τσιμέντου συγκρατεί ένα ορισμένο ύψος τοίχου που πιθανόν να μην υπήρχε.

Δ. ΠΡΟΤΑΣΗ

1. Στόχοι και αρχές της επέμβασης

Όπως σαφώς φάνηκε στην ανάλυση και τη διάγνωση που προηγήθηκαν τα αρχοντικό Λογοθέτη αντιμετωπίζει ποικίλα προβλήματα που απαιτούν αντιμετώπιση προκειμένου το ενδιαφέρον αυτό μνημείο του οικισμού του Θεσπρωτικού Πρεβέζης να συντηρηθεί και να αποκατασταθεί κατά τρόπο ανάλογο με την ιστορική και αρχαιολογική του αξία.

Στόχοι της επεμβάσεως είναι:

- Η αντιμετώπιση των δομικών και οικοδομικών πεοβλημάτων των κτηρίων, προκειμένου να σταματήσει η φθορά του και να επανορθωθούν κατά το δυνατόν οι ζημιές που αυτά έχουν υποστεί.
- Η αισθητική αναβάθμιση των κτισμάτων.
- Η ανάδειξη της υποβαθμισμένης ιστορικής και αρχαιολογικής αξίας του συγκροτήματος.
- Η λειτουργική αξιοποίηση των κτισμάτων ως ζωντανού μνημείου.

Οι επεμβάσεις στο Αρχοντικό και τα βοηθητικά κτίσματα θα πρέπει να διέπονται από τις γενικά παραδεκτές σήμερα διεθνείς αρχές σε συνδιασμό με τις ειδικές συνθήκες και τα δεδομένα της συγκεκριμένης περιπτώσεως.

Βασικές αρχές τις επεμβάσεως θα πρέπει να είναι:

- Η διατήρηση της αυθεντικότητας των κτισμάτων μέσω της διατηρήσεως και συντηρήσεως κατά το δυνατόν περισσότερο από τα αυθεντικά του στοιχεία.
- Ο σεβασμός όλων των ιστορικών φάσεων του κτηρίου μετά από την αξιολόγησή τους.
- Η χρήση, όπου αυτό είναι δυνατόν, παραδοσιακών υλικών και τρόπων δομής, βελτιωμένων εάν αυτό θεωρηθεί απαραίτητο. Όπου τα παραδοσιακά υλικά και τρόποι δομής κρίνονται ακατάλληλοι ή ανεπαρκείς είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν δοκιμασμένα νέα υλικά και σύγχρονες μέθοδοι.
- Η κατά το δυνατόν αντιστρεψιμότητα των επεμβάσεων.
- Η ένταξη με τρόπο διακριτό από τις αυθεντικές των νέων κατασκευών.

2. Γενική παρουσίαση της επεμβάσεως

Προκειμένου να συντηρηθεί και να αποκατασταθεί το οικοδομικό συγκρότημα και, παράλληλα να αξιοποιηθεί λειτουργικά, σύμφωνα με τις ανάγκες που προκύπτουν από τη στέγαση σε αυτό ενός παραδοσιακού ξενώνα, προτείνεται η διατήρηση της χωροθέτησης των κτισμάτων, η διατήρηση της δομής και της μορφής τους και η κατά το δυνατόν ηπιότερη προσθήκη των νέων λειτουργιών.

Τόσο για λόγους αποκαταστάσεως της μορφής του συγκροτήματος, όσο και για την αντιμετώπιση των λειτουργικών αναγκών που πρόκειται να ενταχθούν σε αυτό προτείνονται:

- Η συντήρηση και αποκατάσταση του Αρχοντικού και των κτισμάτων στη μορφή που αυτά έφτασαν ως τις ημέρες μας με μικρές επεμβάσεις σε συγκεκριμένα σημεία με σκοπό τη λειτουργική τους βελτίωση αλλά και αποκατάσταση ορισμένων σημαντικών αυθεντικών τους στοιχείων.
- Η αποκατάσταση ή η ανακατασκευή των ευπαθέστερων αρχιτεκτονικών στοιχείων που παρουσιάζουν φθορές.

- Τοπικές επεμβάσεις στη διαρρύθμιση του εσωτερικού του αρχοντικού και των βοηθητικών του κτισμάτων για τη κάλυψη κυρίως λειτουργικών αναγκών.

Όσον αφορά τις χρήσεις των διάφορων χώρων του Αρχοντικού, προτείνεται στο ισόγειο η στέγαση αποθηκευτικού χώρου και κοινού αποχωρητηρίου στο νότιο τμήμα της κάτοψης καθώς επίσης και ενός δίκλινου δωματίου και η διαμόρφωση ενός μικρού μουσείου και κουζίνας στα υφιστάμενα δωμάτια του βόρειου τμήματος, ενώ στο χώρο κάτω από τη κρεββάτα προτείνεται η δημιουργία ενός δωματίου για χρήση του προσωπικού του ξενώνα. Στον όροφο προτείνεται η διαμόρφωση δύο δωματίων (δύο τετράκλινα) στους χώρους των αρχικών οντάδων. Στην κρεββάτα, όπως και στον ημιυπαίθριο χώρο της κρεββατοπούλας προτείνεται να διαμορφωθεί χώρος πρωινού.

Στο παράσπιτο, που αρχικά στέγαζε βοηθητικές χρήσεις προτείνεται η διαμόρφωση ενός χώρου υποδοχής και η στέγαση βοηθητικών χρήσεων (πλυντήρια, λινοθήκη και αποχωρητήρια).

Στο αχούρι προτείνεται η διαμόρφωση μικρού αυτόνομου ξενώνα για οικογένειες. Το αλώνι πρόκειται να παραμείνει σαν υπαίθριο καθαυτό έκθεμα.

3. Τεχνική περιγραφή της επεμβάσεως

Τοίχοι

Προβλέπεται η διατήρηση και συντήρηση των λίθινων τοίχων του Αρχοντικού με τη κατασκευή διαζώματος από οπλισμένο σκυρόδεμα στο άνω τελείωμα των τοίχων και των παλαιών ξυλόπηκτων τοίχων με τοπικές αντικαταστάσεις σαθρών στοιχείων και ενίσχυση των διατηρούμενων στοιχείων τους. Οι νέοι εσωτερικοί τοίχοι του ορόφου προβλέπεται να κατασκευαστούν ξυλόπηκτοι, με ξύλινο φ.ο. και εξωτερική επιφάνεια επικάλυμνη με κατακόρυφες σανίδες.

Για τους εν ξηρώ κατασκευασμένους τοίχους του παράσπιτου και του αχωριού προβλέπεται συμπλήρωση των κατεστραμμένων τμημάτων τους με αρφολιθοδομή και στην συνέχεια με βαθύ κοφτό αρμολόγημα των παλαιών και των νέων τμημάτων της τοιχοποιίας. Μετά την αρμολόγηση θα γίνει γενική εφαρμογή ενεμάτων.

Στέγη

Προβλέπεται η διατήρηση και συντήρηση του φ.ο. της στέγης του Αρχοντικού με τοπικές αντικαταστάσεις σαθρών στοιχείων και ενισχύσεις του συνόλου με σιδηρά στοιχεία και λάμες. Προβλέπεται κατασκευή νέου σανιδώματος και με τη παρεμβολή στεγανώσεως, νέας επικάλυψης με επαναχρησιμοποίηση των καλά διατηρούμενων σχιστολιθικών πλακών.

Για το παράσπιτο και το αχούρι προβλέπεται η κατασκευή νέων στεγνών με φέροντα οργανισμό από ξυλεία καστανιάς, σανίδωμα με παρεμβολή στεγανώσεως και τελική επικάλυψη με σχιστολιθικές πλάκες.

ΦΟ πατωμάτων

Προβλέπεται η διατήρηση και συντήρηση του φ.ο. του πατώματος του Αρχοντικού με τοπικές αντικαταστάσεις σαθρών στοιχείων και ενισχύσεις του συνόλου με σιδηρά στοιχεία και

λάμες. Παράλληλα προτείνεται η αντικατάσταση του πατώματος του οντά, στα ανατολικά της κρεββάτας, στην αρχική του μορφή (αφαίρεση διαδοκίδωσης) και η ανακατασκευή του πατώματος της κρεββάτας που διατηρείται σε κακή κατάσταση.

Για το παράσπιτο και το αχούρι προβλέπεται η κατασκευή νέων πατωμάτων απο ελαφρά οπλισμένο σκυρόδεμα πάνω στο διαμορφωμένο έδαφος. Το πατάρι ου αχουριού θα κατασκευαστεί από δοκάρια καστανιάς και δρύινο σανίδωμα.

Επιχρίσματα

Προβλέπεται η διατήρηση και συντήρηση των επιχρισμάτων του Αρχοντικού. Προτείνεται κατασκευή νέων πατητών επιχρισμάτων εσωτερικά στο κτήριο, στα σημεία όπου παρατηρούνται φθορές, σε τρία στρώματα(πεταχτό, χονδρό χωρίς οδηγούς και ψιλό του οποίου η τελική επιφάνεια θα διαμορφωθεί με πάτημα με το μυστρί) από ασβεστοτσιμεντοκονίαμα. Για τα εξωτερικά επιχρίσματα του κτηρίου προτείνεται η διατήρησή τους με τοπικές συμπληρώσεις και αναπαραγωγή των χαράξεων με απομίμηση ισόδομης τοιχοποιίας.

Το παράσπιτο και το αχούρι προτείνεται να παραμείνουν ανεπίχριστα, διατηρώντας την αρχική τους μορφή και το χαρακτήρα δευτερεύουσας κατασκευής που είχαν.

Δάπεδα

Στο ισόγειο του Αρχοντικού προβλέπεται η διατήρηση και συντήρηση των δαπέδων (τόσο του λιθόστρωτου όσο και του λίθινου) με παράλληλη κατασκευή νέου ξύλινου δαπέδου στο νότιο τμήμα της κάτοψης (χώρος κουζίνας) για τη παραλαβή των κλίσεων. Προτείνεται να μείνει εμφανές το λιθόστρωτο μπροστά από τη θύρα του ισογείου.

Στον όροφο προτείνεται η διατήρηση και συντήρηση του παλαιού δαπέδου με απομάκρυνση των νεότερων επεμβάσεων (δυτικό τμήμα κρεββάτας) και ανακατασκευή του ξύλινου δαπέδου στο χώρο της κρεβατοπούλας.

Για το παράσπιτο και το αχούρι προβλέπεται η κατασκευή λιθόστρωτων δαπέδων από σχιστολιθικές πλάκες.

Προβλέπεται ο καθαρισμός των αρμών της πλακόστρωσης του αλωνιού και ο ραντισμός τους με ζιζανιοκτόνο.

Ξυλουργικά

Προβλέπεται η διατήρηση και συντήρηση των ξύλινων στοιχείων της κρεββάτας και της κρεβατοπούλας, η αποκατάσταση της μουσάντρας στην αρχική της μορφή με τοπικές συμπληρώσεις και αντικαταστάσεις και η διατήρηση και συντήρηση των παλαιών ορόφων. Προτείνεται η κατασκευή ξύλινης πέργκολας μεταξύ του κτηρίου και του παράσπιτου στα δυτικά του πρώτου.

Κουφώματα

Προβλέπεται η διατήρηση και συντήρηση των παλαιών κουφωμάτων του Αρχοντικού και η κατασκευή νέων για το παράσπιτο και το αχούρι με βάση τα παραδοσιακά πρότυπα.

Χρωματισμοί

Προβλέπεται ο χρωματισμός του εσωτερικού του Αρχοντικού με υδροχρώματα και ο ελαιοχρωματισμός των ξύλινων στοιχείων του.

Εξοπλισμός

Προτείνεται η κατασκευή νέων τζακιών στα δωμάτια του ορόφου και στο καθιστικό του ισογείου του Αρχοντικού, καθώς και στο καθιστικό του αχουριού.

Φωτισμός

Προτείνεται η εγκατάσταση φωτεινών σωμάτων για την εξυπηρέτηση των νέων χρήσεων και αναγκών, αλλά και την ανάδειξη του μνημείου. Η μελέτη φωτισμού πρέπει να στοχεύει στη διατήρηση της υποβλητικής ατμόσφαιρας και του ημίφωτος που συνήθως επικρατεί σε όλα τα αντίστοιχα κτίσματα της ανώνυμης αρχιτεκτονικής.

Κεντρική θέρμανση

Προβλέπεται η κατασκευή κεντρικής θερμάνσεως για το οικοδομικό συγκρότημα.

Υδραυλική εγκατάσταση

Λόγω του ότι το συγκρότημα βρίσκεται μέσα στα όρια του οικισμού θα συνδεθεί με το κοινοτικό δίκτυο παροχής νερού, καθώς και το αντίστοιχο αποχετευτικό. Παροχή νερού προβλέπεται στο ξενώνα, όπου θα ενσωματωθεί μικρή κουζίνα για παρασκευή ροφημάτων και στους χώρους του κατωγείου, όπου θα εγκατασταθεί χώρος παρασκευής παραδοσιακών προϊόντων (κουζίνα, μαγειρείο, νεροχύτες). Επίσης παροχές νερού θα εγκατασταθούν και στο κτίριο του παράσπιτου, ενώ προβλέπεται και σε διάφορες θέσεις στην αυλή, στα εξωτερικά WC και ίσως στον εξώστη, ώστε σε περίπτωση ανάγκης να λειτουργήσουν συμπληρωματικά με όσα άλλα μέτρα πυρασφάλειας προβλεφθούν.

Θα υπάρξει πρόβλεψη, ώστε να μην τοποθετηθούν, τμήματα των δικτύων και των σωληνώσεων κάτω από τα τυχόν χωμάτινα δάπεδα.

Τα παραπάνω συνδυάζονται με την αντίστοιχη αποχετευτική εγκατάσταση, ενώ ένα πρόσθετο δίκτυο απορροής όμβριων υδάτων με συλλέκτες στην αυλή θα τα οδηγήει εκτός του συγκροτήματος.

Ηλεκτρολογική εγκατάσταση

Θα ζητηθεί η αρμόδια υπηρεσία η σύνδεση του συγκροτήματος με το δίκτυο παροχής ηλεκτρικού ρεύματος να γίνει υπόγεια. Η εργασία μπορεί να συνδυαστεί με την αποκατάσταση του λιθόστρωτου μονοπατιού στη δυτική πλευρά, κατά την οποία θα υπάρξει προσπάθεια για την, όσο το δυνατόν, μικρότερη επέμβαση.

Στο εσωτερικό του συγκροτήματος θα καλύπτονται από πολύ λεπτό μεταλλικό πλέγμα και θα τοποθετηθούν πριν το επίχρισμα. Στους χώρους που θα παραμείνουν ανεπίχριστοι θα περάσουν μεταξύ των αρμών και θα καλυφθούν με το κονίαμα δομής στη φάση των αρμολογημάτων.

Η διάφοροι πίνακες ελέγχου προτείνεται να μη μπουν σε εμφανή σημεία της οικίας, ενώ καλό θα ήταν ούτε καν σε λιθοδομή, αλλά σε κάποιο τοίχο από τσατμά που θα κατασκευαστεί

εκ νέου, όπως στους τοίχους του ξενώνα, για να αποφευχθούν οι μεγάλες επεμβάσεις στην υπάρχουσα τοιχοποιία. Η θέρμανση των εσωτερικών χώρων θα συμπεριληφθεί στο κεφάλαιο αυτό καθώς θα προστεθούν επιπλέον μηχανολογικές εγκαταστάσεις(λέβητας, σωληνώσεις κ.α.), αλλά και φορητά σώματα θέρμανσης που θα λειτουργούν με ρεύμα(κλιματιστικά).

Μαγειρείο

Προβλέπεται η διαμόρφωση μαγειρείου – παρασκευαστηρίου στο κατώγι του Αρχοντικού.

Χώροι Υγιεινής

Προβλέπεται η διαμόρφωση χώρων υγιεινής στην υπόδοχή, στα δωμάτια του ορόφου του Αρχοντικού, κάτω από το πατάρι του αχουριού και στο χώρο του παράσπιτου.

4. Θεσμικό πλαίσιο

Μια επέμβαση που εμμέσως σχετίζεται με το περιβάλλοντα χώρο είναι η επανεξέταση του θεσμικού πλαισίου για το καθορισμό, αλλά και την εφαρμογή των ζωνών προστασίας γύρω από αντίστοιχα κτίρια και συγκροτήματα.

Το παραπάνω αφορά τη πιθανότητα, κατά τη διάρκεια του έργου, να κριθούν απαραίτητες κάποιες επεμβάσεις έξω από τα όρια του κτίσματος και μέσα σε όμορες ιδιόκτητες εκτάσεις(αποστραγγιστική τάφρος, υποθεμελιώσεις, διέλευση δικτύων), αλλά κυρίως έχει σχέση με τις επεμβάσεις που δεν πρέπει να εξελίσσονται αυθαίρετα γύρω από αυτό.

Με αφορμή την αναπαλαίωση του κτιριακού συγκροτήματος της οικογένειας Λογοθέτη δίνεται η ευκαιρία αναβίωσης και διατήρησης της παλιάς παραδοσιακής αρχιτεκτονικής στην περιοχή της Λάκκας, όπου η τήρηση της αρχιτεκτονικής τάξης και μοναδικής μορφής θα καθορίζεται με βάση κάποιο θεσμικό πλαίσιο, δίνοντας ταυτότητα στο συγκεκριμένο γεωγραφικό κομμάτι, όπως θα έπρεπε άλλωστε να γίνεται σε κάθε περιοχή του τόπου μας(όπως έχει γίνει στα Ζαγοροχώρια, στο Μέτσοβο και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας).

Ε. Αξιοθέατα και λόγοι επισκεψιμότητας στο Δήμο Θεσπρωτικού

Το Θεσπρωτικό απέχει περίπου 20 λεπτά από την πόλη της Αρτας και από τη πόλη της Πρέβεζας. Επίσης βρίσκεται πολύ κοντά στις παραλίες της περιοχής. Ο επισκέπτης που θα φιλοξενηθεί στον ξενώνα μπορεί να θαυμάσει κάποια πολύ σημαντικά αξιοθέατα της περιοχής όπως είναι ο αρχαιολογικός χώρος στο Καστρί Ριζοβουνίου – Βατίες, το Ρωμαϊκό Υδραγωγείο της Νικόπολης, τη περιοχή του Κοκκινόπηλου και τον Αγροτικό Γυναικείο Συνεταιρισμό του Δήμου Θεσπρωτικού.

1.Καστρί Ριζοβουνίου-Βατίες - Δήμος Θεσπρωτικού

Τέσσερα περίπου χιλιόμετρα νότια του Ριζοβουνίου, στο λόφο «Καστρί», βρίσκεται ένας ιδιαίτερα σημαντικός αρχαιολογικός χώρος του Δήμου Θεσπρωτικού. Η ανθρώπινη παρουσία στο Καστρί ανιχνεύεται έως την Προϊστορική περίοδο, ωστόσο τα σημαντικότερα αρχαιολογικά κατάλοιπα χρονολογούνται στην Ελληνιστική εποχή και σχετίζονται με οχυρωμένο πόλισμα, το οποίο η έρευνα ταυτίζει με τις Βατίες ή Βατία ή Βιτία, αποικία των Ηλείων στην περιοχή της αρχαίας Κασσωπείας.

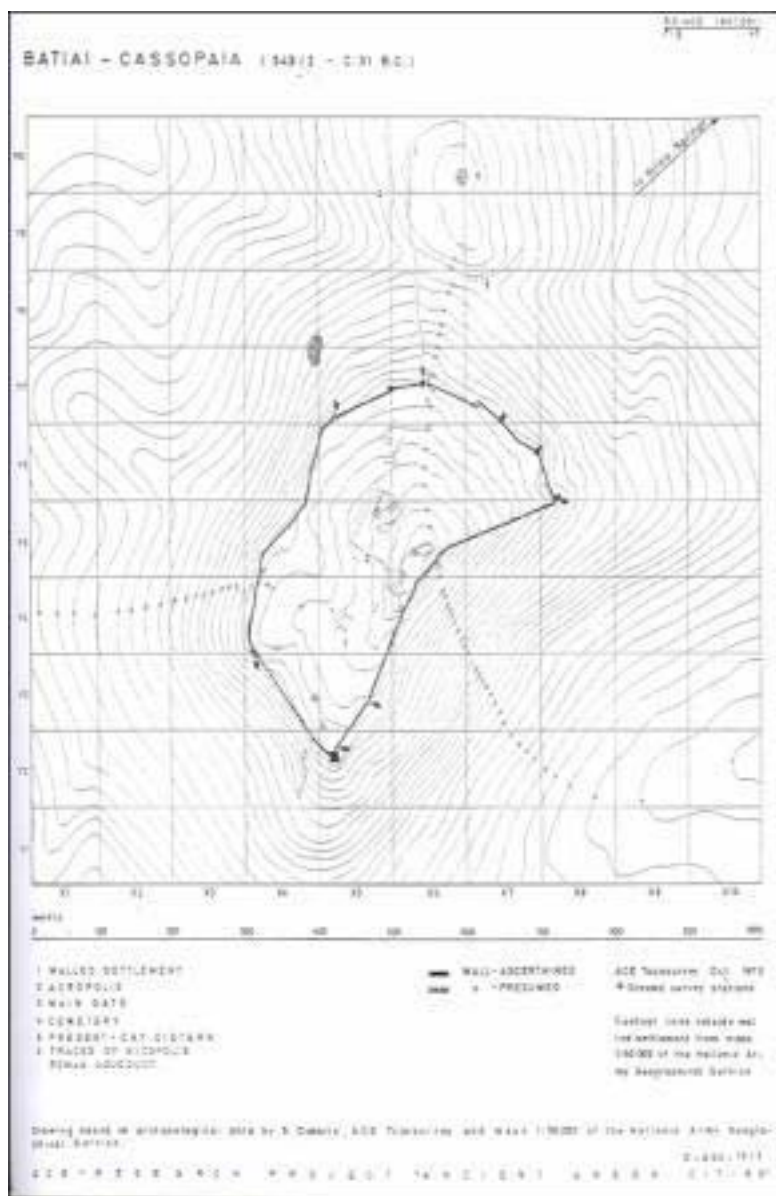
Ο οχυρωματικός περίβολος του αρχαίου οικισμού, συνολικού μήκους 1.499μ., εκμεταλλεύεται τις ισοϋψείς γραμμές του λόφου, για να περιβάλλει μία σχετικά επίπεδη έκταση 100 περίπου στρεμμάτων. Η κατασκευή του θα πρέπει να τοποθετηθεί στο χρονικό διάστημα μετά την ενσωμάτωση των Ηλειακών αποικιών στην Ηπειρωτική Συμμαχία υπό τον Αλέξανδρο των Μολοσσών (342 π.Χ.), γεγονός που μας είναι γνωστό από τη σχετική αναφορά του Δημοσθένη στον «Περί Αλοννήσου» λόγο του.

Το τείχος, με πλάτος 3,20/3,40μ., είναι στο μεγαλύτερο μέρος του κατασκευασμένο κατά το πολυγωνικό σύστημα τοιχοποιίας με αδρά επεξεργασμένους ογκόλιθους από ντόπιο ασβεστόλιθο. Ενισχύεται με συνολικά 9 πύργους, οι περισσότεροι από τους οποίους είναι τετράγωνοι και εντοπίζονται στο βόρειο τμήμα του. Στο ίδιο τμήμα, το βόρειο, μία πύλη και τέσσερις πυλίδες εξασφάλιζαν την επικοινωνία του οικισμού με τη «χώρα» του αλλά και με τις πηγές της «Πριάλας», την κύρια πηγή υδροδότησης του. Άλλες δύο πυλίδες εντοπίζονται στο νότιο τμήμα της οχύρωσης. Εντός των τειχών σώζονται τα λείψανα ιδιωτικών και δημοσίων κτιρίων, καθώς και λαξευμένες στο βράχο δεξαμενές για την αποθήκευση νερού.

Μετά το 31 π.Χ. οι Βατίες συνδέθηκαν άμεσα με τη Νικόπολη, στο «territorium» της οποίας ανήκαν. Από τους πρόποδες του λόφου περνούσε το υδραγωγείο, το οποίο μετέφερε νερό από τις πηγές του Αγ. Γεωργίου στη Ρωμαϊκή μητρόπολη. Το Καστρί εξακολούθησε να αποτελεί κέντρο της ευρύτερης περιοχής και κατά την Ύστερη Αρχαιότητα, σύμφωνα με επισκευές και προσθήκες, που εντοπίζονται στο βόρειο και δυτικό σκέλος της οχύρωσης. Εξάλλου, την ίδια χρονική περίοδο στη θέση παλαιότερου δημοσίου κτιρίου, κατασκευάζεται μεγάλων διαστάσεων τρίκλιτη βασιλική, λείψανα της οποίας διατηρούνται σήμερα ενσωματωμένα στο Μεταβυζαντινό ναό της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, το καθολικό της ομώνυμης Ιεράς Μονής.

Ο ακριβής χρόνος και οι συνθήκες ίδρυσης της Ι.Μ. Καστριού, που κατά την περίοδο Οθωμανικής κυριαρχίας αποτέλεσε το σημαντικότερο πνευματικό και οικονομικό ίδρυμα της περιοχής, δεν μας είναι γνωστά. Ωστόσο είναι βέβαιο, ότι το καθολικό της κτίστηκε και τοιχογραφήθηκε το 1670 «δια κόπου και εξόδων» του ηγουμένου Διονυσίου, επί μητροπολίτη Αρτας Βαρθολομαίου, όπως μαρτυρά η επιγραφή του υπερθύρου της δυτικής θύρας του ναού.

Κατά το 18ο αιώνα το μοναστήρι απέκτησε σημαντική περιουσία και μετόχια στα γύρω χωριά. Η παρακμή του μοναστηριού μετά την απελευθέρωση της Ηπείρου, οδήγησε στην υπαγωγή του στην Ιερά Μονή Προφήτη Ηλία Ηλιοβουνίων, ενώ ο βομβαρδισμός των μοναστηριακών κτισμάτων, πλην του ναού, από τα Γερμανικά στρατεύματα κατοχής κατά την αποχώρησή τους από την περιοχή το 1944, είχε ως αποτέλεσμα και την οριστική εγκατάλειψή τους.

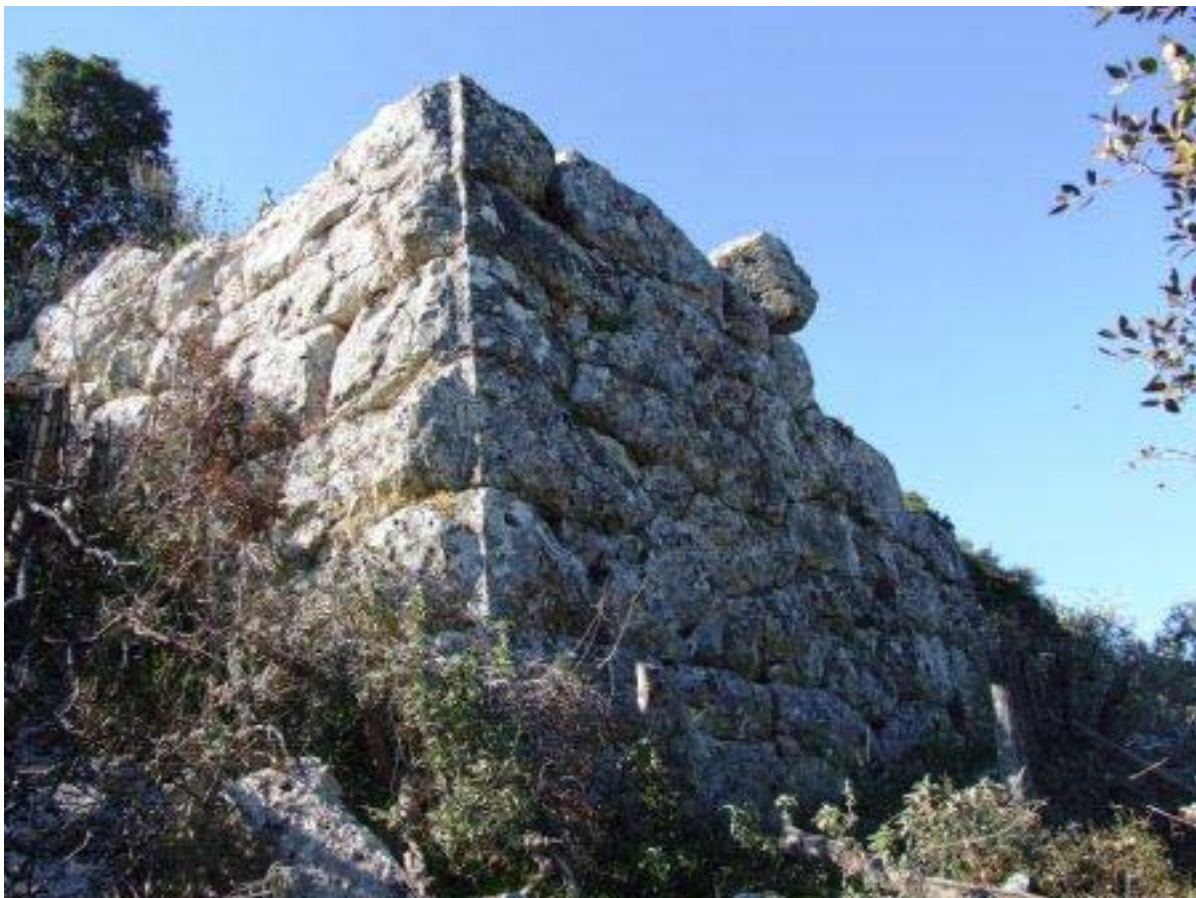

Τοπογραφικό διάγραμμα με τις ορατές αρχαιότητες στο λόφο «Καστρί» .,

Μερική άποψη του αρχαιολογικού χώρου από αέρος

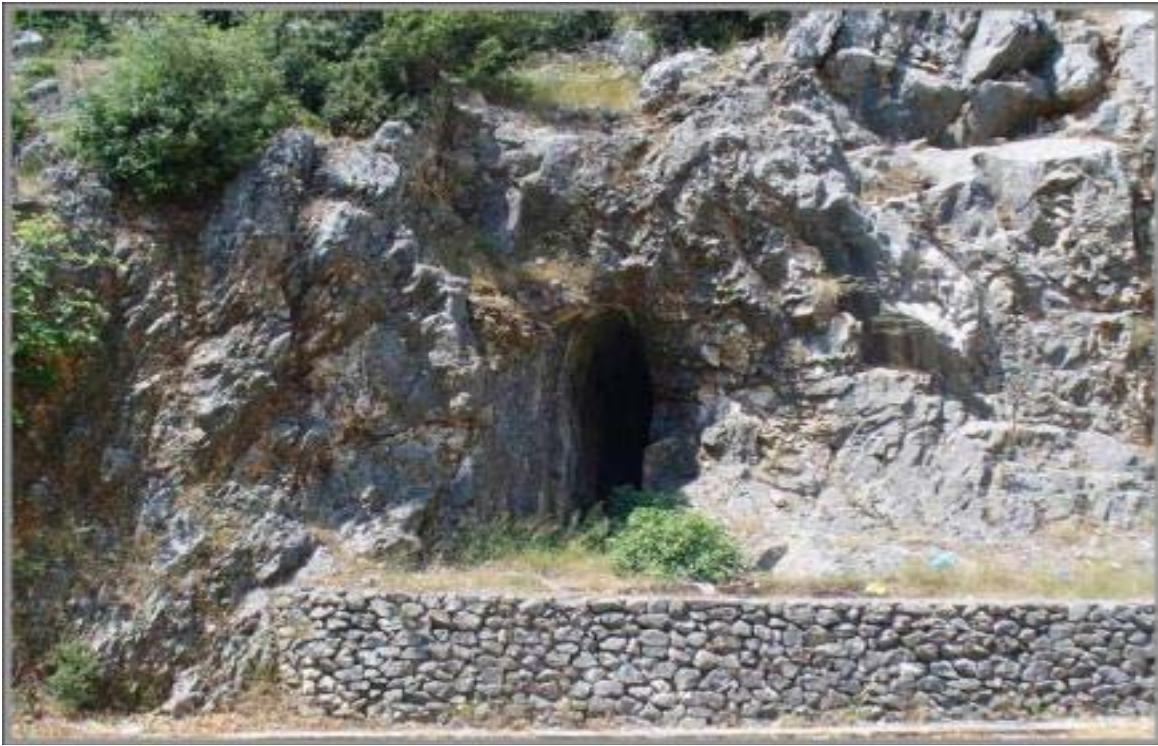
Πύργος στο βόρειο σκέλος του οχυρωματικού περιβόλου

Αεροφωτογραφία του συγκροτήματος κτιρίων της Ι.Μ. Κοιμήσεως της Θεοτόκου

2.Το Ρωμαϊκό Υδραγωγείο της Νικόπολης - Δήμος Θεσπρωτικού

Το Ρωμαϊκό Υδραγωγείο κατασκευάστηκε προκειμένου να αντιμετωπισθεί το πρόβλημα αύδρευσης της Νικόπολης, επί Αυγούστου ή κατ'άλλους στην εποχή του Αδριανού. Για την επαναλειτουργία και τη συντήρησή του μερίμνησε αυτοκράτορας Ιουλιανός. Η κατασκευή του απαιτούσε επισταμένη μελέτη, προηγμένες τεχνικές γνώσεις και εφαρμογή ειδικών και τολμηρών λύσεων, προκειμένου να καλυφθεί η υψομετρική διαφορά, που χωρίζει την αφετηρία από το τέρμα του. Ένα σημαντικό τμήμα του αγωγού, ο οποίος διασχίζει μεγάλο μέρος του σημερινού νομού Πρέβεζας, διανύοντας μία απόσταση 70 περίπου χλμ., από τις πηγές του Αγ. Γεωργίου στον ποταμό Λούρο έως τη Νικόπολη, εντοπίζεται εντός των διοικητικών ορίων του Δήμου Θεσπρωτικού. Ο αγωγός του υδραγωγείου, αφού διέλθει με πεσσοστοιχίες, την κοίτη του ποταμού Λούρου, κινείται προς την περιοχή του Κοκκινόπηλου, την οποία διασχίζει με τη μορφή υπόγειας σήραγγας, που έχει διανοιχθεί, κάτω από τις αποθέσεις ερυθρογής, στο ασβεστολιθικό υπόβαθρο της περιοχής. Στη συνέχεια αφού διασχίσει το Δίχαλο Ρέμα με τη μορφή μικρής τοξωτής γέφυρας εντοπίζεται στην περιοχή της Αγίας Ελεούσας και στους πρόποδες του υψώματος Μουλιά με τη μορφή υπόγειας αύλακας. Στην περιοχή του Καστριού ο αγωγός στρέφεται προς βορρά, διερχόμενο από το Ριζοβούνι και πιθανώς το Γαλατά. Αφού στραφεί προς νότο και διασχίσει το Θεσπρωτικό εντοπίζεται εκ νέου στην περιοχή του Κέντρου Υγείας και των Εργατικών Κατοικιών, όπου εξακολουθεί να έχει τη μορφή υπόγειας αύλακας. Με την ίδια μορφή εντοπίζεται στην περιοχή Βόιδι και στην ευρύτερη περιοχή της Τύριας της Κοινότητας Κρανιας. Από την περιοχή της Λάκκας εξέρχεται ως λαξευμένη στο βράχο σήραγγα μέσω του στενού της Στεφάνης.

Ρωμαϊκό Υδραγωγείο Νικόπολης. Υπόγεια σήραγγα στην περιοχή του Κοκκινόπηλου

Εσωτερικό Υπόγειας σήραγγας στην περιοχή του του Κοκκινόπηλου

Το υδραγωγείο έχει κατά κανόνα τη μορφή υπόγειας αύλακας, με χτιστή τοξωτή κάλυψη και τοιχώματα, που επενδύονται με ισχυρό υδραυλικό κονίαμα, προκειμένου να επιτευχθεί η στεγανοποίησή τους. Στην περιοχή του Κοκκινόπηλου, ωστόσο, έχει τη μορφή υπόγειας, λαξευμένης στον ασβεστόλιθο σήραγγας μήκους 400 μ., η οποία εντοπίζεται σε βάθος 20 μ. από την επιφάνεια του εδάφους. Τα τοιχώματα της, στα οποία είναι ευδιάκριτα τα ίχνη των σκαπτικών εργαλείων, που χρησιμοποιήθηκαν για τη διάνοιξη της, είναι σχεδόν κάθετα, και καταλήγουν σε οξύληκτη οροφή. Η πορεία, που ακολουθεί η σήραγγα, δεν είναι ευθύγραμμη, αλλά πιθανώς προσαρμόζεται κάθε φορά στις δυσκολίες, που συναντούσαν κατά τη διάρκεια της λάξευσης του βράχου.

Για τον έλεγχο και τον εξαερισμό της σήραγγας έχουν διανοιχθεί κάθετα στο έδαφος φρεάτια. Πρόκειται για τετράγωνες κατασκευές, με εσωτερικό αγωγό και ισχυρούς τοίχους. Η εικόνα που παρουσιάζουν σήμερα τα φρεάτια, όπως προβάλλουν υπερυψωμένα στην περιοχή του Κοκκινόπηλου, είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακή.

Φρεάτιο Ρωμαϊκού Υδραγωγείου Νικόπολης στον Κοκκινόπηλο

3.Κοκκινόπηλος - Δήμος Θεσπρωτικού

Ο Κοκκινόπηλος, στο Δημοτικό Διαμέρισμα Ριζοβουνίου, αποτελεί μία από τις σημαντικότερες υπαίθριες θέσεις της Παλαιολιθικής περιόδου στην περιοχή της Ηπείρου. Ο εντοπισμός της το 1962, από τον καθηγητή του πανεπιστημίου του Cambridge, E.S. Higgs εγκαίνιασε μία μακρά περίοδο ερευνητικής δραστηριότητας στην περιοχή, η οποία συνεχίζεται μέχρι και σήμερα με σημαντικά αποτελέσματα για τη γνώση της απώτατης

αυτής περιόδου του ανθρώπινου παρελθόντος.

Οι χαρακτηριστικές αποθέσεις ερυθρογής (terra rossa) της περιοχής του Κοκκινόπηλου καλύπτουν μια έκταση εκατοντάδων στρεμμάτων και έχουν πάχος δεκάδων μέτρων. Σχηματίστηκαν σε περιόδους θερμών κλιματολογικών συνθηκών, από τη διάβρωση του ασβεστολιθικού υπόβαθρου της περιοχής και αποτέθηκαν στον πυθμένα και στις όχθες μίας αβαθούς λίμνης ή βάλτου, με κοντινότερο σύγχρονο παράλληλο την αποξηραμένη πλέον λίμνη Μαυρή. Το περιβάλλον αυτό προσέλκυσε τις ανθρώπινες ομάδες των κυνηγών-τροφοσυλλεκτών της Παλαιολιθικής Περιόδου, λόγω της αφθονίας νερού, θηραμάτων και πρώτων υλών. Σταδιακά η σεισμική, πιθανότατα, δραστηριότητα της περιοχής προκάλεσε την ανύψωση των αποθέσεων και την απορροή των υδάτων, με αποτέλεσμα ο χώρος να αποκτήσει τη σημερινή του μορφή.

Αεροφωτογραφία του Κοκκινόπηλου

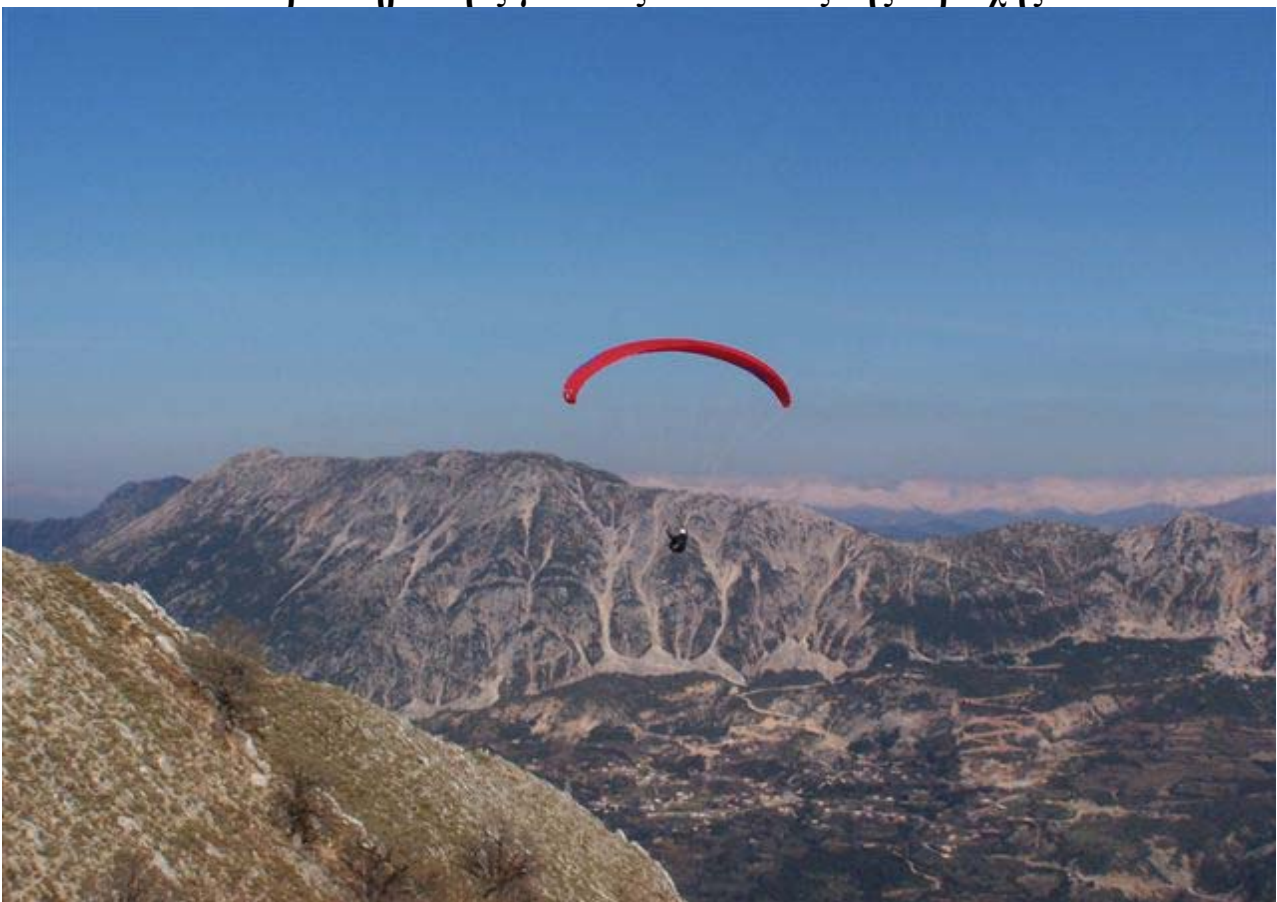
Η σταδιακή διάβρωση των αποθέσεων του Κοκκινόπηλου φέρνει στην επιφάνεια εκατοντάδες λίθινα εργαλεία, κάποια από τα οποία εκτίθενται σήμερα στο Μουσείο των Ιωαννίνων. Τα παλαιότερα ευρήματα από τον Κοκκινόπηλο, χρονολογούνται στην πρώτη παλαιολιθική περίοδο, περίπου 200.000 χρόνια πριν το παρόν. Ωστόσο, η περίοδος κατά την οποία ο χώρος του Κοκκινόπηλου χρησιμοποιείται εντατικά από τις ανθρώπινες ομάδες είναι η Μέση Παλαιολιθική (100.000 χρόνια πριν το παρόν). Η αφθονία λίθινων εργαλείων της λεγόμενης Μουστέριας τεχνολογίας, φορέας της οποίας θεωρείται ο άνθρωπος του Νεάντερταλ, υποδεικνύει, ότι η ομάδα των εγκαταστάσεων στη θέση του Κοκκινόπηλου, ήταν σχετικά μεγάλης διάρκειας, καθώς η περιοχή παρείχε ένα σύνολο πλεονεκτημάτων, τα οποία μπορούσαν να συντηρήσουν για μεγάλο χρονικό διάστημα ένα μικρό πληθυσμό ανθρώπων.

Η σταδιακή μείωση των λίθινων εργαλείων, που μπορούν να χρονολογηθούν στην Ανώτερη Παλαιολιθική περίοδο (40.000 χρόνια πριν το παρόν), μαρτυρεί και ανάλογη μείωση της ανθρώπινης δραστηριότητας στην περιοχή, η οποία μπορεί να οφείλεται σε σημαντικές κλιματολογικές αλλαγές κατά το ψυχρότερο διάστημα της τελευταίας παγετώδους εποχής.

Μερική άποψη της θέσης του Κοκκινόπηλου

4.Δραστηριότητες για τους επισκέπτες της περιοχής

Πανοραμική άποψη της Λάκκας Σούλι

Μία απο τις πιο ευχάριστες δραστηριότητες που προσφέρονται στη περιοχή ειδικά για τους λάτρεις των ακραίων σπορ είναι η πτήση με αλεξίπτωτο τύπου παραπέντ απο τις πλαγιές των βουνών του Θεσπρωτικού και συγκεκριμένα απο τις περιοχές Προφ Ηλίας και Σκιαδά, καθώς ο σύλλογος αεροπτεριστών του δήμου Θεσπρωτικού πραγματοποιεί συχνές πτήσεις πάνω από τη Λάκκα Σουλίου.

5.Αγροτικός Γυναικείος Συνεταιρισμός - Δήμος Θεσπρωτικού

Νοτιανατολικά του Σουλίου και στο βόρειο τμήμα του Νόμου Πρεβέζης βρίσκεται ο δήμος Θεσπρωτικού "Λέλοβα".Εκεί το 1995 ιδρύθηκε ο Αγροτικός Γυναικείος Συνεταιρισμός Θεσπρωτικού "Η μικρή ΛάκκαΣούλι" που στεγάζεται σε ένα παραδοσιακό κτίριο στο ιστορικό κέντρο του Θεσπρωτικού. Παρασκευάζει με παραδοσιακό τρόπο, χωρίς συντηρητικά, σπιτικά γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, χυλοπίτες, τραχανά και χωριάτικες πίτες.

Ο συνεταιρισμός, με τα παραδοσιακά προϊόντα του να κατακτούν την εγχώρια αγορά αλλά και τις γυναίκες - μέλη του να δρουν ως "αληθινές επιχειρηματίες", διάγει ρόδινα το παρόν,αλλά ατενίζει πιο αισιόδοξα το μέλλον του μιας και τα γλυκά του αποφέρουν κέρδη που ωθούν το συνεταιρισμό να βάλει στόχους για μεγάλα πράγματα, όπως τη μεταστέγαση σε μεγαλύτερα κτίρια, τη δημιουργία δικού τους δίκτυο διανομής.

Οι γυναίκες του συνεταιρισμού της Λάκκας Σουλίου δίνουν μεγάλη βάση στην καθαριότητα όπως και στην ποιότητα του προϊόντος. Αξίζει τον κόπο για κάποιον που ταξιδεύει από την Γέφυρα Καλογήρου της Άρτας προς Πρέβεζα, πριν τον Λούρο, να παρεκκλίνει της διαδρομής του, να κάνει δέκα χιλιόμετρα περίπου για να δοκιμάσει αυτά τα μοναδικά προϊόντα, αλλά και να γνωρίσει τη φιλοξενία των γυναικών.

Ο συνεταιρισμός λειτουργεί πρωινές ώρες και τα τηλέφωνα του είναι: 26830 32686 & 2683032131.

<http://lakkasouli.blogspot.com/>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Οδυσσέας Θεοδ. Μπέτσος (Διδάσκαλος), ΛΕΛΟΒΑ – το σημερινόν Θεσπρωτικό και η κάτω ΛΑΚΚΑ ΣΟΥΛΙ. ΠΡΕΒΕΖΑ, 1975
2. Ι. Λαμπρίδης Ά Ηπειρώτικα Μελετήματα. Σε αυτό παραθέτει τις απόψεις του Άγγλου περιηγητή Λήκ που διατυπώνει πολύ σπουδαίες ερμηνίες για τα σλάβικα ηπειρώτικα τοπωνύμια.
3. Κ. Παπαμηχαήλ. Η εκ παραδόσεων ιστορία Λελόβου.
4. Βυζαντινός χρονογράφος Προκόπιος, Λεξικό Ηλίου, βιβλίο IV, περί κτισμάτων. Στο δεύτερο απο αυτά αναγράφονται «Ούτω συνεχή τα ερύματα εν τοις χωρίοις απεργάσαμεν, ώστε αγρός έκαστος ή φρούριον αποτετόρνευται ή τω τετειχισμένων προσεικός έστιν, εντάυθα τε καν τη τε νέα και τη παλαιά καλουμένη, ου δη και πόλις αυτώ πεποιήται Ιουστινιανούπολις, η προτέρων Ανδριανούπολις καλουμένη»
5. Σ. Ξενόπουλος, ιστορικό δοκίμιο περί Άρτας ... Πρεβέζης
6. Παν. Αραβαντινός, Χρονογραφία Ηπείρου
7. HAMMOND (μτφ. Αθανασίου Γιάκα), Ηπειρος
8. Λέανδρος Βρανούσης, Το κάστρο των Ιωαννίνων
9. Κ. Μπίρης, Αρβανίτες οι Δωριείς της νεότερης Ελλάδαδας
10. Α. Διομήδης, Βυζαντινές μελέτες, τόμος Β
11. Γρηγ. Παπαμηχαήλ, Άρθρο «Η Ήπειρος», Ελληνισμός, τόμος 1905(Δεκέμβριος 1990) : 150 – 151
12. Κών. Σταθάς, Ανέκδοτα, τόμος Α'
13. Νικ, Κασομούλη, Στρατιωτικά Ενθυμήματα
14. Σεραφεΐμ Βυζάντιος, Μητροπολήτης Άρτας, Δοκίμιο ιστορικής περίληψης, της αρχαίας πόλης της Άρτας και της νεότερης Πρέβεζας
15. Βιβλιογραφία περί σπαχήδων, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος «Νεώτερος Ελληνισμός», κεφ. «Στρατός», σελ. 33 κ.ε. Ε.Ε.Ε.Α.
16. Αναστασία Γεωργιάδη, ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ, Τεύχος 2, Πάτρα 2006
17. Δημήτρης Φιλιππίδης, ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΕΣ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ, «Η Ελληνική περιφέρεια» Αθήνα 2005
18. ΚΩΝΣΤ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΣΠΙΤΙ, (ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ Ε.Μ.Π.), ΑΘΗΝΑ 2003

Ηλεκτρονικές Διευθύνσεις:

1. www.google-earth.gr
2. www.thesprotiko.gr
3. www.in.gr/argo/_spor/Amvrakikos1/105.jpg
4. el.wikipedia.org
5. www.apodimos.com

Άλλες πηγές πληροφόρησης

1. Προσωπικό φωτογραφικό υλικό
2. Χαράλαμπος Δράκος, κάτοικος Θεσπρωτικού, δημοτικός υπάλληλος